

Wandzeitung

Eine wichtige Feststellung

Stenski časopis

Važna ugotovitev

Der Gauleiter hat die Bevölkerung Südkärntens aufgefordert bei der Vernichtung der bolschewistischen Banditen mitzuhelfen und deren Aufenthalt den deutschen Sicherheitsbehörden zu melden.

Diesem Rufe sind viele gefolgt, aber nicht die Einwohner aus der Gegend von Dražgoš. Seit über 14 Tagen hielt sich dort eine größere Abteilung Banditen auf, ohne dass die Bevölkerung Meldung erstattete. Dadurch sind diese Menschen mitschuldig geworden und verfallen dem Gesetz.

Durch den Einmarsch deutscher Kräfte mit schweren Waffen wurde das feste Lager der Banditen vernichtet. Ein grosser Teil der Bolschewisten ist getötet, die übrigen sind in die Berge geflüchtet.

Gauleiter je pozval prebivalstvo pokrajine Škotskrtin naj pomaga pri zasledovanju boljševiških tolpa in naj javi nemških varnostnih oblastem kraje, kjer se le-ti zadržujejo.

Temu njegovemu pozivu se je večina prebivalstva odzvala, razen prebivalstva s vasi Dražgoš in njene okolice. V bližini te vasi se je že 14 dni skrival oddelek banditov, ne da bi nam prebivalstvo o tem kaj javilo. Ti prebivalci so s tem sokrivi in bodo odgovarjali pred zakonom.

Nemške sile so morale s težkim orožjem uničiti utrjeno taborišče teh banditov, kar je tudi pač samo. Dobili je večji del boljševikov, med del pa je svažena vred pobegnili v gorove.

To je nov zločin!

Dies ist al

Die Pflichten
Die deutsche
Tode rechnen. Die
wurden in ein La

In jeden

Südk
bringen
Einwohr

Wandel
verbindern

Wer mit
Wer p

topelo.

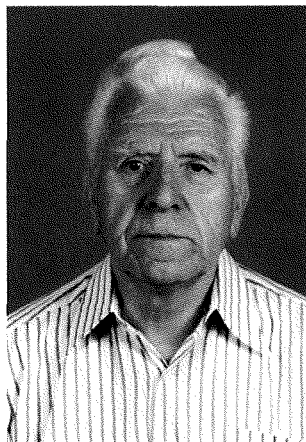
ärnten, kjer
našajo smrt

Ivan Jan

VRH V DRAŽGOŠAH

Ivan Jan-Srečko je 25. maja letos praznoval svoj 80. rojstni dan. Več kot pol življenja je posvetil pisanju; nastal je obsežen opus, ki je vreden ponovnega branja. Izučen kovač je bil vsa štiri leta med okupacijo aktivist in partizan, po šolanju v JLA je postal oficir, ko pa se je poslovil iz vojske (1955), se je lotil pisanja o resničnem medvojnem dogajanju. Njegova pripoved-

na nadarjenost je rojevala spomine *Med gorenjskimi partizani* (1956), povest *Mrtvi ne lažejo* (1969, 1984) ter vrsto krajših in daljših zgodovinskih monografij. Tri knjige o dražgoški bitki (1961, 1971, 1975). Obsežna je tudi kronika *Kokrški odred* (1980) ter tri knjige o kolaboraciji: *Odstrte zavese*, *Korenine zla* ter *Škof Rožman in kontinuiteta*. Najbolj pa je poznana radijska oddaja *Še pomnite, tovariši*, ki jo je urejal 18 let. Vmes je dobil nekaj zasluženih nagrad.

Pred nami je četrta knjiga o Dražgošah, ki popravljena in dopolnjena doslej najpopolneje osvetljuje ta veliki boj slovenskega človeka. V tem delu so se še posebej pokazale najpomembnejše piščeve odlike: zanimivo, slogovno prijetno in zelo berljivo pisanje, tankovestna natančnost, upoštevanje znanstvenih dognanj, utemeljenost trditev na dokumentarnem gradivu in dejstvih, nikakršna samovoljnost, kritičnost do svojega pisanja in pripravljenost popraviti napake, vseskozi težnja po resnici, ki je alfa in omega raziskovalčeve etike.

Pričujoča knjiga je ustvarila celosten vpogled v vojna dogajanja 1941-1942: v neizprosen boj partizanov na Gorenjskem - v prvi vrsti v Dražgošah - za osvoboditev slovenske dežele. Janovo pisanje je pomembno tudi zaradi razkrivanja najrazličnejših poskusov omalovaževanja, ponarejanja in blatenja dražgoške bitke in narodnoosvobodilnega boja. Knjiga o Dražgošah je pretresljivo sporočilo vsem generacijam, kako se je treba upreti, če kdo poseže po narodovem življenju in svobodi.

Dr. Gregor Kocijan

Ivan Jan
VRH
V DRAŽGOŠAH

OB 60-LETNICI LEGENDARNIH »DRAŽGOŠ«

Ivan Jan

**VRH
V
DRAŽGOŠAH**

*Bitka, boj, tragedija, mit,
legenda*

KRANJ 2001

Ivan Jan
VRH V DRAŽGOŠAH
Bitka, boj, tragedija, mit, legenda
Samozaložba
Lektoriral: dr. Gregor Kocijan
Tisk: TIPOGRAFIJA
Kranj, 2001

Opravičujem se zaradi tistih slabih reprodukcij, ki so posnete iz slabih fotografij.

Avtor

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
94(497.4 Dražgoše)“1942”

JAN, Ivan

Vrh v Dražgošah : bitka, boj, tragedija, mit, legenda : ob
60-letnici legendarnih "Dražgoš" / Ivan Jan. - Kranj : samozal.,
2001

115468288

*V nas je po tisoč letih zaplala kri,
dvignil glavo upor! ...*

(Matej Bor)

Če knjiga nosi naslov VRH V DRAŽGOŠAH, pomeni, da se je že pred njimi dogajalo vrsto pomembnih bojov in spopadov.

Novo knjigo o dražgoški bitki sem zaradi potrebe načrtoval in obljubljal že pred dobrimi desetimi leti, obsegala pa naj bi kar 500 do 600 strani. Ob tem se moram opravičiti za dvoje. Najprej zaradi zamude, ker je izšla šele sedaj; drugič, ker ni tako obsežna, kakor sem obljubljal. Medtem je tematika o kolaboraciji postala aktualnejša, zato so nastale tri obsežne knjige: ODSTRTE ZAVESE, KORENINE ZLA ter ŠKOF ROŽMAN IN KONTINUITETA.

Ne bi se še enkrat lotil opisovanja teh dogodkov, če jih nasprotniki ne bi ponarejali in obrekovali. To knjigo, ki v bistvu dopolnjuje in popravlja navedbe knjig iz let 1961, 1971 in 1975, je treba brati v mrzlem zimskem času. Le tako se bo moč vživeti v izredne zimske razmere 1941/42. Sneg je tisto zimo padel že 22. oktobra in po hribih obležal. Roke so se prijemale zaledenelih kljuk, puškini zapirachi so zamrzovali v dlaneh. Živo srebro se je spuščalo do 32 stopinj pod ničlo! Podobna zima je razsajala tudi 1929/30, ko sem začel hoditi v prvi razred. Obe sta nepozabni!

Po Gorenjskem in Štajerskem je takrat strašilo še Hitlerjevo povelje gauleiterjem: »NAPRAVITE MI TO DEŽELO ZOPET NEMŠKO!«

Evropa je ječala od Hitlerjevega nasilja, nacistične enote so že ogrožale Moskvo in Leningrad. Pričakovati je bilo zlom Rdeče armade – na Gorenjskem pa je vzplamtel upor! Česa podobnega se dotlej ni zgodilo še nikjer, če ne upoštevamo Srbije.

UVODNI NAPOTKI

Gorenjska, ta najbolj severozahodna slovenska pokrajina, je bila zaklinjena med že Hitlerjevo Avstrijo in Mussolinijevo Italijo. Nacistična pohlepnost po naši deželi se je okrepila zlasti po marcu 1938, ko je Hitler Avstrijo pripojil rajhu in s tem dosegel naše meje. V Celovcu in Gradcu so Hitlerjevi uradi pospešeno pripravljali germanizacijo Gorenjske in Štajerske in zahtevali spremembo meje; Hitler se je že odločil za pokončevanje drugih ras in narodov.

Hkrati s tem je bilo v Sloveniji vedno bolj čutiti sovražno delovanje Kulturbunda in nemčursko usmerjene »pete kolone«, kar je temeljito raziskal dr. Tone Ferenc.

Že julija 1940 je Hitlerjev namestnik Rudolf Hess dobil iz Celovca dve zločinski spomenici, pomembni predvsem za Gorenjce.

Prva je govorila o »jeseniškem trikotu« in njegovi prometni pomembnosti med Nemčijo in Italijo; tam je pisalo, da je nevzdržno, da

»več kot 1000 km dolge železniške zveze med Berlinom in Trstom seka 40 km dolg odsek na tujem carinskem območju, ki ovira neposredni promet med Rajhom in Trstom«.

Še ostrejši v zvezi s tem je bil predlog na koncu spomenice:

»Ovire v jeseniškem trikotu, ki zavirajo promet, je treba na neki način odstraniti: ali s priključitvijo k velikemu nemškemu rajhu ali vsaj s koridorjem. Z vojaškega gledišča bi bila pravilna prva varianta.«

Ti odprti pripojitveni predlogi in načrti govorijo prav o tistem predelu Gorenjske, ki je kmalu postal operativno območje Gorenjskega – Cankarjevega bataljona. **Torej tudi območje gorenjske vstaje in boja v Dražgošah!**

*Führer Adolf Hitler s
prvim šefom civilne
uprave na Gorenjskem
Franzem Kutschero.*

Hkrati s temi načrti so kulturbundovci že sestavljali spiske za izgon predvidenih Gorenjcev. Ti tajni načrti so na okupacijo in uredničenje čakali že od decembra 1940.¹

Dolžan sem poudariti, kar delam z zadovoljstvom, da je za zbrane in objavljene okupatorjeve dokumente v zvezi z vstajo, še posebej z dražgoško bitko, najbolj zaslužen dr. Tone FERENC. Brez njegovih natančnih izsledkov tudi ta knjiga ne bi mogla biti tako izpopolnjena z ugotovitvami in popravki. Za vse to se mu ne morem zadosti zahvaliti!

Zakaj tak naslov, zakaj tak uvod?

Predvsem zato, da bi bilo ponovno in še trdneje dokazano, kako krivične in obrekujoče so napadalne in poniževalne navedbe različnih nasprotnikov in sovražnikov ne le DRAŽGOŠKE BITKE, temveč narodnoosvobodilnega boja sploh, Osvobodilne fronte in komunistične stranke. Več tega bo navedeno v posebnem poglavju.

Nova knjiga je napisana drugače kot prejšnje. Ne bo le nekaj dopolnil, temveč tudi vrsta popravkov, kajti v zadnjih letih smo zbrali več kritičnega in samokritičnega znanja, ki omogoča, da ne bo mogoče več očitati kake »zamolčanosti«, nedorečenosti ali celo laži.

Morda bo ob Hitlerjevih in nacističnih načrtih, ki bi ogrozili našo deželo in ljudi do temeljev, vendarle kdo zardel in ponovno premislil, ali je bila dražgoška bitka – kljub grozotam – »res nepotrebna« in »namenoma vsiljena Dražgošam«.

Dražgoški boj je bil v sklopu uporniških dejanj predvsem obrambno dejanje, o čemer več pozneje, pa tudi BITKA, TRAGEDIJA, MIT IN LEGENDA. Bil je pouk o narodni samozavesti, poziv za pogled vase, pouk o dejstvu, da ti svobode ne podari nihče. Obenem je pouk, da smo bili, kljub številčni majhnosti, v dejanjih za svobodo ne le med prvimi, marveč tudi med pomembnimi.

Zato v nadaljevanju o dražgoški bitki, tragediji in politizaciji!

Zgodovinar in nato škofjeloški župan ter poslanec SKD Vinko Demšar je kot kustos pod »rdečo« oblastjo DRAŽGOŠKO BITKO še pred menoj ocenil z besedami: »... ta bitka je potrdila moralno silo borcev in našega naroda. Nemci so sami priznali, da prav zaradi dogodkov v Dražgošah Gorenjska še ni bila priključena nemškemu rajhu« (Loški razgledi 1973).

Okupatorjevo poveljstvo pa je boje v Dražgošah imenovalo in zabeležilo takole:

»Vom 9. bis 12. 1. 1942 Grosseinsatz bei Draschgosche«, kar pomeni »veliki boj«.

Toda spolitizirani zgodovinar in pripadnik SKD je zavrzel strokovnost in v Gorenjskem glasu 19. 6. 1992 mirne duše zapisal:

»Najbliže mi je (kot zgodovinarju) primer dogodkov v Dražgošah, za katere sem prepričan, da bodo ovrednoteni **kot velika tragedija** (podčrtal I. J.) in kot taki ne morejo biti proslavljeni kot doslej. Čas je, da prenehamo s takimi zavajANJI ... da ločimo revolucijo od osvobodilne vojne.« V zahtevah glede dražgoškega praznovanja in trditev izključno o tragediji Dražgoš se je Vinku Demšarju pridružil socialdemokrat Mojmir Tozon. Dal je nič manj kot »pobudo z odločno zahtevo« (oktober 1990: Delo, Gorenjski glas, Dnevnik), naj takoj spremenijo datum občinskega praznovanja, ki je bil **doslej določen na 9. januar v spomin na dražgoško bitko** in na partizanske akcije (podčrtal I. J.).

Nato pa smo izvedeli, da **naj bi Škofjeločani za svoj občinski praznik »izbrali zgodovinski dan, ko se Škofja Loka davnega 973. leta prvič pojavi v pisnih virih ob veliki delitvi posesti freisinškim škofom ...«** (podčrtal I. J.).

Mojmirju Tozonu ob tem svetujem, naj – če še ni – v Loških razgledih 1972/73 prebere razpravo o freisinški kolonizaciji, ki jo je temeljito raziskal škofjeloški zgodovinar dr. Pavle Blaznik. Ne vem, ali bo potem še »ponosen na svoje davne prednike«, ki so se na srečo postopoma poslovenili.

Stare, predvojne Dražgoše Pri cerkvi.

Podobno so tem zahtevam ob V. Demšarju in M. Tozonu pritegnili še Jernej P. (tedanji tajnik loške SKD), brat Miha, njuna mati in še drugi. O tem se je vnela ostra polemika, ki v resnici ni končana vse do danes. Namesto resnih, dognanih zgodovinskih in vsestranskih dokazovanj in razprav se je razplamtela vse ostrejša politikantska gonja. Za primer navajam delček njihovega pisanja:

»Dejanje (partizanska odločitev za obrambni dražgoški boj), ki v svojem načrtu predvideva poboj ljudi, ne more biti moralno«, ali pa »da je revolucija zahtevala žrtve in Dražgošani so bili za to načrtno izbrani«.

Mojmir Tozon in Tine Velikonja sta navajala (Zaveza): »Ni dvoma, da je bila tako imenovana narodna **vstaja na Gorenjskem** (s tem tudi boji v Dražgošah) in Štajerskem pozimi leta 1941 in 1942 huda napaka ...« ali: »Kako, da se tako malo piše o zares pomembni zmagi, ki jo je izbojeval Cankarjev bataljon 12. decembra 1941 v Rovtu, (ko) je padlo 45 policistov ... Nasprotno pa se slava Dražgoš, ki so jih zravnali z zemljo in jim pobili moške ... partizanska enota pa je popolnoma razpadla, kuje do neba. **Draž-**

goše so postale mit. Čas je, da ga razbijemo in napišemo resnico» (podčrtal I. J.).

Podobno je v Slovincu in drugod vse in posebej mene – avtorja blatil Ivo Žajdela pod naslovi, kot so: ZLORABA DRAŽGOŠKE TRAGEDIJE, ŽIVLJENJE IN SMRT MITA O DRAŽGOŠKI BITKI, ŽRTVE MORAJO BITI, KOMU JE BILA POTREBNA (DRAŽGOŠKA) TRAGEDIJA, KAKO OPRAVIČITI KATASTROFO. Za take in podobne velja ostra opomba, da zavestno **govorijo in pišejo samo o tragičnosti** teh spopadov, opuščajo pa sleherno stvarno oceno in širši pomen celotnega dogajanja ter **zamolčujejo** tisto, česar so se nacistični okupatorji najbolj bali: »upora in nemirov v Oberkreinu«.

Ob zahtevi po novem loškem prazniku je takratni predsednik ZZB Škofja Loka France Gaber ugotavljal:

»Ne malo me je začudil članek Mojmirja Tozona o pobudi za spremembo občinskega praznika Škofje Loke. Članek je ... nekulturnen in nečloveško napada borce narodnoosvobodilne vojne.

Mojmir Tozon v svoji zahtevi navaja tudi s sovraštvom prežete besede o tem, naj bi 'svet o dogajanjih v (Dražgošah) končno zvedel dolgo zamolčano resnico' in proslave naj bi bile 'brez militantnih govorov in brez komunističnih obeležij na praporih, **brez vojaških koračnic in brez blišča medalj na oprsijh ljudi, zbranih pod spomenikom dvomljive estetske vrednosti**'«.

Toda v celoti so ga upodobili naši vidni ustvarjalci: Stojan Batič, Ive Šubic in Boris Kobe. Le kaj naj bi bila »zamolčana resnica?«

Kam pelje tako sovraštvo? Saj žrtve in tragedije niso bile le v Dražgošah! Žal so bile tudi drugod in so sestavni del vojne, boja za svobodo, sestavni del okupacije, ki je imela za cilj iztrebitev Slovencev! Med drugimi glede nujnosti in upravičenosti osvobodilne vojne za zdaj ponavljam le tiste grozljive besede Adolfa Hitlerja, ki so bile prebrane na nürnberškem procesu 1946 (R. Rudenko dan-skemu nacističnemu sodniku Hermannu Rauschningu):

»Ustvariti moramo (nacistično) tehniko razljudovanja. Če me vprašate, kaj mislim z razljudovanjem, naj povem, da **nameram pokončati cele rasne enote in to bom tudi storil ...** Če lahko pahnem cvet nemškega naroda v vojni pekel ... tedaj imam seveda tudi **pravico, da pokončam milijone ljudi nižje rase, ki se množijo kakor mrčes.**«

Dne 1. oktobra 1940 je državni vodja Martin Bormann podrejenim gauleiterjem sporočil:

»**Hitler je izdal odločbo (o pokončevanju ras) ...** Za zdaj odpravimo samo jasne ali stoodstotne primere. Pozneje bomo to razširili!«

In malo kasneje:

»**Slovani naj delajo za nas. Kolikor pa jih ne potrebujemo, naj jih pomorijo ...**«

Ta satanski Hitlerjev načrt je prek njegove oblasti, stranke, gestapa, SS, policije in armade začel postajati grozovita resničnost.

Na Gorenjskem (in Štajerskem) jo poznamo in smo jo čutili od aprila 1941, ko je v Mariboru ukazal:

»**NAPRAVITE MI TO DEŽELO ZOPET NEMŠKO!**«

S tem je Hitler hotel povedati, da je bila Slovenija že od nekdaj nemška in da so jo zdaj samo »vrnili« matici v rajh.

Toda Mojmir Tozon v nekem pisanju pravi:

»**Ponosni smo na svoje davne prednike ...**« Se pravi na **Freisinge, germanske fevdalce!** Kar naprej vnašanje sovraštva.

Da, sovraštvo. Le odkod? Saj nekaj tako zmaličenega ne more nastati čez noč? O koreninah tega zla je nekaj povedal razsodni, žal že pokojni Karel Jelenc-Birt, ko je, sicer zelo obzirno, rekel:

»V stari Jugoslaviji **so bile Dražgoše strankarska vas.** Med seboj se zaradi političnega prepričanja nikdar niso preveč razumeli ...«

Sicer so bile Dražgoše urejena vas z dvema kulturnima domovoma. Bilo je več premožnih gospodarjev, ki so si opomogli predvsem z lesom. Bili so vzor pridnosti in večinoma globoko verni. To je bilo povsem normalno in v redu, če nekateri med njimi ne bi bili tudi do skrajnosti prežeti s klerikalizmom, kar je čisto nekaj drugega in škodljivega. Ni bilo malo vaščanov in vaščank, ki so bili vzgojeni v sovraštvu do vsega naprednega. Še posebej v nerazumevanju in celo sovraštvu do »brezvernih, brezdelnih in sploh pokvarjenih komunistov«. Vnemala so se ostra strankarska nasprotja in taki odnosi so vladali v vasi tudi ob okupaciji, ko so komunisti prek OF začeli organizirati in širiti upor.

Ob tem še kako ustreza prepričljivo pojasnjevanje **pisatelja in župnika Frana S. Finžgarja** (kar ni veljavno le za Gorenjsko in Dražgoše, temveč za vso Slovenijo) o uporih in zlasti o komunistih; v knjigi LETA MOJEGA POPOTOVANJA je zapisal:

»Ponavljam svoje prepričanje: nobena strast ni tako huda in strupena kakor politična. Če je pel kdo v zboru podoknico za god človeku, ki ni bil vseh kaplanu, ga je ta izbrisal iz Marijine družbe ... Vsa vodstva strank (tako po okupaciji 1941) so zbegana zborovala in niso vedela, ne kako in ne kam. Edina Komunistična partija je takoj spoznala položaj ... V Ljubljani so ustanovili Osvobodilno fronto ... z neverjetno spretnostjo in drznim pogumom so ustvarili trdno povezanost vseh, ki so bili pripravljeni za boj z okupatorjem ...

In kaj nekdanje politične stranke ... ?

Rajši so sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev za boj zoper brate Slovence. *To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež ...* « (podčrtal I. J.).

Dr. Aleksander Bajt pa je v antizgodovinski knjigi BERMANOV DOSJE »ugotavljal« in »dokazoval«, da je bil **partizanski boj 1941-1945 povsem nesmiseln**, da je bila to le državljanska vojna ... «.

V resnici se je okupator začetega upora zelo prestrašil in kmalu v obsežnem dvojezičnem pismu z naslovom **»PREVARA vodje komunistov in bratomorilca Stanka Žagarja, s katero je preslepil Oberkreinerje«**, oznanjal: **»Od poletja 1941 se dogajajo v Oberkreinu stvari, kakršne so bile tu od pamtiveka neznane ... Pred stoletji so jahali Turki kot razdiralci in požigalci skozi deželo, ropali, plenili, posiljevali in kradli na način, ki je človeka nevreden. Sedaj je to židovsko – boljševiški duh, ki je prišel iz Azije in ki sedaj počenja enaka sramotna dejanja in krutosti po Oberkreinu«.**

Kaj tako lažnega in izmišljenega so si mogli »dovoliti« le tisti, ki so sami izvajali prav to: nezaslišane zločine na nasilno prisvojenem, slovenskem ozemlju.

Take in še hujše izraze so okupatorjevi voditelji uporabljali tudi v primeru Dražgoš, saj so že od poletja 1941, nato pa na razvpitem WANDZEITUNG-u - STENSKEM ČASOPISU kar naprej uporabljali zmerljivke, kot so: boljševiške tolpe, banditi, banda, komunistični zločinci ... O tem bo več in podrobneje opisano v razčlembi WANDZEITUNG-a, kajti podobnega so bili obdolženi tudi Dražgošani – seveda nedolžni!

Ni dvoma, da je **bila dražgoška bitka**, bolje boji, ZA DRAŽGOŠANE IN VSO VAS NEPOPISNA, NIKOLI DOVOLJ

Douja

Ne bodite žalostni, ker smo vsi
dobra je, ker katerim kermenu in
ne bo nam nič pomagalo naša življenja
na ideal. Slovanska, naša nestrastna nam
igra enčljajal, da bomo vli oči, in oči
mi ali pa vni pa vse pa ni postara
in naši lepi domovini. Obo se pomenja
sami se bomo samo in slobodno, vol
javnost, sicerse svačjo, ako ne ostali.
bomo na krmu, kajani poleg trisa
tupel kateri so bili krmu, kajani
Vai se mihi poleg, oba, oba, oba
bodite krmu, tudi vi, in mihi, in
vsi. Sloboda, sloboda, sloboda
nam bo sigurno, se ne namigam
našim mladenč, jih krmu, kajani.

Dobro
Miha.

Lojza Rabiča
Lojza.

Douja 16. 12. 1941

Pretrsljivo domovinsko pismo Lojza Rabiča-Mlakarjevega z
Doujega in njegovih treh bratov, ki so vsi padli. Lojz že 17.
decembra 1941.

SPOŠTOVANA TRAGIČNOST, ŽRTVOVANJE POVSEM NE-DOLŽNIH DOMAČINOV, saj so nacisti zločinsko pobili 41 Dražgošanov, vas pa požgali in porušili. Sredi najhujše zime! Preživele sovaščane ob spominu na te grozne dogodke še vedno pretrese do solz. In z njimi tudi druge.

Toda one druge »**Dražgoše**«, silovito tridnevno obrambno spopadanje, so bile pač nekaj drugega. To je bil **»največji vojaški dogodek v evropskem odporniškem gibanju na interesnem območju nemškega rajha ...«**.

Tako je bojevanje v Dražgošah na podlagi vsestranske analize ocenil zgodovinar dr. Tone Ferenc.

Tudi zgodovinar Vinko Demšar ga je, dokler se ni spustil v pristransko SKD-jevsko politiko, ocenil podobno.

Kakšna je bila moralna sila organizatorjev upora in prvoborcev sploh ter njihova brezmejna ljubezen do svobode in domovine, naj ponazorita dva stavka iz pretresljivega pisma upornika Lojza Rabiča-Mlakarjevega in njegovih bratov z Dovjega, ki so vsi padli za svobodo (glej fotokopijo pisma):

» mi ali pa oni, za vse ni prostora v naši lepi domovini. Ako se vrnemo, vrnili se bomo samo v svobodno, od fašistov očiščeno zemljo, ako ne, ostali bomo na krvavi poljani ... Dovje, 16. XII. 41.«

In taki, ponosni, zavedni in predani ljudje naj bi bili »banditi, zločinci, brezdelneži in pripadniki tolpe« ?

Prav Lojz je že naslednji dan, 17. decembra, padel.

* * *

V podnaslovu so poleg TRAGEDIJE omenjeni tudi pojmi BITKA, MIT in LEGENDA.

O vsem tem bo tokrat na poseben način tekla beseda v nadaljevanju, vendar ne na široko, kajti glavni potek dražgoških bojov – bitke je bolj ali manj znan iz knjig, brošur, javnih občil, vsakoletnih oživilanj v januarju. Zelo verjetno so ljudje (če ne prej) o dražgoški bitki zvedeli iz razprav o sramotno propadlem snemanju filma in televizijske nadaljevanke. Tudi o tem bo tekla beseda v posebnem poglavju. Ob tem bo več povedano in razjasnjeno o posebnostih, ki so se dogajale od ustanovitve Cankarjevega bataljona 5. avgusta 1941 na Jelovici do konca njegovega delovanja. Opisi so zdaj

Tu, na Vodiški planini na Jelovici je bil 5. 8. 1941 ustanovljen Cankarjev bataljon.

razdeljeni na trinajst sklopov, v katerih bo tudi več popravkov in dopolnil, kajti **zdaj nam je o celotnem dogajanju in o različnih dokumentih ter spominih znano veliko več kot pred leti**. Sledila bo vrsta popravkov o številu padlih nemških policistov, o vlogi in usodi Luksemburžanov med policisti, o številu udeležencev bitke, o popravkih v zvezi z decembrsko vstajo in še marsikaj. Vendar ne tako, kot je 1994. leta tendenciozno pisal domobranski emigrant Žirovec Anton Žakelj iz Clevelanda, namreč: »Da bo treba partizansko zgodovino na novo preštudirati in pisati resnico ..., ki je v Sloveniji že 50 let zatirana.«

Oprl se je na tisto, o čemer sem leta 1992 zapisal, da bo med podatki treba marsikaj popraviti, seveda pa bistvo zgodovinskih opisov ostaja.

V smislu Žakljevih besed je v MAG-u 1997 provokativno pisal tudi Igor Guzelj.

Kratka vsebina knjige

Prvi del

Nastajanje in ustanovitev Gorenjskega – Cankarjevega bataljona in njegove poglavitne akcije od 5. avgusta do 12. decembra 1941.

Drugi del

Nepričakovan in bliskovit uspeh bataljona 12. decembra 1941 v Rovtu nad Škofjo Loko – prelomno dejanje.

Tretji del

Decembrska vstaja. Pet žarišč: v Poljanski in Selški dolini, v Gorjansko-bohinjskem predelu, v Jeseniški kotlini in v Zgornjesavski dolini.

Četrty del

Novoletni prihod bataljona v Dražgoše in Dražgošani.

Peti del

Načrtovanje, začetek in razvoj tridnevnih bojev.

Šesti del

Ugotovitve in rezultati boja v Dražgošah.

Sedmi del

Obojestranski podatki, ocene in popravki.

Osmi del

Bitka - boj - tragedija - mit - legenda.

Deveti del

Odlomki iz zapisov in govorov z januarskih svečanosti v Dražgošah.

Deseti del

O žalitvah, ponarejanju, izkrivljanju in obrekovanju dražgoškega boja.

Enajsti del

O filmskem in televizijskem projektu in njegovem propadu.

Dvanajsti del

Pripravili: Ivan Vovk-Živan, Vinko Demšar in Franc Podnar: Seznam dražgoških borcev z osnovnimi podatki. Uredil Ivan Jan.

Trinajsti del

Janez Lušina: «Po stezah partizanske Jelovice».

In še poseben dodatek:

K monografiji o Gorenjskem odredu.

1.

**Ustanovitev in začetne akcije
Gorenjskega –
Cankarjevega bataljona
od 5. avgusta do 12. decembra 1941**

Iz uvodnega dela ni težko ugotoviti, da je bil upor proti uničevalnemu okupatorju nujen, upravičen in neodložljiv, čeprav tvegan. To so ugotovila tudi različna posvetovanja zgodovinarjev. Če se ne bi uprli, je Slovincem grozilo uničenje!

Med začetniki oboroženega upora je bil tudi Gorenjski ali Cankarjev bataljon. Vroče je bilo tiste poletne dni, ko so ga 5. avgusta 1941 ustanovili sredi Jelovice na Vodiški planini. Zaprisedel ga je Stane Žagar, član CK KPS in Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet.

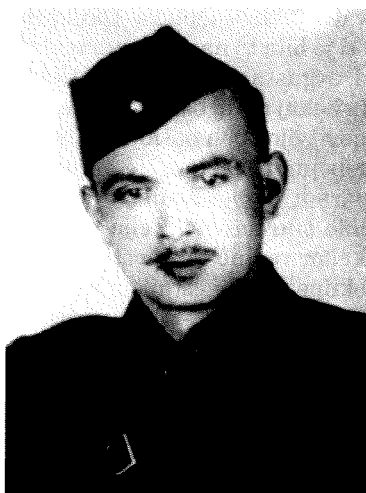
Poveljnik je postal kapetan Jože Gregorčič-Gorenjc, znameniti španski borec, politkomisar pa Ivan Bertoncelj-Johan. Operativna častnika sta bila Franc Primožič-Marko in Milan Švigelj, oficirja bivše jugoslovanske vojske, medtem ko se je bataljonski zdravnik dr. Jože Gabrovšek kmalu vrnil v Ljubljano, zato ga je nasledil medicinec Janez Konšek s Trojan.

Bataljon je takoj štel 120 mož, ki pa so zmogli le 46 pušk, eno samo strojnico, nekaj samokresov in bajonetov. Razporejeni so bili v dve četi: Jeseniško-Cankarjevo in Jelovško. Kljub začetni slabosti je bila to največja partizanska enota v tistem času. Dan poprej, 4. avgusta, je bil pod Storžičem ustanovljen tudi Storžiški bataljon (z nekaj manj borcev), ki pa je bil v naslednjih dneh razbit. Z ustanovitvijo obeh bataljonov, ki sta bila šibka, neizkušena, a prežeta z bojnim poletom, je gorenjsko vodstvo NOB pohitelo predvsem zaradi nameravanega napada na kaznilnico v Begunjah, kar je bilo sila naivno. Želja po reševanju zapornikov je bila močnejša kakor realne možnosti. S 1. avgustom 1941 so namreč nacistični okupatorji z gestapom v ospreddju že začeli streljati talce, ki so jih vozili iz begunjskih zaporov. V tistem času je trpelo v njih že okoli 400 zapornikov, predvsem pristašev in aktivistov OF.

Namen napasti to trdnjavo je bil nadvse human, a povsem neizvedljiv. In prav zato se je v prvih dneh avgusta v nastajajočem Cankarjevem bataljonu zbralo toliko ljudi. Toda zaradi izdajstva je nameravani napad propadel (to je bilo v tistem trenutku bolje).

Enote nemške policije so bataljon silovito napadle že 8. avgusta, in sicer sredi Jelovice, zaradi česar se je zmanjšal za tretjino. Ostalo je le še 80 slabo oboroženih borcev. Po tem bojnem krstu se je spet razdelil na čete, čete pa celo na manjše skupine.²

Sledili so hudi meseci preizkušenj. Poveljstvo gorenjskih partizanov je Cankarjev bataljon zaradi večje udarnosti in varnosti v

Poveljstvo Cankarjevega bataljona in gorenjskih partizanov poleti 1941 in v Dražgošah: narodni heroji Stane Žagar, Jože Gregorčič-Gorenjc, Lojze Kebe-Štefan in Ivan Bertonecelj-Johan.

drugi polovici oktobra 1941 zopet združilo. Taborišče si je bataljon izbral in uredil na 948 metrov visokem Sv. Mohorju, ki je zelo ustrezal manevriranju. Na vse strani Gorenjske, zlasti na levi breg Save, je bilo mogoče priti tudi podnevi. V tem okolišu so bili aktivisti OF, ki so storili vse, da bi bataljon uspeval čim bolje. To je bilo še posebej potrebno zato, ker je sneg to jesen padel že 22. oktobra in po hribih ni več skopnel. Prav tedaj se je na Mohorju zbral ves Cankarjev bataljon, kajti tega dne je tja prigazila tudi Jeseniška četa.

Bataljon je takrat štel le okoli 70 borcev, toda bili so prekaljeni in obogateni z nekajmesečnimi izkušnjami. Gestapo je medtem sicer vdiral v organizacije OF in KP, streljal talce, vendar uporniškega vrenja ni mogel zaustaviti. Borci Cankarjevega bataljona so vsak dan odhajali v akcije, kar je preganjanemu ljudstvu, ki mu je pretel tudi množični izgon, vlivalo upanje in voljo za sodelovanje s partizani in OF.

Bataljon je bil slabo oborožen, kar pa je nadoknadil s pojavljanjem svojih borcev na raznih krajih. Da jih ne bi izdajali sledovi v snegu, so jim jih s sanmi pomagali brisati posamezni kmetje. Poleg nekaterih simpatizerjev nacističnega novega reda so bile v okolici tudi take domačije, kot je bila Tomažinova (po domače Kocjanova) v zaselku Laško nad Bukovščico pod Mohorjem. Tam je kot izraz pripadnosti, zaupanja in potreb nastalo tudi prvo partizansko zatočišče za ranjence in bolnike.

Cankarjev bataljon je ostal v taborišču na Sv. Mohorju kar poldrug mesec: od druge polovice oktobra do 9. decembra. Tako dolgo bivanje partizanov v enem samem taborišču je bilo zaradi razmer nekaj izjemnega.

K partizanski taktiki in varnosti je namreč brezpogojno spadalo pogosto menjavanje taborišč. Toda v vsakem gibanju so bile in so izjeme. Ta je že bila, in sicer zelo pozitivna.

Po nastanitvi bataljona na Mohorju enota sprva ni bila kdo ve kako aktivna, kar je kritiziralo tudi vodstvo slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja, od sredine novembra pa je vsa Gorenjska (tudi okupator) spremljala njegove akcije. Naj omenim nekaj pglavitnih:

– 13. novembra je bataljon izpeljal drzno prehranjevalno akcijo. Z dvema kamionoma so borci prevozili velik del Gorenjske in iz Resmanovega mlina v Zapužah pri Begunjah in od mesarja in trgovca Kuharja iz Dupelj skozi Kranj prepeljali okoli 50 vreč moke in večje količine mesnih izdelkov;

– s pomočjo domačih aktivistov je bataljon 18. novembra 1941 prvič požgal most v Praprotnem v Selški dolini;

– 19. novembra zvečer je skupina cankarjevecev napadla v Češnjici (tudi v Selški dolini) oddelek okupatorjevih policistov – telefonistov;

– s pomočjo aktivistov je skupina Cankarjevega bataljona 29. novembra iz Pletilnice v Škofji Loki odnesla Nemcem namenjeno zalogo volnenih izdelkov.³

Posebej je treba omeniti priprave na organiziranje in začetek zimske vstaje. S tem v zvezi naj bi po navodilih osrednjega slovenskega vodstva NOB in pod vplivom vrhovnega komandanta Tita na Gorenjskem skušali v upor pritegniti čimveč ljudi in osvoboditi nekaj ozemlja. To naj bi bilo južno od Save s središčem v Poljanski dolini. Upor naj bi preprečeval izganjanje Gorenjcev po svetu, češar so se najbolj bali. Postavljen je bil štab gorenjskih partizanskih enot in njegov komandant je postal Stane Žagar. Njegov namestnik je bil Jože Gregorčič in politkomisar Lojze Kebe-Štefan. Gregorčič je bil hkrati še vedno komandant Cankarjevega bataljona, njegov politkomisar pa Ivan Bertoncelj-Johan. V tem času je bil to edini partizanski bataljon na Slovenskem.

Sestavljen je bil nov Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko. Sekretar je postal Tone Dolinšek-Metod, člani so bili Stane Žagar (dotedanji sekretar), Lojze Kebe, Tomo Brejc in Mira Tomšič-Kebe.⁴

V zvezi z vstajo je bil pomemben sestanek njenih voditeljev, ki so ga imeli tik pred 1. decembrom pod vodstvom Staneta Žagarja pri Kocjanu nad Bukovščico; tam je bilo varno zatočišče partizanov. Dogovorili so se o zimski mobilizaciji in o okrepljeni vstaji na večjem delu Gorenjske ter o različnih nalogah, ki so bile s tem povezane. Sklenjeno je bilo tudi, da se bo Cankarjev bataljon premaknil iz Selške v Poljansko dolino, kjer so bile razmere za vstajo, zaradi razoroževanja jugoslovanske vojske ob razpadu, politično najboljše in tudi orožja je bilo tam več kot drugod.

Toda treba je bilo sprožiti vstajo tudi v blejsko-bohinjskem in jeseniškem predelu, kamor sta 12-glavo skupino vodila Stane Bokal in Polde Stražišar, ter po možnosti še v okolici Šenčurja in Cerkelj.⁵

Okoli 1. decembra ali kak dan prej oz. kak dan pozneje se je na Gorenjskem in še posebej v Cankarjevem bataljonu zgodilo še več pomembnega. In sicer:

Tomažinova-Kocjanova hiša v Bukovščici - zaselek Laško. Tu so bili 1. decembra 1941 dogovori o začetku decembrske vstaje. Kocjanova mama je imela v hiši skrito tudi ambulanto za partizanske ranjence.

– skupine Cankarjevega bataljona so med 1. in 2. decembrom na svojem območju justificirale 10 okupatorjevih sodelavcev, domačih izdajalcev. O njih je novi gauleiter dr. Rainer v Kranju povedal, da so bili Slovenci, ki »so se izjavili za Führerja«, kar je oprijemljiv dokaz, da so sodelovali z okupatorjem;

– obširno akcijo so izvedli terenski aktivisti 1. decembra (to je bil dan razglasitve bivše kraljevine Jugoslavije). Kakor Ljubljana so se tudi vsi večji kraji na Gorenjskem odzvali razglasu Izvršnega odbora OF, naj 1. decembra med 10. in 20. uro ne hodijo ven, naj izpraznijo ulice in javne lokale ter s tem manifestirajo enotnost jugoslovanskih narodov za boj proti okupatorju. Manifestirala je skoraj vsa Gorenjska od Škofje Loke do Kranjske Gore;⁶

– pomemben je bil odhod 12 borcev in poveljnikov, ki so bili takoj po justifikaciji nemčurjev 1. decembra poslani v bohinjski in jeseniški predel, kjer naj bi opravili (okrepljeno) mobilizacijo. V zgornjem gorenjskem kotu tedaj ni bilo partizanov, zato jih je bilo

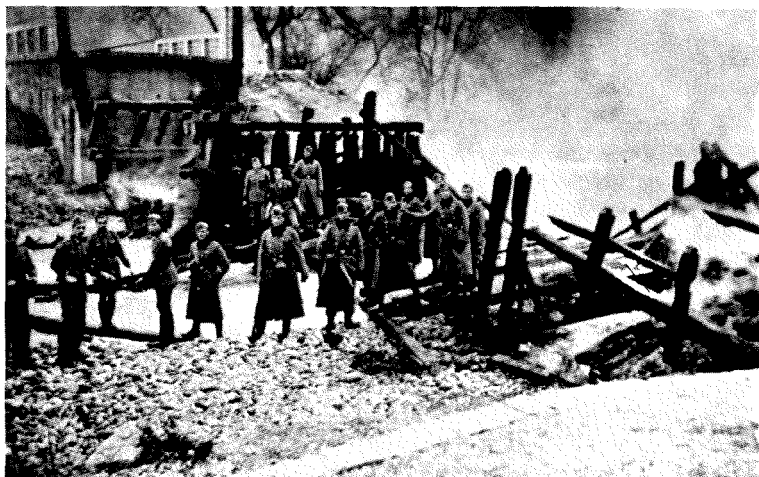
Stane Bokal in Polde Stražišar, voditelja dvanajstih.

treba vsaj nekaj vrniti tja. Velja omeniti, da je bilo jedro Cankarjevega bataljona s tem skrčeno na okoli 60 mož. Od tod razlika od prejšnjih dobrih 70;⁷

– justifikacija okupatorjevih sodelavcev, naslednje akcije in 7. decembra drugi požig mostu v Praprotnem, vse to je že sodilo v priprave na širšo vstajo.⁸ Med prvimi se je odzvalo nekaj Primorcev, ki so prišli iz Stražišča in se jih je 5 na novo vključilo v Cankarjev bataljon. Tako so po 8. decembru zmanjšali izgubo dvanajstih, ki so odšli proti Bohinju in Jesenicam.⁹

Zaradi tako oživiljene dejavnosti Cankarjevega bataljona, ki se je pripravljaj na prehod v Poljansko dolino, okupatorjeve sile niso mirovale.

Vznemirile so se tako, da so bataljon neprestano zasledovale. O tem priča tipanje nemške policije na območju Sv. Mohorja. Čeprav je bilo bataljonsko taborišče za vrhom gore dobro skrito in maskirano, so policisti 9. decembra, torej kmalu po požigu mostu v Praprotnem, prišli v njegovo bližino. Straža jih je pravočasno opazila in tako jim je bataljon lahko pripravil zasedo. V kratkem spopadu, ki je kmalu sledil, sta bila na vsaki strani po dva ranjena; policijski oddelek, ki se je tedaj čutil prešibkega, se je umaknil.

Most v Praprotnem v Selški dolini je Cankarjev bataljon 7. decembra 1941 požgal že drugič.

Odkritje in spopad sta pospešila odhod Cankarjevega bataljona v Poljansko dolino. Bilo je nujno, saj je policijska enota kapetana Blanka čez dva dni prišla v tabor, toda takrat je bil že izprazen. Policijske enote so Cankarjev bataljon še zasledovale, saj so vedele, da se zadržuje na tem območju.¹⁰

Okupatorjevo zaskrbljenost, zlasti na območju Selške doline, zasledimo tudi v dopisu orožniške postaje v Železnikih z dne 8. decembra 1941. V njem je izražena skrb njihovega komisarja-župana Franca Benedika-Mlinarja iz Selc. Tam v prevodu piše:

»Zaradi sedaj skrajno neugodnih varnostnih razmer je Benedik vsakodnevno bolj ali manj ogrožen glede osebne varnosti. Lahko pričakuje, da ga bodo komunisti prej ali slej napadli. Zato bi bilo zdaj prav in dobro, če bi temu županu za osebno varnost dodelili samokres. Pri tej priložnosti naj še opozorim, da so komunisti (beri: Cankarjev bataljon, op. I. J.) v zadnjih tednih prav v Selški dolini izvršili več terorističnih dejanj. Na primer: napad na vojake, uboj Nemcem naklonjenega Bernarda Luznarja, rušenje mostu pri Praprotnem in drugo. Torej – izredno ogrožajo to območje.«¹¹

Vse to in še več je bilo res.

2.

**Nepričakovan in bliskovit
uspeh bataljona 12. decembra 1941
v Rovtu nad Škofjo Loko
– prelomno dejanje**

Cankarjevemu bataljonu v teh dneh niso ustrezali spopadi, kajti njegovi načrti so bili drugačni, širši. Zaradi dopoldanskega spopada se je bataljon že popoldne 9. decembra spuščal po zasneženih strminah skozi Mohor, Zabrekve in Topole k cesti in k Sori v Selški dolini. Na tej poti je bataljon mimogrede zvečer mobiliziral 17 moških.

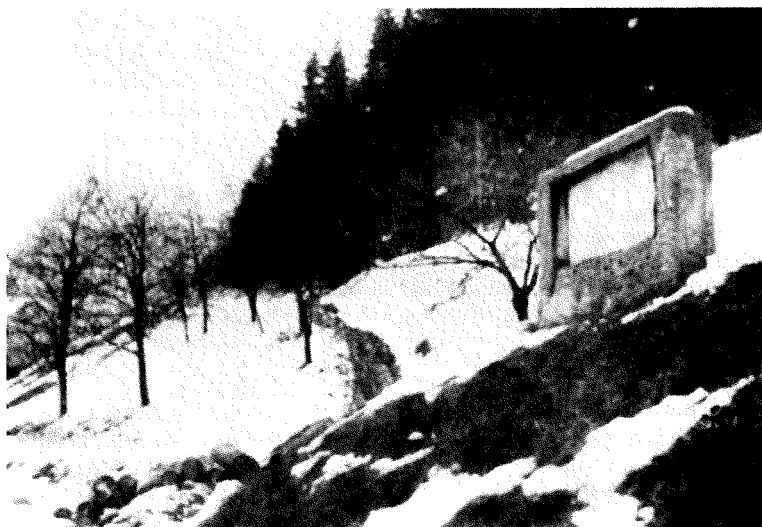
Hoja ni bila lahka, nekaj opreme je na saneh vlekel velik vol, ki so ga zaplenili v kroparskem župnišču. Preden so okoli enajstih ponoči prišli do mostu blizu Dolenje vasi, so se srečali z nemško patroljo. Sprva so bili na obeh straneh presenečeni, a ko je policijski vodja v nemščini začel spraševati, kdo je na oni strani, so partizani naglo plegli in začeli streljati. Policisti so takoj odgovorili z ognjem, toda ko so ugotovili, da so partizani v premoči, so se hitro umaknili. Orožniško-policijska patrolja je bila razbita na tri dele. Sedem policistov je zjutraj prišlo v Škofjo Loko, vodja z dvema možema v Selca, preostali, ki so slišali streljanje, pa so zasledovali partizane. Vendar so jih zgrešili, saj so šli do Praprotnega, toda tam ni bilo nobenih sledov za partizani, ki so se že prej (potem ko so prečkali Soro prek goliškega mostu) povzpeli proti Golici, v zaselek pod Stirpnikom. V Zgornji Golici je bataljon počival, potem pa je nadaljeval hojo proti Stirpniku, kamor je prišel 10. decembra ob svitu. V vasi je prebil ves ta dan in vso noč na 11. december. Tisti veliki vol je še vedno hodil z njimi.

To dopoldne je straža, ki je imela pregled vse do doline, ugotovila, da se je v dolini Luše pojavila kolona kakih 50 policistov. Ugotovitev je zahtevala, da so se iz naselja povzpeli v gozdček nad njim. Okrepili so tudi straže in opazovali okolico. Če bi se jim policisti približali, bi jih takoj napadli.¹²

Oddelek zasledujočih napadalcev je že ta dan res prišel v bližino premikajočega se Cankarjevega bataljona v Selški dolini. A ne le ta. Tudi po Poljanski dolini se je bataljonu bližala policijska enota, ki so jo v moči ene čete poslali iz Šentvida. Vendar tudi ta tega dne ni prišla v stik s partizani.

Zakaj so v okupatorjevem poveljstvu vedeli, kje in kako se je gibal Cankarjev bataljon?

Kot običajno je tudi v tem primeru šlo za izdajstvo. Spomnimo se na tiste domačine z območja Mohorja, ki jih je bataljon mobiliziral 9. decembra zvečer. Med tistim spopadom pri Selcih so ti možje izkoristili streljanje in se porazgubili domov. Eden izmed

Kraj znamenitega in bliskovitega napada Cankarjevega bataljona na policijsko enoto v Rovtu, ko je padlo 45 policistov, dotlej največ v zasedeni Evropi naenkrat.

njih je Nemcem povedal, da so partizani odšli proti Golici, kar je tudi držalo. Je že moral o tem kaj slišati v partizanskem poveljstvu, ki sicer o premikih ni nikoli vnaprej obveščalo moštva. Tako je zahtevala varnost. Zato je le malo manjkalo, da Cankarjev bataljon niso napadli že 11. decembra. Sovražnikov oddelek, ki je bataljon zasledoval iz izhodišča v Selcih, se je zato usmeril proti Golici. Vendar je zamudil toliko, da se je začelo mračiti. Zato se je vrnil v dolino.¹³

Sled za bataljonom je bila zdaj odkrita. Cankarjevemu bataljonu je spricho snega pretila dosti večja nevarnost, kot so računali. Vseskozi so bili v pripravljenosti. Vedeli in čutili so, da so zimska tla okoli njih vedno bolj vroča.

Sedaj, ko jim je policijski oddelek, ki so ga odkrili v dolini Luše, prišel tako blizu, je štab bataljona takoj ukazal premik proti Rovtu.

Iz Stirpnika (ki se razprostira na višini od 635 do 740 m nadm. višine) je bataljon pozno popoldne 11. decembra prigazil v

Rovt, ki je razmetan po pobočjih Mladega vrha. Hiše in kmetije, ki so raztresene sem in tja, so velike. Tudi kozolci so zidani in veliki, zlasti »toplarji«, prav tako tudi gospodarska poslopja. Najvišje ležeča (velika) hiša je Debelakova. Stoji tik pod vojaško cesto, ki so jo speljali prek pobočij Mladega vrha na Blegoš. Zato so jo imenovali kar »Blegoška cesta«. In prav Debelakovo domačijo je poveljstvo Cankarjevega bataljona izbralo za začasno namestitev, čeprav nihče ni poznal terena. Od Debelaka je bil najboljši pregled po okolici, zlasti navzdol. Ob hiši, ki je bila zelo prostorna, je bilo tudi več gospodarskih poslopij, ki so omogočala namestitev bataljona. Tedaj je bilo v njem le okoli 65 borcev. Z njimi je prigazil tudi vol, premikajoča se »železna rezerva«.¹⁴

In prav ta del »Blegoške ceste« je naslednji dan postal prizorišče spopada, ki je postal uničujoč za oddelek 2. čete 181. rezervnega policijskega bataljona. To je tistega bataljona, ki je bil na Gorenjskem že od pomladi 1941 in je imel za seboj vrsto napadov na gorenjske partizane.¹⁵

Nenaden in silovit napad

Cankarjev bataljon, ki se je brez gospodarjevega vabila, kar zaradi nevarnosti ni bilo čudno, namestil pri Debelaku, je mirno počival vso noč na 12. december. Borci so si posušili obleko, se dobro odpočili in izdatneje nahranili. Štab se je (kljub gospodarjevi skrbi) nastanil v hiši, borci pa so se razporedili v gospodarskem poslopju.

Poveljstvo je postavilo in utrdilo straže, tako da ne bi prišlo do presenečenja. Zasledovalski oddelek, ki so ga prejšnji dan opazili v Luši, jim ni šel iz spomina. Zato je bilo borcem naročeno, naj ležejo oblečeni, obuti in z orožjem ob sebi.

Ko se je začelo svitati, so stražarja, nekakšnega opazovalca, postavili pri lini na Debelakovem seniku. Dali so mu tudi daljnogled.

»Blegoška cesta« se jim je zdela najnevarnejša. Še posebej zaradi snega, saj tudi zasledovalci niso mogli hoditi kjerkoli.

Da bi ta dan, za katerega je kazalo, da ga bodo vendarle preživeli v miru, pojedli nekaj tople in izdatne hrane, so končno pobili tistega velikega vola. To delo je opravil gorjanski prvoborec Janez Žvan-Dravski, eden izmed štirih bratov – prvoborcev.¹⁶

Noč je minila mirno in tudi jutranje patrulje, ki so se vrnile z obhodov, niso opazile nič izjemnega. O policijskem oddelku, ki jih je zasledoval prejšnji dan, ljudje niso vedeli povedati nič vznemirljivega, vendar pa tudi ne, da bi se vrnil v Škofjo Loko.

Zato sta napetost in negotovost, ki sta prevladovali vse od prejšnjega dne, začeli popuščati. Utrujeni borci so komaj čakali na kaj takega.¹⁷

* * *

Zaradi obvestil, ki jih je nemško poveljstvo dotlej zbralo o gibanju Cankarjevega bataljona, so se dogodki poslej razvijali silno hitro. Dr. Tone Ferenc je našel dokument, ki dokazuje, kako je to bilo. Polkovnik Rudolf Handl, orožniški komandant za Gorenjsko, s sedežem na Bledu, je namreč tedaj (povelje je datirano z 12. dec. 1941) 181. rezervnemu policijskemu bataljonu (s štabom v Kranju) poslal pomembno povelje:

»Glede na svoje povelje z dne 3. decembra 1941, dnevnik št 59/41 tajno, in glede na dejstvo, da se je neka pomembna tolpa premestila s predela severno od Selške doline v predel južno od nje,

Uničena patrulja 181. rezervnega policijskega bataljona, ki so jo pred Debelakom v Routu zbrali Luksemburžani, prisilno mobilizirani policisti.

ukazujem, da morajo do nadaljnjega vse razpoložljive sile v primerni moči in ob ustreznem zamenjavanju s patruljami nenehno vdirati na območje med obema Sorama do črte na vrhovih Blegoša (k. 1362) – Koprivnika – Mladega vrha – Mlake in tudi na planine severneje in južneje od njih. Pri tem je treba zelo upoštevati poizvedovalno službo.

Iniciativnost in samostojnost sta pri tej nalogi sama po sebi umevna in nujna pogoja. Pri tem je treba kar se da stanovitno vplivati na podoficirje. V vseh teh zadevah pričakujem posebno živahnost.«¹⁸

Ker je to povelje datirano z istim dnem, ko je že prišlo do napada v Routu in so za »posebno živahnost« poskrbeli partizani, je polkovnik Handl na vsak način enako povelje sporočil v Kranj že dan prej.

Nalogo, naj zasleduje in ob odkritju takoj napade partizane, je dobil drugi vod 2. čete 181. rezervnega policijskega bataljona, ki

je štel 52 mož. Da je povelje dobil že prejšnji dan, govori podatek, da je vod del noči prespal v Javorjah (695 m), zjutraj pa je krenil navzgor proti Zaprevalu (859 m) in dalje po »Blegoški cesti.«¹⁹ Hoja zaradi snega tudi zanje ni bila lahka in prav čudno je, da niso bili opremljeni z belimi maskirnimi oblačili in s smučmi. Vse je kazalo, da tedaj še niso imeli zadosti smučarjev.

Policisti so se od Zaprevala proti Rovtu bližali pravilno vojaško, z razmiki drug med drugim.²⁰

Partizanski stražar pri lini Debelakovega skednja je okoli desetih dopoldne opazil premikajočo se kolono od Zaprevala sem.

Na vsak način ni mogla biti druga kot nemška. To je prek vodnika Franca sporočil komandantu Gregorčiču. Ta je skupaj s četnim komandirjem Jakom Bernardom pohitel na opazovalnico in z daljnogledom sta ugotovila, da se jim po cesti bliža kolona, ki je štela okrog 50 mož.²¹ Ker so hodili v raztrgani koloni, je kazalo, da partizane slutijo neke v bližini. Poveljujoča sta se takoj odločila za zasedo nad cesto, čeprav teren ni ponujal pravega kritja. Kljub temu so bili borci navdušeni nad tako odločitvijo.

V zasedi so bili v desetih minutah in takoj pripravljeni na strel. Za seboj so v snegu takoj zabrisali sledove. Gregorčič in Bernard sta se namestila na desno krilo zasede, tja, od koder je imela priti policijska patrulja.

Borci so bili tudi opozorjeni, da nihče ne sme streljati prej, dokler ne bosta ustrelila Gregorčič ali Bernard.

Zaseda je bila na nekaterih krajih od ceste oddaljena le 20 do 40 metrov, zato bi bilo treba streljati na izjemno kratki razdalji. To je bilo veliko tveganje.

Napeto so čakali na trenutek, ko se bo izza ovinka pojavila policijska predhodnica. Sneg in mraz sta še povečevala bojno napetost.

Politkomisar bataljona Ivan Bertoncely-Johan je o teh trenutkih zapisal:

...»Posebej je bilo naročeno, da v prazno ne smemo streljati ...

Napetost raste ... potem se res pojavi nemška predhodnica, ki se previdno ozira na vse strani. Kakih dvajset metrov za njo se je pomikala glavnina kolone. Njeno čelo pa je že skoraj prispelo do konca naše zasede ...«²²

To so bili trenutki, ki partizanom niso obetali nič dobrega, saj so bili policisti odlično oboroženi in nekateri so imeli orožje že v rokah. Torej so slutili bližino partizanov. Kazalo je, da presenečenja

Drugi prizor uničenega policijskega oddelka.

ne bodo dosegli. Toda to je bilo poglavitno. Neopazen umik zdaj ni bil več mogoč. Če bi to poskušali, bi zanesljivo imeli brezplodne žrtve. Otrpli od mraza in napetosti so borci pričakovali dogovorjeni strel. Kakor rečeno, se je glavnina policijske kolone že približala partizanski zasedi, dogovorjenega Gregorčičevega ali Bernardovega strela pa še vedno ni in ni bilo. Živci so popuščali in nekateri so hoteli sprožiti že brez znaka. Policisti so prihajali vedno bliže in bliže! Pa še psa, veliko zverino, so vodili s seboj. Ne bo dolgo, ko jih bodo, tako slabo prikrite nad cesto, odkrili in tedaj se bo ples odvijal drugače, kakor si je zamislilo poveljstvo!

Prihajali so previdno in v razmiku. Zlasti prednji, ki so opazili neke sledove, so se vse pogosteje ozirali v smer nad cesto. Tisti, ki je hodil na čelu petčlanske predhodnice, se je naenkrat zdrznil. Bilo je očitno, da je ob cesti opazil vidnejše sledove, kajti z rokami je zamahnil tako, da so se tudi drugi policisti v predhodnici pripravili na streljanje ...²³

Tedaj pa se je zgodilo nekaj, kar je povsem spremenilo tok dogajanja. Iz smeri partizanske zasede je priskakljal preplašen zajec. Skočil je na cesto in se znašel med presenečenimi policaji in očitno dresiranim psom. S podvojeno močjo se je pognal s ceste v

Tretji prizor padlih policistov pred Debelakovo hišo v Routu.

strmino pod njo. Zaplaval je po svežem mehkeem snegu. Tega izziva pes ni zdržal. Iztrgal se je iz rok svojega vodnika in se pognal za njim. Sledil je čuden lov, ki je utrujenim policistom omogočil počitek. Saj tam, kjer skačejo zajci, partizanov ali drugih živih bitij ne more biti v bližini!

Glavnina, raztegnjena daleč za ovinek, se je zdaj očitno brezskrbneje in zopet z orožjem na ramah kot velika harmonika začela stiskati proti opazujoči predhodnici. Zajec je še vedno uspešno bežal po snegu in pes ga nikakor ni mogel zgrabit. Še preden se je lov končal, so se tudi tisti od zadaj zgnetli ob prvih tako, da je bila vsa enota zbrana na majhnem prostoru.

Toda predhodnica, pomaknjena kakšnih dvajset metrov naprej, je vedno očitneje kazala, da je opazila sledove, ne pa še partizanske zasede ...

In ko je bil lov na zajca najbolj razigran, je odjeknil odrešujoči Gregorčičev strel! Za njim se je na nagnetene policiste usul ogenj iz dveh strojnic in šestdesetih pušk. To je iz vsega orožja, kar so ga partizani premogli.

8. avgusta 1941 padli Alojz Žvan. Fotografijo je dobil brat Janez pri padlem policistu v Rovtu.

Ura je bila natančno 10.45.

Večina zadetih policistov je že po prvih streljih obležala v okrvavljenem snegu. To je pač značilnost pri uspešno izpeljanih zasedah. Tisti iz predhodnice in oni, ki še niso bili zadeti, so v hipu plegli in začeli streljati proti zasedi. Najnevarnejši so bili streli izza cestne škarpe oziroma mostička ob hlevu Debelakove domačije. Policisti so bili dobro izurjeni, zato so se takoj postavili po robu. Med streljanjem je bil zadet partizanski kuhar Jože Saksida, ki je mrtev obležal prav pred škarpo. Ker so policisti iz svojih zaklonov še vedno ostro streljali, so se borci odločili, da jih bodo na cesto izbezali z jurišem.²⁴

Janez Žvan-Dravski je povedal:

»Na položaj sem pohitel še s krvavimi rokami, ker sem pravkar pobil vola, ki je že dvakrat ušel smrti ... Rovta ne bom pozabil niko-

Policisti-Luksemburžani zadovoljnih obrazov odvažajo v dolino prave padle policiste-Avstrijce.

li, čeprav mi je že veliko ušlo iz spomina. Lov na zajca je bil za policiste usoden. Prvi smo skočili na cesto Adolf Repe-Tilen, vodnik Biček, vodnik Pečnik, mitraljezec Miha Fister in korenjaški Janez Perko, ki je nekaj policistov pomlatil kar sam. Da ni bilo preplašenega zajca, bi se lahko zgodilo prav obratno, ker zaseda ni bila na ustreznem kraju. Nismo imeli kritja in tudi umik je bil možen le po strmi čistini. Tako pa smo s policisti hitro opravili.

Ko smo padlim policistom, ki so ležali križem po cesti in ob njej, pobrali orožje in opremo, smo pri njih dobili še marsikaj. Prav jaz sem pri nekom v listnici našel fotografijo z mrtvim partizanom, ki je ležal pred policisti. Na njej je bil, na veliko presenečenje, moj brat Lojz, ki je padel že 8. avgusta na Kotliču – Partizanskem vrhu na Jelovici. Kakšno čudno naključje! Tudi sliko Andreja Komarja, ki je 8. avgusta padel ob mojem bratu, smo dobili pri nekem policistu. Sliko sem izročil njegovemu bratu po vojni. To je dokazovalo, da je ta oddelek pripadal isti enoti, ki je naš, komaj ustanovljeni bataljon napadala že poleti na Kotliču – Partizanskem vrhu (to je bilo res, saj okupatorjevi dokumenti pravijo, da so v obeh primerih Can-

Bataljonski medicinec Janez Konšek s Trojan, ki je oskrbel tudi policijske ranjence. Izdan in ujet je bil v Begunjah hudo mučen, a gestapu ni klonil. Umorjen je bil 20. aprila 1942 v Mauthausnu.

karjev bataljon napadle enote 181. rezervnega policijskega bataljona, op. I. J.). In še druge dokaze smo dobili pri ubitih policistih.

Različne fotografije, ki smo jih našli pri njih, so dokazovale, da so bili pred tem že na Poljskem in tam zakrivali **razne zločine**. Tudi na hrbtnih straneh fotografij je bilo napisano marsikaj čudnega.

Takrat smo dobili tudi prve brzostrelke, s katerimi pa še nismo znali upravljati. Tudi vodnik in star komunist Lojze Pečnik, ki je bil med nami najstarejši (rojen 1900), je dobil eno, ki jo je pozneje zamenjal zaradi »odbite cevi«. A komandant Gregorčič, ki je orožje poznal že iz Španije, je skočil k tistemu padlemu policistu in mu odpel še dragocene šaržerje ...²⁵

Anton Ambrožič-Božo, ki je bil tedaj intendant 1. čete, je povedal:

»Opazil sem tistega policista, ki je izza škarpe ustrelil našega kuharja. Pomeril sem in ga, ker je bil čisto blizu, zadel v vrat. Obmiroval je. Nekaj policistov se je še skrivalo med Debelakovimi poslopji, a smo kmalu, čeprav ne z vsemi, opravili z jurišem. Enega izmed tistih, ki so se zatekli med stavbe, smo zajeli. Ker je bil le lažje ranjen, smo ga obvezali in ga izpustili. Pri pregledu njegove puške smo ugotovili, da ni nič streljal ...

Ob tej priložnosti sem dobil nove, ustrezne čevlje. Policistov sicer nismo sezuvali, a ker so mene in še nekatere druge čevlji zelo tiščali (ali pa so imeli strgane), smo morali prej ali slej dobiti druge. Moji čevlji so bili skoraj novi, a žal premajhni. Pri nekem podoficirju sem dobil uro in jo v spomin na naš takratni uspeh nosim še sedaj. Še vedno dobro teče«, je dejal in stegnil roko, da sem si jo lahko ogledal.²⁶

Bataljonski medicinec, takratni študent Janez Konšek je po zajetju med zasliševanjem gestapovcem na Bledu 5. februarja med drugim izjavil (gestapovci so ga ujeli v Kranju 4. februarja 1942, potem ko je bil izdan, ozebel in oslabil. 19. aprila 1942 so ga ustrelili):

»Komandant Gregorčič je poskrbel za vse ... Od njega sem imel naročeno, naj se držim bolj zadaj in naj se v primeru nujnega umika zanimam samo za morebitne ranjence. Streljanje sem sicer dobro slišal, a tja doli na cesto sem odšel šele potem, ko sem bil tja poklican. Ko sem prispel do ceste, streljanja še ni bilo konec, a kmalu se je vse pomirilo. Prečkal sem cesto ter našel Jožeta Saksido, prvega našega padlega. Kmalu so prinesli še Jožeta Bizjaka, ki je imel v trebuhu tri rane, nato Jožeta Dežmana z obstreljenim stegnom, za njim še Jakoba Šalamona, ki je dobil strel v hrbtenico. Ranjen je bil tudi Viktor Stražišar, in sicer dvakrat. Franjo Drobič pa je bil ranjen v roko in v nogo.

Delal sem v hiši. Obvezoval sem jih in jim pomagal, kolikor sem mogel. Pri tem delu mi je pomagal eden naših borcev, Viktor Benčan (po Rovtu se je Benčan vrnil domov, bil je aretiran in 31. marca 1942 ustreljen med devetindvajsetimi talci v Begunjah; med temi talci sta bila tudi Ivan Tomažin st. iz Bukovščice in okrožni sekretar OF in KP Kranj Lucijan Seljak, op. I. J.).

Med največjim delom je prišel v hišo **komandant Gregorčič z nekim ranjenim policistom**. Z dvema streloma je bil ranjen v prsi, vendar je še lahko hodil. Obvezal sem ga. Ostal je v Debelakovi hiši tudi potem, ko smo mi odšli.

Mrtvih policistov pa nisem videl, ker sem se moral zanimati za ranjence in jih pripraviti za transport, kajti mudilo se nam je že. A bili so tudi zunaj na zasneženi cesti, kamor jaz potem iz hiše nisem hodil.

O plenu mi je znano, da so bile policistom odvzete 3 strojnice, več samokresov, kak par čevljev, dokumenti, ure, denar ... kar vse je bilo potem oddano poveljstvu ... »^{27*}

* Ker so na gestapu te podatke zaradi preživelih policistov in tudi drugih lahko vzporejali z dejstvi in ker so bile Konškove izjave izmed vseh navedenih povedane le dober mesec po dogajanju v Rovtu, jim gre verjeti.

Franc Čopi-Borutin**, ki je šele pred nekaj dnevi prišel v bataljon, o tem dogajanju pravi:

»... bil sem na levem krilu zasede. Ker pa je bilo določeno, da najprej začne streljati desno krilo (tam sta bila Gregorčič in Bernard), nam je predhodnica z mitraljezom že ušla naprej. Ko smo udarili po policistih, je prav ta predhodnica skočila pod cesto in zavzela položaje za bližnjimi stavbami, od koder je na nas odprla ogenj. Videč to nevarnost, je Biček zakričal 'juriš!' Pognali smo se na nevarno predhodnico. Pri tem jurišu je bil v trebuh zadet Jaka Šalamon. Potem smo šli od policista do policista, jih obračali in jim pobirali predvsem orožje, strelivo in dokumente. Na enega izmed padlih je legel pes, ki je medtem nehal loviti zajca. Slučajno sem prišel prav do tega, ki mu je pes ležal na vratu. Obrnil sem ga in ugotovil, da ni zadet nikamor. Takrat se je le-ta dvignil na kolena in začel kričati svoj 'Hilfe, hilfe!' Naenkrat se je dvignil tudi pes. Umiril sem ga s strelom, a tudi njegov gospodar je dobil svoje ... Ob tej priložnosti sem tudi jaz slabšo puško (imela je posebno zgodovino) zamenjal za lepo češko mauserico ...«²⁸

Takratni in že tedaj znameniti vodnik Franc Biček-Bruno je o tem pojasnjeval:

»Ko je večina policistov že popadala, sva z Janezom Perkom skočila za umikajočimi policisti. Enega sva presenetila od strani. Pognala sva se še proti zaščitnici, vendar so se prav ti, ki so bili najbolj oddaljeni, rešili celi. A teh ni moglo biti več kot trije ... Med plenom so bile **tri brzostrelke. Dobili so jih komandant Gregorčič, četni komandir Franc Benedičič in vodnik Pečnik.** Sam nisem imel časa pobirati orožja, ker, kot rečeno, sem se dajal z umikajočimi se policisti. A Pečnik ni maral puške z »odbito cevjo« in jo je raje dal meni. Nosil sem jo še potem v poljanskih bojih, v Dražgošah in tudi še, ko sem postal **komandant Gorenjskega odda.** Oddati pa sem jo moral julija 1943. leta ob ustanovitvi Prešernove brigade.«²⁹

Seveda pa Konšek ni povedal vsega. Domačine je ščutil tako, da »jih ni poznal«, kar je bilo v veliki meri tudi res, saj ni bil prej še nikoli tam. Za kmeta Debelaka je pač moral nekaj reči, zato je izjavil, da se je – kot je rekel Gregorčič – »zelo bal«. On, Konšek, pa z njim ni imel nič, kot tudi ne z drugimi domačini.

** Franc Čopi-Borutin, rojen 24. 4. 1916, je sedaj edini še živeči udeleženec, borec Cankarjevega bataljona, ki je bil v tej znameniti zasedi. Živi v Kopru.

Velika zmaga in boleč poraz

Kakšen je bil rezultat tega izjemnega napada, ki bi ga v vojaškem jeziku lahko poimenovali »boj med srečanjem«? Taki spopadi so običajno za eno ali drugo stran zelo pogubni in tvegani. A brez tega v vojni ne gre. In tudi ne brez nepredvidenih drobnih, a nadvse pomembnih izjemnosti. To je bil v tem primeru zajec. Ni si težko predstavljati, kakšen bi bil izid, če ne bi bilo tistega nesrečnega zajca, ki je zaobrnil ves tok dogajanja. Partizani tedaj niso imeli časa šteti padlih policistov, ker jim je šlo predvsem za plen, za svoje ranjence in za čimprejšnji umik. To nam povedo okupatorjevi dokumenti.

Poročilo orožniškega komandanta za Gorenjsko na Bledu z dne 7. januarja 1941 (torej istega poveljnika, ki je dal povelje za to zasledovanje) o tem pravi:

»12. decembra 1941 je v predelu Blegoša med Poljansko in Selško Soro (med Poljanščico in Selščico) med napadom banditov padlo 45 stražmojstrov, štirje stražmojstri pa so bili huje ranjeni.«³⁰

Ta zaupni akt, kjer je navedenih še vrsto partizanskih dejanj v tistem času, je bil razposlan v vednost vsem orožniškim postajam na Južnem Koroškem (Südkärnten), kakor so tedaj imenovali Gorenjsko.

Število 45 je navedel tudi novi gauleiter dr. Friedrich Rainer v Kranju, potem ko je obiskal njihove grobove na kranjskem vojaškem pokopališču. Med ubitimi policisti v akciji ni bilo nobenega častnika, kar je prav čudno.³¹

Uspešnost spopada se največkrat meri s količino zaplenjenega orožja in opreme. No, ta plen je bil tedaj res velik, takšnega slovenski partizani dotlej še niso dobili. O tem je pisal politkomisar Cankarjevega bataljona Ivan Bertoncelj-Johan:

»Padlo je 46 policistov.

Zaplenili smo tri mitraljeze, 3 brzostrelke, 38 pušk, 6 pištol, večje število ročnih bomb in municijo. Poleg tega smo dobili (še) razno opremo, kakor torbice, pasove, telečnjake in drugo. Ta plen je gorenjskemu partizanstvu, predvsem Cankarjevemu bataljonu, ki je takrat predstavljal največjo udarno silo ..., ustvaril za nadaljnje partizanske boje mnogo boljše pogoje. Pred tem so borci imeli najrazličnejše puške: vse od francoskih, avstrijskih, lovskih in starih 'gasarjev', za katere pa smo imeli le po nekaj nabojev ...

Prav gotovo bi našli 15 vrst orožja. S tem plenom smo postali prava partizanska vojska, saj smo za vsakega osmega borca imeli sedaj po eno avtomatsko orožje ...»³²

Zdaj so staro in slabo orožje odvrgli in prikrili v Martinj Vrh, a med množično vstajo v Poljanski dolini je prišla ponj posebna patrolja.

V tem kratkem, a silovitem spopadu so umrli trije partizani: Jože Saksida, primorski rojak, Jože Bizjak iz Begunj, ki je umrl za ranami med umikom proti Martinj Vrh, in Jakob Šalamon, Prekmurec, ki je živel na Gorenjskem in je umrl potem v Martinj Vrh.³³

Spopad – tako pravijo okupatorjeva poročila – je trajal od 10.45 do 11.20. Torej dobre pol ure, če štejemo k temu tudi zadnja obstreljevanja.³⁴

Politkomisar Ivan Bertoncely-Johan k temu še dodaja:

»Še isti dan se je bataljon premaknil v smeri Martinj Vrha ... Tam je nočeval nekaj ur. Tu smo pri Bohinjcu pustili ranjena borca Jakoba Šalamona in

Franca Drobiča, oba z Jesenic ...»³⁵

Na pot so po izjavi medicince Janeza Konška šli takole:

»Iz Rovta smo odšli zelo hitro. Za prevoz ranjencev smo pri kmetu Debelaku vzeli konja in sani. Da bi potem vse to vrnili, smo vzeli s seboj še kmetovega 12-letnega sina. Med potjo je hudo ranjeni Bizjak umrl in malo nad Rovtom smo ga pokopali za nekim grmom nad cesto. Ker je konj zaradi velike strmine napredoval le počasi, sem z ranjenci kmalu zaostal ... Pri neki hiši so me počakali. Tu smo odložili še ranjenega Šalamona ... Tudi policistom pobrani plen smo tu odložili, ker nam je bil le v oviro. Iz istih razlogov smo vrnili tudi gospodarjevega sina s konjem in sanmi ...»³⁶

Mladi Martinjvrhar Marjan Mažgon, ki je pomagal zabrisati sledove v snegu, je o tem zapisal:

»... Cankarjev bataljon se je v Martinj Vrh nastanil pri kmetih: pri Tonetu, pri Birtu, delno pa še pri Kamarju in Miščarju. S seboj so pripeljali hudo ranjenega, ki je nato umrl pri Zapotokarju. Bataljon je prenočeval pri navedenih kmetih, zgodaj zjutraj, še v temi, 13. decembra pa je odšel navzgor ter se na sedlu k.1143, to je med Koprivnikom in Mladim vrhom, usmeril proti Žetini. Da bi zabrisali sledove, ki so vodili iz Rovta v Martinj Vrh po kolovozni poti (ne po »Blegoški cesti«), so že 12. decembra zvečer fantje iz

Martinj Vrha s konjskimi vpregami vlekli po sledovih smrekove veje. To so bili Anton Debelak, Maks Zupanc in Marjan Mažgon.

Tudi 13. decembra zjutraj so ti fantje z vpregami šli za bataljonom vse do grebena. Spotoma so opazili še daljšo nemško kolono, ki se je spuščala z vrha Koprivnika. Menili so, da je kolona v to območje prišla iz smeri Železnikov.³⁷

Dalje v Poljansko dolino je bataljon vodil politični delavec Anton Nartnik-Črnivec iz Lučin.

K hudo ranjenemu Jakobu Šalamonu je iz Železnikov v Martinj Vrh prišla zanesljiva in zaslužna zdravnica dr. Valerija Strnad. Poklicali so jo aktivisti.

Vendar ranjenemu Šalamonu, kljub trudu, ni mogla več pomagati. Kmalu je umrl.³⁸

* * *

Zaradi prelomne pomembnosti dogodka v Rovtu in ker so na voljo podrobni podatki o policistih – Schutzpolizei so se imenovali uradno, si bomo to skupino **ogledali natančneje. Tudi v dokaz dvomljivcem.** Našteti bodo tako, kakor so jih nemški poročevalci razvrstili v knjigah padlih (glej spisek).

V matični knjigi o padlih 1941–1945 v Železnikih – zdaj je v Škofji Loki, kjer vodijo razvid za Selško dolino – so vpisani vsi padli policisti v Rovtu. Dne 12. decembra 1941 so v Rovtu padli (Debelak in Oberkrein, piše v knjigi):³⁹

1. Maximilian Kantinger	Oberwachtmeister, strojnik, roj. 30. septembra 1909, Graz (Graz)
2. Franz Hersch	Oberwachtmeister, mehanik, roj. 18. novembra 1904, Wien (Dunaj)
3. Friedrich Diethardt	Oberwachtmeister, železničar, roj. 8. februarja 1914, Sieding, Štajerska
4. Franz Zlamy	Rottwachtmeister, mizar, roj. 29. marca 1902, St. Morchin / Wolsburg
5. Karl Wiedner	Rottwachtmeister, mizar, roj. 6. septembra 1901, Kärnten - Koroška, živel v Innsbrucku

6. Franc Werth Rottwachtmeister, mizar, roj. 11. januarja 1902, Wettingen, Schweiz, živel v Innsbrucku
7. Josef Tichy Rottwachtmeister, slaščičar, roj. 8. maja 1902, Innsbruck
8. Christian Stampfl Rottwachtmeister, strojnik, roj. 6. julija 1904, Marenberg (Radlje ob Dravi)
9. Adolf Schwarzenlander ... Rottwachtmeister, zidar, roj. 26. aprila 1905, Bad – Richenhall
10. Alois Schöpf Rottwachtmeister, žagar, roj. 17. maja 1905, Seefeld – Tirolska
11. Franz Schalk Rottwachtmeister, šofer, roj. 26. junija 1904, Graz (Gradec), živel v Innsbrucku
12. Wilhelm Praxmaier Rottwachtmeister, izolater, roj. 30. aprila 1904, Innsbruck
13. Rudolf Plank Rottwachtmeister, žagar, roj. 3. septembra 1902, Pfitsch bei Sterring
14. Oswald Pelikan Rottwachtmeister, vrtnar, roj. 11. marca 1903, Innsbruck
15. Walter Oberhofer Rottwachtmeister, tapetnik, roj. 7. septembra 1905, Innsbruck
16. Franc Meier Rottwachtmeister, pek, roj. 18. decembra 1901, St. Martin – Linz, živel v Innsbrucku
17. Johann Mayrhofer Rottwachtmeister, hotelski uslužbenec, roj. 26. marca 1905, Erl bei Kufstein
18. Johann Mair Rottwachtmeister, pomožni delavec, roj. 6. novembra 1902
19. Heinrich Marschner Rottwachtmeister, delavec, roj. 24. aprila 1903, Turck – Posen, živel v Innsbrucku
20. Karl Lamprecht Rottwachtmeister, pomožni delavec, roj. 23. januarja 1903, Innsbruck

21. Max Jenavein Rottwachtmeister, predelavec, roj. 7. marca 1902, Innsbruck
22. Gotfried Irsana Rottwachtmeister, delavec, roj. 1. januarja 1917, Abtei – Bozen, živel v Innsbrucku (najmlajši, op. I. J.)
23. Alois Fritz Rottwachtmeister, tesar, roj. 3. junija 1904, Innsbruck
24. Josef Haibacher Rottwachtmeister, pomožni delavec, roj. 21. julija 1905, München, živel v Innsbrucku
25. Rudolf Haslrauter Rottwachtmeister, železniški delavec, roj. 21. oktobra 1905, Innsbruck
26. Herbert Russ Oberwachtmeister, trgovec, roj. 12. februarja 1909, Maribor, živel v Gradcu
27. Alois Büchsenmeister Wachtmeister, delavec, roj. 21. novembra 1909, Poltau bei Feldbach – Štajerska
28. Leopold Kleinhapl Rottwachtmeister, kočijaž, roj. 8. februarja 1909, Kumberg – Graz (Gradec), Štajerska
29. Johann Fuhrmann Hauptwachtmeister, električar, roj. 10. decembra 1905, Wien (Dunaj)
30. Leopold Haushofer Hauptwachtmeister, gostilničar, roj. 18. julija 1895, Horersdorf – Wien (Dunaj) (najstarejši, op. I. J.)
31. Anton Weigl Hauptwachtmeister, gostilničar, roj. 2. septembra 1899, Drazenhofen – Wien (Dunaj)
32. Franc Platzer Oberwachtmeister, mizar, roj. 21. marca 1910, Unterinn – Bozen, Tirolska
33. Georg Lackner Rottwachtmeister, mizar, roj. 18. februarja 1904, Rattendorf (Račja vas) Kärnten-Koroška
34. Josef Hosp Wachmeister, delavec, roj. 12. decembra 1916, Nassericht – Tirolska (natanko 25 let, op. I. J.)

35. Stefan Dullnig	Rottwachmeister, krojač, roj. 12. avgusta 1905, Laschberg – Koroška, živel v Innsbrucku
36. Lorenz Bidner	Rottwachtmeister, delavec, roj. 26. novembra 1904, Arams bei Innsbruck
37. Heinz Mühlberg	Wachtmeister, laborant, roj. 19. julija 1905, Döbln – Leipzig, živel v Innsbrucku
38. Johann Penninger	Wachtmeister, delavec, roj. 22. januarja 1902, Eberschwang – ober Donau
39. Josef Algrau	Rottwachtmeister, roj. 15. oktobra 1905, Brunak – Italija, živel v Innsbrucku
40. Joahim Bader	Rottwachtmeister, zidar, roj. 11. avgusta 1904, Achental – Tirolska
41. Georg Mayer	Wachtmeister, mizar, roj. 21. septembra 1903, Wollanig – Koroška, živel v Innsbrucku
42. Anton Berenter	Wachtmeister, gostinec, roj. 24. aprila 1902, Aberschwende – Vorarlberg
43. Josef Ankreuz	Wachtmeister, mesar, roj. 5. oktobra 1901, Auer bei Bozen, živel v Innsbrucku
44. Hans Willert	Oberwachtmeister, knjigarnar, roj. 13. februarja 1901, Kiems bei Bruneck, Tirolska, živel v Innsbrucku
45. Karl Diehl	Oberwachtmeister, ključavničar, roj. 6. aprila 1915, Salchendorf – Westfalen.

Iz teh podatkov zvemo, da med padlimi ni bilo nobenega častnika. Podatki tudi povedo, da so bili v tej enoti v glavnem Tirolci - Avstrijci.

Če podatke razčlenimo natančneje, je bilo 30 Tirolcev, in to prav iz Innsbrucka oz. so tam živeli, 5 je bilo avstrijskih Štajercev

Tiha, a učinkovita partizanska sodelavka Julijana Šelhaus-Jana, fotografka iz Škofje Loke, ki je s sinom Edijem na skrivaj razvijala gestapovske filme.

(eden celo iz Maribora: H. Russ), po štirje so bili z Dunaja in s Koroške, dva pa iz drugih krajev. Vse so pokopali v Kranju. Poklonil se jim je tudi novi gauleiter dr. Friedrich Rainer, ki je ta dan, 18. decembra 1941, govoril slovenskim zastopnikom v občinski zgradbi mesta Kranj.

Z opisom tega sestava hočem poudariti, da **so bili domala vsi padli v Rovtu iz Avstrije in ne iz starega Reicha**. To velja tudi za preostalo moštvo 181. rezervnega policijskega bataljona, h kateremu je spadal ta uničevalni vod.

Iz podatkov zvemo, da jih le 7 ni imelo kake stopnje, vsi drugi pa so bili podčastniki.

Padle v Rovtu so morali zbrati in odpeljati v dolino prisilni policisti Luksemburžani. Pri tem delu so se tudi fotografirali. Filme so jim razvili v Škofji Loki pri Foto Šelhaus, kamor so protinacistično razporejeni Luksemburžani radi zahajali. Tu so s posamezniki imeli zaupne razgovore, med drugimi z Edijem Šelhaušom, poznejšim znamenitim partizanskim in sedanjim fotografskim mojstrom. Po zaslugi Šelhausovih so ostale pri nas te fotografije kot neovrgljiv dokaz dogajanja v Rovtu.⁴⁰

Nekaj ugotovitev o zasedi in spopadu z vojaškega vidika.

Znano je, da so bila vojaška poveljstva po vojaški plati na visoki strokovni ravni. Moštvo je bilo vojaško izurjeno, ti policijski oddelki pa še posebej prilagojeni za bojevanje z uporniki v zaledju. Vprašamo se, ali je poveljujoči polkovnik v tem primeru dajal pravilna povelja. Vprašamo se tudi, kako so jih izpolnjevala nižja poveljstva.

Okupatorjevo poveljstvo na Bledu je do 11. decembra o gibanju Cankarjevega bataljona zbralo že toliko obvestil, da je polkovnik Handl lahko sestavil dosti natančno povelje, s katerim je, kot smo videli, poveljstvu 181. rezervnega policijskega bataljona zelo jasno ukazal, »da morajo do nadaljnjega vse razpoložljive sile v primerni moči ... nenehno vdirati na območje med obema Sorama« in da sta pri tej nalogi »iniciativnost in samostojnost sama po sebi umevna in nujna pogoja«. ⁴¹

Toda Handlovo povelje vsebuje vrsto pomanjkljivosti. Očitno ni zadosti upošteval dotedanjo aktivnost Cankarjevega bataljona. Osnovno vojaško načelo namreč narekuje, da je treba za napad pripraviti najmanj trikratno število moštva, kolikor ga ima napadeni. Torej v razmerju 3 : 1. V tem primeru naj bi šlo v napad najmanj 200 mož, a jih je bilo le 52. Cankarjev bataljon je tedaj štel 65–70 borcev, in to s poveljstvom vred. To je bila groba napaka policijskega poveljstva.

Ta uspeh, kakršnega dotlej ni poznala le Slovenija, temveč tudi vsa okupirana Srednja Evropa, je – ne da bi partizansko poveljstvo to vedelo – verjetno prispeval tudi k ocenjevanju razmer na Gorenjskem najvišjih varstvenih osebnosti Hitlerjevega rajha v jeseni 1941.

Zaradi manjše partizanske dejavnosti konec oktobra in v začetku novembra 1941 so okupatorjevi voditelji dobili vtis, da so Gorenjsko že »pomirili«.

Celo razvpiti Reinhard Heydrich, šef varnostne policije in varnostne službe v Berlinu, SS–obergruppenführer, je zunanjemu ministru Ribbentropu dne 7. novembra 1941 sporočil, da »se je vzdrušje v uporniških vrstah iz tedna v teden slabšalo...« in da se je »zmanjšala njihova udarnost v okrajih Dravograd, Kranj, Radovljica in Škofja Loka (podčrtal I. J.) in je v drugi polovici septembra nastala znatna pomiritev.« Podobno je Heydrich poročal tudi še 4. decembra, češ da je število partizanskih dejanj v zasedenih pokrajinah še naprej vedno manjše. ⁴²

Toda aktivnost Cankarjevega bataljona je od sredine novembra 1941 naglo naraščala. To pa je bilo povsem nekaj drugega, kot je poročal Heydrich.

O tem so govorile tudi ugotovitve (in poročila), ki so od okupatorjevih oblastnikov z Gorenjske prihajale v Berlin.⁴³

Učinki uspeha Cankarjevega bataljona v Rovtu

Bataljon je na premiku v Poljansko dolino vseskozi gazil za-snežene strmine. Ko je 13. decembra zjutraj dosegel cesto med Gorenjo vasjo in Poljanami, so zagledali žaromete nemških vozil, ki so se premikala po še mračni dolini. Hitro so se stisnili k cesti in za veliko hišo ter počakali, da so vozila odpeljala dalje. Bilo jih je 8. Policisti niso opazili partizanov, ki so bili tik ob cesti. Partizani takrat niso napadli, čeprav bi kamione lahko napadli kar s kamenjem, tako blizu so bili. Tedaj niso mogli sprejeti novega spopa-da. Ne le mogli, temveč tudi niso hoteli, kajti njihova naloga je bila drugačna, poleg tega pa sta se to jutro v bližini zadrževala še dva policijska bataljona.⁴⁴

Nato so v miru prečkali cesto in prek Žabje vasi prišli v Vin-harje. Tu pa se je začelo novo poglavje, vezano na okrepitev ba-taljona in na poljansko vstajo.

Policisti so tisti dan zopet prišli v Rovt, a zaman. Našli so le mrtve sobojevnike, ki so jih ob pomoči Luksemburžanov zvozili v dolino.⁴⁵

* * *

Novica o uspehu Cankarjevega bataljona se je naglo razširila po vsej Gorenjski in še čez. Ugled partizanov je zelo porasel. To je bil dogodek, ki je hkrati ustvarjal vse ugodnejša tla za množično zimsko vstajo.

Poraza v Rovtu okupator ni mogel ne zanikati in ne prikriti. Ljudje so se veselili nad tem partizanskim uspehom in bili so po-nosni na svoje borce. Hkrati so se, zlasti tisti v bližini Rovta, zaskrbljeno spraševali, kaj bo ukrenil grozeči okupator. Ali bo spet streljal talce in kdo se bo znašel med ustreljenimi? Če bodo za vsakega policista ustrelili »le« po 10 domačinov, bo to 450 ljudi! Zaradi te strašne negotovosti je župnik Anton Švelc s Huj pri Kranju (ki je pred izgonom pribežal k Sv. Lenartu, v vasico tik pod Rovtom) zbral v cerkvi bližnje moške prebivalce. Po prepričljivi pridigi jim je kot zaveden in hraber Slovenec razložil, za kaj gre. Nato jim je »za vsak primer« podelil skupno vesoljno odvezo. To so potem povedali avtorju domačini. Ta duhovni mož je tudi pozneje tesno sodeloval s partizani.

Gauleiter Friedl Rainer

slavenskim zastopnikom v občinski po-
sredovalnici mesta Krainburg,
dne 18. decembra 1941.

Kakor Vam je znano, me je Führer imenoval za Gauleiter ja in Reichsstallhalter ja in sem s tem postal obenem tudi Chef der Zivilverwaltung tega ozemlja.

Ta dežela mi ni tuja; poznam jo že od preje. Bil sem tu že pred svetovno vojno; imam tu soodnike, prišel sem čez Karavanke, bil sem v Karniških planinah; skratkar, poznam to deželo, poznam tukajšnje prebivalstvo. Znanu mi je tedaj, da žive tukaj pametni in dostojni ljudje.

Führer mi je sedaj poveril nalogo, da to ozemlje pomirim in uredim ter preskrbim, da bo moglo tukajšnje ljudstvo živeti tako, kakor mi v Reich-u, to se pravi, da mu gre dobro, da more delati, da ga varujeta nemški zakon in nemški red, da bi tako postalo srečno. Tudi jaz sem ob prevzemu oblasti izjavil, da se bom potrudil, ustvariti srečno Koroško, kateri pripada tudi Gorenjska. Prevzel sem skrb za to ozemlje in sem zanj in za ljudi odgovoren Führer-ju.

Takoj, ko sem prevzel moje delo, sem slišal žalostno vest. 1. decembra t. l. je morilska družba na gausen način umorila 8 Slovencev, ki so bili voljni kodelovati na podvigu ozemlja in so se izjavili za Führer-ja. V noči so jih zvalili iz njihovih bivalise in umorili. S takimi ljudmi se ni družiti; te zločince je treba uničiti. Orožniki in stražniki so zato tu, da ohranijo v deželi varnost in red, da ščitijo življenje prebivalstva in mu omogočijo opravljati svoje delo, svoj poklic. Pri zasledovanju teh tolpe je padlo dne 12. decembra t. l. 15 nemških stražnikov. Iznenada so jih napadli in jih na gausen in grozovit način pomorili, tudi ranjence. Stal sem danes ob njihovih grobovih; o umoru samem sem poročal Führer-ju, ki me je pooblastil, naj uporabljam najstrožja sredstva, da se kaj takega več ne ponovi. Vselej tega sem prisiljen, poslužiti se najstrožjih ukrepov. Predvsem izjavljam Vam, zastopnikom onega dela prebivalstva, ki sodeluje pri podvigu tega ozemlja, da so ti ukrepi naperjeni

Tudi tedanji novi gauleiter dr. Friedrich Rainer je 18. decembra 1941, ko je prvič v tej vlogi obiskal Gorenjsko, v Kranju govoril o 45 padlih »nemških stražnikov« v Rovtu in borce Cankarjevega bataljona, ki so se na domačih tleh bojevali proti nasilnemu okupatorju, zmerjal s »tolpo«.

Toda tokrat je bilo drugače. Okupacijska oblast se je znašla v hudih škripcih. Dotlej so na Gorenjskem postrelili že čez 100 talcev, izgnali 200 ljudi, veliko so jih mučili v zaporih in hkrati širili propagando, da »banditov ni več«, da so jih uničili. Da je le še tu in tam kak posameznik. Kljub temu so v Rovtu doživeli tak vojaški udarec, kakor še nikoli in nikjer v Evropi – razen v južnejših krajih Jugoslavije. Poleg tega so pokrajino že šteli za sestavni del rajha, ki jo bodo kmalu priključili Nemčiji.⁴⁶

Ta izjemni partizanski uspeh je zato v hipu **dobil tudi in predvsem velik politični pomen**. Tako se je okupator, zaverovan v svoje lastne trditve in načrte, streljanju talcev tokrat **raje odrekel**.

Kakšno razpoloženje je zaradi partizanskega uspeha v Rovtu zavládalo po Gorenjskem, nam povesta okupatorjeva dokumenta. V prvem poveljnik orožniškega okrožja Radovljica poroča 24. 12. 1941 polkovniku Handlu, komandantu orožništva za Gorenjsko:

»Napad komunistov (kar vse partizane so imenovali komunisti, op. I. J.) na oddelek zaščitne policije na območju Blegošja, ko je padlo 45 policistov, je **prav pri vsem prebivalstvu izzval pravo veselje**. Na obrazih ljudi je bilo opaženo, da ta poraz ljudje Nemcem privoščijo.«⁴⁷

Naslednji dan je v Berlin o tem poročal tudi vodja državnega propagandnega urada NSDAP za Koroško Ottokar Drumbil:

»Vsekakor Slovenci triumfirajo zaradi umora 45 policistov in sedaj čakajo, kakšne bodo nemške represalije. **V obmejnih vaseh so moški že napolnili nahrbtnike iz strahu, da bo sedaj vse izseljeno.**«⁴⁸

Partizanski udarec v Rovtu je bil za okupatorja zelo boleč. **Močni in mogočni Hitlerjevi nacisti so bili prizadeti**. Doslej nikjer premagani, so tu utrpeli take izgube! To jih je prizadelo toliko bolj, ker so prav v tistem času tudi na dolgi vzhodni fronti začeli dobivati udarce. To vse skupaj je ljudem vlivalo nove upe na zmago, na svobodo in mir, ki je bil sicer še daleč.

Udarec v Rovtu je bil prvi večji uspeh partizanov ne le na Gorenjskem, temveč v Sloveniji sploh. O tem partizanskem uspehu so bili takoj obveščeni tudi v Berlinu. A »brez zajca« bi bil rezultat prav gotovo drugačen.

O okupatorjevem reagiranju je sedaj predvsem po zaslugi zgodovinarja dr. Toneta Ferencja na voljo toliko okupatorjevih dokumentov, da ni mogoče navesti vseh. Zato navajam le nekaj odlomkov.

Zelo pomembna posledica zmagovitega spopada cankarjevcev v Rovtu je nedvomno tudi odziv novega **gauleiterja dr. Rainerja**. Partizanski uspeh je Rainerja namreč spodbudil, da je **še isti dan, 12. decembra 1941, strankini pisarni v Münchnu predlagal, naj bi priključitev, predvideno za 1. januar 1942, odložili za 6 mesecev**. O tem je 13. decembra 1941 pisal tudi strankin vodja Martin Borman. **Hitler je predloge obeh upošteval in priključitev Gorenjske k Reichu je bila (zopet) odložena. Tokrat za pol leta.**⁴⁹

Priključitev k Veliki Nemčiji so zopet odložili, okupator pa je na Gorenjsko začel dovažati številne okrepitve.⁵⁰

Okrepitve sta v Berlinu zahtevala novi gauleiter, že večkrat omenjeni dr. Friedrich Rainer, in v Salzburgu poveljujoči polkovnik Helmut Mascus. Ta je pri šefu redarstvene policije v Berlinu poleg dodatnih enot zahteval celo, naj bi kako ustrezno osebo »posebej zadolžili za nekdanje jugoslovanske predele«. ⁵¹ Himmler je za ta namen določil generallajtnanta policije Georga Schreyerja, ki je sestavil poseben štab s sedežem na Bledu.⁵²

Sredi decembra je šef nemške policije Heinrich Himmler svojim policijskim zastopnikom v zasedenih deželah razposlal povelje z naslednjo vsebino:

»Nam določena naloga, da zagotovimo varnost, mir in red na območjih, ki so nam zaupana, predvsem za fronto, zahteva od nas, da brezobzirno odstranimo vsako žarišče upora in da sovražnike rajha v najostrejši obliki kaznujemo s smrtno kaznijo.«⁵³

Posebej nas zanima poveljnik SS-general Georg Schreyer, ki ga je Reichsführer Himmler pisno postavil za poveljujočega 17. decembra 1941, poprej pa se je izrekel ustno. Že 15. decembra je Schreyer prišel do Maribora, nato pa se je pripeljal na Gorenjsko. Zaradi zanimivosti tega povelja ga po dr. T. Ferencu povzemam v celoti:

»Generallajtnantu policije Schreyerju na Bledu. Poverjam vam vodstvo celotne policijsko – vojaške akcije v nemirnih območjih v Južni Koroški (beri: na Gorenjskem) in Južni Štajerski. Pri izpolnjevanju svoje posebne naloge ste podrejeni vodji SS in policije SS-Gruppenführerju Rössenerju in ga morate čim boljše obveščati o načrtih in izvajanju vaše posebne vojaške naloge. Pri tem, če je to službeno mogoče, morate upoštevati njegove želje.

Gauleiter dr. Friedrich Rainer in poveljujoči SS-Generallieutenant in Gruppenführer policije Erwin Rösener.

Obveščanje pristojnih gauleiterjev dr. Rainerja in dr. Uiberreitherja je stvar višjega vodje SS in policije. Za vso vojaško akcijo ste odgovorni osebno meni. O tem povelju je treba takoj obvestiti oba gauleiterja. Prejem tega povelja je treba takoj potrditi šefu redarstvene policije (to je bil generaloberst Kurt Daluge v Berlinu, op. I. J.).⁵⁴

S tem v zvezi je svojo pomembno vlogo odigral tudi policijski general Daluge, ki je po Himmlerjevih načrtih konkretiziral vse naloge okoli sestavljanja posebnega štaba, pošiljanja moštva, orožja, opreme in tudi smučarje so pospešeno zbirali. V nekaj dneh, v drugi polovici decembra 1941, je bilo na Gorenjsko poslanih 10 različnih (predvsem policijskih) bataljonov, v katerih je bilo najmanj 6000 (za zimsko bojevanje v gorah) opremljenih moških. Z njimi je prišlo tudi različno orožje, vse do topov in tankov.⁵⁵

Ta silna vojska je od sredine decembra krotila gorenjske upornike in v krvi dušila poskuse zimske vstaje, ki se je končala z januarskim bojem v Dražgošah.

Generallajtnant policije Georg Schreyer, novoimenovani poveljnik posebnega štaba za uničenje gorenjskih in štajerskih partizanov. (Po Ferencu.)

Tako obsežne priprave za nadaljnje napadanje gorenjskih partizanov so najočitneje dokazovale, na kako ranljivo mesto je okupatorja in njegove načrte zadeval Cankarjev bataljon. Po zmagi v Rovtu in naslednje dni, ko je okupator v Kranju pokopal svoje policiste, so med ljudmi imeli kaj malo pristašev. Njihov pogrebni sprevod je v bistvu pomenil veliko vojaško in politično zmago narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem.

In še več: bajka o neranljivosti Hitlerjevih nacistov je bila prav v Rovtu prvič razblinjena v nič. Ker se je boj nadaljeval tudi v najhujših razmerah, pomiritve, po kateri so okupatorjevi oblastniki tako hrepeneli, ni in ni bilo.

Uspeh Cankarjevega bataljona v Rovtu je bilo tisto, kar je sprožilo obsežno in silovito okupatorjevo reagiranje. Čeprav je bilo

poslej gorenjskim partizanom, predvsem Cankarjevemu bataljonu, ki je vezal nase veliko okupatorjevih sil, zelo težko, je Hitlerjev Berlin nehote storil s tem tudi napako. S svojimi postopki je namreč priznal pomembnost Cankarjevega bataljona in pomembnost Gorenjske v sklopu njegovih načrtov. **Hitlerjevo verigo uspehov in zmag so v tem delu okupirane Evrope v Rovtu načeli prav borci Cankarjevega bataljona.**

Ta véliki uspeh je znalo ceniti tudi vodstvo Osvobodilne fronte. Njen izvršilni odbor je zmago Cankarjevega bataljona v Rovtu nagradil z največjim takratnim priznanjem: s slovensko partizansko zastavo.⁵⁶

S spopadom v Rovtu pa so se dejansko začeli novi spopadi, ki so prerasli v enomesečno bojevanje s koncem v Dražgošah.

P.S.: Ta opomba res ne spada drugam kakor sem, kajti temu veličastnemu in prelomnemu dogodku so predavnimi leti postavili skromno obeležje, ki ga je poleg vsega načel zob časa. Na njem je zapisano: »12. decembra 1941 je Cankarjev bataljon pod vodstvom komandanta Jožeta Gregorčiča in komisarja Staneta Žagarja (Žagarja tam ni bilo, kar je napaka, op. I. J.) napadel in uničil na tem mestu nemško policijsko kolono. Ta pomembna zmaga je bila uvod v gorenjsko decembrsko vstajo.« - Táko, več kot skromno obeležje, na katerem je tudi napis z napakami, vpije po vse drugačnem spomeniku. **Obnovitev je naša dolžnost, zlasti prirediteljev vsakoletnih proslav.**

3.

Decembrska vstaja.

Pet žarišč:

**v Poljanski in Selški dolini,
v Gorjansko-bohinjskem predelu,
v Jeseniški kotlini,
v Zgornjesavski dolini**

Takoj po dogodkih v Rovtu je nacistični vrh s Heinrichom Himmlerjem na čelu začel na Gorenjsko, predvsem na škofjeloško območje, pošiljati znatne okrepitve. Omenjeni poveljujoči policijski generallajtant Georg Schreyer je 17. decembra 1941 v Kranju prisostvoval pogrebu 45 padlih policistov v Rovtu. Naslednji dan je policijske enote na Gorenjskem obiskal novi gauleiter dr. Friedrich Rainer. Tudi on se je na kranjskem pokopališču poklonil padlim v Rovtu, nato pa je v mestni hiši spregovoril zbranim svetnikom.

Med drugim je oznanil (glej fotografijo, povzeto po Karawanken Bote, v arhivu Gorenjskega muzeja v Kranju):

»... Dne 1. decembra so razbojniški morilci na najostudnejši način **umorili Slovence, ki so bili voljni sodelovati pri obnovi in ki so bili za Führerja ...**

Pri zasledovanju teh tolp so dne **12. decembra padli nemški policisti**. Napadli so jih in tudi one, ki so bili ranjeni, umorili na najostudnejši in najbolj prostaški način. Danes sem stal na njihovih grobovih. **Tudi Führerju sem sporočil o tem morilstvu in Führer mi je naročil, da moram z najostrejšimi sredstvi skrbeti za to, da se nič več ne ponovijo taka grozovita dejanja**. Prisiljen sem torej izvajati izredno ostre ukrepe ... **V to deželo sem zdaj poklical okrepitev ...**«⁵⁷

Govoril je, kot bi bili partizani tujci, okupator in morilci, tj. okupatorski policisti, pa domačini, ki jim »razbojniški morilci« ne dajo miru. Prav tako ne tistim Slovencem, ki so bili »za obnovo in za Führerja«.

Gauleiterjeve grožnje so se takoj pokazale kot najresnejše v dovažanju policijskih okrepitev, zlasti pa v streljanju talcev in v okrepljenem zasledovanju partizanov, v prvi vrsti Cankarjevega bataljona.

Preveč bi bilo naštevanje številnih dogodkov v zvezi z nacističnim nasiljem, zato si oglejmo predvsem širjenje in nekaj posebnosti zimske vstaje na Gorenjskem, pri čemer je aktiviste OF in vojaške organizatorje navdihoval uspeh CB v Rovtu.

Da ne bi ostalo kaj »zamolčanega«, si je v zvezi z zamislijo in načrtovanji te vstaje najprej treba ogledati le malo znana dejstva, ki so bila rezultat vse hujšega okupatorjevega nasilja.

Tako kot je vrhovno Titovo vodstvo neprestano skrbelo za razvoj vstaje in NOB po vsej državi in v konkretnem primeru tudi v

Sloveniji, je slovensko vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja v Ljubljani Gorenjski neprestano posvečalo veliko pozornost. V zvezi z decembrsko vstajo in njeno pripravo je sicer le malo primarnih dokumentov, nekaj pa jih vendarle je. Načrti so bili zaradi okoliščin, ki so jim botrovale še ne vzpostavljene zveze, nerealni, kar vidimo iz naslednjega Kardeljevega pisma Titu. Med drugim poroča:

»... Mi smo spričo tega **na osnovi Tvojega lanskoletnega** (mišljeno je leto 1941, op. I. J.) **načrta, nekoliko razširjenega zaradi novih razmer, sestavili načrt, po katerem bi se dvignilo vse ljudstvo in očistilo Nemcev vsaj Gorenjsko ...**«⁵⁸

Še bližji dokument o tem je poročilo CK KPS, ki ga je 5. decembra 1941 CK KPJ pisal Tone Tomšič-Gašper, v katerem pravi:

»Na Gorenjskem stvari v dolini (Partija in OF) dobro teko, partizani (60 mož) (to je bil CB, op. I. J.) pa so pasivni ... Postavili smo nov štab ... **Načrt po predlogu Tita bomo skušali realizirati z vsemi silami. Vse je ugodno, razen snega ...**«⁵⁹

V tem primeru je še očitneje, kako slabe so bile zveze med pokrajinami in kako še ni bilo mogoče vzpostaviti zanesljivih obveščevalnih niti, saj smo videli, kako aktiven je bil CB.

Ker so te zadeve le malo ali nič znane, toda na tem gradi nasprotna propaganda, so zelo zanimive in njihova predstavitev marsikaj pojasnjuje, si bom sposodil del temeljite raziskave, ki jo je opravil in objavil zgodovinar Ivan Križnar v Zgodovinskem časopisu. Odločitve so bile še kako pomembne, vendar optimistične.

»Glede obsega oborožene vstaje in načrta, katero ozemlje bi bilo mogoče osvoboditi, se spomini organizatorjev decembrske vstaje na Gorenjskem precej razlikujejo. Miha Marinko v svojih spominih navaja načrt, po katerem naj bi osvobodili Gorenjsko ... od Trojan pa do skrajnega gorenjskega kota ... in Nemcem zaprli dostop z obvladovanjem Tuhinjske doline, Črnega grabna in moravškega hribovja od vzhoda in jeseniško – kranjskogorske soteske z zahoda. Računali smo, da nam bodo Karavanke kot naravna ovira pomagale braniti se s severne plati ...

Tudi nekateri krajevni aktivisti OF na Gorenjskem se spominjajo, da je prebivalstvo pričakovalo, da bo vstaja res splošna, in to ne samo v Sloveniji, marveč v vseh okupiranih deželah Evrope. Takratni sekretar KP CK Slovenije in komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Franc Leskošek-Luka pa se spominja, da je obstajal realnejši načrt. Po njem naj bi gorenjski

partizani osvobodili Poljansko in Selško dolino, Jelovico, Bohinjsko dolino, Pokljuko in Zgornjesavsko dolino.

Ohranila se je specialka, na kateri je Leskošek označil ozemlje, katerega naj osvobodijo partizani na Gorenjskem; to specialko (I. Križnar naj bi jo videl, op. I. J.) je Leskošek po osvoboditvi izročil generalu Ivanu Gošnjaku (obrisana so bila pravkar omejena območja).

Leskoškovo izjavo potrjuje Mira Svetina, ki pravi, da CK KPS ni dal PK KPS za Gorenjsko v l. 1941 nikakršnih navodil za osvoboditev Jesenic in Gorenjske v celoti, pač pa je naročal čimbolj množično mobilizacijo ... in daljše zadrževanje partizanov v Zgornjesavski, Bohinjski in Poljanski dolini ... in da bo v treh dneh konec vsega ...

To potrjuje tudi Tone Dolinšek-Metod (on in M. Svetinova sta bila člana PK KPS za Gorenjsko, op. I. J.) ... Po Dolinškovem mnenju CK KPS takrat ni dal navodil za splošno vstajo in osvoboditev celotne Gorenjske ...⁶⁰

Konkreten načrt zimske vstaje za zahodne predele Gorenjske, zasnovan v Bukovščici v Selški dolini, so organizatorji upora kljub težkim razmeram začeli in razvijali po omenjenih predvidevanjih, in sicer na več krajih skoraj hkrati.

Načrtovanje zimske vstaje Zanimiv 16. december – žarišča na več krajih hkrati

Poglavitno žarišče množične vstaje je bilo seveda tam, kjer se je zadrževal zmagoviti Cankarjev bataljon. Ta je **13. decembra prišel v Poljansko dolino, kjer je bil vodilni organizator vstaje Maks Krmelj–Matija**. Koliko ljudi in krajev je zajela vstaja, bo navedeno pozneje, najprej pa o dogajanju 16. decembra 1941.

Tega dne ali ponoči so Nemci občutili uporniško dejavnost na štirih krajih Gorenjske. To je bil večerni napad na graničarsko postajo na Črnem vrhu v Poljanski dolini, kar je opravila 2. četa Cankarjevega bataljona. Tu je v Cankarjev bataljon prešel carinik Martin Michelin.

Drugo dejanje se je zgodilo 16. decembra navsezgodaj v Nomenju med Bohinjsko Belo in Bohinjsko Bistrico, ko je okoli 150 upornikov prihrumelo s Koprivnika in Gorjuš, da bi začeli z uporniki dejanji. Uporniki so bili – poleg Bohinjcev – iz gorjanskih vasi ter blejske Rečice in Zasipa.

Tretje uporniško žarišče je v noči na 16. december nastajalo v jeseniškem bazenu. Na Potokih blizu Korške Bele se je zbralo okoli 50 ljudi, ki so čakali na nadaljnje znamenje za delovanje, do česar pa ni prišlo. Bilo je zvezano z dogodki v Nomenju.

Četrty kraj začetka upora je bilo Dovje - Mojstrana, kjer so zelo vneto začeli širiti dejavnost.

Pod Krvavcem, kjer so 10. decembra v Šenčurju ustanovili Kokrško četo, je bilo drugače. Ni šlo za množičen izbruh, temveč je četa nastajala postopoma in s težavo, kajti policisti so jo odkrili in jo v tridih zimskih razmerah takoj začeli preganjati. V nekaterih vaseh so moški ob razglasitvi vstaje (Hrušica, Okroglo, Bohinj) pripravljeni čakali na odhod, toda partizanskih organizatorjev ni bilo tja.⁶¹

Kako je bilo mogoče, da so v teh krajih začeli z uporniki dejavnostmi hkrati? Kakšna je bila povezava, čeprav je šlo za obsežno območje Gorenjske?

Osrednje vodstvo, preveč oddaljeno, je predvidevalo, da je okupator na Gorenjskem oslavljen, da se jim na primer policisti – Luksemburžani že upirajo in da so razmere za množičen upor dozorele. Seveda ne povsod na Gorenjskem, temveč v krajih, kot so bile npr. omenjene odročnejše doline.

*Tone Dolinšek-Metod,
sekretar PK KPS
za Gorenjsko, izdan in
strahovito mučen
v Begunjah, ne da bi
priznal eno samo
besedo.*

Težnja je bila, da bi osvobodili vsaj Poljansko dolino in tako utrdili izhodišče za akcije in ugodnejše prezimovanje.

Ob vsem tem so širili preoptimistične novice, da bo zdaj, ko je Rdeča armada začela z obsežno protiofenzivo (po 5. decembru 1941), Hitlerjeva vojska kmalu poražena. K temu naj bi prispevali uporniki tudi po drugih okupiranih deželah. **Te ocene, ki so od ure do ure dobivale še dodatne informacije, ki pa so bile napačne, so pomagale širiti uporniško razpoloženje.**

Kako je bilo z datumom?

V glavnem je bil dogovorjen, nekaj pa je bilo tudi naključnosti, kajti največje težave so povzročale zveze. Zato bom v poglavitnih točkah najprej orisal dogajanje na blejsko – gorjanskem in

Narodni heroj Maks Krmelj-Matija, sekretar komiteja KP za Škofjo Loko in poglavitni organizator vstaje v Poljanski dolini, poznejši sekretar KP KPS za Gorenjsko.

bohinjskem ter jeseniško – zgornjesavskem območju (in to zaradi medsebojne odvisnosti).

O razmerah v Poljanski in Selški dolini, kjer na srečo vsaj železniških prog ni bilo, pa pozneje.⁶²

* * *

Spomnimo se skupine borcev, ki je bila 1. decembra poslana z Mohorja v ožji gorenjski kot. Ko je v dveh dneh dosegla obronke Pokljuke, se je v zaselku Slamniki nad Bohinjsko Belo razdelila. Šest borcev (s Poldetom Stražišarjem na čelu) je odgazilo dalje pod Stol v bližino Jesenic. Tam so se utaborili 7. decembra. Preostalih šest, ki jih je vodil Stane Bokal, je ostalo v Slamnikih. Obe skupini sta takoj navezali stike z aktivisti OF po vaseh. Vsaka v svoji okolici. Tudi zvezo med njimi so odtlej vzdrževali aktivisti v dolini, za kar je potreben širši opis, zlasti še, ker je sedaj to bolj raziskano. Veliko pove tudi dejstvo, da je bila tedaj huda zima, da še ni bilo natančnejših napotkov za množično vstajo, temveč le sugestije za okrepljeno mobilizacijo, in da je okupator vsepovsod zaostрил nadzor, zlasti na vlakih.

V omenjenih območjih so se ljudje prek aktivistov začeli pripravljati na množični upor, in sicer zlasti od 7. in 12. decembra dalje. Jeseniško okrožno vodstvo – sekretar **Viktor Kejžar** in Ka-

*Stanko Žagar starejši
in mlajši.*

rel Preželj kot ilegalca ter **Nace Sterlekar**, **Marjan Kavalar** in **Franc Mencinger** kot ilegalci – so si razdelili zadolžitve tako, da so vzdrževali zveze do vseh imenovanih krajev. Hkrati so prek kurirke **Cirile Kozjek-Curkove** vzdrževali zveze s pokrajinskim političnim vodstvom, ki se je s sekretarjem Tonetom Dolinškom–Metodom zadrževalo na območju Stražišča.⁶³

Najprej in zelo zagnano so se uporniki začeli zbirati na gorjansko – bohinjskem območju, kjer so bili poleg Staneta Bokala glavni nosilci upora še: Stane Žagar mlajši, Tomaž Godec (partizan) in Ivanka Mohorič, aktivistka za območje Gorij in Bleda, če navedem le poglobitve. Razen dveh so vsi padli že 1942. in 1943. leta.

Po vrsti napetih in skrivnih pripravljalnih sestankov se je v ponedeljek, 15. decembra leta 1941, zvečer zbralo na obronkih Poljuka 150 prostovoljcev. Bili so iz gorjanskih vasi: iz Zasipa, Blejske Dobrave in Rečice. Ker ni bilo orožja, so nekateri nosili

*Tomaž Godec,
bohinjski voditelj
vstaje in znamenit
smučar, izdan, ujet,
strahovito mučen (glej
polomljene roke,
razbito glavo), toda
gestapo ni nič dosegel.
Ustreljen je bil 20.
aprila 1942 v Maut-
hausnu kot nepozaben
junak.*

kar žage, sekire in cepine (zaradi predvidenega podiranja dreves na cesto) in vzneseno spodbujali drug drugega. Sredi visokega snega so bili videti kaj čudna vojska. Ko se je na neko skalo povzpел poveljnik Stane Bokal ter navdušujoče in prepričljivo spregovoril o natančnejšem uporniškem načrtu, je zaključil takole:

»... nam se bodo priključili še novi. Tole je odslej Prešernov bataljon ... In zdaj poslušajte. V teh dneh se bodo dvignili ljudje tudi drugod po Gorenjskem. Mi, Prešernov bataljon, pa bomo osvobodili bohinjsko dolino in vse vasi tod okoli. Zato bomo odšli čez Pokljuko; na Gorjušah in Koprivniku bomo dobili prirastek, nato pa se bomo spustili v Nomenj. Tam bomo ustavili jutranji vlak, ki vozi delavce na Jesenice. Ti se nam bodo pridružili; nato bomo zaprli bohinjsko sotesko in krenili dalje. Bohinjci se priprav-

ljajo prav po vseh vaseh. Počilo bo torej na več krajih hkrati. Do zaustavitve vlaka v Nomenju imamo le še osem ur časa. (Bilo je okoli 20. ure, op. I. J.) **Izostanek delavskega vlaka na Jesenicah bo tamkajšnjim tovarišem znak**, da se je upor v našem predelu uspešno začel. Tedaj se bodo vzdignili tudi okoli Jesenic in v Zgornjesavski dolini ter drugod ...»⁶⁴

Tako smo se, bil sem zraven, seznanili s splošnim načrtom. Bohinjci, ki sta jih pripravljala znani smučar in ljudski tribun Tomaž Godec ter Stane Žagar ml., so bili že nestrpni.

Toda za vodenje je bilo šest starih partizanov premalo. Po naporni hoji, gazeč več kot meter debel sneg, se je na Koprivniku pred Koroščevo gostilno zbralo okoli 350 ljudi, med njimi tudi 30 voznikov s sanmi, ki so se koloni pridružili že na Mrzlem studencu. Razpoloženje je bilo viharo, toda čas je priganjal. Okoli 4. ure zjutraj se je v snegu in mrazu spustilo v Nomenj okoli 100 upornikov, razdeljenih v dve četi. Oborožena je bila le ena. Od uspeha v Nomenju je bilo odvisno tudi dogajanje drugod.

Tako je Prešernov bataljon 16. decembra kmalu po četrti uri zasedel Nomenj, kjer so domačini že delovali. Med razporejanjem po vasi in okoli nje pa sta z bistriške strani nenadoma pripeljali dve veliki vozili. Presenetili so jih policisti. Prvi, ki se je znašel in začel streljati, je bil stari partizan Stanko Kocjančič–Marjan iz Zg. Gorij pri Bledu. Iz vozil mu je takoj odgovorilo gosto streljanje in nato je pokalo z obeh strani. Presenečenje je bilo obojestransko! Uporniki so se začeli umikati nazaj v strmino nad Nomenj. Med splošno zmedo in truščem, kajti v smeri proti Bledu je druga skupina upornikov na cesto podirala drevje, **je kmalu nato iz bistriške smeri prisopihal vlak, toda zaradi presenečenja ga ni nihče (tako kot je bilo predvideno) ustavil in spraznil** (na to so bili delavci v vlaku pripravljeni), zato je mirno odpeljal naprej proti Jesenicam. Tako je »odpeljal« tudi sporočilo, da se upor v Bohinju–Nomenju ni posrečil, zato naj z njim prenehajo tudi na jeseniškem in zgornjesavskem območju.⁶⁵

Le kako je moglo priti do takega presenečenja?

Tomaž Godec je z mladim Stanetom Žagarjem po bohinjskih vaseh že več dni vodil vrsto mobilizacijskih sestankov. Tudi v Bohinjski Bistrici. To ni ostalo skrito tistim redkim domačinom, ki so sodelovali z okupatorjem. Njihovo sodelovanje se je pokazalo v orožniškem poročilu, ki pravi:

»... Od zaupnikov (prvi je omenjen Franc Sodja iz Češnjice št. 5, op. I. J.) smo izvedeli, da so imeli komunisti zborovanje (ta Sodja je 15. decembra popoldne prišel na orožniško postajo v Srednji vasi in orožnikom povedal, da se bo to noč začel upor in da so po vaseh videli partizanskega voditelja Tomaža Godca, op. I. J.). Zato je 15. decembra 1941 proti 22. uri prispel v Bohinjsko Bistrico vojaški oddelek (v resnici policijski, in sicer policijska četa 93. rezervnega policijskega bataljona z Bleda, ki se je odpeljala tudi v Staro Fužino, op. I. J.). Ko so se ob štirih zjutraj vračali, so jih v Nomenju zadržale postavljene barikade in jih obstreljevali komunisti ...«⁶⁶

Presenečeni sta bili obe strani. Že tedaj se je izrazila slabost uporniške enote na eni in moč ter vojaška usposobljenost na drugi strani. In ta druga, tj. policijska, stran je v Nomenju takoj pokazala svojo uničevalno surovost. Šli so tudi na Gorjuše in Koprivnik, kjer je kovač Avgust Dijak, vodja vaške celice nacistične organizacije, obveščal naciste o upornikih. Pokazal jim je Senekarjevo hišo (po domače), kjer so aretirali brata Lovrenca in Viktorja Beznika. Odvedli so ju v Nomenj; še isti dan, 16. decembra, so požgali pet hiš in ju zvezana vrgli v gorečo Ažmanovo hišo.

Po tem zločinu so takoj začeli aretirati tudi druge vaščane.

Tako je bilo že na začetku zadušeno prvo decembrsko uporiško žarišče. Okupator je nadaljeval z aretacijami in nasiljem nad udeleženci upora, ki so se zaradi lažnih policijskih obljub vračali domov.

Prešernov bataljon se je skrčil na četo, ki je bila v hudi zimi neprestano zasledovana in napadana; poslej je štel le 24 borcev.⁶⁷

K opisu o ponesrečeni vstaji v Bohinju – žal po mnogih letih – sodi pojasnilo in opravičilo Rajku Pristavcu, znanemu gostilničarju iz Kamenj pri Bohinjski Bistrici. Njemu in njegovi družini je bila z govoricami, da je zakrivil prekinitev vstaje v Bohinju 14. decembra 1941 (kar sem na podlagi številnih zatrjevanj njegovih rojakov zapisal leta 1956 v svoji prvi knjigi MED GORENJSKIMI PARTIZANI), storjena velika krivica. On in njegova družina so morali dolga leta prenašati krivično obrekovanje, jaz pa sem uspel dognati resnico šele leta 1980. Žal prepozno. Vendar sem zbral toliko poguma, da sem februarja 1983 poiskal prizadetega Rajka Pristavca in mu le s težavo dopovedal, da so to zakrivali zlobni jeziki in da ni kriv. Obtoževali so ga, da je potem, ko je 14. decembra zvedel, da je upor odložen, zapregel sani in skupaj s soorgani-

zatorjem vstaje Janezom Matjanom (padel januarja 1944 kot tečajnik v Cerknem) obšel vasi v Zgornji bohinjski dolini ter oznanjal, naj pripravljeni možje in fantje ostanejo doma, se potuhnejo, da okupatorska oblast o tem ne bi kaj zvedela, kajti vstaje, vsaj za zdaj, ne bo.

Še dobro, da se je to zgodilo 15. decembra popoldne, kajti zvečer ali v poznejših nočnih urah bi v Stari Fužini že lahko naletel na tista dva policijska avtobusa, ki sta tako nenadoma (zaradi opisanega izdajstva) vpadla v sredo Bohinja. Pristavčevo obveščanje je bilo v resnici koristno, kajti s tem so bile preprečene dodatne nesreče. Namesto priznanja in zahvale je moral Rajko Pristavec, ki je bil med ožjimi sodelavci vodilnega Tomaža Godca, požirati obrekovanja. Kaj vse je moral prestajati on in njegova družina, še najbolj doraščajoči otroci, sem videl in občutil med obiskom. Te vrste sramotenje je bilo med Bohinjci, ki so bili večinoma na strani upora, zelo poniževalno in boleče.

K razčiščevanju, ki je trajalo več let, so največ pripomogli Miloš Ravhekar, Jaka Zalokar, predvsem pa Franc Sodja iz Bohinjske Bistrice, ki ni uspel izpolniti kurirske naloge, na katero ga je poslal Tomaž Godec. Krive so bile nemogoče zimske zveze, nekdo (tega nisem uspel dognati) pa je – morda prav krivec – začel širiti krivdo Rajka Pristavca.

Tudi ta primer dokazuje, kako se je vse dogajalo v medsebojni odvisnosti in povezanosti. (Prispevek I. J.)

(Napisano in poslano uredništvu Gorenjskega glasa ob 50-letnici decembrske vstaje leta 1991, toda uredništvo tega pojasnila ni objavilo.)

V Jeseniški kotlini je izostanek bohinjskega vlaka ustavil upor že pred začetkom, podobno naj bi se zgodilo tudi na **Dovjem**.

Zato je Polde Stražišar tja poslal Franca Konobljia in Ivana Vovka. Šla sta kar po cesti, čeprav sta bila partizana, nad njo je bilo preveč snega. Ko sta prišla na Dovje, je tam že vrelo. Povedala sta, da je vlak iz Bohinja brez ovir pripeljal na Jesenice in kaj to pomeni. Toda zanosni uporniki, ki se jih je hitro zbralo 124, niso zaustavili upora. Zato partizanom izpod Stola ni bila potrebna mobilizacija, kot jima je naročil Stražišar, in zdelo se jima je nemoralno, da bi zdaj prav onadva gasila uporniški požar domačinov. Pridružila sta se upornikom, ki so imeli sedež pri Mlakarju, v

hiši bratov Rabič. Najprej so razorožili tri tamkajšnje nemške orožnike, opustošili njihovo postajo, pobrali orožje, nato pa napadli graničarsko postajo v Mojstrani. To ni šlo gladko (spet izdaja) in tam je padel vzneseni in drzni Alojz Rabič, prvi med brati. Sledil je umik. Večina je šla na Dovje, tisti, ki so sodelovali v Mojstrani, pa nad to vas. Takoj so vmes posegli policisti. Po eni strani so pričeli groziti, po drugi obljubljeni, da se jim ne bo nič zgodilo, če se vrnejo. Uporniki, ki so se jim pridružili skoraj vsi mlajši moški z Dovjega, Mojstrane in Belce, so se začeli vračati, a sta jih pred tem svarila partizana Vovk in Konobelj. Še prej so spustili orožnike, ne da bi jim storili kaj hudega. To je bilo dobro, sicer bi bile posledice še hujše, a tudi tako so bile zadosti velike, prevelike.

Policisti niso držali obljub in so skoraj vse upornike aretirali. Delno so jih pobili med talci, še več pa so jih poslali v uničevalna taborišča, od koder se mnogi niso vrnili. Marsikdo se je med trpljenjem spomnil, kako sta jih Vovk in Konobelj prepričevala, naj se ne vrnejo, kajti zgodilo se jim bo prav to, kar se jim je.⁶⁸

Tako je bilo pogašeno že tretje uporniško žarišče; to je na Dovjem in okolici pustilo negativne posledice vse do konca vojne. A tako je bilo in upornikom bi delali hudo krivico, ker od svojih načrtov niso odstopali, čeprav je bil upor zgrešen.

K vstaji v Zgornjesavski dolini spada tudi naslednji okupatorjev dokument orožniškega okrožja Radovljica:

» 24. december 1941. Vstaja naj bi se začela 17. decembra. V resnici je od 16. do 18. 12. 1941 v jeseniški železarni 140 delavcev (tam je bilo največ zaposlenih tudi Dolincev, op. I. J.), ki pa so v naslednjih dneh prihajali nazaj. Tako je zdaj le še malo odsotnih. Tisti dan, ko je prišel gauleiter (dr. F. Rainer), so bile na cesti od Jesenic proti Kranjski Gori barikade na sedmih mestih, telefonski vodi so bili pretrgani. Prejšnji večer so uporniki likvidirali orožniško postajo Dovje, orožnikom pa je po 24 urah uspelo pobegniti (v resnici so jih uporniki spustili, op. I. J.). Isti večer so komunisti nameravali likvidirati (tudi) graničarsko postajo v Mojstrani. **Ta je bila prej na to opozorjena in je napad odbila** (podčrtal I. J.). V nočnem obstreljevanju je bil ustreljen neki komunist (Alojz Rabič, op. I. J.), en graničar pa je bil ranjen. Kljub temu je (na novo prihajajoči) **gauleiter lahko nadaljeval vožnjo**. To je bila v glavnem zasluga orožništva, ki je bilo v spremstvu ...

*Narodni heroj Jaka Bernard,
poveljnik 2. čete CB, popularen
in brezmejno hraber borec.
Padel že 9. februarja 1942 na
Stirpniku v Selški dolini.*

Čeprav lahko rečemo, da je vstaja zadušena, pa bojevanje s tolkami, čeprav so prispele večje enote, še dolgo ne bo končano (podčrtal I. J.).⁶⁹

Zaradi takih uporniških razmer so v radovljiškem okrožju - kot odgovor na poskuse množičnih vstaj v bohinjskem in blejskem kotu, v okolici Jesenic, na Dovjem in v Mojstrani - začasno in za vsak primer ukinili 9 orožniških postaj in nato še 9: v bohinjski Srednji vasi, na Dovjem, na Bohinjski Beli, v Zgornjih Gorjah, v Kranjski Gori, v Zalem Logu, v Gorenji vasi, v Sovodnjah. Orožništvo iz teh (manjših) postaj so razporedili v večje. Poleg tega je poveljnik orožništva za Gorenjsko polkovnik Rudolf Handl 18. decembra 1941 za policijske in orožniške enote ukinil vse dopuste.⁷⁰

Decembrske vstaje so na Gorenjskem, se pravi v zgornjem predelu, resno ogrozile okupatorsko oblast in njene varnostne organe.

Vrnimo se v Poljansko dolino.

Po napadu 16. decembra na graničarje v Črnem vrhu, kjer so se na prelomu 1942/1943, to je čez dve leti, nastanili domobranc, se je pridruževanje upornikov s Poljanske doline Cankarjevemu bataljonu skokovito širilo. Hkrati z naraščanjem števila upornikov je naraščalo tudi število opravljenih akcij. Tako so na primer 18. de-

TIRALICA!

Kdor izroči

Pečnik Alojzija,

delavca, roj. 16. 3. 1900 v Laufen-u, poročen, bivajoč
Laufen 82, živega ali mrtvega nemškimi oblastem ali
javi podatke, ki bi dovedle do njegove aretacije, prejme
nagrado do

20.000.- RM.

Pečnik je vodja tolpe, ki je v zadnjih mesecih
izvršila mnogoštevilne rope in roparske umore ter s
tem prizadejala miroljubnemu prebivalstvu neizmerno
gorje.

Der Höhere **ff** - und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII

gez. Rösener

ff - Gruppenführer, Generalleutnant d. Polizei

TIRALICA! Razpis na glavo Alojza Pečnika v višini 20.000 RM.

cembra vpadli v Poljane, kjer so v orožniški postaji (župnišče) dobili tudi 10 orožniških uniform (orožniki so bili tedaj v Kranju na pogrebu padlih v Rovtu). Narigarjev Janez je dobil nazaj svojo harmoniko. Druga skupina je izpraznila zadružno skladišče z živili; požgali so mostove prek Sore; 21. decembra so trije drzni borci pod vodstvom v orožnika preoblečenega Alojzija Pečnika na izviren način vpadli v škofjeloške zapore, da bi rešili aretirance. Z njimi sta šla samo brata Jože in Franc Kavčič. Največ pa so skupine Cankarjevega bataljona mobilizirale in zbirale prostovoljce.⁷¹

Kmalu nato so okupatorjeve oblasti izdale tiralico za Alojzijem Pečnikom, ki jo je podpisal SS-general Rösener. V obliki velikih plakatov so jo razširili po vsej Gorenjski. Za »živega ali mrtvega« Pečnika so ponujali 20.000 RM. Z njo niso le strašili ljudi, temveč spodbujali prebivalstvo k izdajstvu. Toda s tem so nehoti izkazovali svojo nemoč.⁷²

Največji dotok novincev v Cankarjev bataljon je bil 22. decembra. Ta dan se je upornikom pridružilo 221 ljudi in samo iz občine Poljane 125. V vseh dneh se je iz poljanske občine pridružilo upornikom kar 172. To poudarjam, kar je bilo zapisano in ugotovljeno v začetku: **da so ob 50. obletnici te vstaje prav v Poljanah ukinili krajevni praznik**, namesto da bi bili tudi današnji voditelji na to ponosni.

O tej vseobsežni vstaji in o vključevanju ljudi v upor v Poljanski dolini je več let (raziskoval) objavljaj podatke prizadeveni Tone Peternel-Igor, tudi sam udeleženec in organizator vstaje. Po njegovih zadnjih podatkih, ki so bili objavljeni v reviji Borec leta 1996, povzemam naslednje:

»V Poljanski in Selški dolini in Škofji Loki z okolico je bilo v decembrski vstaji udeleženih 381 ljudi. Od tega samo iz Poljanske doline, ki nas tu najbolj zanima, kar 344 iz 51 vasi in zaselkov. Se pravi, velika večina. Zato ni bilo čudno, da so bili okupatorji po udarcu v Rovtu zaradi tega zelo občutljivi. **Izmed teh je potem sodelovalo v Dražgošah 97 borcev**, vseh iz poljanske vstaje pa čez 130.«⁷³

Zdaj so bili na Gorenjskem še dodatni partizanski bataljoni, o katerih smo že govorili, zato so se okupatorjevi poveljniki naglo pripravljali, da bodo tudi tako veliko žarišče upora, kakršno je bilo v Poljanski dolini, na vsak način zadušili. V to so bili prepričani toliko bolj, ker so na zgornjem delu Gorenjske že uspeli.

Okupatorjevi topničarji so prvič obstreljevali kako slovensko naselje 25. decembra 1941. To je bila Hotovlja pri Poljanah, ko so preluknjali Žagarjev hlev. Foto: Janko Kloboves.

Kako je bilo z napadi in boji v Poljanski dolini med 24. in 27. decembrom, sem že v začetku omenil. Povem naj samo, da jim kljub okrepljenim (nemškim) enotam in njihovim ostrim napadom na Cankarjev bataljon v božičnih dneh ni uspelo odpor zadušiti. Nasprotno! Nemci so bili zavrtnjeni ob večjih izgubah, kot so jih pričakovali. Spet jim je preostalo le nasilje nad golorokim prebivalstvom in nemočnimi talci, ki so jih streljali v Begunjah.

Kako hud pritisk so doživljali poljanski uporniki, pove podatek, da so okupatorjevi **topničarji tu prvič streljali na ljudi s topovi**. To potrjuje takrat 15-letni Drago Oblak iz Hotovlje pri Poljanah, ki živi v Mednem. Na božični večer sta namreč dve granati prebili Žagarjev hlev, kar je vidno še danes, tretja pa je odbila del Oblakove (Blaževe) strehe. Morali so se umakniti. Ob umiku iz vasi je ob hiši na Koroški poti Oblak naletel na mrtvega otroka, zadetega od policijske krogle. Zadet je bil med umikom vaščanov v Bukov Vrh. To je bil šestletni Janez Dolenc, prva

smrtna žrtev med otroki med NOB v Poljanski dolini. Podatke je 23. 3. in 18. 5. 2001 poslal Drago Oblak iz Mednega. Zdaj so v mojem arhivu in v SM.

Toda tudi veliko policijskih zmrznjenih trupel je ostalo v strminah zasnežene Poljanske doline. Na skupino 12 padlih in zmrznjenih policistov, ki so jih obložili s kamenjem, je znameniti komandir Jaka Bernard na desko, ki jo je namestil na padle policiste, z ogljem in z velikimi črkami napisal (Bernard je bil po poklicu gradbeni tehnik): **TAKO SE BO ZGODILO VSAKEMU, KI BO Z OROŽJEM STOPIL NA SLOVENSKO ZEMLJO!** ⁷⁴

Res pa je, da je Cankarjevemu bataljonu, ki je takrat štel nekaj čez 200 borcev (preostali so se v teh nevarnih dneh postopoma in na različne načine, tudi zaradi groženj, vračali na svoje domove in bežali v Ljubljansko pokrajino), pretila nevarna obkolitev in razbitje. Nemškim enotam so namreč s polhograjske strani prišle na pomoč tudi italijanske enote. Poleg tega je italijanska stran dovolila in omogočila prevažanje nemških enot čez Ljubljano v Polhov Gradec. Od tam so Cankarjevemu bataljonu, ki je bil potisnjen v vrhove Poljanske doline na Pasjo ravan, prišli za hrbet, njihova glavnina pa je partizane potiskala iz Poljanske doline. Če se po najhujših obrambnih bojih ne bi kmalu znočilo, bi Cankarjev bataljon še isti dan razbili, kajti Nemci so angažirali prek 2000 mož. ⁷⁵

Cankarjevci so se odločili za Dražgoše. Zdaj je postalo jasno, da se mora bataljon na vsak način nekam umakniti. Toda kam? Kljub navidezni brezizhodnosti so v štabu našli rešitev, hkrati pa so se dogovorili, da se bodo po preboju usmerili v Dražgoše, o čemer so razpravljali že jeseni. Nacisti so ukanili tako, da so se ponoči potihoma spustili navzdol in čez šefertski most, nedaleč od Škofje Loke, prečkali Soro. Na poti v tej smeri ni bilo sovražnikovih enot.

Na pot so od Koširja z Valterskega vrha krenili 27. decembra zvečer. V koloni, ki se je spuščala navzdol, kar večini ni šlo v glavo, je bilo okoli 260 mož. Ko so potihoma prečkali most, kar v hudi zimi ni bilo lahko, saj policisti niso bili daleč, so za Lubnikom spet dosegli Selško dolino. Od tod, z območja Mohorja, od koder so pred dobrima dvema tednoma odšli v Poljansko dolino, so čez dva dni v več skupinah odšli v Dražgoše. Tja jih je prišlo le še okoli 220, kajti demoralizirani posamezniki so uhajali domov ali so se šli kam skrivat. Stiske so bile prehude!

Hrabri komandir Poljanske čete Rudi Robnik iz Žabje vasi. Padel že 22. januarja 1942 s skupino pri Muhu v Vinarjih, ko se je ustrelil sam.

Prav tod se mladi rodovi že od leta 1953 udeležujejo celonočnega napornega zimskega pohoda pod imenom PO STEZAH PARTIZANSKE JELOVICE.

Izjemna ukana cankarjevcev je uspela. Že naslednje jutro, 28. decembra, so močne policijske enote pritiskale na območje, kjer bi po njihovem še vedno morali biti obkoljeni partizani. Nikjer ni bilo opaziti, da so se izmaknili obkolitvi. Toda teren je bil že prazen.

Srdito poveljstvo je spet ukazalo tisto, kar jim je običajno preostalo: nasilje nad nemočnim prebivalstvom. Kje in kaj vse so počeli, je opisano tudi v mojih knjigah o Cankarjevem bataljonu, zlasti pa v razpravah Toneta Peternela-Igorja v Loških razgledih in drugod.⁷⁶

Zdaj je okupatorjevo poveljstvo priznalo, kaj se je zgodilo, zlasti 27. decembra 1941. Iz nekega okupatorjevega poročila zvemo:

»... da imajo (tolpe) spretno vodstvo in so izdatno oborožene s težkimi in lahкими strojnícami. Razmere so zahtevale uporabo močnih policijskih sil in tudi vojske. V zadnjih dneh preteklega leta **je prišlo do večjih bojov, v katerih sta obe strani imeli mnogo mrtvih in ranjenih** (partizani ne veliko; podčrtal in opomba I. J.), vendar **pa nam ni uspelo tolpe obkoliti in uničiti**

Skobolova kmetija na Bukovem vrhu s Pasjo ravnijo v ozadju. Odtod potekajo dolgi in naporni usakojanuarski pohodi v Dražgoše.

ti. Vedno najdejo kako luknjo, skozi katero uidejo. Boji še niso končani ...⁷⁷

To nemško poročilo je v bistvu prava ocena zadnjih bojev.

V decembrski vstaji in njenih poskusih v raznih krajih na Gorenjskem je sodelovalo več kot 700 ljudi, toda v neugodnem zimskem času. Predvsem v zgornjem delu Gorenjske jo je ob misli na skorajšnji konec vojne preveč preraščala spontanost. Okupator je bil zelo prizadet, kar so pokazale njihove policijske in vojaške okrepitve. Dokaz za to je bilo tudi 18 začasno ukinjenih in preseljenih orožniških postaj v večje centre. Kaj takega se dotlej še ni zgodilo v nobeni od nacistov zasedeni deželi. Žrtve niso bile majhne, toda ljudstvo je večinoma ostalo doma, ni bilo izgnano.

Priključitev k rajhu je bila spet, že tretjič - odložena.

Pokazalo se je tudi, da se mora vstaja razvijati postopno, ne množično, in sicer skladno z možnostjo za oborožitev in ob udeležbi izkušenega kadra. Toda vstaja je na poti k dražgoški bitki vendarle omogočila drugi korak.

Dr. Tone Ferenc je ugotovil, da je bila »množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941 kljub nekaterim pomanjkljivostim

Padli med 24. in 27. decembrom 1941 na Pasji ravni in okolici: Jože Koruza iz Kranja, primorski rojak; neustrašni mitraljezec Janko Mlakar iz Šenčurja; Ivan Šubic iz Poljan; Ciril Demšar iz Hotovelj; Miha Pušavec iz Vogelj pri Kranju; Ivan Maček iz Škofje Loke; Božo Ručigaj iz Kranja. Manjka slika Vinka Dolenca iz Praprotna.

zelo pomembna. Ostala je v zavesti narodnoosvobodilnega gibanja in tudi okupatorja kot eden najpomembnejših dogodkov v vsem času ...⁷⁸

Poveljujoči SS-general **Georg Schreyer**, ki je bil z veliko vojaško silo poslan uničevati upornike in »pomirjevat« uporno Gorenjsko, je kmalu po prihodu napovedal:

»... računati je treba z zelo hudimi spopadi, na pomirjenje pa bo treba čakati še precej dolgo.«⁷⁹

Njegova napoved je bila točna, a kar je o tem povedano, še ni vse. Omenil sem le nekatera dejstva.

4.

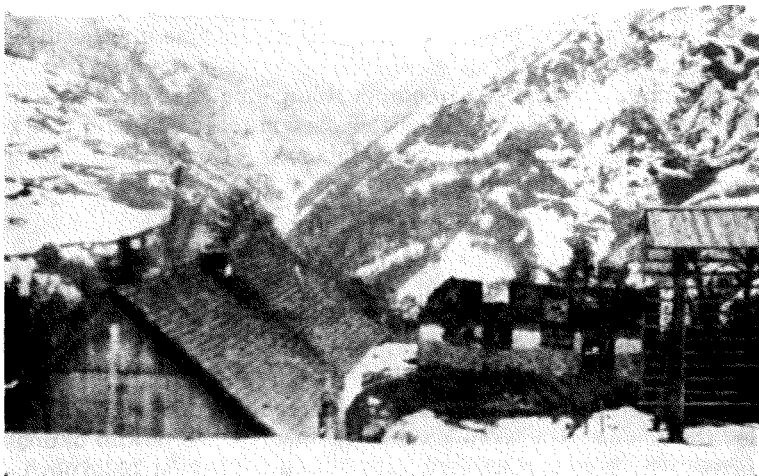
**Novoletni prihod bataljona
v Dražgoše in Dražgošani**

Sprejem in odločitev o obrambi – Prošnje vaščanov – Prijave posameznikov županu Francu Benediku-Mlinarju v Selcih

Da je poveljstvo Cankarjevega bataljona sploh lahko sprejelo tak obrambni boj, so omogočili uporniški decembrski dogodki, in sicer:

Prvi:

Uspešno uničenje 52-glave policijske enote 12. decembra 1941, ko je padlo 45 policistov. Uspeh je bil toliko večji, ker je nepričakovan napad opravil tedaj komaj 65–70-glavi bataljon. Bataljon je zaplenil 39 dobrih pušk, 3 strojnice in tri brzostrelke, ki so bile prve avtomatske puške med slovenskimi partizani. Novi gauleiter dr. Friedrich Rainer je v svojem govoru 18. decembra 1941 v Kranju to dejstvo potrdil in rekel, da je **»o tem umoru poročal Führerju, ki me je pooblastil, naj uporabim najstrožja sredstva ...«**; to je

Prva požgana domačija v Poljanski dolini je bila Kopačeva na Sv. Ožboltu. Tu se je zadrževala Rašiška četa, ki so jo presenetili nemški policisti že 31. oktobra 1941, pobili in zajeli več borcev, med njimi tudi 4 Luksemburžane, domačijo pa požgali.

Ivan Tomažin, Kocjanov iz Bukovščice, komandir Selške čete, organizator vstaje v Selški dolini in obveščevalni oficir Cankarjevega bataljona. Padel 27. marca 1942 v Routu nad Crngrobom.

pomenilo aretiranje, ubijanje, izganjanje in mučenje upirajočih se Gorenjcev.

Ta prelomni dogodek ni odmeval le v domači okolici, temveč tudi v Berlinu, saj so začeli (Hitler osebno in krvavi Himmler s tremi generali SS in s posebnim štabom) na Gorenjsko dovažati močne policijske okrepitve.

Drugi:

Sledila je množična decembrska vstaja in uporniški poskusi s Cankarjevim bataljonom v ospredju ter s Poljansko dolino kot poglavitnim žariščem. Pridruževali so se tudi uporniki na zahodnem območju Gorenjske. V presenetljivi vstaji in njenih poskusih je občasno sodelovalo ali bilo zajetih čez 700 ljudi. Zaradi različnih vzrokov, predvsem pa zaradi silovitih in naglih okupatorskih napadov ter nasilja, se je večina vrnila domov, kjer so postali okupatorjeve žrtve. Cankarjevemu bataljonu se je pridružilo toliko novincev, da je v Dražgošah štel več kot 200 borcev. (Glej seznam zadaj.)

Tretji:

Okrepljen bataljon je med 24. in 28. decembrom 1941 v Poljanski dolini in njenih vrhovih vse do Pasje ravni s policisti vodil

Ive Šubic, tedaj slikarski študent iz Hotovlje pri Poljanah.

ostre obrambne boje. Izgubil je 8 borcev, napadalni policisti pa okoli 35, kar je priznalo tudi njihovo poveljstvo. Skupaj z onimi v Rovtu so jih izgubili najmanj 80. Pri tem se je bataljon dobro oborožil. Ob prihodu v Dražgoše je vsak deseti borec nosil avtomatsko orožje.

Kako so borci Cankarjevega bataljona prihajali v Dražgoše, je opisano v mojih prejšnjih knjigah. Bistveno je, da je bila vsa enota zbrana v vasi na novega leta dan. Prva skupina, ki jo je vodil domačin Ivan Tomažin iz Bukovščice, v kateri je bilo tudi poveljstvo s Stankom Žagarjem in Jožetom Gregorčičem na čelu, je prišla že na silvestrovo, torej na zadnji dan 1941. O tem priča tudi dnevnik Tomažinove mame, ki je v svoji hiši skrbela za ranjene partizane. Zapisala je:

»... V noči na 31. december je bilo težko slovo od sina Ivana in od ostalih, še zdravih tovarišev, ki so odšli v Dražgoše ...«

Vaščan Pikcov oče je povedal:

»Ko sem se na silvestrovo v mraku vrnil s svoje običajne »furnge« z Jelovice, kjer smo prevažali les, me je žena na veliko začudenje pričakala že na pragu ... Moralo se je zgoditi nekaj ne-
navadnega ...

Eden izmed posnetkov starih, predvojnih Dražgoš.

‘Veš kaj je novega v »gun« vas, na Pečeh?! Komunisti so prišli, gošarji! Glavno komando imajo pri Birtu’ ...»⁸⁰

To je potrdil tudi Birt, Karel Jelenc, gospodar hiše sredi Dražgoš.

Poveljstvo bataljona je enoto razporedilo tako, da bi v primeru napada vsi borci takoj imeli ustrezne položaje. Zato je bila 1. četa razporejena blizu štaba na Pečeh: večina v Sokolskem domu, nekaj pa po hišah.

2. četa je bila nastanjena na zahodnem delu vasi – pri cerkvi: nekaj v Prosvetnem domu, nekaj v šoli.

Samostojni Bičkov vod iz 2. čete je bil kmalu nato poslan na višje ležeči zaselek Jelenšče na vzhodni strani, nad katerim je ti-sta visoka pečina, pozneje imenovana Bičkova skala. Vse enote so bile neposredno povezane s štabom in vse so namestile ustrezne straže, takoj so vzpostavile zveze z organizacijami v Železnikih, Škofji Loki, v Kropi in tudi v Kranju oz. Stražišču. Oboroženi so bili vsi, 22 borcev tudi s strojnicami in s precejšnjo količino streliva ter bomb. Patrulje so odhajale v okolico, nabirale dodatno orož-

je in ga tudi precej zbrale. Glede tega je bila aktivna zlasti mladi-
na, ki je rada pomagala partizanom.

Vsaka enota je imela svojo intendaturo in svojo kuhinjo. Lju-
dje so kmalu opazili, da so partizani – po njihovem gošarji – solid-
no organizirani in da imajo svoje zaloge hrane.

Že na novoletni dan je slikarski študent Ive Šubic s skupino
soborcev, ki so bivali v šoli, snel tablo z napisom VOLKSSCHULE,
jo prepleskal in lepo na novo napisal: NARODNO - OSVOBODIL-
NA VOJSKA.

To je oznanjalo nekaj novega!¹⁸¹

Toda okupatorjevo poveljstvo je hitro zvedelo za prisotnost
partizanov v Dražgošah, kajti orožniki v Selcih so imeli prek
župana Franca Benedika v okolici razpredeno vohunsko mrežo, ki
je zasledovala gibanje Cankarjevega bataljona na poti iz Poljan-
ske v Selško dolino. O tem priča naslednje poročilo:

Orožniška postaja Selca, okrožje Kranj

Dnevnik: štev. 12 / 42

Selca, 3. januarja 1942

Vodji akcijskih sil Južne Koroške na Bledu

Zadeva: Prisotnost tolpe na tukajšnjem področju

*Na podlagi določenih in zanesljivih sporočil zaupnikov ob-
močja tukajšnje postaje je 28. 12. 1941 okrog 8h zjutraj verjetno iz
Poljanske doline prišlo 250 do 300 oboroženih banditov (komuni-
stov) prek Topolj in Zabrekev, občina Selca, območje Kranj in se
nastanilo v tem kraju pri šestih posestnikih. 30. 12. 1941 je del teh
banditov, verjetno okrog 150, odšel prek Zabrekev v vas Dražgoše,
občina Selca, in se tam nastanil. V noči na 1. 1. 1942 so krenili v
Dražgoše še preostali, ki so ostali v Zabrekvah, in se priključili
banditom, ki so že 30. 12. 1941 odšli v Dražgoše, tako da je sedaj v
Dražgošah ca. 300 banditov, ki so se nastanili v šestih kmečkih hi-
šah in v Sokolskem domu. Kot namestnik komandanta te komuni-
stične bande naj bi bil trgovski pomočnik Ivan Tomažin, rojen 5. 8.
1917 v Bukovščici, občina Selca, bivajoč Bukovščica štev. 10. Kdo je
glavni komandant te bande, do sedaj še ni ugotovljeno. Ivan
Tomažin je 11. 12. 1941 pobegnil od tu h komunistom. Banditi so
oboroženi s težkimi in lahкими mitraljezi in z določenim številom
nemških avtomatskih pištol.*

*O vseh teh gibanjih komunistične tolpe je bil telefonsko obveščen vodja oddelka v Loki. Tudi vodje tukajšnjih policijskih oddelkov so bili obveščeni o vseh dogodkih in gibanjih. **Pisno zaslišanje zaupnikov ni bilo mogoče, ker morajo ti ostati prebivalstvu nepoznani, da jih ne bi spravljali v nevarnost.** (Podčrtal I. J.)*

*Za vodjo postaje:
Strutz*

V vednost:

Komandantu varnostne policije in varnostne službe na zasedenem ozemlju Koroške in Kranjske na Bledu

Komandantu orožništva pri državnemu glavarju na Koroškem v Celovcu

Političnemu komisarju okrožja Kranj v Kranju

Tajni državni policiji, izpostava Loka

Orožniškemu glavarstvu v Kranju⁸²

O prihodu in nastanitvi bataljona v Dražgošah je župan Benedit dobil poročilo tudi drugače, legalno. To je opisal domačin, (ki pa je s soavtorji prosil, da ga – razumljivo – ne bi imenovali); zaradi pomembnosti je odlomek zapisa natisnjen neokrnjen.

V novoletnem jutru leta 1941 se je zgodilo nekaj posebnega. Pred Birtom, kjer je bilo partizansko poveljstvo, so se ustavili trije resni možje, trije odposlanci domačinov. Stražarju pred vrati so povedali, da bi radi govorili s partizanskim poveljstvom. Bilo jim je takoj ustrezno, in ko so se pozdravljali s Stanetom Žagarjem, Jožetom Gregorčičem, Ivanom Bertoncljem in Ivanom Tomažinom, so jim želeli tudi srečno novo leto.

Posedli so okrog mize, partizanski voditelji so pazljivo prisluhnili dražgoškemu odposlancem. V bistvu je šlo za to, da naj bi se partizani premaknili kam drugam, s čimer bi se vaščani izognili nesreči. Če pa že tega ne bi storili, naj jim vsaj dovolijo, da jih prijavijo nemški oblasti, kar »bi bilo za vas najboljše. S tem bi okupatorjeve grožnje izgubile osnovo za izvrševanje njihovih groženj ... Prosimo pa tudi«, so nadaljevali, »da tistega, ki bi to storil, ne bi imeli za izdajalca.«

O tem so se nekateri dražgoški kmetje dogovorili že prejšnji večer, na silvestrovo, tj. takoj po tem, ko so prvi partizani prišli v vas. Ugotovili so namreč, da so partizani s seboj prinesli veliko

nevarnost, kar je tudi držalo, sicer pa so menili da so »gošarji« čisto dostojno urejeni in dostojni ljudje. Na silvestrskem srečanju so potem vznemirjeno razpravljali, kaj se bo zgodilo, če partizani ne bodo takoj odšli drugam.

Po mučnem razpravljanju so si iz stiske pomagali tako, da so izbrali tri gospodarje, ki naj bi se s partizanskim poveljstvom pogovorili o zapisanem in o vsem drugem, zlasti o nadaljnjih medsebojnih odnosih. Odposlanci so to storili.

Toda partizansko poveljstvo, zlasti Žagar, jih je prepričevalo, da nameravajo ostati v vasi, da bodo verjetne nacistične napadalce odbili in vas branili, da brez boja v tej ostri zimi ne nameravajo zapustiti vasi, da se tudi drugod upirajo nemškim zaslužnjevalcem, zato naj se ne bojijo preveč. A odposlanci so kar naprej in zaskrbljeni hoteli uspešno uresničiti zadolžitev. Niso uspeli. Dovoljeno pa jim je bilo, da jih lahko prijavijo okupatorski oblasti. Komandant Gregorčič je dodal:

»Če je tako, vam dovoljujemo prijavo ... A povejte jim, da smo dobro oboroženi, da nas je tu čez 500 (v resnici jih je bilo nekaj čez 200, op. I. J.) in da nas bo vsak dan več.«

Odposlancem je bilo malo nerodno, a računali so, da se bodo z županom Benedikom–Mlinarjem že nekako domenili. Mlinar je pameten, preudaren in vpliven mož. On bo že uredil tako, da bodo Dražgošani pred Nemci kriti. Dva izmed njih sta odstopila od namer, k županu je odšel le še tretji, sam.⁸³

Ker je bil praznik, je zaskrbljeni Dražgošan župana Franca Benedika Mlinarja našel v gostilni pri Jakelnu v Selcih. Takoj mu je povedal, da so v vas prišli gošarji ... Župan je z dražgoškim odposlancem nato odšel v občinsko pisarno.

»Benedik si je zapisoval vse, kar mu je pripovedoval Dražgošan, še posebej pa, kaj mu je komandant Gregorčič povedal glede števila gošarjev in o oborožitvi. Za uslugo je hotel odposlanec zvedeti, kaj naj reče sovaščanom in kaj naj napravijo v zvezi z zadnjimi nemškimi grožnjami.

Župan, zadovoljen s poročilom, mu je prijazno rekel: 'O tem bodite brez skrbi. To bom že jaz uredil, vi pa delajte naprej kakor doslej. V enem, kvečjemu v dveh dneh bodo Nemci gošarje prav gotovo napadli. Ne jamčim, da bo tedaj vse ostalo celo ... A kaj moremo ... Glede **nemških razglasov pa pravim, da veljajo le za tiste, ki prisotnosti gošarjev ne bi prijavili. Ker ste vi to storili, bodite brez**

*Gospodar Birt - Karel
Jelenc požrtvovalen
sodelavec Cankarjeve-
ga bataljona.*

skrbi. Ni se vam treba bati česa hudega takrat, ko bodo Nemci vas zasedli.' Dražgoški odposlanec se je olajšanega srca vrnil domov in takoj za tem poročal, kaj mu je obljubil komisar Benedik.«⁸⁴

Po tem **sporočilu so Dražgošani računali, da so zaradi prijave zaščiteni pred okupatorjevimi grožnjami. Verjeli so uglednemu županu Benediku**, ki je les bolje plačeval kot drugi trgovci, in vedeli so tudi, da ima pri nemških oblasteh velik vpliv, saj je bilo znano, da se je že pred okupacijo navduševal za hitlerizem. Zato niso mogli niti pomisliti, da njegova beseda pri okupatorju ne bi učinkovala. A kako so se zmotili! Svojo naivnost so potem strahotno plačevali, čeprav so jih partizani svarili pred nacističnim nasiljem, ki je bilo že dokazano. Nad svojimi gospodarji pa je bil razočaran tudi župan Benedik. Ni si mogel misliti, da se bodo nad Dražgošani in Dražgošami znesli tako zločinsko.

* * *

Zdaj, ko so bile karte odkrite, so bili cankarjevci prepričani, da se bodo nacistični napadalci pojavili že naslednji dan, najpozneje pa pojutrišnjem. Kadarkoli so bili obveščeni o njihovi prisotnosti, so okupatorske enote takoj šle v napad !

Cankarjevci so zato pospešeno pripravili natančnejši načrt za obrambo in pri tem ugotovili, da je zimski dražgoški teren ustrežnejši, kot so sprva ocenili. Zaradi varnosti so v vasi uvedli nekak-

Birtova domačija, kjer je bil štab Cankarjevega bataljona in nova šola. V ozadju Bičkova skala. To so že nove Dražgoše.

šen vojaški režim in nadzorovali vse. Izračunali so tudi, da so za sklenjeno fronto številčno zadosti močni in oblikovali rezervni vod. Upoštevali so tudi razpoloženje domačinov in njihovo odkritost ter zaskrbljenost. To je samo potrjevalo, da bo treba z njimi še tesneje sodelovati, kajti oni, partizani, se brez boja ne bodo umaknili. Tako so odločno povedali že vaškim odposlancem.

Med vojaške priprave so sodili tudi obiski po hišah. Pripravili so miting, kar je bilo nekaj novega.⁸⁵

Nekaj besed o socialni in politični zrelosti Dražgošanov.

Ko govorimo o Dražgošah in Dražgošanih je treba povedati, da je bila to zelo urejena, iz treh delov sestavljena vas s 83 hišami in s 444 prebivalci. Imeli so dva kulturna domova: Prosvetnega in Sokolskega, imenitno cerkev. V vasi je bilo več premožnih gospodarjev. Dražgošani so bili pridni in večinoma globoko verni. To je bilo vse lepo in prav, a nekateri so bili do fanatizma zasvojeni s klerikalizmom, kar z vernostjo nima nobene zveze. Prek takih so bili številni vzgojeni tudi v nerazumevanju in sovraštvu do »brezvernih in pokvarjenih komunistov«. Na srečo prava vojna dolgo ni segla v Dražgoše in ljudje, ki so slišali za partizane – gošarje, so živeli v prepričanju, da so to sami komunisti. V Dražgošah je bila prisotnost klerikalizma precejšnja. Zato tudi tisti posamezniki, ki

SS-Obergruppenführer in generallajtnant policije Erwin Rösener s skupino nacističnih voditeljev: levo od njega gauleiter dr. Friedrich Rainer, desno SS-generalpodpolkovnik Kurt Daluge, šef redarstvene policije Rajha.

pa so bili predvsem še zelo mladi ljudje, med vplivnimi vaškimi gospodarji in mogotci niso imeli nobenega ugleda, nobenega vpliva. Naprednejši prebivalci so pripadali bolj bajtarskim, kajžarskim in dninarskim družinam. Dejstva so bila pač taka in ta razlikovanja so bila povsod občutna, za Dražgoše, ki so bile svojevrstna vas, je to veljalo še v večji meri. Mlajši so bili za partizane, premožnejši gospodarji pa močno vraščeni v svoje kmetije.

V teh zgodovinskih Dražgošah, razen posameznih simpatizerjev, v letu 1941 še ni bilo nobene organizacije OF, kaj šele celice KP. Takih vasi je bilo še veliko, toda Dražgoše so doživele nekaj posebnega: tja so, ne da bi kdo to pripravljali ali jih kdo vabil, **ob novem letu 1942 nenadoma prišli partizani Cankarjevega bataljona, torej za Dražgošane komunisti.** Tako so jim tudi pravili, seveda z nekaterimi izjemami, in ta izraz ni imel prijaznega prizvoka, posebno še, ker so bili prepričani, da je z njimi prišla v vas velika nesreča. To je bila normalna posledica prejšnjih časov.

O komunistih, o njihovem bistvu in ciljih, o Osvobodilni fronti in o okupatorjevih načrtih jim doslej še nihče ni pripovedoval. Večina za kaj takega tudi ni bila sprejemljiva, bile pa so izjeme.

Poleg tega je bila Selška dolina takrat brez partizanov, kajti zarodek prve selške čete z Ivanom Tomažinom na čelu se je priključil Cankarjevemu bataljonu.⁸⁶

Ob tem se takoj vsili vzporejanje z razmerami v Poljanski dolini. Tam so organizatorji vstaje ljudi pripravljali na tako usodna dogajanja, zato so bili pripravljeni sodelovati. Zato je bil Cankarjev bataljon v glavnem dobrodošel, čeprav se je tudi tam končalo s hudimi boji in nacističnim nasiljem.

V Dražgošah je bil prihod partizanov, ki so vas dobesedno zavzeli brez kakršnihkoli priprav, presenečenje; bataljona ni nihče vabil, čeprav je prišel z najboljšimi nameni. Nasprotno, Dražgošani so se zaradi naselitve gošarjev prestrašili. Ob okupatorjevem nasilju je bilo večinsko gledanje vaščanov na vse to, izraženo s stavkom »Le zakaj so prišli prav v našo vas«, povsem razumljivo.

In ob takem razpoloženju je Stane Žagar v ognjevitim in navdušujočem govoru razglasil »dražgoško republiko«. Kaj takega se ni skladalo z razmerami in občutki Dražgošanov.⁸⁷

* * *

Posestnik Jakob Potočnik je o prihodu Cankarjevega bataljona v Dražgoše v svoj dnevnik zapisal:

»Posamezniki so policiji takoj naznanjali prihod partizanov.«⁸⁸

To omenjam zaradi posameznih domačinov, ki so skrivoma vohunili. To so bili tisti – zaupniki jih je imenovala oblast – katerih imen orožniki niso hoteli navajati. Tako pač dela vsaka obveščevalna organizacija.

Vse živahnejše delovanje partizanov v Dražgošah in vse večje in tesnejše povezovanje z domačini je na široko opisano v mojih prejšnjih knjigah in zapisih. K temu so pripomogli tudi trije mitingi. Prvi je bil v Sokolskem domu. Za primer iz tega opisovanja navajam krajši odlomek.

»... Po hišah so hodile partizanske patrolje in vabile sicer še presenečene prebivalce, naj popoldne pridejo v Sokolski dom. Na miting, so razlagali.

Lotričeva gostilna »Ratitovec« v Češnjici, kjer se je ugnezdilo policijsko poveljstvo. Tod je bila doma Milka, po vojni gospodinja pri Birtu v Dražgošah, poročena s Karlom Jelencem.

Ljudje so potem prihajali počasi, negotovi, zadržani in s strahom. Tudi veliko jih ni prišlo, vendar je udeležence prignala radovednost, le kaj naj bi zvedeli na tem mitingu.«

Kako je potem vse to teklo, je vzneseno pripovedoval in tudi zapisal Janko Bernik iz Škofje Loke, ki je šele nedavno prišel med partizane. Zato je bilo tudi njemu vse novo in vznemirljivo.

»... Vrstile so se recitacije, govori, pel je pevski zbor, ki ga je vodil kar komandant Gregorčič. Tudi sam je lepo prepeval. Tenor. Vas je bila navdušena, saj česa takega do tedaj še ni doživela, je bilo rečeno.

Najlepši govor je imel Stanko Žagar ... Na koncu je poudaril, da imamo zdaj dražgoško republiko in da se bomo zanjo, če bo treba, tudi bojevali.

... Žagar je govoril, da je kar vžigalo. Videl sem stare ljudi, ki so jim v oči privrele solze ...«⁸⁹

S tem mitingom so prišle v vas prve partizanske pesmi, ki so jih posebno lepo prepevali Primorci (begunci). V bataljonu jih je bilo precej. Za en, Bičkov vod. Najvidnejša sta bila komandant Jože Gregorčič, ki je več pesmi prinesel iz Španije, kjer se je bojeval na republikanski strani, poleg njega pa še Benedikt Padovan. Oba sta bila primorska rojaka. Tudi Rafael Buh iz Poljan je bil dober pevec.

Prvi so jih povzemali domači otroci in mladina. Tako je bil led, s katerim so bili obdani Dražgošani, prebit. Vendar pa še ne raztopljen, kajti skrajno klerikalno usmerjeni gruntarji so kar naprej kazali odpor. Vsak je bivanje partizanov v njihovi vasi doživljal po svoje.

Domačin, razgledani Pikcov oče, a ne le on, je vse to sprejemal takole:

»Napeto smo poslušali Žagarjevo predavanje. Govoril je tako, da nam je po žilah zastajala kri. A odkrito povedano, njegovim zagotovilom, da je nemška zver v zadnjih krčih in da so ji ure štete, nismo verjeli. Čeprav smo bili, mi kmetje, naivni, smo vendarle mislili trezno: če so številne nemške armade pred Moskvo, 'dražgoška republika' ne bo mogla dolgo obstajati. Te naše osvobojene Dražgoše so le nebogljene čolnič sredi razburkanega nemškega morja – in Nemci mu strežejo po življenju ...«⁹⁰

Ljudje so bili v strahu pred povračilnimi nemškimi ukrepi prepričani, da bo do tega prišlo. Močnemu partizanskemu bataljonu so verjeli, da bo vas branil, a bali so se prav tega. Prvi miting seveda ni zadoščal, da bi vaščane pomirili, zato so priredili še dva, vmes pa vztrajno obiskovali ljudi in jih hrabrili. In res se je led topil, ljudje, seveda ne vsi, so postajali zaupljivejši, nekateri so jim prinašali celo hrano in topel čaj, ker so se jim v tem mrazu smilili. Da bi partizani komu kaj vzeli samovoljno, ni bilo slišati. Nasprotno: nihče se, kljub izobilju občutne rezerve, ni ničesar dotaknil. To potrjuje tudi dnevnik Jakoba Potočnika:

»... Glede preskrbe z živili smo bili lahko mirni. Partizani ljudi niso prav nič nadlegovali. Niti prosili niso za karsibodi. Kje so dobivali, ne vem ...«⁹¹

To potrjuje tudi Pikcov oče:

»... Gošarji so znali nabavljati hrano sami ... Med pohodom k nam so menda spraznili neko trgovino (v Lipnici pri Kropi konzum in na Dobravi, kjer je okupator izgnal 35 družin, a hrane ni

pobral. To so storili partizani v silvestrski noči. Vsega je bilo za dva velika voza, nekaj pa so poskrili v bližini. Zapisano po podatkih Ivana Križnarja.). Nekaj živil so zbrali po sosednjih vaseh in tudi v Dražgošah ... Kruh so jim pekle nekatere vaščanke iz moke, ki sta jo dva partizana prinašala od nekod (iz Besnice, kjer so jo imeli uskladiščeno, op. I. J.). Po dve peki dnevno sta morali biti ...⁹²

Pekle so ga gospodinje petih hiš. Lastnina vaščanov je bila nedotakljiva, kar je kazalo na visoko zavest partizanov.

Takrat še mladoletni Dražgošan Janez Lušina–Mali, pozneje polkovnik JLA, ki je premraženim borcem iz domače hiše raznašal tople napitke in hrano, je o teh dneh zapisal:

»... Tu smo slišali (na mitingu) prve partizanske pesmi ... za opis občutkov ob teh pesmih bi moral biti velik pisatelj (to so bile lepo in svojevrstno doneče in dotlej neznane pesmi o uporih, o svobodi: Nabrusimo kose ..., Kosec koso brusi ..., Kovači smo ..., Bra-tje, le k soncu ...), da bi to vsaj približno zadel. Lahko povem le to, da smo se jih naučili takoj, ko smo jih komaj prvič slišali.

Tiste ljudi, ki na mitinge niso prišli, smo označili za nasprot-nike. Z očetom sva bila že na obeh mitingih – v Sokolskem in Pro-svetnem domu, in ko sva se vrnila domov, je mati s strahom vprašala, kaj se je dogajalo tam in naju svarila ter opozarjala, da naju bo kdo zatožil, če se bova družila s partizani.

Nekateri kmetje so vse to res opazovali samo od daleč in zmajevali z glavami: 'Le kaj bo, ker so prišli v našo vas?'⁹³

Nič čudnega, saj je bilo vse to v resnici zaskrbljujoče.

V dneh pred spopadom so se dogajale tudi neverjetnosti. V ti-stem času je namreč umrla Mihova mama, starejša Dražgošanka. Proti pričakovanju so se tudi partizani udeležili njenega pogreba. Bil bi brez duhovnika, kajti župnika niso imeli. Na pomoč je prišel nemški duhovnik iz doline, ki naj bi opravil pogrebni obred. Tedaj so se partizani z njim srečali. Možak se je ob srečanju prestrašil, a ko se ne njemu ne komu drugemu ni zgodilo nič hudega, se je takoj pomiril. Potihem je celo spoštoval obnašanje partizanov.⁹⁴

Žagarjevim navdušujočim in obetavnim govorom, da je 'nemška zver' v zadnjih krčih, tudi razmišljajoči cankarjevci niso mogli verjeti. Med številnimi izjavami udeležencev bojov je tudi kratko vprašanje o tem, ali je Žagar verjel v skorajšnji zlom Hitler-jeve vojske. Ali je s svojimi nastopi hotel ljudi le opogumljati?

Vodnik Franc Biček-Bruno.

Prav o tem se je po mitingu v Prosvetnem domu med bolničarjem Gregorjem Rupnikom, zrelim možakom štiridesetih let, ki je v partizane prišel celo s sedemnajstletnim sinom Grogcem, in med Žagarjem razvil napet pogovor.

Žagar je malo pred tem končal z govorom o skorajšnjem uničenju nemške vojske.

‘Se ti ne zdi’, je začel Rupnik, ‘da Nemci prehitro ‘ginejo?’ Žagar je takoj odgovoril, da tako govori prav zaradi nemške moči, hude zime in razpoloženja soborcev in vaščanov. V daljšem pogovoru je Žagar pojasnil, da tako govori zavestno, a naj o tem raje molči.⁹⁵

5.

**Načrtovanje, začetek in razvoj
tridnevnih spopadov**

*Narodni heroj Tonček
Dežman.*

Po treh kraljih je postalo očitno, da se zbirajoče okupatorjeve enote pripravljajo na napad. Aktivisti iz dolinskih krajev, zlasti iz Škofje Loke, so vedno pogostejše poročali o prihajajočih transportih okupatorjevih vojakov in o nekaj tisoč policistih.

V četrtek, 8. januarja 1942, je bilo videti še vse mirno, a temu ni bilo tako. Napetost v Dražgošah je naraščala! Partizansko poveljstvo je domačine opozarjalo, naj se ob morebitnem napadu zatečejo v kleti. Doma so bili predvsem starejši ljudje, ženske in otroci, moški so se v pretežni meri na Jelovici ukvarjali z lesom. Delno tudi zato, da so se zamotili.⁹⁶

Kak dan pred napadom – kot bi vedeli – je štab Cankarjevega bataljona Pavleta Kavčiča s tremi tovariši poslal v bližino Škofje Loke, kjer naj bi si ogledali strelišče in gibanje okupatorja v okolici. Ob vsem tem se je zdaj **okupatorju ponujala lepa priložnost, da bi na enem kraju zbrane partizane z močnimi silami čimprej napadel.** Vedeli so, kje so partizani. Kot bi se jim nastavili. Bila je boljša **priložnost za njihovo uničenje** kot pred dobrimi

desetimi dnevi v Poljanski dolini. Toda zaradi priprav niso takoj napadli (po obvestilu o prisotnosti partizanov v Dražgošah).

Kot na partizanski strani so tudi na nemški (policisti) **načrtovali le enodnevni spopad**. Partizanski štab se je sicer zavedal, da bi se po pravilih partizanske taktike pred premočnimi napadalci morali umakniti, premakniti, toda znano je, da tega ni bilo v njihovem načrtu. In tudi: tako okupator kot vaščani in vsa dežela naj bi **videli in čutili, da partizani niso uničeni, kot je razglašala nacifašistična propaganda!**⁹⁷

Schreyer-Rösenerjev 'Polizei-Einsatzstab Südost' – policijski akcijski štab za jugovzhod se je ugnezdil v hotelu Toplice na Bledu. Že do konca decembra je imel pod seboj osem policijskih bataljonov (vsak je štel 600 mož) in dovažali so še nove. V začetku januarja je Schreyerjev štab imel na voljo najmanj 10 bataljonov policije in drugih oboroženih enot, razporejenih po raznih krajih, in sicer takole:

- 44. rezervni policijski bataljon (dalje RPB) v Selcih,
- 171. RBP v Radovljici,
- 181. RBP v Kranju,
- 93. RBP na Bledu,

(Po okupatorjevih podatkih so bili v Dražgošah najbolj angažirani štirje RBP, 93. in 171. RBP pa tudi 44. RBP; okupatorjev dokument je bil napisan 19. marca 1943 za nazaj.)

- 325. RBP v Stražišču,
- 322. bataljon deželnih strelcev,
- 499. pehotni nadomestni bataljon v Škofji Loki,
- 875. in 510. bataljon deželnih strelcev,
- 48. tankovski bataljon s protitankovskimi topovi,
- SS – pehotni nadomestni bataljon »Westland« in krajevne

enote.

Tako je policijski štab za napad na Dražgoše imel na voljo najmanj 10 bataljonov, ki seveda niso mogli napadati vsi hkrati.⁹⁸

V celoti je bila to nepopisna premoč, saj je na enega borca Cankarjevega bataljona prišlo 30 – 40 Hitlerjevih napadalcev. Če računamo, da so bili v napadu neposredno angažirani trije bataljoni, je bil odnos sil 10 : 1. Ker pa je zaradi zoženega terena in snega mogel napadati le en bataljon, tj. 600 mož, je bilo med spopadi razmerje sil 3 : 1 v korist premočnega napadalca.

*Skala Jelenca nad Jelenščami, zdaj »Bičkova skala«.
Foto: France Planina.*

Operativno policijsko poveljstvo se je naselilo v Češnjici v gostilni »Ratitovec«. Od tam imamo na srečo še živo pričo. To je Milka Lotrič, doma v tej gostilni, po vojni poročena z Birtom, Karlom Jelencem v Dražgošah. Tudi to je zanimivost: v začetku vojne in med okupacijo je bila v hiši, kjer se je nastanilo policijsko poveljstvo, pozneje je živela in še živi v hiši, v kateri se je naselil partizanski štab.

Milka pojasnjuje, kako in kdaj se je k njim vselilo policijsko poveljstvo:

»... v našo gostilno so Nemci prišli 8. januarja med sneženjem, in sicer zvečer med deveto in deseto uro. Bili so mladi vojaki, premraženi in mokri. Potem pa je med drugimi prišel neki gestapovec, ki jih je nagnal ven, da so se mi celo smilili.

Zjutraj je prišel njihov štab. Oficirji so bili mrki, vendar ne surovi. Bila jih je polna hiša in ostali so tri dni, seveda ločeni od nas, domačih. Morali smo jim kuhati, oni pa so zasedali gostilniške prostore. Prebivalstvu so takoj prepovedali gibanje zunaj hiš. Nismo mogli vedeti, kaj se godi okoli nas. Le iz telefonskih pogovorov smo ujeli kako sporočilo ... **Poveljeval je neki general** - to smo slišali - bil pa je podložen gestapovcu, ki je bil nižji po činu kakor on ... **Poveljnik se je celo hvalil, da bo to zanje (napad) 'Vaja za eno uro! Zanesljivo!'**«⁹⁹

Zdaj je bilo še bolj očitno, da so bili policijski poveljniki natančno poučeni o Cankarjevem bataljonu v Dražgošah. Ta oficirjeva »zanesljivost« je potrjevala, da imajo na voljo veliko enot in da so se zaradi dosedanjih izkušenj pripravljali že ves teden. **Oglejmo si skrajšan pregled tridnevnih bojev.**

Napad je bil sprožen v petek, 9. januarja

Partizanski bataljon se ni umaknil iz Dražgoš, temveč je čakal pripravljen na skoraj 2,5 km dolgi, zasneženi fronti. Prav ali napak? Tako je pač bilo.

Dražgoški položaji so tako med bojevanjem slovenskih partizanov prvič v sklenjeni fronti pričakovali močnega napadalca. Na zasneženih in mrzlih položajih je policiste pričakovalo 22 mitraljezcev, čeprav s premrlimi, toda zanesljivimi rokami. Potaknjeni so bili med hišami, hlevi, za zidovjem, za drevjem, za kozolci, povsod, kjer je bilo količkaj primerno; to je bilo dogovorjeno in določeno že več dni.

Proti jutru 9. januarja, še v trdi temi, so bataljonski stražarji opazili v dolini številne luči premikajočih se kamionov.

Napadalci, ki so kmalu nato iz raznih smeri začeli siliti v dražgoške strmine, so zavarovali tudi vse dostope iz škofjeloške smeri navzgor. Tako je bila presenetljivo pretrgana kolikor toliko svobodna vrnitev Pavleta Kavčiča v bataljon. Preostali trije tovariši, ki so prejšnji dan šli z njim v dolino, so se ločili že na Mohorju. Pavle je moral ostati v neki hiši blizu Škofje Loke in je bil izločen iz bojev.¹⁰⁰

S policijskimi napadalci se je pod Dražgošami še v temi najprej spoprijela obhodna patrulja. Toda ko je mitraljezec pritisnil na sprožilec, ni bilo iz cevi rafala. Orožje je namreč zamrznilo.

Tako se je začelo. Nemci so lezli proti Dražgošam iz Češnjice, Selc, iz Kroke in Besnice, peš in nekaj na smučeh. Tudi k Novaku onkraj globeli je prigazila močna kolona in tam postavila težke strojnice.

V tistih napetih trenutkih čakanja na mrzlih položajih so se borci začeli tiho pogovarjati. Nekateri so s tem preganjali strah, starejši partizani pa so jih opogumljali. Vsi so že vedeli, da prihaja veliko napadalcev.

Od prvih strellov dalje je bila okolica polna napetosti, po strminah pa se je občasno privlekla megla in spet izginila. Ko se je zdanilo, se je nekaj ur po prvih streljih, okoli devetih zjutraj, z Nemci najprej spopadla desetina Franca Štularja-Ilije. Razmešče-

OPOMBA: Od te strani do strani 195 (in še dlje) sledi skrajšan povzetek iz moje knjige *Dražgoška bitka 1975*. Opis se opira na imenovano knjigo od strani 144 do 299. Zato viri niso navedeni, upoštevani pa so vsi popravki.

na je bila na vzhodnem križišču pod Dražgošami in nanjo je udarila močna kolona, ki je lezla iz smeri Lajš. France Kavčič je tedaj podrl prvega napadalca. Bil je gestapovski oficir Josef Otto, ki je policiste priganjal v napad. Nemci so se nato takoj umaknili.

Proti Bičkovemu vođu na Jelenšče je z jamniške strani prodirala nemška kolona kakih 150 mož, medtem ko je bila glavnina iz Česnjice prek Rudnega usmerjena proti sredini Dražgoš. Že prvi poskusi napadalcev so pokazali, da je tudi sovražnikovo poveljstvo višavje Jelenšč ocenilo kot ključno točko, kamor se bo prenašalo težišče napada. Da je bilo to res, potrjuje okupatorjevo poročilo 20. januarja 1942.

Umik Nemcev s tega predela je že v začetku zelo dvignil bojno razpoloženje cankarjevcev. Frontalno razporejeni položaji so vzdržali prve napade. Napeti boji za dražgoške strmine, tokrat zasnežene v prid partizanov, so se razdivjali tako, da so Nemci spoznali, kakšni borci jih branijo. Tudi presenečenja napadalci niso dosegli. **Partizani so oholega okupatorja tu prvič videli bežati.**

Nastalo je kratko zatišje. Toda na pobočje Dražgoš so kmalu prižvižgale prve nemške granate. **Tokrat je okupator drugič s topovi streljal na odprto slovensko vas in na slovenske partizane.** Ker pehotni napadi niso uspeli, so pod Rudnim namestili dve bateriji lažjih topov in z njimi začeli nov juriš. Takoj za topovskim obstreljevanjem so pehotni oddelki spet pritisnili proti partizanskim položajem.

Topovske granate in detonacije so branilce in domačine hudo vznemirile. A kljub mnogoštevilnim izstrelkom in granatam ta dan na partizanski strani ni padel nihče. Imeli so le enega ranjenega.

Borci so zaradi vznemirljivih eksplozij zaskrbljene vaščane mirili in jih spravljali v kleti.

Pehota je spet močneje napadla, a partizanski strelji so jo le z nekaj deset metrov zavračali. Napadalce so puščali tako blizu, da bi jih zadevali celo s kamni. S strelivom je bilo treba varčevati.

Po zasneženih dražgoških strminah je bilo vse več krvavih drč, toda novi juriši so se vrstili kar naprej.

Pri Bičkovih na vzvišenih Jelenščah

Napadalci so na vsak način hoteli priti v Dražgoše že v prvih urah. Partizanski streli jim tega niso dovoljevali. Tam je bil razporejen preizkušen Bičkov vod.

Pokazalo se je, da hočejo z vso silo najprej prodreti na vzvišene Jelenšče, da bi s teh višin stisnili partizane proti zahodu.

Vodnik Franc Biček se je gibal po položajih na Jelenščah pod skalo in dajal borcev še zadnja navodila.

Napadalci so se zaganjali navzgor kot valovi, a tudi z boka, z jamniške strani. Ti so bili najnevarnejši. Zato je Biček presodil, da tu samo njegov vod ne bo zdržal dolgo. V štab je poslal kurirja, da bi tam opisal stanje in pripeljal pomoč.

Poveljnik Gregorčič je takoj razumel, koliko je ura. Ugotovil je, da so tudi napadalci ocenili Jelenšče kot vozliščno točko. Tja je poslal bataljonsko rezervo z mitraljezcem Tončkom Dežmanom na čelu.

Zdaj je šlo, kot gre lahko samo še v filmu: na pomoč so hiteli Tončkovi partizani, z več strani pa so proti Bičkovim položajem pritiskali policisti.

Prav tedaj, ko so z jamniške strani pod Bičkove položaje prisluščali v belo oblečeni policisti in je pokalo vse bolj, se je megla dvigala.

Zdaj se je zgodilo nekaj, kar se le malokdaj. Ko so policijski smučarji udarili na Bičkov vod, so prišli v navzkrižni ogenj Bičkovih borcev in bataljonske rezerve z dvema strojnicama.

Napadalci so bili presenečeni! Čeprav jih je bilo najmanj petkrat več, so se pričeli mrzlično umikati.

Nekaj policistov je obležalo na zasneženem in kotanjastem hrbtu pod skalo Jelenco, kmalu imenovano Bičkova skala.

Tako Biček kot Dežman sta povedala, da česa podobnega ni sta doživela nikoli več.

Tončkova desetina se je vrnila k štabu Na peči, Bičkovi borci pa so zvečer na Jelenščah pobirali plen. Edino vodnik France Biček je padlemu policistu vzel belo zaščitno maskirno oblačilo, ki mu je pozneje zelo koristilo.

Taki in podobni spopadi so na vsej fronti divjali ves dan. Policijski oficirji so podrejene večkrat s pištolami v rokah priganjali proti partizanskim položajem. Potem so spet streljali s topovi.

Prve požgane hiše v Dražgošah.

Prenekatera granata je bila zažigalna. Z njimi so prvi dan zažgali dve poslopji.

Velik junak je bil tudi Rudi Robnik. Na zahodni strani, čisto na desnem krilu, se je posebno izkazal. Vodnik Rudi Robnik ni bil le hraber borec, temveč je bil tudi dober smučar. Bil je iz Žabje vasi v Poljanski dolini. Nekajkrat se je na smučeh spustil po pobočju in iz brzostrelke spuščal kratke rafale. Napadalci so menili, da imajo partizani precej smučarjev, kajti Robnikov uspeh ni izostal. Bilo je škoda, da med partizani ni bilo več smučarjev in več smučí.

Prvi dan se je prevesil v noč in dražgoška partizanska fronta je ostala, kjer je bila. Koliko časa in v tako peklenskem mrazu?

Zgodilo se je nekaj novega: močni policijski oddelki ves dan niso dosegli nobenega uspeha, imeli so nekaj mrtvih, partizani pa se niso umaknili. Spopad je dobival nove razsežnosti. Poveljstvo Cankarjevega bataljona je to takoj ugotovilo.

Pokazalo se je, da so zasnežene dražgoške strmine še ustreznejše za obrambo, kot so menili pred začetkom napada. Ugotavljali so, da je branilec samozavest rasla iz ure v uro. Po drugi

strani pa so do iznajdljivih in hrabrih poveljnikov čutili vedno večje zaupanje.

Tolazili so zaskrbljene domačine in jim zatrjevali, da jih bodo branili in da bodo Nemci morda popustili in odšli.

Vendar Nemci niso odšli, temveč so se pripravljali na napad, ki naj bi se zmagovito končal naslednji dan.

Poveljstvu Cankarjevega bataljona se je vsiljevalo usodno vprašanje: **Ali ostati v Dražgošah ali se umakniti?**

Toda partizani se niso umaknili; ostali so v vasi in varovali svoje položaje. Noč je bila za vse zelo dolga in mrzla, vendar je omogočila izmeničen počitek. **Napadalci so dopolnjevali svoje bataljone in pripeljali težje topove.**

Nobena stran ni predvidevala, da bo spopad trajal več kot en dan, vendar se je zgodilo prav to. **Proti pravilom partizanskega bojevanja je vodstvo Cankarjevega bataljona ocenilo, da umik ne bi bil na mestu in da je mogoče vas braniti tudi naslednji dan.**

Tako na nobeni strani ni bilo pravega nočnega počitka. Domačini so še kako zaskrbljeni pričakovali nov dan. Ponoči so obiskovali drug drugega, ugibali, kako se bo vse to izteklo, in iskali nasvete pri partizanih.

Glede na to, da so vaščani že vedeli, kakšna je partizanska taktika – se pravi: udari in se umakni – v začetku kljub njihovemu zatrtjevanju, da bodo vas branili, niso računali, da se bodo cankarjevci tako krčevito upirali številnim in močnim napadalcem. Zato so jim izrekli spoštljiva priznanja. **Tudi Dražgošani so prvič slišali za umikanje nacističnih napadalcev in jih videli bežati.**

Po nekaj nočnih praskah s policijskimi patruljami je skupina partizanov odnesla v dolino različne letake in risbe. Napravlil jih je Ive Šubic kot protipropagandno gradivo za okupatorjeve vojake.

Prebivalci Škofje Loke, Selške doline in povsod, kjer so videli nemške kamione in topove, so se bali za partizane in za Dražgoše. Tako številne nemške vojske dotlej še niso videli. Podzavestno so čutili, da je namenjena tja.

Drugi dan – soboto – so oznanili topovi

Soboto, 10. januarja, so napadalci začeli s topovi. Več in močnejše so postavili pod Rudnim in že z dnem začeli obstreljevati Dražgoše. Največ granat je bilo spet usmerjenih v središče Dražgoš (Na peči), kjer je bil tudi štab. Policisti so bili očitno poučeni o nastanitvi partizanskega poveljstva.

Med topovskim streljanjem je proti partizanskim položajem že lezla pehota, nekaj sto policistov in vojakov.

Granate so zažgale več senikov, v vasi je bil pekel. Celo begajoči prašič je prestregel snop granatnih drobcov in obležal mrtev. Ljudje po hišah in kletih so trepetali za usodo vseh in verne ženice z otroki so molile za zmago partizanov in za dober konec tega pekla.

Ena izmed granat je priletela tudi v Birtovo hišo in se zapičila v steno. Eksplodirala pa ni, kot tudi večina drugih ne. Bile so sabotirane.

Tega dne je okoli Birtove hiše, kjer je bilo partizansko poveljstvo, padlo še veliko granat. Topovski ogenj je bil v soboto izredno hud.

Šele drugi dan bojov je Bičkovi borci na Jelenščah nad seboj bolje videli skalni pomol. Ko se je megla dvignila, so nad seboj opazili štrlečo skalo. Vodnik Franc Biček, ogrnjen z belim oblačilom, ki ga je prejšnji večer vzel padlemu policistu, je z bratom Henrikom in še z nekaj borci od tam z dvema strojnicama začel obstreljevati napadalne oddelke, ki so se nevarno približevali po Slemenu. Toda mitraljezec Henrik Biček, ki se je prvi povzpел na pečino, je bil v temni obleki preveč viden. Da policisti Henrika ne bi zadeli, se je na skalo v beli zaščitni obleki povzpел brat vodnik France. Tja gor so prinesli še drugo zbrojevko, ki so jo zaplenili prejšnji večer.

Potem je s skale začel streljati vodnik France, ki ga v belem oblačilu ni bilo lahko opaziti. Strojnični dvoboj je divjal tako, da so se cevi zbrojevk bratov Biček ogrevale do žarenja.

Ko se je preveč ogrela prva, jo je zamenjal z drugo, ki so jo medtem tovariši ohladili v snegu, drugi pa polnili šaržerje z novimi naboji. Vsi skupaj so se komaj stiskali za ostrim skalnatim robom in zadrževali policijske oddelke, ki so nevarno napadali z nasproti ležečega Slemena.

Večina Bičkovega voda je bila še vedno na prvotnih položajih pod skalo in skupno so zavrnil napadalce, ki so pritiskali po Slemenu.

Na osrednjem delu fronte se je zopet izkazal že znameniti Jaka Bernard, poveljnik 2. čete.

* * *

Vsa vas je bila eno samo bojišče in pri obrambi je sodelovalo tudi nekaj najbolj borbenih domačinov. Med truščem so se mešali klici na pomoč. Domačini so bili v skrbeh zaradi požarov, zaradi oranja granat po vasi, zaradi svojega imetja, zaradi družin, nemočnih po hišah in kletih. Če so le mogli, so partizani domačinom priskočili na pomoč. O bojih tega dne sem 1958/1959. leta dobil veliko izjav.

Tako je bilo, čeprav je v poznejšem štabnem poročilu pisalo, da »ni bilo pehotnih napadov«. Res pa so bili topničarji tisti dan nevarnejši.

Naposled se je začelo temniti in Nemci so se spet morali spu-
stiti v podnožje Dražgoš.

Druga noč je bila še težja

Partizansko poveljstvo je zdaj očitneje kot prejšnji večer preudarjalo o umiku. Nekaj voditeljev je zahtevalo premik, in to utemeljeno. Nekateri so bili za to, da ostanejo, a vendarle računajo na skorajšnji umik.

Cepprav so bili borci premraženi in utrujeni, domačini pa zaskrbljeni, začelo je primanjkovati tudi streliva, so cankarjevci ostali v Dražgošah.

Ob tem so poskrbeli za troje:

– Proti Selcem so poslali močnejšo patroljo, ki naj bi spodaj napadla nemške kamione in topničarje; v prvi vrsti pa naj bi ugotovila, če je mogoč prehod čez dolino na drugi breg. V to smer so načrtovali umik.

– Drugo desetino so poslali po rezervno strelivo, ki je bilo skrito nad Besnico na vzhodni strani.

– Tretjo patroljo oziroma desetino so poslali na Jelovico nad Dražgošami, da bi jim varovala hrbet. Bilo je že prav čudno, da jih policisti niso napadli s hrbtni strani.

* * *

Slikar Ive Šubic je bil v Dražgošah imenovan za desetarja. Prav njegovo desetino, v kateri je bil tudi Jože Galičič, je komandir Jaka Bernard izbral za nalogo na Jelovici. O tem je Ive povedal:

»... Komandir Bernard nam je po vsestranski razlagi naročil: 'Na Jelovico pojdete! Postavili boste zasedo proti Radovljici, in sicer med Kališnikom in Mošenjsko planino. Tam je furmanska pot, ki nam utegne biti nevarna.' Ko smo hoteli s seboj vzeti tudi nahrbtnike, je komisar Jože Krajc-Žakelj rekel spodbujajoče: 'Kar tu jih pustite, saj se boste vrnili!' Očitno so se morali v poveljstvu pogovarjati o drugi smeri umika, ne v Jelovico, če je tako rekel. Težko **mi je bilo pustiti opremo, kajti v nahrbtniku sem imel cel zvezek risb svojih tovarišev, ki so bile zelo zanimive. To so bile prve likovne stvaritve o slovenskih partizanih sploh.**

Bernard je Jožetu Galičiču, ki je bil njegov kurir, posebej naročil: 'Zvečer pridi povedat, kako je tam gori! Dokler bo živ kdo izmed vas, od tam gori Nemci ne smejo priti v Dražgoše!'

Na straži smo se zaradi hudega mraza in snega pogosto menjavali. Toda – **nismo se več vrnili v Dražgoše** in tako je naša opre-

Edini preživeli, ki se je v vrsti med obsojenimi na smrt naredil »mrtvega« in se skotalil po strmini. To je bil Eugen Luznar, kot partizan pa Vinetu, a je padel 1944. leta.

ma v glavnem zgorela ali pa prišla v policijske roke. Tako je bilo konec s temi mojimi portreti. Na njih so bili partizani z bradami, brki, kučmami, klobuki in delavskimi kapami. Na letakih pa so bile narisane razne stisnjene pesti, roke, ki trgajo verige, zvezde, gesla ...«

* * *

V tej mrzli noči je bilo vse napeto in partizansko poveljstvo se je že pripravljalo na morebitni umik.

Patruljo, ki je šla proti Selcem, so policisti kmalu ustavili, drugi dve skupini pa sta nalogo opravili zadovoljivo.

Tudi domačini so ugibali, kje bi bilo najvarneje pričakati novi dan, ki je obetal, da bo najbolj »vroč«. Nekateri iz vasi so odšli na Jelenšče h Grogovcu, računajoč, da je hiša visoko in v mrtvem kotu. Tam bodo verjetno najvarnejši. Tja bodo napadalci, če bodo sploh uspeli, prav gotovo prišli najpozneje.

Kako kruto so se zmotili!

Presenetljiv preboj na Jelenščah

V Dražgošah so živeli v glavnem verni ljudje, ki so spoštovali tradicije. A napadalci so to nedeljo, 11. januarja 1942, začeli streljati s topovi navsezgodaj. Granate so padale tako na gosto, da ljudje niso mogli priti niti do cerkve.

Andrejčkova mama je o tem nedeljskem jutru povedala:

»Ko so navsezgodaj granate zadele zvonik in sekale okoli cerkve, ni nihče več pomislil, da bi šel k maši. Po več stoletjih se je to zgodilo prvič ... Ta dan v naši hiši ni bilo več mitralješke trojke. Ker je s kratkimi presledki snežilo, je snega zapadlo že pol metra na debelo.

Z možem in otroki sem bila spet v kleti, kjer je bilo zaradi debelih zidov in obokov najvarneje ...

Topove pri Novakovi žagi na Rudnem polju smo dobro videli. Kadar se je iz njih pokadilo, je kmalu hudo počilo ...«

Pri žičnici, speljani na Jelovico, kjer je bilo nekakšno središče fronte, so topničarji kmalu uničili mitralješko gnezdo Vinka Žaklja, ki mu je komandant Gregorčič zabičal, da brez njegovega

Drugi posnetek požganih dražgoških hiš.

povelja ni premika. Padali so tudi drugi partizanski mitraljezci. Nanje so topničarji najbolj streljali.

Zaradi zažigalnih granat se je vnelo več hiš kot prejšnja dneva.

Kakšni boji so se vneli ta dan, potrjuje podatek, da je samo 93. rezervni policijski bataljon, ki je napadal pri cerkvi, v nekaj urah izgubil 9 policistov.

* * *

Sredi te nedelje se je na Jelenščah zgodilo nekaj odločilno hudega!

Napadalci so namreč s silovito premočjo zabili klin med Bičkove položaje in preostalo fronto. Pretila je nevarnost, da bo Bičkov vod povsem uničen. V teh okoliščinah se je Biček, ki je že

Del požganih hiš z znamenjem Na pečeh.

izgubil nekaj borcev, brez dovoljenja odločil za umik. **Partizanski položaji so bili tako prebiti. Za policiste na ugodnem kraju.** Bataljonsko poveljstvo o tem ni bilo obveščeno. Med divjim bojnim metežem in v visokem snegu se je Bičkov vod težka umikal na Jelovico, v Dražgoško goro.

To je bil doslej največji uspeh napadalcev. Zelo nevaren! Bičkov umik je odprl »mehki trebuh« fronte.

Partizansko poveljstvo je kmalu ugotovilo, kaj se je zgodilo, kajti policisti so z Jelenšč že začeli pritiskati proti zahodu. Takoj je vzpostavilo dodatno obrambo in začel se je boj za vsak meter, za vsako hišo.

* * *

Položaje je bilo treba braniti do večera, da med umikom ne bi bilo preveč žrtev. Tu se je spet dobro izkazala sicer maloštevilna bataljonska rezerva.

V bataljonski rezervi sta bila spet hrbtenica mitraljezca Janez Ogrin-Templav in Tonček Dežman. Za to rezervo so varčevali največ streliva, ki ga je že primanjkovalo.

Tega dne je padlo največ partizanov, čeprav jih je vse tri dni 'le' devet. Med njimi je bil tudi pogumni mitraljezec Ivan Zajc. Star in prekaljen borec iz Gameljna, ki je že oktobra pri Kopaču izgubil dva brata. Ena izmed granat je Zajca zadela naravnost v prsi.

Po vasi je gorelo, v hlevih in zunaj je mukala živina, del ljudi se je pripravljala na odhod s partizani, v neznano usodo, drugi so skrivali vrednosti in živila. Vmes je neprestano pokalo, padali so tudi policisti, a bili so vedno bliže vasi.

Tudi mladi ostrostrelec Stanko Mlakar se je tolkel do zadnjega. Pri hiši ob poti je stala neka ženska z otrokom v naročju. Pretepal jo je podivjan policist, ki je že vdrl do hiš. Videč to, se je Mlakar približal čisto blizu, pomeril in ustrelil.* Prav takrat je tja ustrelil tudi France Kavčič in surovež se je zgrudil pred rešeno žensko in otrokom.

* Stanko Mlakar je bil tisti mladi mitraljezec, ki je bil aprila obkoljen v jami med trinajsterico na Okroglem pri Kranju. Po naključju je ostal živ in se spet priključil partizanom. PADEL JE JUNAŠKE SMRTI ŠE ISTO LETO, IN SICER 14. SEPTEMBRA 1942 v Udinem borštu kot četni politkomisar nesrečnega Kokrškega bataljona. Da ne bi živ prišel v roke gestapu, se je raje ustrelil sam, star komaj 18 let.

Preživeli Karel Kravcar je bil v snegu pri Sokolskem domu z vneto čeljustjo in oteklo glavo. Komandant Gregorčič ga je našel prav takega, zato ga je premestil. Znašel se je ob mitraljezcu Jerneju Slaparju ... Tretji dan so še vedno odbijali napadalce, ki pa so jih potem presenetili z leve strani ... Umik! Med nepopisnim metežem so morali riniti na Jelovico ...

Desetar Janez Perko je čisto od blizu streljal na napadalce toliko časa, dokler ni bil ranjen.

Poboj golorokih domačinov

Ko so napadalni policisti na Jelenščah dosegli prve hiše, so se takoj lotili golorokih ljudi.

Najprej so pobili večino moških, ki so prejšnji večer prigazili z osrednjega dela vasi na Jelenšče h Grogovcu. Tu je pred Šturmovo hišo padlo 17 prebivalcev, starih od 11 do 67 let; skupaj z dveinpolletno Reziko Šolarjevo jih je tu nasilne smrti umrlo dvajset.

Partizani so dolgo, dlje, kot so predvidevali, in dlje, kot so si mogli napadalci misliti, branili vas – vse je pohajalo, napadalcev pa je bilo vedno več.

Medtem ko so zadrževali njihovo naglejše prodiranje proti središču vasi, so se pripravljali na umik. Tudi domačine so na vse načine prepričevali, naj gredo z njimi, naj se umaknejo iz vasi, da bi se izognili podobnemu divjanju, za kakršno so že zvedeli z Jelenšč. Nekaj družin – a le kajžarskih in bajtarskih – se je res odločilo za umik. Šli so z njimi ali po svoje proti Rovtarici; kmetje se niso mogli odločiti za kaj takega in so ostali. Težko bi zapustili vse imetje in se v trenutku odpravili iz domov. Vedeli so, kako je na Jelovici in zunaj stanovanj. Upali so tudi, da napadalci ne bodo počeli najhujšega. Predvsem so se zanašali na zagotovila komisarja – župana Benedika, saj so ga vendar obvestili o prisotnosti partizanov. Veliko jih je mislilo tako. A če bi vedeli za pobijanje na Jelenščah, bi se marsikdo odločil drugače.

»... A mi, dražgoški 'patrioti', je povedal Pikcov oče Marenk, »smo, prikovani na domove, dvomljivi konec naše vasi hoteli počakati doma.«

V ilustracijo naj navedem nekaj pripovedi preživelih Dražgošanov. Večji del moških, kar že vemo, je v teh dneh na Jelovici sekal ali vozil les. To so običajno počeli v zimskem času. Med temi so bili tudi Gregor Šmid–Urbanovc, Dominik Lotrič–Brinovc in Janez Thaler–Robar. Lotričeva žena Antonija, ki je partizanom pekla kruh in jim prala, je med drugim izjavila:

»... V soboto ponoči (z 10. na 11. januar) je prišel mož z Jelovice ... Ko smo v nedeljo videli, da je vse huje in da se tudi partizani pripravljajo na umik, smo pohiteli tudi mi. Najmlajšega sva dala kar v koš ...

S seboj nismo vzeli skoraj nič, le hlebec kruha. Bila sva prepričana, da se doma ne bo nič zgodilo, zato sva celo vrata

Na tej porobni poti pod Šturmovo hišo na Jelenščah so podivjani policisti 11. januarja postrelili prvih 17 Dražgošanov, starih od 11 do 67 let.

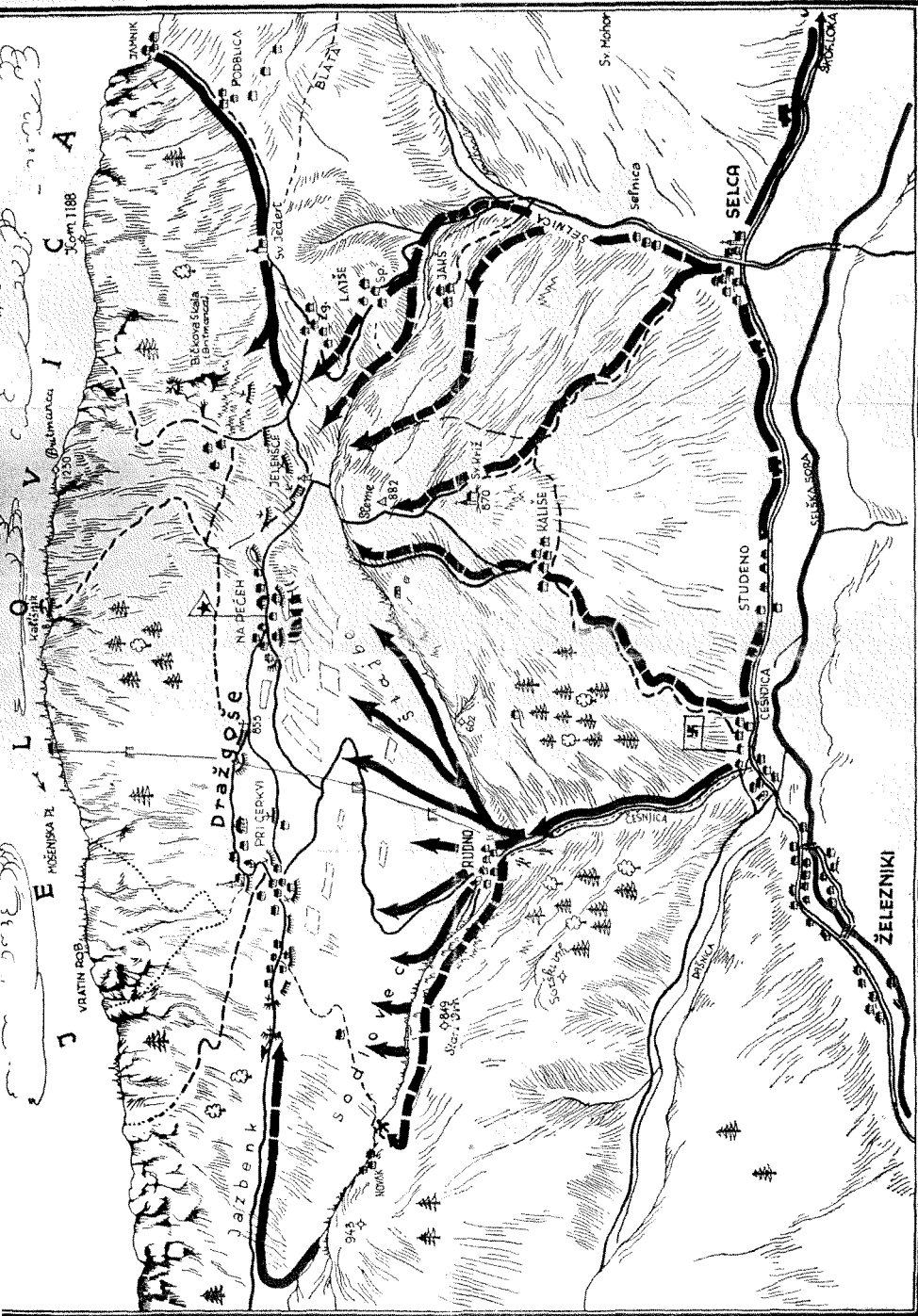
pustila odprta ... Kip Srca Jezusovega sem postavila na mizo, prižgala zraven lučko in si potihem rekla: 'Ti nama varuj hišo'. Potem je od vse hiše ostal le ta kipec in podoba svete družine. Ostal je tudi kotel rjuh, ki sem jih prala partizanom ... Pokrila sem se z najgršo ruto, kot bi bilo boljše škoda za v Goro ... Za seboj smo puščali le ogenj, streljanje in pokaenje granat in min ... Kot bi šli iz pekla.«

Potem so taval po Jelovici in nazadnje našli Luznarjevo gozdarsko kočo, kjer so z grozo zvedeli, da Dražgoš ni več.

Urbanova mama Malka iz gostilne, ki so ji ubili in sežgali moža, je povedala:

»... možu so že na Jelovici branili, da bi hodil domov. Posebno ga je pregovarjal Zupancev oče ... A možje so se preveč bali za svoje. Niso zdržali – in prišli so naravnost v smrt. V ponedeljek so Nemci hodili od hiše do hiše (pred požigom) in pobirali može. Vodili so jih zasliševat in jih zaprli v klet Prosvetnega doma ...«

* * *

»Ko so nas zganjali od doma«, se spominja Šolarjeva mama, »sem pred hlevom videla ustreljenega prašiča ter kup kokoši, ki so bile za noge zvezane skupaj. Gnali so nas – ženske in otroke – iz vasi. Ves čas sem verjela, da bodo morda prišli za nami. Ves čas do Česnjice, kjer so nas naložili na avtomobile. Šele v Šentvidu sem zvedela, da so morda mrtvi ...«

Medtem so jih v kleti pobili in zažgali. A še danes ni povsem jasno, če so jih najprej postrelili ali so zažgali še žive. Znano je le, da so jih našli zoglenele.

Robarjev Janez, ki je bil tudi na Jelovici, je povedal:

»Tudi jaz sem v soboto zvečer prišel domov ... Dva dni sem že poslušal pokanje ... Potem nisem več zdržal ... Moja družina, žena, trije otroci, od katerih je srednji, Franci, komaj shodil, najmlajši pa je imel šele 3 mesece, in pestunja so se iz hiše umaknili v močnejšo sosedovo klet. V nedeljo smo bili ves dan v kleti. Ko sva s sosedom videla, da gori Mihovčev hlev, sva šla pogledat. Samo pokazala sva se zunaj, že je v tepko nad nama udarila granata. Spet sva skočila v klet. Zdaj sva vedela, da je treba reševati glave. Kaj prašiči, kaj živina, življenja so pomembna. Dokončno pa smo se odločili popoldne, ko se je zaslišalo tisto streljanje in vpitje na Jelenščah. Jurčev, preudaren mož, je bil odločen: 'Jaz Nemcev ne bom čakal. Na Jelenščah se dogaja nekaj hudega.' (Takrat so tam gori postrelili 17 ljudi, med njimi več fantičev, starih od 11 do 16 let.)

Pohiteli smo. Ta večjega sem dal v koš, žena in pestunja sta vzeli vsaka po enega otroka in pognali smo se v sneg proti Rovtariči na Jelovici ...

Tam so nas naslednji dan našli Nemci. Na smučeh in v belih haljah so prišli čisto blizu, streljali v stavbo, da je omet odpadal, kot bi ga razbijal s kladivom. Eno žensko so ranili. Bratranec, ki je znal nemško, je tedaj skočil na balkon in zavpil, naj nehajo streljati, da so tu otroci in ženske. In res so nehali. Čez dva dni so z Bleda prišli gestapovci. Taki s črnimi kapami in z mrtvaškimi glavami na njih. In kakšen govor nam je naredil njihov oficir! Pustili pa so nas žive ...

Dražgoše so požgali iz onemogle jeze nad vsem, kar so tako nepričakovano doživeli v Poljanski dolini, v Rovtu in tu ... Dražgoš niso zravnali le zaradi vasi same in dogodkov v njej, temveč za strah vsej Gorenjski.«

* * *

Táko in podobno trpljenje so doživljali tudi Blažicovi, Gosarjevi, Peskarjevi, Robovi, Jurčevi, Kolendrovi, Kališnikarjevi in še nekateri, mer njimi tudi Andrejčkovi, ki so bili največja družina (starši in sedem otrok).

Večinoma so bile večje družine s po štirimi ali petimi otroki, ki so na Rovtarici oz. na Jelovici, kjer se je živo srebro spustilo do 32 stopinj Celzija pod ničlo, **poleg strahu in drugih tegob trpeli tudi od izrednega mraza. Spremljalo jih je nekaj partizanov.**

Močnejši kmetje se niso umaknili, čeprav so partizani vsem vaščanom svetovali, naj to storijo. Njihova skrb za domačije, za imetje in družine je bila prevelika in zato napačno usmerjena. **Večji del jih je ostal v vasi in prav teh so nacisti največ pobili.** To in druge tragedije in nasilja sem opisal v svojih knjigah.

Naj k temu dodam še dve kratki pripovedi preživelih. Marenk, Pikcov oče je rekel:

»Pri nas Na pečeh so policisti prirejali prav take orgije kot na Jelenščah. Videli smo prizore, ki jih nikoli ne bomo pozabili. Dva policista sta hodila okrog ogrnjena v bele prte, kakršni so za mrtvaške odre. Rjuhe so bile krvave, kot bi jih nosili mesarji. Od vseh strani so nosili kokoši s polomljenimi nogami, s prestreljenimi perutmi in z zadrgnjenimi vratovi ... Naše močno žganje so pili kar iz vinskih kozarcev. Sredi tega zadovoljstva so pisali svojcem. Napisali so jim velik kup pisem in ne vem, zakaj so jih zaupali mojemu sinu, ki naj bi jih odnesel na pošto. Pisma so bila **naslovljena večinoma na Koroško in na Zgornje Štajersko**. Zato ni treba misliti, da so tako divjali samo Prusi. A pisma niso šla daleč ...«

* * *

Posestnik Potočnik z Gabrce dodaja:

»... Najprej sem stopil iz hiše sam. Blizu nje sta stala dva policista in z naperjenima puškama kričala name: 'Weiter! Weiter!'

Tako se je začelo ... Le kako bi ju zaustavil? Četudi sem stal pred puškama, sem začel pripovedovati, da imam v hlevu konja, krave in prašiča. Ko sta slišala besedo 'Schwein', ju je prevzelo ... Eden je pogledal v hlev, nekaj povedal drugemu, odšel na pod in ga zažgal. Nato se je vrnil, vse spodil iz hiše, da se je mama obuvala še v veži, odšel nazaj v hlev, odvezal kravi in ustrelil prašiča.

*Markon-Silvester
Lotrič na zidovju hiše.*

Pot od doma je bila težka. Gnal sem eno kravo, druga je šla sama. En sin je na saneh peljal staro mamo, nahrbtnik in vrečo z nekaj obleke in hlebom kruha. Drugi sin je vodil konja, na saneh pa so ležali: mrtev prašič, bolna žena in stari oče. Nič drugega nismo smeli vzeti s seboj. Bali smo se, da nas bodo odpeljali v Begunje ... a smo se končno ustavili v Šentvidu ... Bilo nas je 86.«

* * *

Kaj se je dogajalo Na pečeh, je opisal Karel Jelenc-Birt; tam je bil partizanski štab.

»... Napadalci so do naše hiše prišli šele v ponedeljek okoli devetih. Zahtevali so, naj pridemo vsi iz hiše. A mene so iz kleti prinesli nezavestnega. V nedeljo je namreč v Sokolski dom spet udarila mina in omamil me je zračni pritisk. Potem me je neki policist z brozostrelko udaril po glavi in me suval, dokler se nisem ovedel.

Policisti so po hišah kradli živila, usnje, perilo in vse, kar jim je bilo všeč. Najprej so nas odgnali h Gričarju v klet, nato pa v Tomaževo hišo. Tam je neki policist grozil, da bodo tisti, ki so imeli v hiši partizane, odpeljani v Begunje, kjer bodo dobili svoje, druge pa bodo spustili ... Od tam so nas odgnali v Maticevo hiš'co, kjer nas je bilo že 26. **Policisti so se med seboj menili, da nas bodo žive sežgali.** Vendar pa so nas (teh 26) odgnali na Rudno ... Že popoldne, ko smo odšli od Tomaža, so v vasi gorele že vse hiše. Na Rudnem so nas zaprli in popisali. Zvečer so nas naložili na dva tovornjaka, v Selcih pa preložili na avtobus. Ob pol enih smo bili v Šentvidu.«

* * *

Pozimi 1969. leta je pokojni pisatelj Ferdo Godina obiskal Dražgoše z namenom, da se bo osebno prepričal o krutem vojnem dogajanju. Obiskal je vrsto gospodinj in gospodarjev, od katerih je zvedel veliko neznanega. Govoril je tudi s Silvestrom Lotričem-Markonom. O tem je potem pisal v Nedeljskem dnevniku (2. 2. 1969).

»Markon me je takoj vprašal, če vem, da so Dražgoše slovenske Termopile.

Ne da bi čakal na moj odgovor, je dodal, da se je v Dražgošah dvesto partizanov uprlo Nemcem, kakor se je uprl Leonida v Termopilah ... Markon ni doživel dražgoških bojev. Z dvajsetletnim sinom Maksom, ki je pozneje padel kot partizan, je namreč 'fural' v Jelovici. Doma je bila takrat žena Valentina s hčerkama Marijo in Anico ter Franceljem, starim 18 let, gimnazijskem odličnjakom, in 12-letnim Tonetom. Mati Valentina se je z otroki 10. januarja zatekla na Jelenšče ... Nameravala je z otroki oditi čez Jelovico, a so ji nekateri odsvetovali. Istega dne so tudi moški s Peči prišli na Jelenšče ... Kmalu so tudi Jelenšče začeli obmetavati z granatami. Padale so na hiše. Ljudje so pri Lotriču ležali po tleh ...

Napadalci so 11. januarja vdrli na Jelenšče in odpeljali moške, ki so se tja zatekli prejšnji dan. Z njimi sta bila tudi sinova Francelj in mlajši Tonček. Tončka je surov policist iztrgal materi Valentini iz rok in ga napodil na pot k ostalim moškim ... Valentina sinov ni več videla ... bila sta v vrsti z moškimi, ki so jih policiisti čez čas pokosili z rafalom. Le Bitčevka jih je videla ... Fantiča sta stala skupaj, Bitčevka je slišala, kako je Tonček klical mamo ... Mama ju je videla potem, ko so jih gnali mimo mrtvih ...«

* * *

Pripoved Ludvika Jelenca, Bolčarjevega, je še bolj grozljiva, kajti v nedeljo, 11. januarja, so ga že potisnili med tiste, ki so jih potem postrelili.

»... Po treh dneh silovitih bojov so policisti planili po hišah in nas lovili po kletih. Tako otroke kot nas mlade – tedaj sem bil star petnajst let – ter starejše so nas potisnili v skupno vrsto ... Pred nami je ležal njihov mitraljezec in se pripravljal na streljanje. Tudi mene in tri starejše brate so postavili v vrsto pred Šturmovo hišo ...

Še danes ne vem, kako mi je uspelo, da sem ostal živ. Kar naprej sem uhajal k mami, to vem ... in potem je policijski morilec začel streljati. To grozo smo spremljali nebogljeni, vmes pa se je Evgen Luznar le znašel tako, da je sredi vrste omahnil čez plot, kot da je mrtev. Začel se je valiti po snegu navzdol in policisti so mislili, da je tudi on mrtev. Ostal je živ in se pozneje, kakor jaz, priključil partizanom. Žal je, še čisto mlad, kmalu padel.

V okrvavljenem snegu so obležali tudi moji trije starejši bratje: dvajsetletni Maks in sedemnajstletna Franc ter Leopold. Ženske in preostali otroci so medtem vpili in jokali, tako da so komaj razločili morilske strele od onih, ki so odmevali po vasi. Policisti so se že gostili s hrano in pijačo, ki so jo pokradli po naših shrambah ...

Po tistem zločinu so nas, lačne in prezeble, mimo mrtvih sovaščanov odgnali v Šturmov hlev. Nekako smo slišali, **da nas hočejo zažgati žive**, vendar se to, ne vem zakaj, ni zgodilo. Tako smo preživeli strahotno noč, naslednji dan pa so nas (pomanjkljivo oblečene) pri več kot dvajsetih stopinjah pod ničlo odgnali navzdol v Lajše. Naprej je morala gaziti visoko noseča Koritnikova mama, ki je bila ranjena. Zgubila je tudi triletno hčerko, ki je bila od drobca granate zadeta v Grogovčevi kleti ...«

* * *

Mihela Kavčič-Šlibarjeva, upravnica pošte v Kropi, je v kratkem spominskem zapisu povedala:

»Naša družina, oče Anton in mati Ivana, je štela sedem otrok, starih od dveh do dvanajst let. Sredi zime in streljanja smo se iz goreče vasi umaknili na Jelovico, kjer smo teden dni preživeli v neki drvarski koči. Zmanjkovalo nam je hrane, zato je oče odšel na Jamnik. Nazaj je prišel vesel, da so nam tam nudili pomoč. Medtem so Nemci po okoliških hišah nalepili plakate, kjer je grozeče

*Del požganih
Dražgoš - cerkev.*

pisalo: 'Kdor bo pomagal Dražgošanom, mu bomo požgali dom'. A pogumni Jamničani se pred tem niso ustrašili in so nas sprejeli pod streho ... Ker je bil oče osumljen zveze s partizani, smo bili odgnani v internacijo ... Spet trpljenje ...«

* * *

In še odlomek iz pripovedi Antona Gosarja-Marka, takrat nedoraslega fantiča, ki je bil pozneje partizan.

»... bližal se je večer tretjega, zadnjega dne strašnega boja ... Treba bo oditi, se umakniti iz tega pekla! Tako so nam svetovali tudi partizani. Bežati, bežati moramo, to nam je rojilo po glavah. Tako je mislil stric Ciril, ki je poleg vsega preboleval pljučnico. Tako je mislil tudi Andrejčkov oče Lušina, ki je dejal: 'Iz Rusije (iz prve vojne) vem, da ljudje, ki bežijo iz vasi, preživijo strahote ...'

V koše smo naložili hrano in najnujnejše potrebščine, vanje pa postavili tudi manjše otroke, kajti vedeli smo, da bo pot po debelem snegu in v strmini huda, težavna. Bili smo domačini, ki smo poznali naravne pojave in okolico. Krenili smo potihoma in težkih src, spremljala pa nas je partizanska patrolja. Pred nami sta hodila dva. Takih družin je bilo najmanj deset.

Številno Andrejčkovo-Lušinovo družino smo dohiteli na Kallišču. Eden izmed fantičev je nosil vrečo posušenega sadja ...

Petnajstletna Jakčeva Marica je kmalu omagala, tako da ji je poldrugo leto star bratec zdrknul iz koša v sneg. Nepopisno! ...

Naša žalostna kolona je bila usmerjena na Rovtarico, kjer je stalo več gozdarskih koč. A preden smo jih dosegli, smo na tej žalostni poti z najvišje točke videli del vasi, ki je že gorel, z grozo smo opazovali visoke stebre dima, ki so se dvigali v smeri Dražgoš ... Vseskozi nas je spremljala slutnja, da naše vasi ne bomo videli nikoli več ...

Nekje sredi poti se je poslovila še partizanska patrolja, ki nam je dotlej zagotavljala varnejšo pot. Nekaj družin je omagalo ... Ko smo dosegli kočice na Rovtarici, kjer so že prej bivali domači gozdarski delavci, so nam takoj odstopili nekaj prostora. Kmalu smo se okrepčali in dobili toplo hrano ... Hodili smo vso noč. Kmalu po prihodu smo zvedeli za streljanje na Jelenščah ...

Ta beg, to doživljanje je bilo tako žalostno, da ga ni mogoče natančno opisati ...«

Dražgoš ni bilo več!

* * *

Usodno presenečenje na Mošenjski planini

To se je zgodilo kmalu po koncu dražgoških spopadov. S Kališča, kjer se je po umiku zbral ves bataljon, je poveljstvo poslalo na dobri dve uri oddaljeno Mošenjsko planino dva voda: Bičkovega in Pečnikovega. Razlogov za to je bilo več. Najprej na Kališču ni bilo dosti prostora za vse, na Mošenjski planini, ki je na vzhodni strani Jelovice, pa so bile koče. Zlasti največja je bila dobro grajena. Tam bi varovali možni dostop napadalcev iz radovljiške smeri. Tja je bila poslana tudi desetina Iveta Šubica, zato je bila skupina, ki je zdaj štela čez 60 borcev, zadosti močna.

Zaradi nesrečnih dogodkov in ker je mraz pritisnil tako, da se je živo srebro na oknu koče spustilo tudi do -32 stopinj Celzija, bi bil potreben širši zapis, a naj bodo navedeni le osnovni podatki. Kočo so zasedli 12. januarja, a že naslednji dan ob dveh popoldne jih je obkolil in nenadno napadel smučarski oddelek majorja Otta Manna. Policijski smučarji so se planini približali iz dveh smeri, partizanska straža, ki jih je opazila, se je neopazno umaknila, namesto da bi na vsak način obvestila ogrožene tovariše. Zato so bili tisti v koči popolnoma presenečeni! Kar pokati je začelo. V kočo so od blizu padali streli – in ta zimski pekel je trajal skoraj 13 ur.

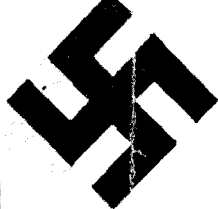
Voda sta se na različne načine in večkrat poskušala prebiti iz obkoljene koče; vmes so se dogajale hude tragedije, da ne rečem mitološke. Brat je na primer večkrat smrtno ranjenemu bratu lahko pomagal le tako, da mu je pomagal umreti. To sta bila brata Franc in Henrik Biček, ki sta bila za tak primer dogovorjena že poprej.

Podobno je bilo tudi z Edvardom Tomincem, ki mu je naboj razbil nos in iztaknil oko. Prosil je, naj mu pomagajo hitro umreti.

Družina Kovačič je tu izgubila že drugega člana, očeta Janeza, sin Janez je padel že v Dražgošah. Tretji, Jože, najmlajši član Kovačičevih, je ob tem obupal in si hotel vzeti življenje sam. Tovariši so ga le stežka zadržali.

Koča je vedno bolj spominjala na klavnico, so povedali preživeli. Med njimi je bil tudi ozeblj Ive Šubic. V koči in ob njej je mrzlega 13. januarja 1942 padlo 12 partizanov, 5 je bilo hudo ranjenih.

Grozljivi WANDZEITUNG - STENSKI ČASOPIS z razlago na strani 140–142.

Wandzeitung

Eine wichtige Feststellung

Der Gauleiter hat die Bevölkerung Südkärntens aufgefordert bei der Vernichtung der bolschewistischen Banditen mitzuhelfen und deren Aufenthalt den deutschen Sicherheitsbehörden zu melden.

Diesem Rufe sind viele gefolgt, aber nicht die Einwohner aus der Gegend von Draschgosche. Seit über 14 Tagen hielt sich dort eine grössere Abteilung Banditen auf, ohne dass die Bevölkerung Meldung erstattete. Dadurch sind diese Menschen mitschuldig geworden und verfallen dem Gesetz.

Durch den Einsatz deutscher Kräfte mit **schweren Waffen** wurde das feste Lager der Banditen mit dem Dorf Draschgosche vernichtet. Ein grosser Teil des Dorfes war zerstört, ein Teil mit der Einwohnerschaft des Dorfes in die Berge geflüchtet.

Dies ist ein neuerliches Verbrechen.

Die Flüchtlinge sind dem Frost und Hunger ausgeliefert. Die deutsche Polizei verfolgt sie und jeder, der mitgehalten hat, muss mit seinem Tode rechnen. Die zurückgebliebenen frierenden Frauen und Kinder von Draschgosche wurden in ein Lager gebracht. Das Dorf ist restlos verbrannt.

In jedem weiteren Falle wird unerbittlich vorgegangen.

Südkärntner, wo die Banden auftauchen, bringen sie Tod und Verderben über die Einwohner.

Wendet Euch gegen jene, welche die rastlose Befriedung des Landes zu verhindern suchen.

Wer mit uns ist, geht in eine sichere Zukunft!

Wer gegen uns arbeitet, kommt ins Elend!

Stenski časopis

Važna ugotovitev

Gauleiter je pozval prebivalstvo pokrajine Südkärnten naj pomaga pri zasledovanju boljševiških tolp in naj javi nemakim varnostnim oblaštem kraje, kjer se le-te zadržujejo.

Temu njegovemu pozivu se je večina prebivalstva odzvala, razen prebivalstva z vasi Draschgosche in njene okolice. V bližini te vasike se je že 14 dni skrival oddelek banditov, ne da bi nam prebivalstvo o tem kaj javilo. Ti prebivalci so s tem sokrivi in bodo odgovarjali pred zakonom.

Nemške sile so morale s težkimi orožjem uničiti utrjeno taborišče teh banditov, kakor tudi vas samo. Pohit je velj, da boljševiki, mal del pa je s valjami vred pobegnili v gozdove.

To je nov zločin!

Begunci so izpostavljeni mrazu in lakoti. Nemško orožništvo jih zasleduje in vasko, ki jim je pomagal, mora računati s svojo smrtjo. Zmrzuječe žene in otroci z vasi Draschgosche, ki so ostali, so sedaj nastanjeni v nekem taborišču. Vas je popolnoma zgorela.

V silnih služajih se bo neizprosno postopalo.

Prebivalci pokrajine Südkärnten, kjer koli se tolpe pojavijo, prinašajo smrt in pogubo.

Borite se proti nim, ki nočejo miru v deželi.

Kdor gre s nami, gre vrniti bodelnood nemrci!

Kdor je proti nam, bo pogubljen!

Cankarjev bataljon je tedaj utrpel največ mrtvih; **to je bil dotlej največji okupatorjev uspeh v zasledovanju in boju proti Cankarjevemu bataljonu!**

V Dražgošah je v treh dneh padlo 9 borcev CB, 11 je bilo ranjenih. In to v treh dneh, na Mošenjski planini pa so doživeli pravi pokol in presenečenje kot dotlej še ne. Vse je kazalo in kaže, da je bilo vmes izdajstvo, čeprav uradnih podatkov o tem ni. To domnevo potrjuje dejstvo, da je policija hitro zvedela za zadrževanje partizanov na planini in svoje patrulje usmerila natančno tja. Da so bili partizani na Mošenjski planini izdani, ni mogoče dvomiti.¹⁰¹

Tisti, ki so se naravnost čudežno izvlekli iz te zimske pasti, dolgo sami sebi niso mogli verjeti, da je bilo to res. O tem so mi med prvimi raziskovanji v letih 1958/59 pripovedovali preživeli: Ive Šubic, Jože Galičič, Jože Kovačič, Tine Rihtaršič, Franc Iglič, Ivan Bertonceľ in drugi, največ pa takratni vodnik Franc Biček.

6.

**Ugotovitve in rezultati boja
v Dražgošah**

Zaradi boljšega razumevanja in pregleda tridnevnega bojevanja v Dražgošah naj na kratko povzamem, kaj se je dogajalo vsak dan posebej.

Prvi dan

To je bil petek, 9. januarja 1942. Proti jutru, a še v temi, sta partizanska stražarja opazila v dolini številne luči policijskih vozil in o tem takoj obvestila štab. Borci so hitro začeli zasedati že določene položaje, ki so se raztezali na 2,5 km široki fronti vse od Jelenšč na vzhodu do najzahodnejšega dela Pri cerkvi. Napadalci so se bližali s Češnjice, Selc, Kroke in Besnice. Tudi k osamljenemu posestniku Novaku onkraj grape so privlekli nekaj težkih strojnic. Po prvem napadu iz smeri Jamnika, Lajš in Rudnega so bili napadalci odbiti in prisiljeni k umiku. Na taki fronti je bilo to prvič.

Po krajšem zatišju so napad uvedli s topništvom in pritisnili na partizanske položaje na vsej fronti. Juriše so ponavljali zlasti proti vzvišenim Jelenščam, kjer je bil Bičkov vod. Pokazalo se je, da nameravajo najprej zavzeti to višavje, da bi potem potiskali partizane proti zahodu in s strani.

Kljub silovitosti so partizani napadalce odbili na vsej fronti. Morali so se umakniti v dolino, partizani so ostali na istih položajih, ki so jih zasedli zjutraj.

Namen, da se bodo branili samo en dan, nato pa se umaknili, je bil spremenjen. Ostali so v Dražgošah, kar verjetno ni bilo prav, čeprav so se zasneženi dražgoški bregovi izkazali kot ugodni.

Vaščani, ki so bili zaskrbljeni, so vendarle mirno pričakovali naslednji dan.

Drugi dan

Naslednji dan, v soboto, 10. januarja, so napadalci začeli že z dnem s topniškim obstreljevanjem. Čeprav pehotnih napadov ni bilo na vsej fronti, je bila obstreljevana vsa vas. Zažigalne granate so zažgale več hiš in gospodarskih poslopij. Preživeli so povedali, da je nekaj napadalcev doseglo celo prve hiše, a so jih branilci takoj potisnili nazaj. Nevarno so se približali Bičkovim položajem na Jelenščah. Tedaj se je megla, ki se je vlačila pod njimi, v trenutku dvignila in takrat so odkrili pečino Jelenco. Tja gor se je povzpela skupina bratov Franca in Henrika Bička. Od tod so uspešno zavračali napadalce, ki so silili tja po vrhu Slemenca. Bil je

strašno hud in tvegan dan, a cankarjevci so ostali na dotedanjih položajih.

Ta večer so v vodstvu bataljona imeli ostro razpravo. Šlo je za odločitev, ali ostati ali se čimprej umakniti. Z nekakšnim »kompromisom« so bili za umik. Toda šele naslednji dan. Dotlej so opravili več dejanj s patruljami. Usodna odločitev! A vsi so pričakovali umik!

Tretji dan

Tega dne, v partizanskem štabu so še vedno rahlo upali, da se bodo napadalci umaknili in prenehali z napadi, je bilo najhuje. Postalo je očitno, da hočejo napadalci Dražgoše zavzeti za vsako ceno. Posebno zato, ker se je **ambiciozni** poveljujoči SS-general **Erwin Rösener, ki je užival globoko Himmlerjevo zaupanje, hotel posebej izkazati prav z uničenjem Cankarjevega bataljona.** Vendar je prav tu doživel prvi neuspeh. Tako je zapisal dr. Tone Ferenc (Satan, str. 397).

Hudi boji so bili po vsej fronti, najhuje je bilo na Bičkovih položajih na Jelenščah. Napadalci so uspešno zabili klin, ki je Bičkove borce ločil od preostale fronte. Bilo je tako hudo, da se je Bičkov vod umaknil, ne da bi uspel o tem obvestiti poveljstvo. Zato so napadalci uspešneje začeli pritiskati na osrednje partizanske položaje na zahodni strani. Vendar so napadalce, sicer z zadnjimi močmi, pri njihovem napredovanju zasilno zadrževali.

Kmalu se je zmračilo in bataljon se je organizirano povzpel na Jelovico, v hleve na Kališniku. **Prodirajoči policisti so še za dne začeli pobijati vaščane, pleniti in požigati hiše.** Tako so divjali tudi še v ponedeljek, 12. februarja. Ker niso dosegli partizanov, so se nepopisno **surovo znašali nad golorokimi Dražgošani.**

Dražgoše so požgali takoj, minirati pa so jih začeli februarja. Minerji so bili s tem »zaposleni« poldrugi mesec, kot je povedal preživeli posestnik Filip Novak, a tudi drugi. Tine Fajfar-Špan z Rudnega in Janez Lušina iz Dražgoš sta povedala, da sta se tistega dne, ko so minirali dražgoško cerkev, skozi Rudno pripeljala **gauleiter dr. Rainer in generallajtnant Rösener** s spremstvom. S primerne razdalje sta z daljnogledi **zadovoljno opazovala miniranje stare in znamenite cerkve sv. Lucije.** Oba sta bila v naši osvobojeni domovini **1946. leta obsojena na smrt.** Tudi zaradi drugih podobnih zločinov. SS-general Erwin Rösener je bil celo obešen!

Čeprav so bile Dražgoše požgane in porušene, je okupator potem ob vseh poteh, ki vodijo v vas, postavil table z napisi:

»**ACHTUNG! BANDENGEBIET!**«

»Prehod čez ozemlje, kjer so divjali boji, je smrtno nevaren in prepovedan!«

(Podatke o tem sta 1958. leta posredovala Franc Lotrič, Dražgoše št. 52, in Anton Gosar-Marko, Dražgoše – Ljubljana.)

Nam že znani borec in neutrudni aktivist Ludvik Jelenc-Bolčarjev je skupno z drugimi sovaščani ter sovaščanko dr. Slavico Lotrič-Pentek (Švebovo) že večkrat dopovedoval, da Dražgoše in Dražgošani z januarskim uničenjem niso klonili. Številni so sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju in se priključevali partizanom (kar osemdeset – 80). O tem Jelenc med drugim pravi:

»Kljub strahovitemu nasilju in tolikim smrtim je bil učinek dražgoške bitke ravno nasproten od tistega, kar so pričakovali nacistični napadalci. Domala vsi mlajši in sposobni za bojevanje so se priključili partizanom ... Med njimi jih je žal 18 padlo (imena sledijo) ... Prepričan sem tudi, da je bila dražgoška bitka upor majhnega naroda, obsojenega na uničenje ... Prav ta boj je nam in po vsej domovini povrnil in okreplil upanje in zaupanje v lastne moči ...« ¹⁰²

Ne glede na število padlih in ranjenih na obeh straneh (natančni podatki sledijo) in kljub okupatorjevi siloviti premoči je njihovo poveljstvo to bitko izgubilo. Znašali so se le nad neobgljenimi domačini. Napad je vodil posebni **štab »JUGOVZHOD«**, ki je bil **imenovan v Hitlerjevem in Himmlerjevem Berlinu**. Ta štab sta vodila **policijska generalporočnika** starejši **Georg Schreyer** in na **Gorenjskem poveljujoči Erwin Rösener**. Načelnik štaba je bil orožniški polkovnik Rudolf Handl, dodeljena sta bila še dva podpolkovnika, nekaj majorjev in drugih častnikov. Vsi vojaško bolj ali manj izobraženi. Vendar so vsi ti v Dražgošah v zvezi z vodenjem boja v vojaškostrokovnem smislu na tem izpitu – padli! **Partizanov niso uničili! Himmlerjeve zapovedi niso izvršili! Naloge niso opravili! Delali so le zločine!**

Zato so skrivali resnico o dražgoških in drugih dogodkih v teh krajih in hoteli prikriti zločine ter vojaško-politični poraz. V gorenjskem časopisu **Karawanken Bote** so zapisali, da »so enote njihove Wehrmacht zasledile ostanke bivše jugoslovanske vojske in jih v tridnevnih bojih okoli Dražgoš uničile«. Same laži.

Dne 14. 1. 1942 je bila v Kärnten Grenzruf objavljena kratka in spet laži polna novica z naslednjo vsebino:

»V zadnjih dneh so nemške akcijske sile na Južnem Koroškem (Südkärnten) uspele, da so po zagrizenem boju zavzele kraj, ki so ga bile zasedle sovražne tolpe. **Nasprotnik je pri tem utrpel velike izgube. Ostanek je bil raztepen. Tudi na lastni strani smo imeli izgube.**«

To se nanaša na Dražgoše. Laž o »raztepenosti tolpe«, zamolčano je zločinsko pobijanje golorokega in nedolžnega prebivalstva, zamolčano požiganje in rušenje vasi, zamolčano surovo preganjanje Dražgošanov! Predvsem pa je zamolčano tudi ime kraja – Dražgoše!

Še hujše laži in izmišljene okupatorjeve obtožbe Dražgošanov, ki naj bi bili za vse nasilje krivi sami, je prinesel razvpiti lepak WANDZEITUNG - STENSKI ČASOPIS, ki so ga razširili takoj po krutih dogodkih (glej kopijo na str. 133).

Potrebna je natančnejša razčlemba več kot ciničnega WANDZEITUNG-a kot doslej. Bil je prikazan, a preslabotno, kar velja tudi zame. **Obnovili bomo, kaj vse so naprtili nesrečnim Dražgošanom.**

Pojdimo po vrsti.

– Prebrisano je navedeno, kako je »gauleiter pozval prebivalce Südkärntna, naj pomagajo pri zasledovanju boljševiških tolpe ...«. S tem je bilo med vrsticami povedano, da je **Južna Koroška tudi na nemškem, rajhovem ozemlju** in zato naj bi bilo prijavljanje »boljševikov« legalna in državljanska dolžnost, ne pa vohunjenje, še manj pa izdajstvo.

– Pravi, da se temu pozivu **niso odzvali samo »prebivalci Dražgoš in okolice«, marveč večina Gorenjcev**, čeprav se je v njihovi bližini »že 14 dni skrival oddelek banditov«. Tudi za največje lažnive fantaste je taka navedba več kot izmislek.

– Da je zadeva še hujša – zdaj se izrazi največja zloba – bremo dalje, da so »**ti prebivalci – Dražgošani – s tem sokrivi in bodo odgovarjali pred zakonom**«. Zakaj in pred katerim? Taka formulacija kaže, da so se sestavljavci WANDZEITUNG-a zavedali, **kako grobo so poteptali Haaške konvencije o pravih vojskovanja**, saj je bil »zakon« kar okupator, ki je **brez slehernega sojenja pobijal in mučil goloroke in nedolžne Dražgošane, kdor jim je pač prišel v roke.**

Dva posnetka gorečih Dražgoš.

– Zaradi takšnih izhodišč in »pravnega« tolmačenja so vedno znova partizane obravnavali kot »bandite«, ki so zunaj zakonov.

– Kako pa je mogoče razumeti navedbo, da so **»nemške sile morale s težkim orožjem (beri: s topništvom, op. I. J.) uničiti utrjeno taborišče tako banditov kakor tudi vas samo«**, so vedeli samo oni. Priznajo dvoje: dejanja pripišejo kar sebi (nemške sile) in da **so uničili vas**. Ne tajijo, da so bile to Dražgoše. **Le kako naj bi bile Dražgoše »utrjeno taborišče«**, ko so bile tudi med bojem odprto naselje kakor vsako drugo?! S topovi po prebivalstvu!

– Trdijo, da je bil **»pobit večji del boljševikov**, manjši del pa je z vaščani vred pobegnil v gozdove.« Prikazano in dokazano je bilo, da je bilo prav narobe: Cankarjev bataljon je ostal domala neokrnjen, izgubil je »le« 9 borcev, z njimi pa se je umaknil v gozdove manjši del vaščanov, in to brez gruntarjev.

– Kakšno cinično norčevanje je, ko beremo, da so »begunci izpostavljeni mrazu in lakoti«. **Kot da so v begunstvo šli prostovoljno** in jih k temu niso – sredi hude zime – prisilili oni, okupatorske sile!?

Sledi zločinska grožnja, da bo »vsakdo, ki je (banditom) pomagal, moral **računati s svojo smrtjo**«. Domačini so ob tem in ob razglasu po sosednjih vaseh v strahu govorili o okupatorjevi grožnji: **»Vsak, ki bo ponudil zatočišče vaščanu Dražgoš na begu, je obsojen na smrt!«**

Da je bilo vse še bolj kruto, so na lepaku dodali: **»Vas je popolnoma zgorela«**.

To je **napisano tako dvoumno, kot da so Dražgoše požgali partizani**.

* * *

Ta lažniva obtoževanja Dražgošanov so nehote razkrila zločince same! Poleg tega so prevarali tudi komisarja – župana Franca Benedika, kajti napadalci se niso ravnali po njegovih obljubah, temveč so zagrešili grozljive zločine. Nad njimi ni bil razočaran samo on, temveč tudi Dražgošani nad njim in njegovimi obeti.

Priznanje velikemu boju – »Grosseinsatz« – z okupatorske strani dokazuje tudi sprememba imena Gorenjske. Kmalu po dražgoških bojih so pokrajino začeli imenovati »OBERKREIN« in ne več »SÜDKÄRNTEN« – Južna Koroška. S tem so »potiho« hoteli prikazovati, da gre za upor zunaj rajha, ne v njem, kamor so šteli Südkärnten. Priznali so svoja zločinska dejanja v tej vasi.

*Padlih 9 partizanov v Dražgošah.
Ivan Kovačič ml. iz Kranja, mitraljezec,
Boštjan Jezeršek iz Stare Oselice, Maks
Krmelj iz Bačne, mitraljezec, Gregor
Božič iz Kranja, Vinko Žakelj iz Žirov,
mitraljezec, Ivan Zajc iz Gameljn, mi-
traljezec, Stanko Škofic iz Mengša
(manjkata sliki Maksa Dolinarja in
Maksa Ržena)*

Ob vsem tem pa nekateri za uničenje vasi in vaščanov krivijo partizane in njihovo vodstvo, čeprav je znano, da so posamezni njihovi sovaščani natanko obveščali okupatorjeve oblasti o gibanju Cankarjevega bataljona.

Kako so decembrski uporniški dogodki na Gorenjskem – zlasti pa dražgoški boji – odmevali daleč po domovini, je bil partizanski general Lado Ambrožič-Novljan prepričan:

»... Po Sloveniji so se tedaj širile novice o junaških bojih gorenjskih partizanov, vendar v tedanjih razmerah niso mogle prikazati stvarne veličine. Ko sem kmalu po dražgoški bitki 1942 obiskal tovariša Franca Leskoška (tedaj je bil poveljnik slovenske partizanske vojske) v skrivnem stanovanju v Ljubljani, **mi je solznih oči pripovedoval o velikih izgubah gorenjskih partizanov med hudimi boji na prehodu v leto 1942. Vendar – v zvezi z dražgoško bitko se je dvigalo borbena razpoloženje na Slovenskem. Ta bitka je postajala legenda ...**

Boji Cankarjevega bataljona, še posebej v Dražgošah, so bili tudi med najpomembnejšimi akcijami v takratni Jugoslaviji!« (Zapisano 5. septembra 1974 na Golem–Stare Žage. Osebni arhiv.)

O pomembnosti in odmevnosti dražgoškega boja in o okupatorjevih zločinih v tej vasi veliko pove tudi poročilo zagrizenega jeseniškega nemškega župana Karla Luckmanna Landratu Radmanskdorfa (Radovljice) 27. januarja 1942. Med drugim piše:

»O dogodkih v Dražgošah ljudje še vedno goreče razpravljajo. Policisti so baje tudi proti ženskam in otrokom postopali brutalno. Mnogo (moških, op. I. J.) so jih postrelili in nato trupla zmetali v goreče hiše. Zdaj naj bi tudi zadnje ostanke hiš zravnali z zemljo. Obsojanje takega početja je pri slovenskem prebivalstvu skoraj splošno. Prebivalstvo Dražgoš je bilo miroljubno in delavno. Iz tega kraja so prihajali najboljši in najbolj pridni gozdni delavci.«¹⁰³

In drugo poročilo župana Luckmanna istemu naslovu:

»Večina slovenskega prebivalstva nas še vedno odklanja. Čeprav morda ni veliko takih, ki naše notranje sovražnike podpirajo z denarjem, živili ali s prenašanjem poročil, pa številni želijo, da bi naši sovražniki doživeli popoln uspeh. **Ljudje verjamejo, da se partizani bojujejo za svobodo slovenskega naroda**« (podčrtal I. J.).¹⁰⁴

Dr. Tone Ferenc o žrtvah, uspehih ali neuspehih decembrskih in zlasti dražgoških bojev pravi:

»Neuspešen izid okupatorjevih akcij proti Gorenjskemu bataljonu proti koncu decembra 1941 in v Dražgošah je dr. Rainerja prepričal, da Gorenjska še ne bo tako kmalu pomirjena in primer-na za priključitev k rajhu (to so želeli čimprej, da bi lahko »legal-no« gorenjske fante klicali v nemško vojsko, op. I. J.). Zato je Hitlerju predlagal, naj priključitev odloži za nedoločen čas. (Dr. Rainer je v ljubljanskih zaporih 1946. leta dejal, da bi do priključi-tve moralo priti kmalu, tj. že januarja 1942, za kar si je prizadeva-lo zlasti notranje ministrstvo. Na njegovo prošnjo pa do priključi-tve ni prišlo, kajti razmere so se mu zdele nejasne ...)

Da priključitve ne bo – o priključitvi so okupatorski voditelji govorili pogosto – **je Hitler dokončno sklenil proti koncu ja-nuarja 1942.** Dne 22. januarja je bil pri njem dr. Rainer in mu je verjetno takrat natančneje poročal o razlogih za to odločitev ...¹⁰⁵

Dr. Ferenc je poiskal in raziskal še vrsto drugih podobnih okupatorskih (še kako dragocenih) dokumentov o decembrskih in dražgoških dogodkih, ki so vplivali na Hitlerjeve in Himmlerjeve odločitve. Med drugim nadaljuje:

»Zagotovo tudi vemo, da sta **Rainer in Hitler** razpravljala tudi **o konkretnih ukrepih proti narodnoosvobodilnemu gi-banju na Gorenjskem.** Bormann (iz vodstva NSDAP in Hitlerjev bližnji sodelavec, podčrtal in op. I. J.) je namreč še tega dne (22. 1.) dr. Lamersu pisal tole:

‘Kot veste se **razmere na Gorenjskem še niso ustalile, ker so tam še vedno boji z upornimi Slovenci.** Ti Slovenci po-gosto dobijo priliv moštva in pomoč z ljubljanskega območja, **zato je Führer danes odredil ostro zaporo meje ...** (pod-črtal I. J.).

Himmler pa je 22. januarja 1942 izdal kar tri ukaze glavne-mu esesovskemu operativnemu uradu v Berlinu, naj **za bojevanje proti partizanom v Gorenjski preskrbi trom-blonske puške, težke minomete in lahke topove s pri-padajočim strelivom,**« (podčrtal I. J.).¹⁰⁶

Poglavitni dejavnik **in povzročitelj nemirov na Go-renjskem je bil vsekakor Gorenjski – Cankarjev bataljon!** To so po svoje morali priznati Hitler in njegovi najbližji sodelavci v

Berlinu. Naj to zadostuje kot dokaz **o vrednosti bojov v Dražgošah** tudi največjim dvomljivcem in nasprotnikom! Odmev spopadov je segel v evropske razsežnosti. **Tu je bil mit o nepremagljivosti Hitlerjevih oboroženih sil krepmo omajan.**

Še več, glas o Dražgošah in strašnih dogodkih je presegel evropske meje in **dosegel tudi Združene države Amerike.** Posredoval jih je znani slovensko-ameriški pisatelj Luis Adamič, ki je z ženo že 1932. leta obiskal Dražgoše. O tem je pisal v knjigi »MOJA RODNA GRUDA« že pred vojno. Poleti 1942. leta pa je prejel poročilo od tam, o čemer je zapisal:

»Ko so spomladi 1941. leta Jugoslavijo preplavili nacisti in fašisti, je pokrajina, kamor sodijo tudi Dražgoše, prišla pod Nemce. In kakih petnajst mesecev pozneje, poleti 1942. leta, sem prejel **poročilo, kako so v začetku 1942. leta nacisti razdejali Dražgoše in kako hud je bil boj partizanov z Nemci ...**«

* * *

Po dr. Ferencu dodajam še naslednje, ki je v tesni zvezi z gorenjsko zimsko vstajo in z Dražgošami.

Dne 23. februarja 1942 so bili v Gradcu štabni pogovori; govoril je tudi vladni predsednik dr. Mueller-Haccius. Dogodke v Sloveniji je ocenjeval zelo stvarno. K temu dr. Ferenc dodaja naslednji komentar:

»... morda smemo domnevati, da so njega – dr. Mueller-Hacciusa – in verjetno tudi druge nacistične veljake prav množična vstaja na Gorenjskem in dogodki, ki so ji sledili, **vštevši znameniti boj Cankarjevega bataljona v Dražgošah, opozorili, da Gorenjska tudi čez pol leta še ne bo zrela za priključitev k nemškemu rajhu.**«

Takšno **Hitlerjevo reagiranje** in njegovega vodstva je bilo v nemškem rajhu nekaj edinstvenega. To pa iz preprostega razloga, ker **takih uporniških dejanj**, kot so se dogajala tedaj na Gorenjskem, **z vrhom v Dražgošah**, pač **nikjer ni bilo!** Kaj za svojo svobodo, seveda z neizogibnimi žrtvami, zmore storiti zavedno ljudstvo ali bolje: njen najzavednejši del – in to v boju s tako strahovito silo, kot je bil tedaj Hitlerjev »neuničljivi« rajh, nam povedo »Dražgoše«.

Poučno za sedanost in prihodnost!

* * *

In za konec z vseh strani pretehtana in kritična ocena sicer vse-skozi navajanega zgodovinarja dr. Toneta Ferenca, ki je ugotovil:

»Če pri decembrski vstaji upoštevamo dogodke 12. decembra (v Rovtu, op. I. J.) in dražgoško bitko, je bil to največji vojaški dogodek v evropskem odporniškem gibanju na interesnem območju nemškega rajha (tukaj so še boji v Srbiji ...).¹⁰⁷ Ta vstaja je ostala v zavesti narodnoosvobodilnega gibanja in tudi okupatorja kot eden najpomembnejših dogodkov v vsem času vojne. Bila je do primorske vseljidske vstaje jeseni 1943 tudi edina množična vstaja (kljub nekaterim pomanjkljivostim) na Slovenskem ...

Najpomembnejša posledica množične vstaje (in dražgoške bitke) je odložitev formalno-pravne priključitve zasedenih slovenskih pokrajin k nemškemu rajhu. **Za Gorenjsko je to pomenilo odložitev vpoklicev v nemško vojsko do jeseni 1942, s čimer se je ohranilo mnogo človeških življenj ...«**

* * *

Kako pa je bilo s Cankarjevim bataljonom potem, ko se mu je posrečilo umakniti na Jelovico, na Kališnik?

Večinski del bataljona se je s Kališnika kmalu premaknil globlje v Jelovico, zato jih Pečnikov in Bičkov vod, ki sta z zadnjimi močmi prigazila tja brez padlih 12 oz. 13 tovarišev in s petimi ranjenci, nista našla. Štab s preostalimi soborci so dohiteli na Dražgoški gori. Tako zbrani so v veliki kotanji steptali sneg, za silo poskrbeli za ranjence (bilo jih je 15 ali 16), kolikor je bilo mogoče, so zbrali odeje in jih zložili skupaj. Nabrali so nekaj drv in sredi ranjencev zakurili grmado, da ne bi pomrzili. Tudi kuharji so zakurili in skuhal skromno količino polente. Bilo jo je le toliko, da sta na vsakega prišli po dve žlici.

Medtem so ugotavljali, da je zmanjkalo nekaj novincev, ki niso zdržali nadaljevanja policijskega preganjanja. Računali so, da se bodo čez zimo lažje pretolkli kje v bližini domov ali v »Ljubljanski pokrajini«. Razumeli so jih, vendar je bilo poveljstvo še bolj v skrbeh.

Vznemirljivi dogodki so se vrstili kar naprej. Eden teh je bilo tudi izginotje nemškega carinika Martina Michelina, ki se je cankarjevcem prostovoljno pridružil med napadom 16. decembra

na Črnem vrhu. Z njimi ni hodil kot ujetnik in zdaj jim je pripravil veliko zaskrbljenost. Zato so na hitro sestavili smučarsko patroljo, ki pa se je kmalu vrnila praznih rok. Pozneje so izvedeli, da je pregazil Jelovico in se spet prijavil svojemu poveljstvu.¹⁰⁸

Tako zbran bataljon, skrčen za število padlih v Dražgošah in na Mošenjski planini ter za tiste, ki so svojevoljno zapustili bataljon, se je zgnetel v omenjeni kotlini (bilo jih je okoli 160–165). Stiska je bila velika in prežemala jih je negotovost, snega dva metra visoko, mraz pa hud, da je pokalo drevje. V poveljstvu so se dogovorili, da ne smejo ostati ne tam in ne skupaj. V njegovem imenu je spet nastopil neodjenljivi in pronicljivi Stanko Žagar. Povedal je približno takole:

»Kljub trenutnemu stanju, kljub požganim Dražgošam in pobitim Dražgošanom, kljub divjanju nacistov in kljub ostri zimi smo v Dražgošah izbojevali veliko zmago. Dosegli smo velik uspeh, saj nas okupator kljub velikanski premoči ni mogel uničiti in razbiti. Sami vidite, da je bataljon ob vseh izgubah v bistvu ostal dejansko cel. Najpomembnejše pri tem pa je, da smo Nemcem prekrizali izseljevalne načrte in ljudem pokazali, kakšna je prava partizanska vojska. Na laž smo postavili okupatorjevo propagando, da so gorenjski partizani uničeni, da je le še tu pa tam ostala kakšna 'banditska' skupinica. Še več: z bojem v Dražgošah smo pripomogli tudi boju drugih naših narodov in vsej protifašistični fronti !

V boju ste pokazali občudovanja vredno junaštvo in vzdržljivost! Žal je padlo nekaj odličnih tovarišev, a **tri dni zdržati v tako hudih zimskih razmerah in proti tako silovitemu napadalcu, ki nas je obstreljeval celo s topovi, zmore samo tako zaveden in tako hraber borec, kot ste se pokazali vi!** Dražgoše so žal res uničene in ljudje pobiti in preganjani, a **tega nismo zakrivili mi, temveč podivjani nacistični napadalci! Da so zločinci že zaradi tega, ker so nas nasilno okupirali, dopovedujemo že vseskozi, da pa bodo počeli kaj tako surovega kot tu pod nami v Dražgošah, vendarle nismo pričakovali.** Hudo nam je zaradi tega, a okupator je s tem nasiljem pokazal svojo pravo barvo.

Čeprav je vam in vsem težko in nas vsepovsod zasledujejo napadalci, moramo vzdržati vse napore, saj smo že pokazali, da jih zmoremo. **Ostati moramo na Gorenjskem, sicer se bo**

okupator preveč razbohotil. Zato ne smemo ostati skupaj in tu, temveč se moramo porazdeliti po raznih krajih in priti v stik z ljudmi v dolini ...«

Žagar, ki je bil znano prepričljiv govornik in neskončno optimističen poštenjak, v tej zimi lačnih in prezeblih borcev ni uspel povsem navdušiti. Klonili pa niso! Potem ko je s podobnim, a kratkim spodbudnim nagovorom nastopil še poveljnik Jože Gregorčič-Gorenjc, so se razdelili in začeli prebijati v razne kraje.

Razdelili so se takole: Matija Blejc-Matevž naj bi rašiško skupino odvedel na Kamniško; Franc Benedičič in Franc Biček (ki je bil zaradi svojevoljnega umika degradiran) naj bi s svojimi odšla na Pokljuko in pod Stol; četa Jake Bernarda, Poljanci z Rudijem Robnikom in Pavletom Peternelom pa v Selško in Poljansko dolino. A vsaka teh napornih poti je spet dolga zgodba zase. Vendar so načrte postopoma v glavnem uresničili.¹⁰⁹

Glavno poveljstvo je v poročilu 1. maja 1942, ki ga je poslalo Vrhovnemu štabu narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije, navedlo imena pohvaljenih borcev iz Dražgoš. **Za izredno junaštvo je poveljstvo pohvalilo predvsem naslednje: Jožeta Gregorčiča-Gorenjca, Jako Bernarda, Henrika Bička, brata Janka in Stanka Mlakarja, Donata Demšarja, Karla Mlakarja, Jerneja Slaparja, Janeza Perka, Toneta Dežmana in Janeza Šinkarja.**

Razen zadnjih dveh so vsi drugi v hudih bojih padli še to (1942) leto.

Poleg uradno pohvaljenih bi morali biti pohvaljeni tudi drugi izredno junaški borci, na primer: Ivan Županec-Brico, mitraljezci Janez Ogrin-Templav, Vinko Žakelj, Miha Fister, Ivan Zajc itd., predvsem mitraljezci, ki jih je bilo v Dražgošah 22.¹¹⁰

7.

**Obojestranski podatki,
ocene in popravki**

V omenjenih prejšnjih knjigah (1961, 1971, 1975) o dražgoški bitki so v celoti prikazani decembrski in dražgoški boji 1941–1942. Vse je podprto z viri in neposrednimi izjavami, nekaj malega pa je vsebinskih in postopoma ugotovljenih napak. Najprej kar o prvi, ki ni zmota, temveč zapisana zavestno. To naj bi bilo ime DRAŽGOŠKA BITKA. Že pri prvem opisovanju sem razmišljaj tudi o poimenovanju, saj kot nekdanji častnik poznam te pojme. Toda o tem pozneje. Pravzaprav gre za pomanjkljivosti.

Kot drugo omenjam izraz NEMCI, NEMŠKI NAPADALCI, torej NEMCI. Izraz je treba spremeniti, kajti vsi Nemci, ves nemški narod ni napadal, ni osvajal drugih ozemelj, **res pa je, da sta Hitler in nacizem na svojo stran speljala večino. A prav demokratično misleči in delujoči Nemci so bili prve žrtve ponorelega Hitlerja in nacizma**, čeprav je bil kot v posmeh Adolf Hitler avstrijskega rodu. Če bi torej ostajali pri splošnem imenu NEMCI, bi poštenemu delu te nacije delali veliko krivico.

O tem je večkrat tekla beseda na različnih posvetovanjih slovenskih zgodovinarjev in tudi objavljeno je bilo v različnih publikacijah. Prav tako sem sam že pisal o tem. Zato v tej knjigi namesto Nemcev, razen ko gre za državo ali narodnost, pišem NACISTI, NACISTIČNI NAPADALCI, POLICIJSKI BATALJONI ali na kratko NAPADALCI IN NACISTIČNI ZLOČINCI. Različnost okupatorja je bila doživeta že v Dražgošah. Ob zločinih, ki so jih počenjali najhujši napadalci, je celo neki **njihov častnik** takoj po zločinu v Prosvetnem domu Mažovemu očetu–Šolarju prizadeto rekel:

»Kam nas bo to pripeljalo, kam bomo prišli, ko vseposod počenjamo taka zverstva!«¹¹¹

Mažov oče je bil verodostojen mož, zato o tem, kar je ob zbiranju gradiva povedal Janezu Lušini, ne gre dvomiti. Toda to so bile izjeme in Hitlerjev nacistični stroj se ni oziral na posameznike.

* * *

V zvezi z opisom partizanskega uspeha 12. decembra 1941 v Rovtu je v knjigi dodan natančen popis padlih in ranjenih policistov. Ranjeni so bili štirje stražmojstri, 45 jih je padlo. Dodan je spisek z njihovimi podatki. Podatke sem po dolgem iskanju dobil na matičnem uradu v Železnikih. Zdaj so shranjeni v upravni enoti v Škofji Loki. Uspeh Cankarjevega bataljona, ki je tedaj štel le

65–70 borcev, je bil prav zaradi maloštevilnosti tudi po vojaški plati izjemen. Še pomembnejša je primerjava s številom padlih policistov v božičnih dneh po vrhovih Poljsanske doline, kjer naj bi padlo 35 policistov, 43 je bilo ranjenih, nato je v Dražgošah (v treh dneh) padlo »le« (?) 27 policistov, 42 je bilo ranjenih. Okoliščine so bile v obeh primerih povsem drugačne kakor v Rovtu. Tu so maloštevilni cankarjevci na hitro morali postaviti zasedo na dokaj neustreznem in tveganem kraju, potem pa je bilo vsega obstreljevanja konec v 20–25 minutah.

Najpomembnejše je dejstvo, da so o tem velikem dogodku v majhni pokrajini čez kak dan zvedeli že v Berlinu. Po napadu Cankarjevega bataljona je polkovnik Helmut Mascus, poveljnik redarstvene policije, šefu redarstvene policije sporočil zahtevo, naj bi nekoga posebej zadolžili za te predele. Novi gauleiter, kot že vemo, je **o tem obvestil Hitlerja**, kar je 18. decembra 1941 povedal v Kranju. To je gauleiter dr. Rainer sporočil tedaj, ko je šel na grobove 45 padlih v Rovtu z besedami:

»...javil sem tudi to morilstvo Führerju in Führer mi je naročil, da moram z najostrejšimi sredstvi skrbeti za to, da se ne ponovijo taka grozovita dejanja ...«

Šef nemške policije **Heinrich Himmler** je 17. decembra 1941 postavil za vodjo posebnega štaba JUGOVZHOD **policijskega generallajtnanta Georga Schreyerja**, ki je bil podrejen **SS-Gruppenführerju Erwinu Rösenerju**.

Kot je znano, je bila naloga tega štaba **»policijsko – vojaška akcija v nemirnih krajih Südkärnten – Južne Koroške (Gorenjske in Štajerske) ...«**

Njihova naloga je bila **uničiti partizane na Gorenjskem** ali natančneje: predvsem več kot uspešen Cankarjev bataljon; njegova aktivnost je najvišje Hitlerjeve vrhove tako vznemirila, da so reagirali takoj in silovito.

S tem je bil dosežen prelom, ki so si ga komaj upali predstavljati v vsej širini: ne samo po Sloveniji, tudi drugod, predvsem pa v Hitlerjevem vodstvu so zvedeli za dodatno aktivnost Cankarjevega bataljona. Voditelji rajha so bili, če so hoteli »pomiriti« Slovenijo, zlasti Gorenjsko, prisiljeni poslati občutne oborožene okrepitve.

In so jih začeli pošiljati!

* * *

Dognano je, da je bil sestanek organizatorjev zimske vstaje na Gorenjskem **najkasneje 1. decembra 1941** pri Tomažinu v Bukovščici. 1. decembra 1941 naj bi po Krmelju v razpravi o zimski vstaji v Bukovščici sodelovali tudi znani organizatorji upora Viktor Kejžar, Karel Preželj in Matija Verdnik z Jesenic, Tomaž Godec iz Bohinja in Stane Žagar mlajši. Toda za vsakega izmed njih je zanesljivo ugotovljeno, da v Bukovščici tedaj niso mogli biti, ker so delovali v zgornjem predelu Gorenjske. Verjetno je Maks Krmelj, ki je bil tudi med vidnimi udeleženci razprave, zaradi pogostih sestankov zamenjal datume ali pa osebe. Poleg tega naštetih oseb ni poznal.¹¹²

Maks Krmelj je pozneje navajal drug, poznejši datum. Poleg drugih je na proslavi 29. novembra 1960 v Poljanah povedal, da je bil posvet v zvezi z organiziranjem vstaje v Poljanski dolini **4. decembra 1941** pri Maksu Kalanu v Hotovlji, ki ga je **na podlagi 1. decembra sprejetih sklepov vodil prav on**.

Na drugem mestu Maks Krmelj pravi, da so se prvi prostovoljci v tej dolini **začeli zbirati že 6. decembra pri Pavlu Kalanu** v Vinharjih. V nekaj dneh se je zbralo skupaj 20 mož, ki jih je vodil Rudolf Robnik iz Žabje vasi, kmalu odličen partizan in vodnik. Maks Krmelj tudi opisuje, **da je že 6. decembra 1941 ustanovil Poljansko četo**, ki ji je poveljeval Rudolf Robnik, on pa je bil politkomisar.

Krmelj zatrjuje, da je Cankarjev bataljon prišel v Vinharje v Poljansko dolino že **12. decembra zvečer**, torej takoj po spopadu v Rovtu. Pri tem tudi ostaja.¹¹³

Ti podatki se ne skladajo povsem z raziskavami in dejstvi, čeprav je bil Krmelj povsod prisoten. Vse skupaj se je zvrstilo malo drugače, čeprav je Krmeljevo delovanje in opisovanje vstaje pomagalo prikazati takratno uporniško ozračje in njegovo vodilno vlogo.

V zvezi s podatkom, kdaj je bila ustanovljena Poljanska četa, obstajajo na roko pisani spomini Slavka Šorlija, tudi vstajnika in dražgoškega borca. Navajam odlomek prepisa, ki zahteva nekaj slovnične ureditve, sicer pa je zapis originalen, preprost in zanimiv:

»... ker je (ko je odšel decembra med upornike, op. I. J.) preveč zeblo, sem vseeno poklical, naj bo kar hoče. Kmalu pride Mežnar pogledat, kaj je ... Dogovorila sva se in odprl mi je delavnico. Takoj mi je ponudil hrano in sva se pogovarjala. Čez čas so prišli tudi ostali (člani družine) pogledat, kdo je prišel ...

Noč sem prespal na peči, zjutraj pa sem se preselil v seno. Tja mi je Mežnar prinašal hrano, zvečer sem pa spet šel nazaj v delavnico, kjer sem prespal noč ... Zjutraj sem odšel proti Brdam, kjer sem na soncu prebil do 2h. Nato sem se vrnil v tabor ... in gledal proti Gorenji vasi.

Zvečer sem šel proti Oblaku, kjer so me z veseljem sprejeli. Tam je bil tudi že Moretov France ... Postlali so mi na peči, kjer sem zelo dobro prenočil. Zjutraj pa sem se odpravil proti Jelovici. Morda bo Jelovčan tako dober, da me bo vzel za nekaj časa.

To je bilo v petek, 5. XII. A Jelovčan in njegov sin sta mi prišla že nasproti. Jelovčan je bil po domače Glavnikar ... Njegova žena Alenka je bila zelo prijazna in nam je postregla z malico ... Spal sem na peči ...

Sobota, 6. XII. 1941 ... Potem smo odšli - bil je tudi Bine (Mlakar) - in pred odhodom nam je Alenka dala **vsakemu nekaj jabolk. Za Miklavža ...**«

Te Šorlijeve podrobnosti navajam zaradi datumov, kajti tudi Šorli je bil eden izmed sedmih, ki so se vključili v nastajajočo Poljansko četo. Vmes opisuje, kako so se zbirali. Do 11. decembra je ta skupina narasla na 7 prostovoljcev. Potem nadaljuje:

»... **kmalu (11. decembra)** smo dospeli do Muha v Vinharjih, kjer nas je ustavila straža, potem smo tudi mi stražarili ... **Zjutraj (12. 12.)** sem s patroljo šel proti Kremenku, drugi pa na štalo v seno ... **12. decembra popoldne** je bilo s Kremenka slišati neko streljanje in tudi poke bomb ... Pripravili smo se, ko je nekdo prišel povedat, da so bili napadeni in da se nam bližajo Nemci ... Jaz sem bil poslan po Rudlna (Rudolfa Robnika) v Žabjo vas ...«

Šorli dalje popisuje, kako so se zaradi visokega snega s težavo zbirali in kako so po sledih prišli na kraj združitve. Bilo jih je 19 oboroženih. Nato Šorli nadaljuje:

»... postavili smo še dve stražarski mesti in dan je potekel še dosti mirno. To je bil **13. december** ... Sredi dopoldneva je prišel **Maks (Krmelj). Imel je govor in nas zaprisegel.** Po večerji smo se odpravili proti Bukovemu vrhu ... Tam je bilo zbranih že veliko ljudi ... **Ponedeljek, 15. XII. 1941** ... **Četni komandir je bil Jaka Bernard...** Proti večeru je Rudl (Robnik) hotel v Poljane. To je povedal **bataljonskemu komandantu, kar je bil neki Primorec Jože (Šorli še ni vedel, da je bil Jože Gregorčič, op. I. J.),** ki nam je to dovolil. Šli smo po opremo ...«¹¹⁴

Vrstni red po datumih je bil naslednji:

– 1. decembra 1941 – sestanek organizatorjev pri Tomažinu v Bukovščici. Vodil ga je Stanko Žagar, prisostvoval je tudi Maks Krmelj;

– 4. decembra – sestanek pri Maksu Kalanu v Hotovlji, vodil ga je Maks Krmelj;

– 13. decembra – zjutraj: prihod Cankarjevega bataljona v Vinharje;

– 13. decembra – dopoldne: ustanovitev Poljanske čete. Zaprisekel jo je Maks Krmelj.

Med drugimi opisi je dnevnik Slavka Šorlija več kot koristen pripomoček.

* * *

Koristno dopolnilo je natančnejši opis pohoda skupine, ki sta jo iz Bukovščice proti gornji Gorenjski vodila Stane Bokal in Polde Stražišar. Sestavila sta ga Ivan Vovk in Franc Konobelj, ki sta bila v jeseniškem delu skupine. Ta dvanajsterica je šla prek Mohorja, čez Jelovico in obeh Sav (Bohinjke in Dolinke).

– 1. decembra 1941 so odrinili z Mohorja; prešli so polovico Jelovice;

– 2. decembra so pregazili preostali del Jelovice in prešli Bohinjko blizu Bohinjske Bele, se vzpeli nad vas in se ustavili pri kmetu (aktivistu) Tomažu Volfu–Blažu v Slamnikih;

– 3. decembra so se pri Volfu nahranili, sušili, urejali in počivali;

– 4. decembra so še počivali, se pripravili na akcijo, ki so jo izvedli zvečer, ko so v neki vili na Goreljku pobrali odeje;

– 5. decembra so spet počivali in se pripravljali na nadaljnjo pot jeseniške skupine;

– 6. decembra zvečer je jeseniška šesterica pod vodstvom Poldeta Stražišarja po poključnem pohodu odšla pod Stol;

– 7. zjutraj še v mraku je prekoračila Savo, cesto in železnico ter se povzpela v rovte nad Potoki pod Stolom.

Nihče izmed teh ni mogel biti na sestanku 8. decembra, ker je bil že pred tednom dni.¹¹⁵

Poleg tega je **v nedeljo, 7. decembra 1941**, dopoldne prišel iz Bohinja k **meni (Ivanu Janu) Miloš Ravhekar**, ki ga je poslal

Tomaž Godec oz. Stane Bokal. Napovedal je, naj se pripravimo na začetek upora, kar bo sporočeno kmalu.¹¹⁶

Yeloviran tako dober da me to vije
E sebi za nekaj časa, to je bilo v
jetele 5. III. 1941. po nekaj urah hajres
dopem na golovcu. Kjer mi se
vide nasproti. Yeloviran in njegov
sin Janke ali če ga imenujemo
po domače očeta Zlavinke - oja Zekaj
včasih je k nam prišel
Zlavinke pa tudi drugani

Okoli 6. III. 1941. Okoli 9^h zjutraj se
zbudim, a iz peči se mi pa le
ni dalo iti. Oče Zlavinke se
je pripravljel za v dolino na
tlako z žanjskom. Sva se pa
bila domenila da bo šla na
Blegoš. Sva se res. a ne sanna ki
sva mislila ampak se je noma
pridružil še treffi in to Bine
zakaj ravno to jutro so se prišli
na Jelovo. Predno smo se odpravili
proti Blegošu nam je Janke dala
vsakemu nekaj jabolk za šiklarja
pot je bila precej težavna zakaj

Odlomek spominov Slavka Šorlija.

Ob prihodu Cankarjevega bataljona v Poljansko dolino je **13. decembra 1941** dobila zvezo s Cankarjevim bataljonom tudi rašiška skupina, ki jo je vodil **Matija Blejc-Matevž**. V njej so bili ostanki razbitega Kamniškega bataljona. To so bile predvsem skupine Mengeško – moravske in Rašiške čete, ki je bila največja. Pridružili so se jim tudi preostali borci Kranjske čete.

Skupina je z levega brega Save prešla na desni v Mednem ko-
nec oktobra 1941; 31. oktobra so bili v zasneženih škofjeloških hri-
bih pri kmetu Kopaču na Ožboltu. Mož je kljub številni družini
partizane gostoljubno sprejel. Toda tam so bili nenadoma obko-
ljeni in napadeni. Izdal jih je Potiskar-Bafl, bližnji kočar, ki je bil
plačan nemški vohlač.¹¹⁷

O poti te skupine proti Poljanski dolini je pisal tudi Cveto
Novak iz Rašiške čete.

Tine Zaletel pa je med drugim povedal:

»... Takrat so padli trije tovariši, tri so ujeli ... Med pre-
bijanjem iz obkolitve je bil smrtno zadet tudi medicinec Vinko, ki
je stal pri lini, ter neki čevljar iz Ljubljane ... Večina pa se je ven-
darle prebila ... Kopačevo domačijo pa so napadalci požgali ...«¹¹⁸

13. pa zopet na štalo, postavili smo se
dra stajarska mesta na vidnih mestih
van je potekel se kar dosti mirno
med dopolanena je vršek štalo in
rimel gora, zgoraj včeraj smo se
odpravili na pot proti Butkornu
rihu, kmalu na začetku poti je
mišl gospod Parle, no travi gospod
tudi čez hrano je jako zlatarjal
čepor je bila zelo dobra. Nekaj ob
11. zvečer dospemo na štobl kjer
nam potrežijo z žganjem in belim
kruhonom nato pa se pripravimo za

Na drugi strani so padli štirje Luksemburžani, prisiljeni nemški policisti. Kopačeva domačija je bila prva požgana v Poljanski dolini. V tem napadu so morali sodelovati prisilno mobilizirani Luksemburžani, ki pa niso hoteli streljati. **Med ujetimi partizani je bil tudi predvojni revolucionar Edo Giorgioni, laborant z Jese-nic.** Tedaj je bil iz Ljubljane poslan nazaj na Gorenjsko, kjer naj bi prevzel funkcijo pokrajinskega sekretarja KP. Zaradi varnejšega potovanja se je priključil opisovani skupini, ki je naletela na vrsto zaprek in nazadnje pri Kopaču doživela hude žrtve. Edi Giorgioni je bil (kot tudi Mirko Knapič in drugi iz te skupine) nasilno zasliševan v begunjski graščini in **14. novembra 1941 ustreljen.**¹¹⁹

Blejčeva enota se je v teh razmerah spet umaknila na italijansko stran, kamor je nekaj novincev prišlo iz Ljubljane. V noči na 5. december 1941 je sodelovala v znanem napadu na preserski most. Po preserski akciji je Blejčeva enota odšla v Dolomite, kjer se je razdelila. Manjšo četico je oblikoval Mile Špacapan, politkomisar Rašiške čete, in jo popeljal na Primorsko, z drugo pa se je Matija Blejc usmeril na Gorenjsko. Pridružili naj bi se Cankarjevemu bataljonu, kar so hoteli že konec oktobra.

Blejčeva skupina je **nemško-italijansko mejo prestopila pri polhograjski Grmadi 12. decembra.** Istega dne, ko so cankarjevci v Rovtu uničili policijsko enoto. Toda o tem Blejčevi borci niso še nič vedeli. Ustavili so se v gozdu nad Presečnikom na Polhovcu in začeli iskati Cankarjev bataljon. Terena ni poznal nihče in na poizvedbe je Blejc poslal takratnega kurirja Cveta Novaka. A tudi on je odšel v neznano. Iskane je našel oz. odkril na čuden način. Cveto Novak je o tem zapisal:

»... Jezil sem se na gorato in zasneženo Gorenjsko ... Usmeril sem se proti Rovtu, ker sem med potjo od domačinov zvedel, da so se partizani tam nekje udarili z Nemci ... Nadaljeval sem pot in prišel v bližino Rovta. Pod goro, v strmem pogozdenem bregu sem se skoraj spotaknil ob navzkriž nametane puške... pri prvi kmetiji sem zvedel, da so partizani odšli proti Poljanski dolini. Takoj mi je bilo jasno, **da gredo proti Pasji ravni** ... Potem smo se kmalu našli. **Tu sem prvič videl Žagarja in Gregorčiča,** o katerih smo že veliko slišali. **To je bilo 13. decembra 1941.**

Zdaj nas je bilo že precej, prihajali pa so še novinci ... Vasi v Poljanski dolini je zajel uporniški val ... Bataljon je naglo naraščal ... Tistih nekaj dni, ki smo jih preživel s Cankarjevim bataljonom, je bilo enkratno doživetje.«¹²⁰

Da je Cankarjev bataljon v Poljansko dolino prišel 13. decembra 1941, je torej dokazano.

* * *

Urediti je treba še podatek o številu padlih policistov v božičnih dneh 1941 po vrhovih Poljanske doline. Voditelj poljanskih upornikov Maks Krmelj, ki je sodeloval v bojih, pravi:

»Brez pretiravanja lahko rečemo, da je na Pasji ravni in v okolici padlo ta dan (27. decembra) nekaj desetih napadalcev. Koliko, ni mogoče reči ... Vem pa, da je bilo iz Begunj, kjer je bil zaprt Maks Kalan, sporočeno, **da je bilo tja (na Golnik) pripeljano s Pasje ravni 72 ranjencev** ...

... policisti so imeli res dosti mrtvih. Preden smo odšli iz Poljanske doline, smo samo na enem kraju s komandirjem Jakom Bernardom zložili na kup dvanajst mrtvih, že zmrznjenih policistov ...«¹²¹

Res so bili v Poljanski dolini konec decembra siloviti boji in premalo je znano, da je (po vsej verjetnosti) tedaj padlo več napadalcev kot v Dražgošah. Podatki sovražne strani govorijo o 35 mrtvih in 42 ranjenih. Torej gre pri številki 72 policijskih ranjencev za evforično partizansko poročanje. Toda tudi 42 ni malo. To še zlasti ob strahoviti policijski premoči, oborožitvi in v neugodnih zimskih razmerah, saj jih je padlo veliko več kot v Dražgošah. Poglejmo dopolnitev o nujnem umiku Cankarjevega bataljona iz Poljanske doline.

* * *

Pomagajmo si s podatki Ivana Bertonclja—Johana, bataljonskega politkomisarja, ter Pavla Kavčiča in Svetka Kobala:

»...V štabu Cankarjevega bataljona (kamor je s poročili prihitel **Svetko Kobal in prisostvoval štabnim pogovorom** tudi tedaj, ko je padla odločitev o Dražgošah, op. I. J.) so po prenehanju bojev 27. decembra, ko so vse do večera na Pasji ravni, na Kovskem, Bukovem in Valterskem Vrhju ter Mlaki potekali siloviti boji, imeli težke pogovore. Kaj storiti? **V štabu na Valterskem Vrhju so bili takrat Žagar, Gregorčič in Bertoncelj.**

Že poprej sem jim sporočil, da so v teku nove koncentracije policije in vojaštva. Zato: ali bi tod mogli vzdržati še en dan? Če

Narodni heroj Matija Blejč-Matevž Plamen, poveljnik rašiške skupine, padel 24. decembra 1942 kot poveljnik Kokrškega odreda.

sovražnik prodre kjerkoli, lahko pride do katastrofe, ker je veliko ljudi neoboroženih ... položaji so neprimerni ... naj se razdelimo? Ne ... Bolje, da ostanemo skupaj ... Preživeti moramo to zimo ... Kje ...? Na odprtem ni mogoče prezimiti. Ali bi šli v Dolomite? Ne smemo zapustiti Gorenjske, saj bi prebivalce na milost in nemilost prepustili preseljevanju. Ostati moramo na Gorenjskem! **Kam torej ...? Kaj pa Dražgoše? Da ...** (Ugibanj je bilo še več, op. I. J.) **Dražgoše!** Spodaj strmo - odprto pobočje, idealno za obrambo, zadaj varen hrbet. Obrambna linija sorazmerno kratka, vas dovolj velika za tolikšno število borcev.

Odločitev je padla okrog osmih zvečer ... Do 23. ure je bila izvršena koncentracija vseh delov bataljona na Valterskem Vrhu, nato pa pohod navzdol proti Zmincu ...¹²²

Edino tisti del omenjenega območja napadalci še niso zasedli, računajoč, da proti dolini partizani ne bodo silili. A prav v tem je bila prevara! Tudi borci sprva tega niso dojeli, a so zaupali.

Žagar se je spomnil na Škofjeločana Pavleta Kavčiča, dobrega poznavalca terena. Poklicali so ga v štab in mu naročili, naj jih popelje navzdol, pa čez Soro in proti Lubniku. Da bi bilo vodenje v tako tvegano smer zanesljivejše, je Pavle Kavčič k temu pritegnil

še starega borca, domačina Gašperja Dolinarja. Med raziskavo sta oba to opisala skladno, Pavle Kavčič pa še natančneje. Pavle je bil že dotlej v stikih z Žagarjem.

Pavle Kavčič je to opisal takole (odlomek):

»Po Žagarjevem naročilu smo se od kmeta Koširja na Valter-skem Vrhu na Pasji ravni spustili v smeri Lubnika. Odšli smo 27. decembra pozno ponoči. Bilo je napeto, **a šlo je brez strela** (tudi čez šefertski most). Na Breznico in v Sopotnico (za Lubnikom) smo pri-lezli šele proti jutru naslednjega dne (28. dec.). Pot je bila naporna.

... tu smo - po hišah - ostali en dan. Tega se dobro spominjam zaradi tega, ker so ljudje iz Poljanske doline še vedno odhajali do-mov v veri, da je vstaja propadla. Tam smo precej govorili o teh odhajajočih ljudeh. Prisostvoval je tudi Maks Krmelj ...«¹²³

Pripominjam, da Maks Krmelj v zvezi s padlimi policisti v bo-žičnih dneh v Poljanski dolini navaja, da jih je padlo čez sto, to je 104, 72 pa da je bilo ranjenih. Te številke so popravljene na prejš-njih straneh. Krmelj navaja, da je na pot z Valterskega Vrha proti Lubniku krenilo več kot 400 borcev (Obzornik). V resnici jih je od-šlo na pot okrog 260, na Mohor pa jih je prispelo približno 220. Da so odhajali predvsem Poljanci, je povedal že Pavle Kavčič. O zad-njih številkah so govorili in pisali **tudi Ive Šubic** (ki je zapisal, da »smo vse od odhoda s Pasje ravni do Mohorja dostikrat našli praz-na ležišča in celo puške ...«), **Janko Bernik**, predvsem pa **Fran-čiška in Zdravko Tomažin**.¹²⁴

Zanimiv je tudi manj znani podatek o takratni oborožitvi in o tveganem obveščanju Svetka Kobala iz Škofje Loke, ki je rodilo dobre rezultate. Tako v zvezi z vpadom Alojza Pečnika, Franca Štularja in Jaka Božnarja pri reševanju bratov Kavčič iz loških zaporov, kar je bilo nekaj filmsko – fantastičnega, kot o okupator-jevih dodatnih napadih.

Glede orožja, predvsem avtomatskega, politkomisar Ivan Bertoncelj pravi, da je »Cankarjev bataljon ob prihodu v Poljansko dolino **imel 6 strojnic in 3 brzostrelke** (zaplenjene v Rovtu 12. 12.), ko pa je bila vstaja na vrhuncu, **je imel 24 kosov avtomat-skega orožja**.«

Prebivalci Poljanske doline so imeli precej orožja, ker je tod razpadlo nekaj enot nekdanje jugoslovanske vojske. Tako so can-karjevci po uplarneli poljanski vstaji prišli v Dražgoše dobro obo-roženi.¹²⁵

* * *

Požrtvovalna partizanska žena in mati Franciška Tomažin-Kocjanova iz Bukovščice, ki je skrbela za partizanske ranjence vse do izгона.

Veliko popravkov in dopolnil je potrebnih v zvezi z Luksemburžani, ki so bili prisilno vključeni v nacistično policijo. O tem je bilo v zadnjih letih že veliko popravljeno, zdaj je to združeno v tej knjigi.

Kaj sem o njih pisal in navajal doslej?

Najprej v knjigi 1971. leta.

V njej je predvsem povzetek, kar mi je septembra 1971 **pripovedoval ing. Stane Šinkovec iz Kranja**, ki je bil z nekaterimi Luksemburžani interniran v Dachau. Ko se je to dogajalo konec 1941. in v začetku 1942. leta, je bil sekretar Skoja v Kranju. Z zadovoljstvom sem sprejemal kakršenkoli podatek o Luksemburžanih, kajti dolga leta nismo vedeli nič zanesljivega. Šinkovec je tedaj povedal:

»Največ Luksemburžanov je bilo v Škofji Loki. Po pripovedovanju pokojnega sekretarja Skoja za Gorenjsko Staneta Žagarja ml. se spominjam, da so Luksemburžani posredno vzdrževali zveze z nami in da so včasih sporočili, kam bodo šli hajkat.

Pri napadu v Dražgošah je moralo sodelovati okoli 250 Luksemburžanov, ki pa so **se uprli že prvi dan** ... odvrgli so celo orožje. Zaradi tega **jih je policijsko poveljstvo**, kakor vse kaže, **pobilo kar okoli 40, ostale pa so razorožili in jih odpeljali v taborišče** ... (podčrtal I. J.).

Trije junaki - reševalci iz škofjeloških zaporov: Alojz Pečnik, Jaka Božnar in Franc Štular.

Med aretiranimi v začetku 1942. leta sem bil poleg vrste mladincev v Kranju tudi jaz. Junija smo se znašli v zloglasnem Dachauu in tam smo naleteli tudi na Luksemburžane, ki so bili poprej na Gorenjskem. Ko so zvedeli za nas, smo z njimi kmalu navezali stike ... Luksemburžan Albert Theis... je bil eden njih ...

Odpor proti nacizmu so pokazali tudi pod Dražgošami ...»

Odlomek je iz zapisa v knjigi Dražgoška bitka 1971, str. 180-181.

Enako besedilo sem ponovil v zadnji knjigi iz leta 1975, kar je v svojem govoru povzel tudi dr. Matjaž Kmecl na dražgoški proslavi januarja 1997. leta. Zaupal je podatkom v knjigi in ni uporabil pravih, najnovejših podatkov, ki jih je dr. Ferenc navedel že leta 1992. Tisto o pobijanju Luksemburžanov pod Dražgošami je bilo le plod pretiranih govoric.

Sploh je bil protinacistično razpoloženim Luksemburžanom pripisan prevelik pomen. V Slovenskem poročevalcu je 15. decembra 1941 celo pisalo:

»V Škofji Loki je že nekaj vojakov (Luksemburžanov, op. I. J.) pobegnilo z nočne straže in se preobleklo v civilne obleke. Vedno večje število vojakov se trudi priti v stike s civilnim prebivalstvom zaradi civilnih oblek, pripravljeni pa so dajati tudi različne informacije.«

Nekateri voditelji NOB Slovenije so celo pričakovali, da se bodo tako protinacistično razpoloženi Luksemburžani začeli priključevati partizanom. A ko se to ni zgodilo, je Edvard Kardelj

Gorenjsko partijsko in vojaško vodstvo celo kritiziral, da se niso znašli in »Luksemburžanov niso znali pritegniti v svoje vrste«. ¹²⁶

To je bilo res ocenjevanje od daleč, bile so samo nerealne želje. Le kako naj bi Luksemburžani sodelovali v vrstah slovenskih partizanov, v tem primeru na Gorenjskem? Če sklepamo stvarno: tega tudi pri najboljši volji ne bi mogli, in sicer **iz preprostega razloga, ker je gverilsko bojevanje in njegov uspeh možen le, če gverilec poleg drugega zna tudi jezik prebivalstva, kjer se bojuje.**

Osrednje vodstvo NOB je slabo ocenjevalo zimske razmere na Gorenjskem. Podcenjevalo je okupatorjevo moč in precenjevalo uspehe uporniških začetkov. Ni upoštevalo, da je po poletni vstaji, ko je bilo vključenih 356 borcev, njihovo število zaradi različnih razlogov do konca **novembra 1941 padlo na 217 mož.** Poleg tega ni zadosti upoštevalo, da so **okupatorske oblasti z gestapom na čelu pobile že 146 talcev. Med njimi je bilo veliko organizatorjev vstaje.** ¹²⁷

Ob navodilih za širjenje zimske vstaje vodstvo NOB na Gorenjskem ni bilo enotnega mišljenja. Videli in čutili so, da splošno vojaški in politični trenutek v resnici ni bil ugoden, kajti okupator je povečeval nasilje in na vsak način je hotel pomiriti Gorenjsko, ki zanj ni bila le taktičnega, temveč tudi strateškega pomena. Poleg tega je bila tudi zima vse ostrejša, osrednje vodstvo, ki se je zadrževalo v »Ljubljanski pokrajini«, se pravi v italijanski okupacijski coni, je od tam v želji po širjenju vstaje in celo osvobojenega ozemlja preveč zahtevalo od gorenjskega osvobodilnega gibanja. Gorenjsko partizansko poveljstvo, z Žagarjem v vodstvu zelo udarno, ni povsem upoštevalo zahtev osrednjega vodstva in v začetku ni nameravalo dvigniti v zimski upor takih množic, kot jih je potem zajel uporniški val. Vojaško že precej izkušeni voditelji so v bistvu že vedeli in realno računali, da bi na primer v **Bohinju ter v blejski in jeseniški okolici pritegnili k uporu kvečjemu 100 ljudi.** Računali so, da bi jih toliko lahko obvladala tista skupina starih partizanov, ki je bila v začetku decembra poslana v omenjeni predel Gorenjske.

Dolga leta so o tem dogajanju veljale nekoliko drugačne ocene, kot so bile navedene tu. **Šele spomini Mihe Marinka v knjigi Moji spomini, ki so izšli 1971. leta, so dokončno potrdili domnevo, da je bil zimski uporniški in osvobodilni načrt za**

Goreče dražgoške hiše.

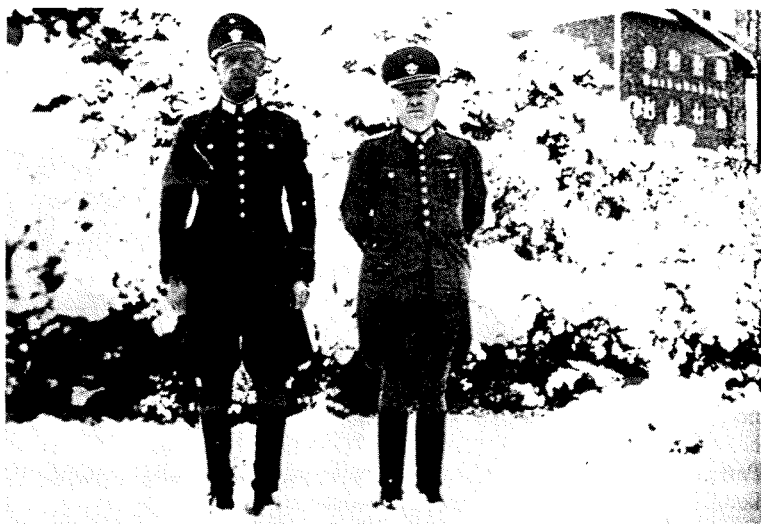
del Gorenjske »čista iluzija«. Ko Marinko v nadaljevanju opisuje objektivni pomen Gorenjske za nemškega okupatorja, dodaja, da je bilo tedaj osrednje slovensko vodstvo NOB »pač **pod vtisom razmaha splošne vstaje v vsem zahodnem delu Srbije** ... da pa so bile v Sloveniji drugačne razmere, drugi pogoji« in taka različnost je bila značilna tudi za vsako pokrajino v Sloveniji posebej.¹²⁸

Ne preveč stvarne ocene so veljale tudi za Luksemburžane. O tem je v letu 1968 (ter prej in pozneje) pisal dr. Tone Ferenc v TV-15 pod naslovom »Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942.« Zlasti opozarjam na njegovo razčiščevanje v zvezi z udeležbo ali neudeležbo Luksemburžanov v partizanskih bojih. K temu ga je navedlo nesrečno navajanje v govoru dr. Matjaža Kmecla januarja 1997 v Dražgošah, o čemer je bilo že nekaj rečeno. Tudi sam sem netočno navedbo o 40 pobitih Luksemburžanih popravljaj v časopisju, vendar so Ferenčeva dognanja tako celotna, da bi jih veljalo navajati v celoti. O tem je dr. Ferenc govoril 10. januarja 1992 na posvetovanju o poljanski vstaji v Škofji Loki

*Luksemburški policisti, padli 31. oktobra 1941 pri Sv. Ožboltu:
Alfred Grethen, Pierre Kayser, François Hermes, Joseph Karger.*

(prispevek je bil v celoti objavljen v Gorenjskem glasu 17. januarja 1992). Še več je o vprašanju Luksemburžanov objavil v Svobodni misli 14. februarja 1997.

Člana luksemburške čete v Škofji Loki. Levo poveljnik Fritz Beiler, desno Meister Brodt.

Da ne bi izzvenelo kaj narobe, iz Ferenčevega prispevka navajam nekaj poglavitnih odlomkov:

»V dopisovanju s podpredsednikom Zveze luksemburških veteranov sem **razčistil vprašanje udeležbe oziroma neudeležbe Luksemburžanov v dražgoški bitki ...**

Več kot sama ljudska govorica nam o Luksemburžanih v Sloveniji pričajo zanesljivejši zgodovinski viri ... Marca 1980 je namreč obiskal Luksemburg predsednik komisije za mednarodne odnose in zamejstvo pri ZZB NOV Slovenije **Božidar Gorjan**. Tam se je pogovarjal s tremi udeleženci dogajanja v Sloveniji, nekdanjimi policiisti, in to z R. Weyrichom, Albertom Theisom (z njim sem v letu 1964 imel stike tudi jaz, op. I. J.) in Julesom Biwerjem. Povedali so mu, kako so prišli v nemško policijo in v Slovenijo.

Seznanjeni so bili s fotografijami in načrti iz dražgoške bitke in z opisi knjige Ivana Jana o dražgoški bitki ter **o borbi 27. 12. 1941 na Pasji ravni (te podatke, pisne in ustne, je dal Maks Krmelj, op. I. J.)**, vendar se nihče izmed teh treh prič ni spo-

Luksemburški kapetan Alois Jacoby v taborišču Dachau v letih 1943–1945.

(Fotografije in podatke o Luksemburžanih je prijazno posredoval Jure Svoljšak iz Škofje Loke. Hvala mu.)

minjal, niti po govorjenju ostalih Luksemburžanov o njihovi udeležbi pri teh akcijah. Smatrajo, **da bi posebno dražgoška borba morala imeti odmev med njimi** glede na njeno obsežnost in časovno trajanje.«

Moja zadnja knjiga o dražgoški bitki je izšla leta 1975; tedaj tega, kar vemo danes o Luksemburžanih, še nisem poznal. In dalje:

»Po nemški zasedbi Velike vojvodine Luksemburg 10. maja 1940 so nacisti nekdanje luksemburške vojake mobilizirali v nemško zaščitno policijo (Schutzpolizei) in okoli 400 moških šest mesecev urili v Weimarju na Turingškem. Kljub zagotovilom, da jih bodo uporabljali le v Luksemburgu, so tja vrnili le del moštva, večino moštva pa so poslali v Köln in Bottrop (Vestfalsko), kjer so konec septembra 1941 dobili ukaz, **da odrinejo na t. i. Južno Koroško, kar je bila takrat za naciste Gorenjska. Že takrat se je 6 moških temu uprlo in so njihove »kolovodje« poslali v zapore** in nato v nemško koncentracijsko taborišče Flossenbürg.«

»Po svojem prihodu v Slovenijo dne 25. oktobra 1941 je četa iz Bottropa dobila nastanišče v Šentvidu nad Ljubljano, tista iz Köl-

na pa v Škofji Loki. Obe četi so dodelili 181. rezervnemu policijskemu bataljonu, v katerem je bila večina Avstrijcev ...

Zelo spoštovani gospod Ferenc, domnevamo, da Vam zaradi Vaših dragocenih raziskovalnih del ni treba sporočati nadaljnjih podrobnosti. Vendar ... **na kratko še navedemo tele dogodke, v katere** so bili vpleteni Luksemburžani iz Škofje Loke ...«

Pismo nato govori o drami na Sv. Ožboltu 31. oktobra 1941 in o bitki 12. decembra 1941 v Rovtu, o čemer je pravilno napisano v mojih knjigah in tudi v tej.

Ni pa opisano naslednje, kar je v pismu dr. Ferencu, in sicer:

»2. januarja 1942 je prišlo v šoli v Škofji Loki – bivališču Luksemburžanov – do pravega upora, v katerem se je 27 upiralo še naprej opravljati službo. Brez nadaljnjega so jih aretirali in čez nekaj mesecev, ko so jih vlačili iz zapore v zapor, odpeljali v koncentracijska taborišča Sachsenhausen, Buchenwald in Neuengamme ...

Poslednji Luksemburžani, ki so v začetku leta 1942 še ostali v Škofji Loki, so za nemško stvar postali tako nezanesljivi, da se je Berlin odločil, da jih potegne iz že nenehnega nemirnega žarišča 'Južne Koroške' ...«

»Takšna je torej zgodba o Luksemburžanih v Sloveniji,« pravi dr. Ferenc in na koncu dodaja:

»Mislim, da sem s temi podatki dovolj dokazal, da ni bilo upora Luksemburžanov v policijski operaciji v Dražgošah ... in ne ustrelitve okoli 40 Luksemburžanov ...« (podčrtal I. J.).¹²⁹

Seveda je dokazal in zlasti jaz **sem mu za to zelo hvaležen!**

* * *

K razpravljanju o Luksemburžanih spada tudi spominski zapis Miloša Poljanška, ki se je z njimi srečal in pogovarjal v koncentracijskem taborišču Neuengamme. Med drugim Poljanšek piše:

»Bilo je jeseni leta 1943. Po štirinajstih dneh karantene smo se poprejšnji italijanski zaporniki, ki so nas esesovci pripeljali v KL Neuengamme pri Hamburgu, znašli v objemu lagerske delovne in uničevalne mašinerije ...

Nekega večera nas nagovori skupina mlajših, visokoraslih mož ... povprašajo (zaradi označb), če smo Jugoslovani ... odkod smo ... bili smo v gruči in jim odgovorim, da smo iz Ljubljane. Ko

dodam še nemško ime Laibach ... so nadaljevali z vprašanji, če vemo za Krainburg ... in še neko drugo ime v nemščini. Kasneje smo razvozlati, da gre za Škofjo Loko.

Na koncu še močno poudari kraj Dražgoše in opiše njihovo usodo. Zdelo se nam je neverjetno, kako more nekdo, po rodu Luksemburžan, tako nadrobno poznati gorenjske kraje in bitko okupatorjeve policije s partizani.

Tedaj so se razgovorili in povedali, kako so bili (kakšnih trideset) mobilizirani v nemško policijo. Proti koncu leta 1941 da **so jih premestili na Gorenjsko ...** V prvih policijskih akcijah so jih puščali ob strani ... **V bitki za Dražgoše**, ko je okupatorjevim policijskim enotam šlo že zelo zares, pa so jih prepeljali v Škofjo Loko, odkoder **naj bi se vključili v boje proti partizanom!**

Takšni nameri policijskega poveljstva **so se Luksemburžani odločno uprli: v boj proti slovenskim partizanom niso hoteli!** Esesovci so jih hitro poslali nazaj v Kranj in od tam v to taborišče ...

Njihova taboriščna usoda je bila potemtakem najtesneje povezana z dražgoško bitko v zimi 1941/42!

Kasneje smo se še večkrat pogovarjali o njihovem bivanju na Gorenjskem ... in se prijateljsko pozdravljali. **Cenili so nas mlade** s severa Jugoslavije in tudi oni so v nas videli predstavnike upornih partizanov na tedaj nemških tleh!

Na svojo odločitev so bili ponosni, čeprav za hudo ceno ...

Nekaj tega in takega ponosa in pokončnosti naj ohranijo tudi vsi tisti, ki danes razmišljajo o odpravi praznovanja legendarne dražgoške bitke!¹³⁰

Tudi iz teh navedb je čutiti veliko spoštovanje Luksemburžanov do slovenskih borcev za svobodo in še posebej do dražgoške bitke, bolje boja.

Čeprav je bil Poljanškov prispevek objavljen že 1991. leta, je njegov zadnji stavek še vedno veljaven!

S tem je moje razpravljanje o Luksemburžanih zaokroženo.

* * *

Dolžan sem **natančneje pojasniti tudi primer izdajstva na Mošenjski planini**, kjer je v strašnem zimskobojnem metežu padlo 12 cankarjevcev, 5 pa je bilo hudo ranjenih. To je bil dotlej največji uspeh okupatorjeve policije, dosežen izjemno bliskovito.

Omenil sem že, kako je hitri in siloviti napad potekal, temu naj sledi še dopolnilo. Na voljo je povelje za napad z dne 12. januarja 1942, ki ga je podpisal policijski major Otto Mann, pred nekaj dnevi imenovan za poveljnika smučarskega oddelka. Tudi tokrat je povelje za nagel napad na Mošenjsko planino mogoče navesti predvsem po zaslugi dr. Toneta Ferenca. To je v glavnem opisano že v mojih knjigah 1971 in 1975. **Povelje majorja Manna se glasi:**

Bled, dne 12. januarja 1942

Akcijsko povelje

*Smučarski patroljni oddelek bo 13. I. 42 prečesal Jelovico. Naloga: ugotoviti sledi (poti bežanja) **tolp oziroma uničiti razkropljene** dele tolp. Sovražnikov položaj: Domnevamo, da so se deli tolp ali posamezni člani **tolp iz obroča pri Dražgošah** umaknili na Jelovico na Martinčka ali na Selško planino.*

*1. Priprava: **Dne 13. I. 42 ob 5. uri zjutraj mora biti 40 stražmojstrov** (SB) pripravljenih v Petranovem nastanišču (to je bil hotel Petran, ki ga ni več, op. I. J.). S seboj je treba vzeti hrano za en dan. **Nastopilo bo moštvo iz rajha in najboljši tekači prvega voda.** Skupine bom sestavil sam.*

*2. Oprema: **smuči, 4 lahke strojnice, 10 brzostrelk, puške**, na moža dve ročni bombi, dalje 2 raketni pištoli s strelivom, 3 pohodne kompase, 2 zemljevida območja Radovljica, 10 žepnih svetilk.*

*3. Izvedba: **Ob 5. uri 15 minut se odpeljemo do mosta v Lancovem, kjer sta pripravljena 2 vodnika.** Vzpon in prečkanje Jelovice **čez Mošenjsko planino (ugotavljanje sledi)** – pohod na Martinčka (preiskava) – Selško planino (preiskava) – odhod in spust v Bohinjsko dolino. Avtomobile bo zjutraj in zvečer (ob 18. uri) za odhod in vrnitev pripravil 181. bataljon.*

Akcijo bom vodil sam.¹³¹

* * *

Ob tako natančnem povelju opozarjam, da je major Mann lahko **tako hitro reagiral, je moral dobiti telefonsko sporoči-**

Mošenjska planina, kjer je 13. januarja 1942 v presenetljivem napadu padlo 12 borcev Cankarjevega bataljona, 5 pa je bilo ranjenih (foto Marijan Masterl).

lo o prihodu najprej Pečnikovega, nato pa še Bičkovega voda. Prigazili so sredi dneva. Bilo jih je šestdeset. Mannovo povelje je bilo izdano še istega dne, verjetno pozno popoldne, 12. januarja! Moštvo je bilo elitno, izbrano in v tem napadalnem oddelku jih je bilo le 40. Bodimo pozorni zlasti na podatek, da bosta oddelek pri mostu v Lancovem čakala »2 pripravljena vodnika«! Medtem ko dr. Ferenc sklepa, da so policijski zasledovalci partizane na Mošenjski planini odkrili naključno, temu ne more biti tako. Major Mann, čeprav se mu ni bilo treba bati odkritja svojega povelja, je Mošenjsko planino omenil zelo skrivnostno z nekim »ugotavljanjem«. V takih naglih primerih ni naključnosti (težko bi našli kako). Tista »dva vodnika«, ki ju je omenil Mann, sta bila oče in sin Franc Košmrlj, oba gozdarja z deloviščem na Martinčku, kjer je bil tudi telefon. To neprijetno vprašanje sem do konca razvozlal med zbiranjem in pripravami gradiva za knjigo KORENINE ZLA, ki je izšla 1995. leta. Naj zadevo obnovim.

Kmalu po prihodu Pečnikovega voda na Mošenjsko planino je tja potihoma prišel gozdar Franc Košmrlj st., ki je bival v gozdarski koči na bližnjem Martinčku. Partizane je res odkril po naključju, toda namesto da bi o tem molčal ali celo kaj pomagal, se je skrivoma vrnil v kočo in telefonsko obvestil policijo v Radovljici. Očitno je ugo-

tovil, da partizanov ni veliko, zato je major Mann na hitro pripravil za napad le 40 mož. Partizanska poročila govorijo o petdesetih, kar je za takratne nemogoče zveze dosti natančno. Medtem je na Mošenjsko planino priganil tudi Bičkov vod, tega Košmrli ni vedel. Po že znanem povelju so se policisti približali iz dveh smeri. (V knjigi sem, pač po danih podatkih, zapisal, da je bil tam opažen tudi znani smučarski tekač Matevž Kordež, kar pa ne drži. Piše, da je bilo to 12. januarja zvečer in da naj bi peljal policistom opremo. To ni bilo mogoče, saj so policisti proti Mošenjski planini krenili 13. januarja zjutraj, Matevž pa se je izgovarjal, da konj šepa.)

Ker (blizu postavljena) partizanska straža ni obvestila tovarišev v koči, je sledilo veliko presenečenje. Kako sta potekala napad in boj, sem že opisal, zato samo še poročilo orožniške postaje v Radovljici (Radmannsdorf), ki o napadu pravi:

»Dne 13. I. 1942 je policijski smučarski oddelek presenetil partizane na Mošenjski planini na Jelovici, jih 13 ubil in 3 hudo ranil, zaplenil 1 strojnico in puške ...«¹³²

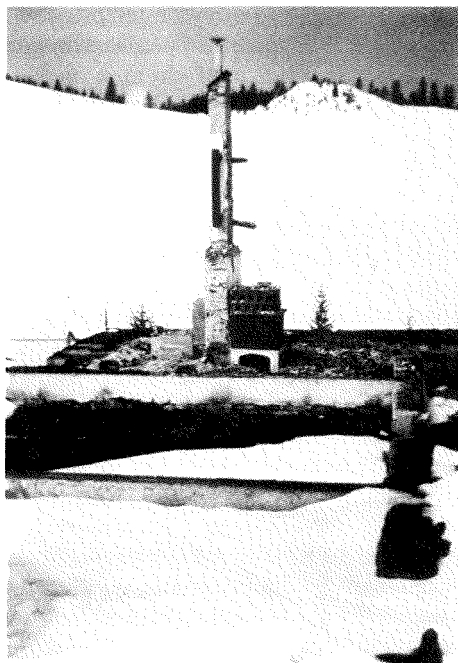
V resnici je padlo 12 partizanov (kar je izjemno veliko), ranjenih pa je bilo 5. Da je šlo za Košmrlevo izdajstvo, nakazuje omemba »dveh vodnikov«, predvsem pa dopis gozdarskega urada Radovljica, ki ga je 16. januarja 1942 v zvezi s Francem Košmrliem ml. poslal šefu civilne uprave, kar nam je že znano. Zaradi zanimivosti in povezave naj ga ponovim:

»... Gozdarski urad podpira prošnjo Franca Košmrlija-juniorja, gozdarskega praktikanta, za dopust, **ker je pred dnevi med akcijo policijskih čet na Martinček (Mošenjska planina, op. I. J.) imel nevarno službo.**«

Vse to je posredno potrjeno prek Franja Rakuše iz Radovljice. Z njim se je zgodilo naslednje:

Pred vojno je sodeloval pri zbiranju rdeče pomoči. Kot sokol je bil osebni prijatelj Martina Prešerna, prav tako iz Radovljice. Na začetku okupacije 1941. leta je bil star 20 let, torej rojen 1921. ali 1920. leta. Poznal ga je tudi Stanko Žagar. Kmalu po začetku vstaje ga je iskal gestapo, a je prek Save pobegnil in se na Jelovici priključil Četi Ilije Gregoriča, ki ji je poveljeval znameniti Jaka Bernard, pozneje razglašen za narodnega heroja.

Rakuša je 5. avgusta 1941, ko je bil ustanovljen Gorenjski – Cankarjev bataljon, postal njegov pripadnik. V avgustu se je v Ljubljano umaknilo že precej Gorenjcev in tudi takih, ki so bili

Pogorišče koče na Mošenjski planini po poboju cankarjevcev, ki zgleneli leže za zidom.

navzoči pri ustanovitvi Cankarjevega bataljona, a jih je pregnalo okupatorjevo nasilje. Da bi se vrnilo čimveč rojakov, je Stane Žagar na priporočilo tovarišev poslal v Ljubljano Franja Rakušo z nalogo, da bi tam zbiral rojake in jih usmerjal nazaj na Gorenjsko. Ta je po mesecu dni srečal nekdanjega radovljiškega odvetnika dr. Albina Šmajda, znanca iz Radovljice, ki je bil že med voditelji protipartizanstva, kar je že večkrat opisano. Očitno je, da je vplival na Rakušo, vendar tega natanko ne vemo. Znano pa je, da je Rakuša v septembru 1941 pri Šentvidu ilegalno prestopil mejo, bil pri nekem kmetu ujet in odpeljan v begunjske zapore. Tako se je začelo. Brez posebne prisile je prestopil na okupatorjevo stran z zagotovilom, da se nikomur izmed njegovih ne bo nič zgodilo. To je tudi držalo, kajti Rakuševa družina je bila madžarsko – hrvaškega rodu. Oblekel je gestapovsko uniformo. Tega dr. Tone Ferenc v svojih sicer uspešnih raziskavah nima.

Vendar F. Rakuša ni izdajal partizanskih družin, pač pa je prijatelju in znancu Martinu Prešernu, ki je bil v zvezi s politkomisarjem Cankarjevega bataljona Ivanom Bertonclem—Johanom, sporočil, da se ga ni treba bati. Varujejo pa naj se pred njegovim bratom Štefanom. Kaže, da se je F. Rakuša obljube držal, kajti po njegovem prestopu ni bil nihče aretiran. **Kot pripadnik gestapa je potem tudi slišal o izdajstvu na Mošenjski planini in je o Košmrljih, ki jih je poznal, obvestil Martina Prešerna, ta pa naprej I. Bertoncija. Tako je bilo Košmrljevo izdajstvo, zaradi česar je padlo in trpelo toliko partizanov, potrjeno!** Še to (1941) leto je svoje grehe plačal z življenjem! (Glej: KORENINE ZLA, 1995, str. 206 – 207, kjer je nekaj več napisano o Rakuševih; Martin Prešeren, Radovljica, pisna izjava 12. 9. 1982, bil je ravnatelj muzeja v Kranju; Ivan Bertoncej, ustne izjave 1958; avtorjev arhiv.)

* * *

Proti koncu tega dela sledijo popravki in **ugotovitve v zvezi s padlimi okupatorjevimi** policisti v decembrskih in dražgoških bojih.

Te ugotovitve so med najpomembnejšimi, to pa zato, ker smo **vsa leta doslej navajali različne številke**, ki so v mojih knjigah pač rezultat številnih izjav udeležencev in prebivalstva.

Kaj o padlih piše v prvi knjigi, to je iz leta 1961?

Okupator je poročal, da je v Dražgošah **padlo 62 partizanov. V resnici** jih je **padlo 9**, ki so tudi imensko naštet, **11 je bilo ranjenih. Niso pa poročali, da so pobili 41 Dražgošanov**, med njimi dve ženski. Tudi njihova imena so navedena.

Glede padlih okupatorjevih vojakov piše:

»Sodeč po nekaterih vesteh, je padlo 182 Nemcev, morda tudi več, ranjenih pa je bilo kakih 300. Cankarjev bataljon je izgubil samo osem borcev. Na kranjskem pokopališču so takrat pokopavali samo tiste padle, ki so pripadali stalnim posadkam nemških okupacijskih enot na Gorenjskem. Teh je bilo kakih 45. Živi so še ljudje, ki vedo povedati, da so pobite in zmrznjene Nemce iz Dražgoš vozili tudi v Gradec, kjer so jih sežigali v krematoriju.« To je na strani 139.

Nekateri domačini in tudi borci so »prepričljivo« navajali še večje številke in te, ki sem jih tu ponovil, so iz tistih časov še najmanjše. Naj omenim le trditve narodnega heroja Tončka Dežmana, ki je govoril kar o 600 pobitih napadalcih in da jih je samo on s strojnico potolkel nekaj sto. Takrat še nismo imeli nobenih pravih okupatorjevih dokumentov in smo ga težko prepričali, da to ni bilo mogoče, saj ni imel niti toliko nabojev.

Nekaj časa sva kot častnika skupaj služila v Beogradu, in ko je v družbi tudi neslovenskih častnikov, ki so bili spoštovanja vredni ljudje, začel pripovedovati, koliko sto napadalcev je pobil on sam, je včasih nastalo ostro ozračje. Dokazovali so mu, da bi moral v tem primeru z enim nabojem pobiti najmanj dva, tri napadalce. Tako pretiravanje mu ni bilo potrebno, ker je bil resnično heroj, še posebno v Dražgošah, kar je opisano.

* * *

V drugi knjigi iz leta 1971 sem zaradi različnega zbiranja podatkov in prič navajal (imen ne bi navajal) še večje številke; tako dolgo so me prepričevali, da sem navedel 200 padlih in 400 ranjenih. Tega nisem rad zapisal, kajti kot šolan častnik se mi je tako pretiravanje upiralo. Bil pa sem tudi zelo nepreviden in premalo pozoren, kajti v tistih letih se je dr. Ferenc s svojim raziskovanjem okupatorjevih dokumentov, ki jih je začel objavljati, že dokopal do pravih števil; to bom prikazal v nadaljevanju.

Zaradi preslabega spremljanja Ferenčevih izsledkov in objavljanj sem tudi v tretji knjigi (1975) ostajal pri prvotnih, nestvarnih številkah. Take, povsem napačne, so navajala tudi partizanska poveljstva med okupacijo.

Medtem je bilo ugotovljeno natančno število padlih partizanov ne le v Dražgošah, temveč tudi v Poljanski dolini in na Mošenjski planini. Glede padlih partizanov in ubitih Dražgošanov so podatki natančni. V Dražgošah je padlo 9 partizanov, 11 je bilo ranjenih; na Mošenjski planini jih je padlo 12, 5 pa je bilo ranjenih, da o ozebljenih ne govorimo. Dražgošanov so pobili 41, kar je bilo že večkrat objavljeno, v drugi in tretji knjigi poleg imen tudi portreti ubitih. Okupator je izmišljeno objavil, da je padlo 63 partizanov, kajti k njim so prišteli tudi pobite vaščane – nedolžne civiliste. Torej skupaj v resnici 62 mrtvih.

Zdaj je po Ferencovi zaslugi že več let znano pravo število padlih policistov v Dražgošah in tudi drugod. Dr. Ferenc je že januarja 1968 v TV-15 (št. 36) navajal okupatorjev dokument, da je na štabnih pogovorih v Gradcu 19. januarja 1942 zastopnik redarstvene policije poročal naslednje:

»Na Kranjskem razmere niso čisto jasne. **Bil je hud spopad s komunisti.** Kaže, da je v 5-dnevnih bojih delu tolpe vendarle uspelo ulti. Na nasprotni strani je 63 mrtvih in 42 ranjenih (kar ni res, op. I. J.), na naši strani pa je **27 mrtvih in 42 ranjenih.**«¹³³

Pri tem je dr. Ferenc dvomil, če se te številke niso nanašale le na boje 27. decembra 1941 v Poljanski dolini, kajti na naslednjih štabnih razgovorih so navajali drugačne številke. Čeprav je dr. Ferenc že tedaj prišel do pravih števil o padlih policistih v Dražgošah, je zapisal, da »**natančnejši podatki o izgubah okupatorjevih sil v Dražgošah za sedaj še niso znani**«.«¹³⁴

Morda so se mu nove, realne številke o padlih v primerjavi z našimi dotedanjimi vendarle zdele prenizke; to se je dogajalo tudi meni. **Prej previsoke, zdaj prenizke!** Tega dolgo nisem mogel verjeti. Verjetno je okupator namenoma zmanjšal število svojih padlih?

Toda potrditev o pravih številkah je dr. Ferenc kmalu našel in jih najprej objavil v reviji BOREC 1977 (št. 12), nato pa 1979. leta v knjigi SATAN pod naslovom DVA NEMŠKA POLICIJSKA GENERALA PRED DRAŽGOŠAMI. Navedel je številke padlih celo v posameznih policijskih bataljonih.

Vendar je bilo to objavljeno več let po izidu moje zadnje knjige o dražgoški bitki (1975), kjer so navedene prejšnje številke, kar sem že »priznal«.

Jasno je tudi, da sem prav jaz zapisovalec partizanskih spominskih virov, ki so cela desetletja navajali naravnost velikanske številke.

Zadnje in doslej prvo celotnejše in znano okupatorjevo poročilo o bojih v Dražgošah, ki ga je dr. Ferenc objavil 12. januarja 1996 v Svobodni misli, je najtemeljitejše, čeprav bi človek ob tem spet pomislil, da so nacisti hoteli zmanjšati število žrtev. Vendar o tem zdaj ni več dvomov. Ta dokument je zgodovinar in ravnatelj Pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec Marjan Linasi, vztrajen raziskovalec koroške zgodovine med NOB, poslal dr.

Ferencu. Našel ga je na ameriškem mikrofilmu (posnetek s poročilom) o dražgoški operaciji. Nato je navedeno poročilo OBO-ROŽITVENE INŠPEKCIJE VOJNEGA OKROŽJA XVIII, SALZBURG, DNE 20. januarja 1942 ... Zaupno – VRHOVNEMU VOJAŠKEMU POVELJSTVU ... BERLIN W.35

ZADEVA: KOMUNISTIČNO ROVARJENJE NA KRANJSKEM (BOJ V DRAŽGOŠAH).

K temu sledi:

»Po močnem, izredno natančnem topniškem ognju gorske šolske baterije Wörgl in nato težkega protitankovskega divizionarja Auchingerja je okrepljeni 44. policijski bataljon zjutraj 11. 1. 42 začel pri cerkvi napad na Dražgoše. Po trdem boju, v katerem je bila porušena večina kraja (ves kraj, op. I. J.), se je posrečilo prodreti v vzhodni del (Jelenšče, op. I. J.). Nasprotnik se je bojeval s strojnicami, spretno utrjen (le s čim in kje, op. I. J.), poleg tega s težko strojnico v zvoniku. Polni zadetek prvega strela gorske topniške baterije jo je utišal. Zvečer 11. 1. sta bila vzhodni rob in sreda Dražgoš v rokah uporabljenega policijskega bataljona. **Taktično zelo dobro voden, se je nasprotnik ponoči brez boja umaknil iz ostanka kraja.** (Podčrtal I. J.) Izkazalo se je, da je tolpa v tem kraju zasedla dobro organizirana zimska nastanišča. Posebno so se ugotovila množična nastanišča v Sokolskem domu, kinodvorani in šolah. (Ta nastanišča so bile običajne zgradbe, šola pa je bila samo ena, op. I. J.) Po izjavah ujetnikov je bila tolpa močna od 500 do 600 mož (v Dražgošah bataljon ni imel nobenega ujetnika in ni štel toliko borcev, temveč ob umiku, ki je dosti točno naveden, le 199 mož, kajti 9 jih je padlo, ranjence pa so odnesli s seboj, op. I. J.). Po padlih gre sklepati, da so jo sestavljali mladi ljudje (glej spisek, op. I. J.) sredi 20 let, ki so bili odlično opremljeni, kar se tiče obleke in oborožitve. **Ob umiku iz kraja v noči od 11. na 12. 1. je tolpa odpeljala s seboj vse prebivalce kraja.** (To je čista laž, op. I. J.) **Stoji samo še nekaj hiš, ki jih zdaj uporablja za nastanišča uporabljeni policijski bataljon. Po končani ugotovitvi znašajo lastne izgube pri policiji 24 mrtvih, 43 ranjenih. Nasprotnik je zapustil 50 mrtvih.** S tem je akcija Dražgoše končana (pravilne številke so: 27 mrtvih okupatorjevih vojakov in 42 ranjenih. Številka 50 mrtvih na partizanski strani pa je točna le, če 9 padlim partizanom dodamo 41 pobitih goloro-

kih Dražgošanov, ki jih je okupator tudi razglasil za nasprotnike, op. I. J.).¹³⁵

Iz tega dela okupatorjevega poročila lahko sklepamo, da z nekaterimi navedbami želijo zmanjšati svoja nasilniška dejanja in povečati krivdo Dražgošanov ter partizanov, čeprav hočejo biti »pošteni«.

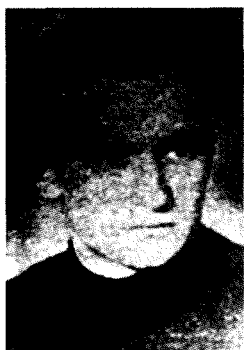
V nadaljevanju dr. Ferenc pravilno vojaškokostrovno ugotavlja, da je **razmerje padlih 27 okupatorjevih vojakov: 9 partizanov kar ustrezno**, kajti napadalci imajo običajno trikrat večje izgube kakor branilci. To pomeni, da dražgoški boj – ne bitka (!) – zaradi teh realnih številk nič ne izgublja na veličini!

Dr. Ferenc na podlagi obojestranskih poročil trdi, da 10. januarja ni bilo pehotnih bojev, kajti tistega dne ni padel noben napadalec. Toda izjave borcev in domačinov so malo drugačne, zlasti še Bička in njegovih soborcev: s skale so zadrževali napadalce, ki so prihajali po Slemenu. Kaj (in kako) se je drugi dan dogajalo pri Bičkovem vodu, med drugim opisuje Franc Medja, znani športnik:

»Drugi dan borbe. Na položajih smo bili že zjutraj in pričakovali napad. Z bratoma Biček in še z nekaterimi sem bil na skali, od koder smo opazovali nemške položaje na nasprotnem hrbtu Slemenena. Kmalu se je vnelo streljanje, ker so nas policisti opazili. A bilo je nekaj vznemirljivega, ker je **pokalo tudi za našimi hrbti**. Nekaj takega v prejšnjih bojih še nismo doživljali. **To je bilo nekaj novega**, kar je med nami povzročilo **nekaj panike**. A brž smo ugotovili, da **so to grozeče dum-dumke**, o katerih smo že slišali. Tudi mi smo vseskozi streljali na nasprotni breg, čeprav je bilo precej daleč. Napadalce pa smo vendarle zadrževali ... Ta dan so nas presenetili tudi topovi ... Topovsko streljanje je bilo vse hujše. Peklensko je bilo. Doživeli smo kmalu ponovni juriš in Bičkova strojnica na skali je vse bolj odigravala svojo vlogo. Vzdržali smo in vsi smo kar naprej že vajeno tolkli po napadalcih ...

Boj je bil strahovit, vendar policisti niso dosegli svojega cilja. Ta dan še ne ...«

Toda dokument je pač dokument. Padle policiste so pokopali na kranjskem pokopališču in so zapisani na obeležjih. Na koncu dr. Ferenc pravi, da »dražgoški boj ni mogel vplivati na prenehanje množičnega izganjanja na Gorenjskem, ker je okupator odložil izganjanje iz nacionalnopolitičnih razlogov na povojni čas že poleti 1941 (kar nam je že znano, op. I. J.) ... Pač pa je dražgoški

Dvanajst padlih 13. januarja 1942 na Mošenjski planini. Podpisi (od leve proti desni, od zgoraj navzdol) so na sosednji strani.

boj prispeval svoje k odlaganju formalnopravne priključitve Gorenjske, Mežiške doline in Spodnje Štajerske k nemškemu rajhu. Ravno za Gorenjsko je to odlaganje imelo ta učinek, da se je mobilizacija v nemško državno delovno službo in vojsko začela šele v pozni jeseni 1942, vpoklici pa šele januarja 1943.¹³⁶

V tem zapisu dr. Ferenc opisuje še druge dogodke, predvsem pa okupatorski napad na Mošenjski planini, kar nam je tudi že znano.

Odloženo priključevanje Gorenjske k nemškemu rajhu je torej prihranilo marsikatero življenje mladih Gorenjcev, kar je po glavitna zasluga dražgoških bojev.

Še enkrat se pogledimo v takratni položaj, v dražgoški frontalni boj, v okupatorjevo vojaško moč, nasilnost in vojaško znanje. Ob tem je kljub navidezno zmanjšanim številkam (od prejšnjih) razmerje 27 padlih policistov – proti 9 padlim cankarjcem kar ustrežno, v tem se pridružujem dr. Ferencu. To je dejansko tudi vojaški uspeh, kajti **poleg teh 27 je bilo onesposobljenih za bojevanje še 42 ranjenih napadalcev**. In to izurjenih vojakov. Zato ni bilo čudno, da so borci in domačini govorili o številnih okrvavljenih drčah v snegu in o rešilnih nemških avtomobilih, ki so v Škofjo Loko ali Kranj vozili najprej ranjence, nato pa še mrtve. Oči naših ljudi so ob tem nehote povečevale število padlih policistov; tako so nastajale velike številke, ki so navedene v prejšnjih mojih knjigah in tudi drugod.

Seštejmo vse padle in ranjene okupatorske napadalce v decembru in v Dražgošah, torej v mesecu dni: od 12. decembra 1941 do 12. januarja 1942. Najprej število padlih okupatorjevih vojakov.

V Rovtu je bilo mrtvih 45 policistov, po vrhovih Poljanske doline konec decembra (po doslej znanih podatkih) 35, v Dražgošah 27. Ranjenih pa: 4 v Rovtu, 43 v Poljanski dolini in 42 v Dražgošah. **Skupno: 107 mrtvih in 89 ranjenih. Vseh vrženih iz napadalnih vrst torej 196 okupatorjevih vojakov.**

Kaj takega ali vsaj podobnega se v Hitlerjevem evropskem zaledju ni dogodilo in se ni dogajalo nikjer drugod! Ni

Henrik Biček iz Kranja, mitraljezec, Miha Fister iz Naklega, mitraljezec, Benedikt Padovan iz Števerjana, doma v Lescah, Ivan Kovačič st. iz Kranja, Jernej Kokalj iz Dolenčic, Edvard Tominc iz Hruševja, doma v Stražišču, Stanko Oman iz Hotovlje, Mirko Šubic iz Hotovlje, Karel Mlakar iz Trzina. Trije manjkajo: Tone Demšar, Ciril Golja in Jurij Gračan.

bilo čudno, da je to **zadajalo velike skrbi v Berlinu**, zato je bil proti Gorenjskemu – Cankarjevemu bataljonu in vsem gorenjskim partizanom ter osvobodilnemu gibanju izvajan tak pritisk.

Ob teh številkah se spomnimo, da bi **Maks Krmelj imel kar prav, če ne bi 104 padle okupatorske vojake pripisal samo Poljanski dolini** konec decembra 1941. Pred leti vsem nam prave številke še niso bile znane.

* * *

Ob teh in takih uspehih Cankarjevega bataljona proti najmočnejši sili v takratnem svetu ni bilo čudno, da so poveljniki, zasvojeni z »dražgoško bitko«, hoteli ponoviti kaj podobnega. Pri tem niso upoštevali različnih razmer v različnih krajih, zato so doživeli hude izgube. **Prvi tak primer se je zgodil v Kamniškem bataljonu, ki je 24. decembra 1942 na Kostanjski planini** v povsem neustreznih razmerah sprejel frontalni boj proti velikokrat močnejšim okupatorskim silam s poveljnikovim bojnim vzklikom: **»Pa naj bodo to druge Dražgoše! Obletnica Dražgoš! Umaknili pa se ne bomo!«**

V silovitih spopadih je nato pri preboju padlo 16 borcev s poveljnikom Blejcem vred!¹³⁷

Drugi, še bolj tragični primer je bil 8. januarja 1943 s Pohorskim bataljonom, ki je prav tako hotel ponoviti »Dražgoše« in je na popolnoma nemogočem terenu hotel izbojevati frontalno zmago. **Zato je popadal ves – 69 borcev in bork – s samouničenjem, kar je preraslo množično junaštvo.**¹³⁸

K popravkom in dopolnilom spada tudi naslednje.

V knjigi Ivana Križnarja **JESENIŠKO OKROŽJE MED NACISTIČNO OKUPACIJO IN NARODNOOSVOBODILNIM BOJEM**, 2000, na strani 112 med drugim piše:

»Štab Cankarjevega bataljona je 2. decembra 1941 poslal iz taborišča na Mohorju (v Selški dolini) 12 partizanov proti Pokljuki z namenom, da kaznujejo nekaj izdajalcev in sprejmejo prostovoljce, ki so se želeli pridružiti partizanom. **Južno od Selc jih je 2. decembra opazil Franc Benedik** (to je bil selški okupatorjev župan, op. I. J.) **in o tem obvestil orožnike v Železnikih**. Ker so pričakovali, da odhajajo proti Poljanski dolini, so poslali svojo pa-

truljo v napačno smer proti Golici, skupino partizanov pa je Polde Stražišar (in Stane Bokal) povedel proti Slamnikom na Pokljuki.«

Križnar je navedel tudi vire in eden izmed njih je bil Ivan Vovk. Po njem tudi jaz navajam njegov zapis. Navedeni podatki niso skladni s tistimi, ki so o dvanajsterici že preverjeno navedeni v tej publikaciji. Najprej, ne glede na obvestila orožniške postaje v Železnikih, le-ti kljub okupatorjevim ovaduhom niso mogli vedeti za to dvanajsterico, še manj pa za smer njihovega gibanja. Tudi o kaznovanju izdajalcev ni čisto tako, drži pa dejstvo o sprejemanju prostovoljcev in o mobilizaciji.

Ni pa res, da bi partizane opazil, in to južno od Selc, župan Franc Benedik, ki je sicer imel na zvezi nekaj domačih ogleduhov. Tudi kak ogleduh jih ni mogel videti, kajti ta skupina je hodila tako in tam, kakor je že zapisano. Naj na kratko ponovim: 1. decembra 1941 je skupina odšla z Mohorja in še ta dan prešla polovico Jelovice, naslednji dan je prešla Savo Bohinjko; 6. decembra je jeseniški del skupine pod vodstvom Poldeta Stražišarja odšel naprej in navsezgodaj 7. decembra prekoračil Savo in se ustavil pod Stolom.

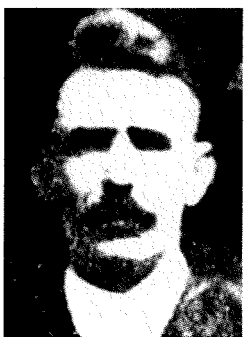
Torej: južno od Selc nihče ni mogel videti te skupine, čeprav naj bi o tem poročali orožniki iz Železnikov. Gre za usklajenost podatkov.

* * *

Uskladiti je treba tudi podatke o nastajanju Prešernovega bataljona sredi decembra 1941 na obrobju Pokljuke. V isti Križnarjevi knjigi netočno piše, da so upornike »z zbornih mest nad blejsko železniško postajo vodiči v noči na 15. december povedli na Mrzli studenec ... je kolona odšla na Koprivnik, kjer se je v Koroščevi gostilni zbralo več kot 150 moških. Udeleženci se spominjajo, da je bil takrat ustanovljen Prešernov bataljon ...«

V resnici je bil Prešernov bataljon razglašen že ponoči s 15. na 16. december. Tudi sam sem bil udeleženec in kot domačin sem dobro poznal kraje. Na obrobju Pokljuke je teh 150 ljudi Stane Bokal že **razglasil za Prešernov bataljon**. Ko je ta – že bataljon – prigazil na Koprivnik, se je tam **zbralo najmanj 350, ne le 150 ljudi**. Pred Koroščevo gostilno je bil Prešernov bataljon s takim številom le organizacijsko preurejen in ponovno je bilo povedano, da smo Prešernov bataljon.

Vse to in nadaljevanje je bilo že opisano, zato naj to zadostuje.

Ubiti Dražgošani od 11. do 13. januarja 1942. Izmed 41 kljub iskanju manjka 5 portretov. (Slike so razvrščene od leve proti desni, od zgoraj navzdol). Str. 186: Habjan Tomaž, Habjan Ignac, Jelenc Tomaž, Jelenc Jernej, Kavčič Janez,

*Kavčič Peter, Megušar Janez, Megušar Vinko, Mlinar Filip.
Str. 187: Lotrič Anton, Lotrič Franc, Lotrič Ciril, Lotrič Tomaž,
Marenk Stanko, Šolar Jakob, Ambrožič Alojz, Bertoncelj Jože,
Habjan Miha.*

Ambrožič Primož, Benedičič Vinko, Berce Tomaž, Jelenc Matija, Jelenc Franc, Jelenc Maks, Jelenc Leopold, Habjan Janko, Lotrič Franc.

*Prevc Peter, Prevc Rafko, Šmid Janez, Šmid Gregor,
Šolar Tomaž, Šolar Albin, Petrovič Alojz, Lotrič Franc,
Šolar Marija.*

V zvezi z Dražgošami je v Jeseniškem zborniku na strani 124 zapisano, da so 17 moških **postrelili pred Šturmanovo hišo ...** Res so jih kot prvo skupino **postrelili, toda pred Šturmovo, ne pred Šturmanovo hišo.** Nekaj drugih spodrsrljajev tu ne bom omenjal. Gre pač za končno usklajevanje, da bralci ne bodo ostali v dvomih. Moje ugotovitve so zapisane tako na podlagi dokumentov kot tudi večkrat preverjenih spominov.

* * *

Ob koncu so potrebni še popravki v sicer imenitnem in obsežnem zapisu Toneta Peternela-Igorja z naslovom RAZVOJ OF V POLJANSKI DOLINI IN POLJANSKA VSTAJA DECEMBRA 1941. Objavljen je v Borcu 1996, št. 548 – 550, str. 279 – 402.

Tudi v tem primeru gre za usklajevanje, sicer pa sem Peternelu hvaležen za končno ugotavljanje števila poljanskih upornikov, kar je tesno zvezano z dražgoškimi boji.

Tako Peternel kot Maks Krmelj napak navajata, da je bila Poljanska četa ustanovljena 6. decembra 1941. V resnici je to datum, ko so prvi uporniki začeli snovati skupino, ki je postopoma, a kmalu prerasla v četo; ta je bila ustanovljena in zaprisežena 13. decembra. Vse je bilo že predstavljeno in dokazano zlasti z dnevnikom Slavka Šorlija, ki je bil med prvimi v tej skupini in nato četi.

Ustanovljena in zaprisežena je bila isti dan, ko je 13. decembra zjutraj prišel v Poljansko dolino še razmeroma maloštevilen Cankarjev bataljon. O tem piše Peternel na strani 330 v imenovani številki Borca, kjer je tudi napak zapisano **ime Franca Drobiča.** Ta Drobnič, ki zveni bolj znano, je zmotno napisan tudi na nekaterih drugih krajih, zato je bil potreben popravek.

Sem pa Tonetu Peternelu, ki je tako natančno raziskal poljansko vstajo, kar je bilo dolgotrajno delo, zelo hvaležen. Zato z zadovoljstvom pritrjujem njegovi ugotovitvi:

»Nesporno je, da je prav poljanska vstaja omogočila tridnevno bitko v Dražgošah. Vodstvo Cankarjevega bataljona iz vojaško – operativnih vidikov ne bi moglo sprejeti in voditi bojev z Nemci brez tistih 97 borcev iz Poljanske doline, ki so v partizane vstopili decembra 1941 in se udeležili teh bojev.«

P.S.: Med nastajanjem knjige je Tone Peternel žal umrl. Hvala mu za prispevek in slava mu!

8.

**Bitka – boj – tragedija – mit
– legenda**

Bitka

Najprej nekaj besed o – za nekatere – spornem imenu bitka!

Vsaj štirje razlogi so bili in so, da sem boje v Dražgošah poimenoval z bitko. Glede pojma bitka je že pred leti protestiralo nekaj ljudi v pismih bralcev. Eden je celo brezumno »trdil«, da »dražgoške bitke sploh ni bilo«. Temu nasprotovanju se je kmalu za tem oglasil tudi slavist Janez Gradišnik z enako trditvijo. Tretji je bil dr. Tone Ferenc, ki je poudarjeno in prepričljivo ugotovil, da ne gre za bitko, temveč za boj. Eden izmed naslednjih sem bil jaz sam, ki sem (kot nekdanji častnik) že od vsega začetka vedel, da v takih razsežnostih ne gre za bitko, temveč za spopadanje, za boj.

V prvih dveh primerih gre v bistvu za zmanjševanje pomena dražgoških bojev, medtem ko je dr. Ferenc spoštljivo zapisal, da zaradi takega poimenovanja »pomen dražgoškega boja ni nič zmanjšan«.

Marsikdo se bo vprašal, zakaj sem v vseh treh knjigah in štirih brošurah ter večkratnih zapisih ostal pri bitki. Mlajšim rodovom ni znano, da je bilo bojevanje v Dražgošah zaradi svoje silovitosti, pomembnosti in odmevnosti že med vojno poimenovano: bitka. Pojem DRAŽGOŠKA BITKA se je med NOB pri ljudeh tako ukoreninil, da ga ni bilo mogoče več spremeniti. To sem živo občutil, ko sem kmalu po prihodu iz JLA v letu 1958 začel zbirati gradivo za prvo knjigo. Vseposvobod so mi govorili o bitki.

Da se je ta pojem obdržal, so pripomogli tudi okupatorjevi dokumenti, saj je okupatorjev orožniški poveljnik za Južno Koroško polkovnik Rudolf Handl že januarja 1942 poročal, da je bil »Vom 9. bis 12. 1. 1942 Grosseinsatz bei Draschgosche«. Torej je šlo za velik spopad.

O bitki je govoril tudi loški zgodovinar Vincenc Demšar, ki je 1973. leta v Loških razgledih zapisal:

»Dražgoška bitka je bila višek partizanskih podvigov na Gorenjskem, saj so Nemci sami označili boje v Poljanski dolini okoli božiča in v Dražgošah kot Grosseinsatz – velika ofenziva. Ko je bil okupator na višku svoje »slave«, so borci Cankarjevega bataljona **tri dni držali svobodne Dražgoše. To je imelo velik odmev po vsej Sloveniji** ... Nemci so sami priznali, da prav **zaradi dogodkov v Dražgošah Gorenjska ni bila priključena nemškemu rajhu.**«

Znano je, da je Demšar pozneje kot politik SKD to prvotno, a pravilno oceno spremenil, vendar je tudi zgodovinar dr. Tone Ferenc na podlagi dodatnih okupatorjevih dokumentov ugotavljal enako, kar je bilo že povedano.

Znano je seveda tudi, da ime bitka pomeni obsežne spopade, v katerih sodelujejo tako velike enote, kot so divizije, korpusi in armade. Poznamo na primer Stalingrajsko bitko ali bitko pri El Alameinu in podobne, v primeru Dražgoš o čem podobnem ni mogoče govoriti, kar je jasno. Toda kje je vzrok, da so dražgoški boji dobili ime bitka? Na kratko:

- zaradi tridnevnega trajanja;
- zaradi številnih okupatorjevih enot, podprtih s topništvom, ki sta jim poveljevala kar dva generala pod neposrednim poveljstvom iz Berlina;
- ker ta silovita vojska ni izpolnila naloženega povelja, to je, da uniči Cankarjev bataljon, kar je spet negativno odjeknilo v Hitlerjevem vodstvu, o čemer priča dokumentacija;
- zaradi zgodnjega uporniškega časa, saj se je to dogajalo kmalu po okupaciji, kar je odmevalo daleč po domovini in čez njene meje.

Mar je bilo potem čudno, če je bojevanje v Dražgošah (v izredno težavnih zimskih razmerah) že med okupacijo dobilo ime bitka?

Pravilno se torej imenuje boj.

S tem je tudi pojasnjena v naslovu navedena beseda boj.

Tragedija

Dražgoško dogajanje je zagotovo tudi velika tragedija!

To je bilo povedano že večkrat, vendar ponavljam in dodajam. Kritiki, predvsem pa nekateri domačini, so ali še kar naprej preveč poudarjajo le tragično plat dražgoškega dogajanja. Nekateri govorijo ali pišejo tako, kot da tudi jaz v svojih knjigah ne bi nič pisal o dražgoških žrtvah, o požgani in porušeni vasi in trpljenju domačinov; seveda so taki očitki krivični. Morda bi ob opisovanju bojevanja, kar je bilo temeljno, res lahko napisal kaj več o dražgoških žrtvah, vendar je bilo o njih kar precej napisano tudi v Loških razgledih. Dražgoški nesreči sem (napisal sem tri knjige) posvetil veliko časa in truda. **V prvi 1961 je bil prvič objavljen seznam z osnovnimi podatki vseh 41 kruto pobitih Dražgošanov.**

Res je, da ni bilo portretov pobitih, kajti dotlej jih nismo uspeli zbrati. Zato pa so njihovi portreti v naslednji knjigi (1971), in sicer na štirih straneh; manjka jih žal pet: Peter Frakelj, Zdravko Frakelj, Rezka Šolar, Jakob Lotrič in Anton Bešter. Je pa tako kakor v prvi knjigi objavljen seznam ubitih Dražgošanov.

Poleg tega na številnih straneh opisujem znašanje okupatorja nad golorokimi vaščani in pomoč partizanov ogroženim domačinom. **Nacistično nasilje je povzročilo veliko gorja in tudi prelomljene županove obljube so prilile olje na ogenj zločinov.**

Na številnih mestih sem zapisal besede, ki jih ponavljam:

Če je bila dražgoška bitka za Slovence veliko osvobodilno dejanje, ko je šlo za preživetje na uničenje obsojenega naroda, je bilo okupatorjevo divjanje – skupaj z bojem – ZA DRAŽGOŠANE NEPOPIISNA TRAGEDIJA. VAŠČANI SO BILI NEDOLŽNE ŽRTVE. Globoko človeško je, če preživele domačine ob spominu na te usodne dni še vedno pretrse do solz! In z njimi tudi nas!

Vojne so pač nekaj silno krutega. A tu je bila **legenda o nepremagljivosti in nedotakljivosti Hitlerjeve soldateske razbita, čeprav je silovita okupatorjeva premoč v frontalnem načinu bojevanja imela velikanske prednosti.**

Mit in legenda

Ni naključje, da sem tudi ta dva pojma vključil v knjigo o decembrskem uporu in še posebej o dražgoški bitki.

Ni naključje, da sta oba pojma uvrščena v isto vrsto, kajti zelo sta si sorodna.

Da ne bo nepotrebnega ugibanja, si bom bistvene podatke o mitu sposodil kar iz Enciklopedije Slovenije. Tam piše:

Mit – pripoved o posameznih pojavih, zgradbi sveta in samorazumevanju človeka, ki se izraža v simbolih in podobah. Dogajanje v mitih je nadosebno in zelo pomembno za usodo sveta in človeka.

Če v primeru dražgoške bitke uporabimo pojem mita, se ob tem zlahka spomnimo na Levstikovega Martina Krpana, na kralja Matjaža ali na svetopisemsko malega Davida in velikana Goljata ter njunih bojov, ki naj bi bili za Davida že vnaprej zgubljeni.

Nekaj takega je bilo z velikansko, nepopisno močjo Hitlerjeve sodobno oborožene sile, ki je igranje zasedla našo domovino. Toda uprle so se jim majhne skupinice upornikov, ki so se postopoma organizirale v partizanske četice in čete. Videti je bilo, kot bi se mravlje lotile slonov. Bilo je kot samomor, brezperspektivne želje. Ni čudno, da so se še nezaveščene ljudske množice prestrašile take okupatorske sile, ki je takoj pokazala, da hoče domačine izgnati, tu pa naseliti svoje, nemške ljudi. Mimogrede sem v hotelu Park **na Bledu slišal nemškega častnika oholo reči: »Tu je za vas prelepo, sem sodimo mi, Nemci!«** Blejec sem, zato sem lahko videl in slišal ta »herrenvolk«, ki se je zbiral tam.

A že ti razmeroma majhni uporniški začetki sredi Gorenjske so zavrli, zmedli in nazadnje preprečili okupatorjeve načrte. Takrat, leta 1941 in 1942, ko je vsa Evropa ječala pod nacifašističnim nasiljem, partizani ob še takih »Goljatih« niso klonili.

Ali je torej lahko mit nekaj, kar je bilo skoraj nemogoče doseči, če peščico upornikov obkoljuje, preganja in napada mnogoštevilna in do zob oborožena sila?! Pri tem si pomaga tudi z zapor, nasiljem in strašnimi taborišči smrti!

V tem in takem primeru mitologija postaja resnica, ki jo je zelo težko opisati nepristransko. Mar v teh zgodbah, ki smo jih nanizali, ni vrsto mitoloških prizorov? Saj so skoraj neverjetni, če jih ne bi doživeli.

Pustimo bralcu, naj presodi sam!

Mitološkim so zelo blizu tudi legendarni dogodki in osebe.

Legende obravnavajo življenje svetih oseb, vzetih iz različnih verstev. To omenjam zaradi osebnosti in dejanj, ki so se lahko zgodila v prvi vrsti v boju za našo svobodo. Primerov je veliko.

Spomnimo se samo na nekatere borce in dogodke iz obravnavane knjige (iz decembra 1941 in januarja 1942), ko so bile partizanske sile še slabe, okupatorske pa na vrhuncu svoje uničevalne moči.

Med legendarnosti lahko štejemo presenetljiv napad majhnega, 70–glavega Cankarjevega bataljona **12. decembra 1941 v Rovtu**, ko je v dobrih 20 minutah pokosil 45 izurjenih okupatorjevih policistov.

Poglejmo še med osebnosti decembrskih in dražgoških bojev! Tedaj so postajali in postali **legendarni voditelji** upora taki, kot so bili **Stane Žagar, Jože Gregorčič-Gorenjc, Jaka Bernard ali Tomaž Godec**, ki so vsi padli že v 1942. letu. Tomaž Godec, ljudski tribun in znameniti smučarski tekač, je kot nezlomljiv zapornik v Begunjah, razbitega obraza in telesa ter polomljenih prstov (fotografija), nepopisno izmučen sadističnim gestapovskim zasliševalcem z razbitimi usti zabrusil:

»... Z menoj lahko počnete karkoli hočete, a jaz sem komunist! Bojeval sem se proti vam in še bi se, če me ne bi ujeli. Drugega pa od mene ne boste zvedeli več!«

In kadar je od mučenja izgubil zavest, so ga polivali z vodo, da je spet prišel k sebi, se je mučenje nadaljevalo. Zaman!

Podobna partizanska legenda je bil **Tone Dolinšek-Metod**, sekretar KP za Gorenjsko. Tako kot Godec je bil zaradi izdajstva ujet, nepopisno mučen in okovan v verige; gestapovcem ni priznal nič, niti svojega priimka ne. Nasprotno: neustrašno jih je med zasliševanjem zmerjal in jim zabrusil, da tu, pri nas nimajo kaj iskati, naj zginejo, odkoder so prišli. In spet so ga pretepali, dokler ni izgubil zavesti. S svojim vedenjem je nazadnje pri krutih zasliševalcih zbudil celo občudovanje!

Zelo znana je legenda z imenom **BIČKOVA SKALA** z bratoma Biček.

Med nepozabne legende med prvimi borci za Slovenijo spada znameniti **general in pesnik Rudolf Maister**. In dalje, če jih naštejemo le še nekaj, med take osebnosti uvrščamo poveljnika

slovenske partizanske vojske **Franca Rozmana-Staneta**, ki je bil legenda že za časa življenja; ob njem **legendarni Stane Se-mič-Daki**, legendarni partizanski **zdravnici dr. Franja Bojc in dr. Pavla Jerina-Lah**, z njima pa znameniti partizanski bolnišnici, nekaj edinstvenega v svetu. Med **legende** sodi primorski junak **Janko Premrl-Vojko**.

Naj omenim še nekaj **partizanskih pesniških legend**: **Otona Župančiča**, **Karla Destovnika-Kajuha** in **Vladimirja Pavšiča-Mateja Bora**. Prištejem naj vsaj še **Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca**, velikega revolucionarja in pronicljivega ljudskega pisatelja.

Še veliko je podobnih legend; legende govorijo same, zato jih tudi imamo za legende. **Dve kolektivni legendi Gorenjske** pa moram omeniti. **Nepozabno in pretresljivo** je bilo dogajanje v **okrogelski jami pri Kranju 21. in 22. aprila 1942**. Tudi tu je šlo za izjemno podlo izdajstvo trinajsterice, ki se je zatekla v jamo. Po dvodnevnem obkoljevanju in brezupnem, toda trdovratnem boju si je skupina mladih borcev, med njimi tudi Stane Žagar ml., raje **vzela življenje sama, ker niso hoteli priti v roke gestapu**. To skupinsko junaštvo je odjeknilo po vsej Gorenjski in takoj **postalo nekaj legendarnega**, kar je še vedno!

In navsezadnje, **dražgoška bitka, dražgoško bojevanje Cankarjevega bataljona**! Postala je velika **legenda upora**, pojem upornišтва in boja za svobodo, pojem ljudskega trpljenja, pojem okupatorskih zločinov.

* * *

K temu poglavju spada vsaj kratek pregled velikanske materialne škode, ki jo je pustilo za seboj zločinsko pustošenje, kraje, požigi in miniranja. V Loških razgledih 1977 je to natančneje (kot grozote tudi zaslužijo) obdelal in prikazal Ciril Zupanc.

Nedvomno je največje človekovo bogastvo življenje. Teh so **Dražgošani izgubili 41**. To je blizu 10 % vseh vaščanov. Velik krvni davek! Ob takem podatku izguba materialnih dobrin na videz postane manj pomembna. Vendar ni čisto tako, kajti **Dražgošani** so izgubili prav vse in preživelim ni bilo lahko ob misli na požgane in minirane hiše in hleve, kozolce, na svinjake in kašče, na stroje in

oprave, na obleke in cvetje, na orodje in shrambe, ki so bile razmeroma dobro založene. Škoda je bila izredno velika in težko jo je bilo oceniti, kajti Dražgošani in njihovi predniki so morali v prejšnjih stoletjih in desetletjih pretočiti veliko znoja in dobiti veliko žuljev, da so postali večinoma kar premožni ljudje. Okupatorski zločinci so njihove stoletne žulje spremenili v pepel in kri.

Škoda je bila posebno velika tudi zato, ker so bile domačije dobro založene s hrano. Najprej je k temu pripomogla dobra letina 1941, veliko pa tudi priprave na pričakovanje vojne spomladi 1941. Gospodarji in sploh tisti, ki so doživeli 1. svetovno vojno, so iz izkušenj vedeli, kako je med vojno zlasti hribovskim ljudem pretila in jih uničevala huda lakota. Zato so se tokrat na vojno dobro pripravili in vsi, ki so to zmogli, so dobro založili svoje shrambe.

Po vojni so Dražgošani popisali škodo in jo prijavili oblastem. O tej škodi sta pred leti pisala Ciril Zupanc iz Železnikov in domačin Janez Lušina. Slednji je še posebej ugotovil, da so Dražgošani to prikazali pošteno in brez vsakega dodajanja. Naj na najkrajši možni način obnovim te podatke, s čimer bo vsakomur jasno, kako so bili Dražgošani prizadeti tudi v materialnem pogledu. Vse skupaj predstaviti v denarni obliki je skoraj nemogoče, ker se denarna vrednost menja in ker gre za stvari, ki se jih oceniti tako rekoč ne da. Pojdimo po vrsti.

- **Različne stavbe:** mišljeni so grajeni objekti, hiše, hlevi, šola, cerkev, župnišče, domovi, kapelice, čebelnjaki in žičnica. Vseh je bilo 245.

- **Živilski artikli:** različne moke, žita, fižol, krompir, sladkor, suho in sveže sadje, kislo zelje in repa, suhomesnati izdelki, žganje (njihovo češnjevo je bilo še posebno znamenito in prejšnje leto so češnje izredno dobro obrodile, uničeno je bilo 945 litrov), mošt, vino in drugi živilski izdelki so šli v tone in hektolitre. Ocenili so, da je bilo uničeno okoli 180.000 kg in litrov hrane.

- **Pohištvo in druge potrebščine:** poleg pohištva so mišljeni radio aparati, ki jih je bilo v Dražgošah že 6, lovske puške, smuči (25 parov), razne ure (141), zlatnina in srebrnina, knjige, glasbila, narodne noše, sokolske in druge uniforme (22) in veliko drugega, skupno 3.429 različnih kosov.

- **Živina:** (čeprav so jim nemške oblasti večino govedi pustile odpeljati) bilo je 658 glav. Od tega 16 konj, 74 krav in telic, 42 prašičev, 52 ovac, nekaj koz in 470 glav perutnine.

- **Razna vozila in orodje:** glede tega niso mogli ugotoviti števila, a velika je bila škoda na orodju, vozovju. Vozovja in sani je zgorelo od 90 do 130 kosov.

- **Uničen les:** drv, hlodovine in različnih desk je bilo uničenih in požganih 686 m³.

- **Živinska krma:** ocenili so, da je zgorelo okoli 300 ton različne živinske krme s težko ugotovljivo vrednostjo.

- **Razni stroji:** Dražgošani so bili med naprednejšimi kmetovalci, kar se je kazalo pri strojni opremljenosti. Imeli so veliko mlatilnic, čistilnic, mlinov za sadje, za žito, razne stiskalnice in pluge. Število uničenih naprav se giblje med 230 in 250.

- **Hišne oprave:** v gospodarsko močnih Dražgošah je bilo uničenih 390 postelj, 289 omar, 182 kuhinjskih in drugih miz (tudi pisalnih) in 518 stolov.

- **Oblačila, posteljnina, oprema:** dražgoška gospodinjstva so bila povečini tudi dobro opremljena s posteljnino, ki ustreza številu postelj (in rezerve). Bili so tudi dobro oblečeni (če izvzamem socialno šibkejše), saj so se ponašali z lepimi oblačili, ki so šla v tisoče kosov.

Že iz tega grobega pregleda uničenih vrednosti Dražgošanov vidimo, kako so bili prizadeti. In ker je bilo uničeno vse, so Dražgošane po vojni čakale nove skrbi in napor. Pri tem jim tudi opustošena domovina ni mogla pomagati v tolikšni meri, v kolikrški je želela in bi bilo potrebno. A vendarle je pomagala. Organizirano so na pomoč prihiteli prostovoljci iz raznih krajev. Seveda so domačini, vajeni trdega dela, nosili glavno breme sami. Dobili so, kolikor je bilo mogoče, nekaj tudi v materialu. Od Ministrstva za obnovo so dobili nepovratnih 1.000.000 din in 1400 kubikov lesa. Toda to o obnovi je že novo poglavje.

* * *

In še nekaj. Čeprav so bili Dražgošani po uničenju vasi raztreseni po bližnji in daljni okolici, so se pozneje, zlasti v letu 1943, tako kot po drugih vaseh začeli priključevati partizanom. Ni jih bilo malo, kar okoli 80. Med njimi jih je do konca okupacije v partizanskih vrstah žal padlo 18. Njihova imena so napisana med drugimi žrtvami.

Dražgoše kljub požigom, pobijanju in rušenju niso umrle!

Ob dvajsetletnici decembrskih in januarskih dogodkov me je zgrabilo, da sem zapisal tole:

Prvoborcem

*Ko vse se je balo in vse trepetalo,
ste vi se uprli, pogledali srepo smrti v obraz!
In kar je le tlelo,
se je razgorelo,
zajelo v svoj ples je sleherni vas!
Z ognjenim oralom ste rili v ledino,
in tolkli,
sejali z uporno roko,
da v nas bi živeli,
ne več hlapčevali,
zaraščali krepko v to svojo zemljo!*

To je zdaj že dolga leta vklesano na visokem obelisku v Poljanah nad Škofjo Loko. To me je spet spodbudilo, da ponovno oživljamo te dogodke. Še posebej pa me je k temu nagnilo marsikaj novega, česar pred desetletjem nisem vedel.

* * *

9.
Odlomki iz zapisov
in govorov
z januarskih svečanosti
v Dražgošah

***Iz govora VIKTORJA ŽAKLJA, škofjeloškega
predsednika občine ob občinskem prazniku –
januar 1982***

Le vkup, le vkup, uboga gmajna, za staro pravdo sedaj bo dražna! Vse, kar je tlelo, je vzkipeo; vse, kar je imelo korenine, se je zganilo. Jerneji, Mete in pankrti, simboli naše bede, hlapčevstva in upornosti hkrati, vstajajo. To je slovensko vstajenje, to je naš Oktober.

Začenja se boj, ne boj, bi rekel pesnik, mesarsko klanje. Svetopisemska kalvarija je preskromna primera za trpljenje naših ljudi v Dražgošah, v Begunjah, na Sv. Urhu, Dachauu, Mauthausnu ...

Partizan, simbol svetlobe, in njegov antipod, požegnani kvizling, simbol teme, plešeta krvavi ples.

»Žive naj vsi narodi«, je pel naš Prešeren v predzadnji kitici Zdravljice. Mi smo preživeli in živimo, svobodni in srečni kot nikoli v svoji zgodovini.

Danes, 40 let po vstaji in legendarni dražgoški bitki, moramo, ne zgolj iz pietete do neponovljive zgodovine, temveč predvsem zaradi zdajšnjosti, v kateri vstajajo strahovi že skoraj pozabljene preteklosti, prezračiti svoje razmerje do sveta in življenja.

* * *

***SERGEJ KRAIGHER: iz govora ob odkritju
spomenika 22. julija 1976***

»... Danes so nam prav po zaslugi raziskovalcev in zgodovinarjev narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem in neumornih zbiralcev spominov in zapisov preživelih borcev in aktivistov OF, vaščanov in okoličanov in organizatorjev vstaje na Gorenjskem znani dokumenti o začetni vstaji in njenem razmahu in poteku bitke v Dražgošah.

Danes je razjasnjena in osvetljena vsa veličina njene celote in posameznih njenih bitk, rast in usoda legendarnega Cankarjevega bataljona in njegovih enot, delovanje tako vodstva vstaje kot organizacij KP in OF, njihovih vodstev in aktivistov.

Pred nami leži razgrnjen zgodovinsko in človeško neizmerno dragocen in veličasten mozaik človeških usod v njihovi pretresljivi

medsebojni odvisnosti, v nepopisnem junaštvu in nadčloveških naporih.

Pred očmi moramo imeti dejstvo, da so velikonemci in velikonemški Hitlerjev rajh tedaj v Gorenjski gledali Južno Koroško in v slovenski Štajerski – Untersteiermark kot del Tretjemu rajhu priključene Avstrije, da je Hitler v Mariboru kmalu po okupaciji izdal ukaz, da se morajo ti kraji za vsako ceno ponemčiti.

Avstrijske nacistične oblasti so pripravljale široko izseljevanje slovenskih družin. Šlo je za obvladovanje Podonavja, Balkana in Sredozemlja in za zavarovanje samega nemškega rajha.

Od tod silovitost, s katero sta Hitler in državni vodja SS Himmler zahtevala mir in red v teh krajih. Zato sta neposredno spremljala operacije proti vstaji na Gorenjskem in poverila odgovornost zanje trem generalom SS. Tako je postala bitka v Dražgošah po svojem obsegu in trajanju edinstvena bitka v tistem času v okupirani Evropi.

Od tod posebna skrb političnega vodstva in glavnega poveljstva razvoju vstaje na Gorenjskem.«

IVAN DOLNIČAR – januar 1991

»... Bil je to velik šok. Mali narod pod Alpami se je dvignil na odločen upor. In to v času, ko so mogočne sile fašizma treh držav držale svet v šahu. Ko je bil pod nacističnim vojaškim škornjem skoraj celoten evropski kontinent. Od La Mancha do Leningrada, Moskve in Krima ter velik del severne Afrike. Ni jih bilo malo, ki so upor v takšnih razmerah dejali – brezumje. Bilo jih je doma med Slovenci, bilo jih je tudi med tistimi daleč od nas, ki so trepetali, da iskra upora pod Alpami ne bi ugasnila, bilo jih je pa največ med oholimi nacifašističnimi nasilniki, ki niso mogli doumeti, da je kaj takega sploh mogoče.

Vendar to ni bilo brezumje. Navzlic žrtvam. Bila je to zavestna, pogumna in globoka domoljubna odločitev ljudi iz naroda. Naroda, ki mu je izrečena obsodba in odvzeta pravica za obstoj. Obsojen narod na smrt pa ne sprašuje za ceno, da bi si ohranil življenje.

Občani Škofje Loke ali v imenu občanov njihovi izvoljeni predstavniki imajo seveda pravico, da svobodno izbirajo in se opredeljujejo za zgodovinski dogodek, na katerega bodo vezali

	Sebastian	Severin	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
75 Westner	Janine	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
76 Kühnlenz	Leopold	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
77 Hecker	Walter	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
78 Schübert	Johannes	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
79 Zolnier	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
80 Kühn	Ludwig	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
81 Glahe	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
82 Jordan	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
83 Kreuzer	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
84 Schultes	Hermann	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
85 Beck	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
86 Treiber	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
87 Gnosdorf	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
88 Körbiser	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
89 Miltag	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
90 Steinmetz	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
91 Taubert	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
92 Dumps	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
93 Hockl	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
94 Abraham	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
95 Lehmeier	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
96 Schmidt	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
97 Wagner	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846
98 Stigler	Ernst	Reinhold	1. Jüng. d. H. 50	Hand gezeichnet. 1846

Stran iz pokopališke knjige nemškega vojaškega pokopališča v Kranju. Manjkata le dve imeni. Zdaj je o vseh možno prebrati na novem pokopališču v Kranju. (Po Ferenčevi razpravi v Borcu 1977, št. 2.)

svoje občinsko praznovanje. Bodo pa težko razumljeni ne samo med Slovenci, če se bodo odpovedali takšnemu dogodku, kot je bila na široko znana in v svetu spoštljivo priznana bitka v Dražgošah.«

* * *

Dr. FRANCE BUČAR – januar 1992

»Petdeset let je minilo od slavne dražgoške bitke. Ni nam je treba predstavljati ... Če upoštevamo čas, okolje in razmerje med silami, **ji lahko mirno prisodimo najvišja mesta med epopejami zadnje vojne ...**

... Sleherni dogodek v zgodovini je sam sebi popolnoma nevtrarno dejstvo, ki za nas nima nikakršnega pomena, če mu ga sami ne določimo, s svojim odnosom do njega. Ta odnos pa je njegovo vključevanje v sedanost kot del odgovora, ki ga moramo izoblikovati na izzive sedanjega časa. Predvsem v tem je njegov pomen. Zato se tudi njegova vloga in ocena spreminja, kakor se spreminjajo okoliščine, na katere moramo dati odgovor.

Preživel bo samo tisti, ki je v boju za obstanek pripravljen tvegati in staviti na kocko vse.

Ko so bile vse opcije na drugi strani: ustavna zavarovanost Jugoslavije, absolutna premoč JLA, v celoti odklonilno stališče zahoda do naše osamosvojitve. In smo se »prebili«. To je tisti duh, ki nam veje iz Dražgoš.

Narodnoosvobodilni boj je bil boj slovenskega naroda za preživetje. In samo za preživetje. Bil je in je za vsakega pripadnika slovenskega naroda najvišje spričevalo njegove narodne zavesti in dokaz, da to svojo zavest podpre tudi z največjimi žrtvami.«

* * *

MILAN KUČAN – januar 1993

»... Pravijo, da se tisto, kar ni zapisano v Enciklopediji Britanici, ni zgodilo. Dražgoše v tej najbolj znani enciklopediji žal niso omenjene. Pa vendar so se zgodile! Petdeset let in več to potrjuje množica ljudi ob tem spomeniku. Prav ti ljudje so razlog, da ostaja ta dogodek trdno zapisan v naš zgodovinski spomin. S svojim odnosom mu določajo vrednost in pomen. Dražgoše živijo in nam pomagajo iz lastnih korenin poiskati odgovore za mnoge sedanje odločitve.

Dražgoška bitka se je bila na ozemlju, ki ga je okupator štel nepreklicno za svojega. Prav **tukaj je Hitlerjev vojaški dril za-**

del ob srce, prepričanje in visoko moralo ljudstva in njegovega partizanskega Cankarjevega bataljona. Izkazalo se je, da ga bolj kot moč nasprotnikovega orožja razkraja njegova moralna premoč nad dvomljivo etično vrednostjo ciljev, ki jim služi. Tako kot se je v drugačnem času in razmerah zgodilo tudi jugoslovanski vojski v predlanskem spopadu s Slovenci.

Ta bitka in zločinsko uničenje vse vasi s cerkvijo in šolo vred je več kot samo herojski boj peščice slovenskih partizanov.

Ne prav davno je bilo v neki anketi zastavljeno vprašanje, **ali je bila dražgoška bitka potrebna.** To vprašanje je precej **podobno vprašanju, ali je bila potrebna 2. svetovna vojna** in ali je bila potrebna predlanska vojaška obramba slovenske samoodločbe. Velja mimo tega vprašanja povedati, da je bila v svojem času, ko je svet s strahom in skritim upanjem pričakoval izid bitke za Moskvo, ene odločilnih za izid druge svetovne vojne, nedvomno največji vojaški dogodek v evropskem odporiškem gibanju na interesnem območju nemškega rajha, da je odložila načrtovano izselitev 260.000 Slovencev, vsakega tretjega v Rajhu, na Gorenjskem celo vsakega drugega, na čas po vojni ...«

* * *

MARJAN OSOLNIK: O zlati obletnici in našem zgodovinskem spominu

Delo – januar 1992

»... Dr. Ferenc tudi ugotavlja, da je bil spopad Cankarjevega bataljona z nemško policijo v Rovtu pod Blegošem 12. 12. 1941 (ki je bil predigra dražgoške bitke) »največja nemška izguba na enem mestu, v enem dnevu, leta 1941 na celotnem Balkanu«. Ta spopad, kakor tudi dražgoško bitko, dr. Ferenc ocenjuje kot v tistem času **»NAJVEČJI VOJAŠKI DOGODEK V EVROPSKEM ODPORNIŠKEM GIBANJU NA INTERESNEM OBMOČJU NEMŠKEGA RAJHA ...«** Po njegovi oceni je vstaja na Gorenjskem in še posebej dražgoški boj vplival »na odložitev formalnopravne priključitve zasedenih slovenskih pokrajin k nemškemu rajhu«, kar je tudi »odložilo vpoklic v nemško vojsko do jeseni 1942, s čimer se je ohranilo mnogo človeških življenj«.

Tagesbefehl Nr. 20 (E)

In treuer Pflichterfüllung:

gaben im Kampf um Draschgosche mit bewaffneten Banden am Westausgang Draschgosche-
West ihr Leben für Führer, Volk und Vaterland; am 9. 1. 1942:

Rotwachmeister d. Sch. d. R. Karl Wagner, 2. Kompanie,
Rotwachtm. d. Sch. d. R. Leopold Stiegler, 2. Kompanie,

am 11. 1. 1942 auf der Höhe 883 ostwärts Draschgosche:

Rotwachmeister d. Sch. d. R. Karl Havel, 3. Kompanie.

Das Bataillon ehrt die gefallenen Kameraden und dankt ihnen für ihren helden-
mütigen letzten Einsatz.

Ihre Treue und ihre Namen bleiben mit der Geschichte
des Bataillons verbunden.

HERTLEIN

Major der Schutzpolizei und Bataillons-Kommandeur

Druckerei Bielefeld, Aulweg

*Poveljstva nemških policijskih rezervnih bataljonov – RPB – so
za padle v Dražgošah tiskali dnevna povelja. Gornje je štev.
20(E) 171.RPB, 12. januarja 1942. (Po Ferencu)*

Zdi se posebno zanimiv dragocen detajl zgodovine dražgoške bitke: **v njej je sodeloval kot borec osemnajstletni mladenič, potomec znamenite slikarske družine Šubic – Ive Šubic**, ki je že v partizanih izpričal svojo slikarsko nadarjenost, ki jo je pozneje dopolnil še z akademsko diplomo. Srečala sva se v partizanih, na nekem tečaju in se še zdaj živo spominjam njegovega pripovedovanja o tem dogodku. On sam je upodobil mozaik tega boja (tudi samega sebe v spomeniku).

Nihče od teh, ki bi želeli razvrednotiti pomen dražgoškega boja, pa, kot sem dolžan ugotoviti, ni izrekel ene same kritične besede o glavnem krivcu tega dogajanja – nacističnih okupatorjih.«

* * *

Dr. IVAN KRISTAN – januar 1994

»O dražgoški bitki je bilo že veliko povedanega in napisanega. Gledano s sedanje zgodovinske perspektive je primerno, če posebej poudarimo pomen zavedanja lastne zgodovine. **To je potrebno storiti zaradi poskusov nekaterih, ki potvarjajo in zaničajo narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda in bi radi prevrednotili zgodovinska dejstva.** Tega pa ne bi smeli dopustiti, kajti narod, ki se odreka lastne preteklosti, tudi ne more računati na svetlo in varno prihodnost.

Dražgoše kažejo na bistvo NOB slovenskega naroda, to je bil boj za preživetje slovenskega naroda.

Dražgoška bitka je bila pomembna tudi s stališča mednarodnega prava. Po eni strani je **pokazala, kako grobo je okupator kršil Haaške konvencije** o pravilih vojskovanja na kopnem glede vzdrževanja reda in miru na okupiranem ozemlju. Tudi dražgoška bitka kaže na bistvo narodnoosvobodilnega boja, **ki je bil boj zoper okupatorja, ne pa državljanska vojna.**

Dražgoše so lahko resnična učna ura zgodovine slovenskega naroda iz najbolj odločilnih dni osvobodilnega boja zoper nacifašistične okupatorje.

Spomin na Dražgoše živi naprej ne glede na to, da ta datum ni več občinski praznik Škofje Loke. Način proslavljanja se bo spreminjal, ostala pa bo zgodovinska resnica ...«

Januar 1997

Udeležence zaključne spominske slovesnosti je najprej pozdravil župan občine Železniki ALOJZ ČUFAR, ki je opozoril na to, da si **upor pred 55 leti zasluži spoštovanje in mora biti tudi še sedaj motiv** za to, da znamo ceniti, braniti in si prizadevati za razvoj Slovenije. Res je, da je okupator v Dražgošah prelil kri borcev in domačinov, je dodal župan Železnikov, vendar se je ob tem potrebno vprašati, ali sicer ne bi končali v tuji zemlji pod tujimi simboli.

* * *

Dr. MATJAŽ KMECL: iz kratkega nagovora 1997

»... Tu se je gradila Evropa.

Praznovanje v Dražgošah ne potrebuje veliko besed; **v Dražgošah praznujemo slovenski ponos in o tem govori zgodovina. Kdor hoče biti pametnejši in boljši od zgodovine in vidi slovenski osvobodilni boj skozi kočevske jame in današnjo politiko, naj se raje opraviči preteklim in prihodnjim rodovom;** ko postane zgodovina varna in donosna, jo pač zmeraj pričakajo majski hrošči ...

Tu se je v najhujših trenutkih, ko je bilo za tako imenovano Evropo treba zastaviti življenje, gradila Evropa«.

* * *

CIRIL ZLOBEC – januar 1999

»... Zamislite si, skupaj z menoj, koliko dvoran Cankarjevega doma bi napolnili vi, če bi to zborovanje bilo v Cankarjevem domu. **To pomeni, da so Dražgoše resnično najgloblje zakoreninjene v slovenski zavesti, v slovenskem spominu.**

Vsi veliki načrtovalci 2. svetovne vojne so računali z znatnimi vojaškimi silami, moč države se je merila s tonami proizvedenega jekla. Nihče pa ni računal na upor šibkih, nobeden od treh okupatorjev ni računal, da bi se slovenski narod lahko uprl, kaj šele, da bi se uprl učinkovito. **Dražgoše so simbol takšnega učinkovi-**

tega upora. Tu je potekala ena najznamenitejših bitk, v kateri je bilo razmerje sil 1:20, partizanska odločitev, da sprejmejo frontalni boj, pa z današnjega vidika popolnoma nerazumna. In vendar je bila ta odločitev logična. Žal so bile posledice tudi tragične.

Danes smo pogosto razdeljeni na dve polovici, od katerih ena drugo izničuje, demonizira in onemogoča v sleherni pozitivni akciji. Pravimo, da je to logika demokracije.

Zaboli me, ko berem ali slišim, da zganjamo prevelik hrup okrog posameznih dogodkov, **da vojni čas mitiziramo. Prav je, da ga, kajti ravno ta dejanja imajo vse lastnosti pozitivnega mita:** grajen je na goli realnosti, preverljiv je z vseh vidikov, zgodovinskih, človeških, socialnih, tudi etičnih in filozofskih.«

* * *

Pozdrav župana MIHAELA PREVCA – januar 2000

»Spominjamo se tragičnih dogodkov izpred 58 let, ko je prav na teh strminah **Cankarjev bataljon vodil bitko proti nemškim** oboroženim enotam, ki so se po umiku partizanov grobo znesle nad civilnim prebivalstvom. Kar 48 (?) mož in fantov v cvetu mladosti je bilo zverinsko ubitih. Mladi fantje, odločeni za boj proti okupatorju, pa so to odločnost plačali s svojim življenjem. Prav je, da se spominjamo teh dogodkov. Naj bodo spomini nanje nadvse spoštljivi. Do vseh umrlih ... **Naj bodo ti pohodi tudi pohodi po poteh in stezah tistih mater in očetov, ki so v tisti mrzli zimi leta 1942 bežali z otroki** v naročju ali v koših na Jelovico, in po poteh tistih mož in fantov, katerih zadnja steza je vodila na morišče,« je dejal župan in se zahvalil vsem, ki so se po vojni vrnili v Dražgoše in zgradili nove domove.

* * *

JANEZ STANOVNIK – januar 2000

»Ko sem bil pred mnogimi leti na uradnem obisku v Grčiji, so me gostitelji peljali v Termopile. V spominu mi je ostal napis na

tamkajšnjem spomeniku: **PRIDI, VZEMI**: Zgodovinsko sporočilo nam pove, da je Leonida skupaj z 200 bojnikov branil Termopile, katere so obkolili Perzijci, ki pa so imeli več kot desetkrat večjo premoč. Ko so Leonida pozvali k predaji, je odgovoril le: **PRIDI-TE, VZEMITE**; kajti nas živih ne dobite.

Na bojnem polju je obležalo vseh dvesto bojnikov in Leonida sam. Še danes, 2500 let po tem dogodku, Grki obiskujejo to mesto, da bi izkazali spoštovanje tej moralni zmagi (čeprav so bojniki doživeli vojaški poraz), saj iz nje črpajo moč zase in za svoj nacionalni razvoj.

Naše slovenske Termopile so Dražgoše. Tu so se cankarjevci tri dni in tri noči junaško bojevali, sovražnik pa se je potem, ko so se morali umakniti, znesel nad civilnim prebivalstvom. Uprizoril je morijo, ki ji ni primere in ki bo za vedno ostala v slovenskem spominu.

Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Zakaj velja to sporočilo tudi za današnji čas, ko pa je bil fašizem do temelja poražen pred več kot pol stoletja? Nacifašizem je bil res poražen, ostale pa so njegove korenine.

Grška mitologija pripoveduje, da je grška boginja Evropa na bikovem hrbtu ponesla poslanstvo demokracije v zahodne barbarске dežele.

Tudi v **dnevniku Kocjanove mame** so se ohranile **besede njenega sina, partizana Zdravka: 'V svobodi živeti lepo je, za svobodo umreti častno je.'** Takšno je bilo pojmovanje 'svobode narodu' pri partizanskih borcih.«

* * *

BLAŽ KAVČIČ – januar 2001

»Vselej, kadar me pot zanese v Dražgoše, me prevzamejo misli, ki obujajo tisti čas pred mnogimi leti: zima je bila, piše v kronikah, ostra bolj kot leta prej, sneg globok prek kolen, povsod škripajoča zmrzal, noči zgodnje in dolge, temne in zamolkle, kot je bilo temno in preteče vsepovsod po Evropi, kjer so v sužnost padle druga za drugo vse svobodne evropske države. **Vznemirjala je negotovost.**

Ko si priključim v spomin pripovedovanja mojega očeta, partizana Veljka, si lahko živo predstavljam, kako je na samega novega

leta (1942) dan v to idilično vas na obronkih Jelovice prišel bataljon upornikov.

Sto, dvesto jih je bilo v tistih časih videti kot cela divizija.

Svojo republiko so potem branili tri dni in dali devet partizanskih življenj.

Represije okupatorja nad domačini pa so bile brutalne – zahtevale so še 41 civilnih žrtev in do tal požgano in porušeno vas.

Krivdo za zločin nad nedolžnim prebivalstvom so nekateri malodušneži namesto okupatorju, začeli pripisovati borcem za svobodo. Nič ne more odtehtati izgubljenega človeškega življenja, grozljivo si je zamisliti izgubo domovanja, ki so ga gradile generacije. A vendar – v drugi vojni je pogubljenju okupator zapisal Slovence kot nacijo. In brez naših prednikov tudi nas ne bi bilo!«

* * *

Dr. SLAVICA LOTRIČ PENTEK-ŠVEBOVA ***– januar 1992***

Pozdravljeni vsi, ki ste prišli v Dražgoše. Pozdravljam vas v imenu Dražgošanov in naj vam povem, kako je bilo v Dražgošah – v teh bregovih – pred 50-imi leti.

30. decembra 1941 so zgodaj zjutraj prišli v vas prvi partizani.

Boj se je začel 9. januarja zjutraj, trajal je tri dni, fronta je segala od enega konca Dražgoš do drugega – dolga je bila 2 in pol km, fronta tako rekoč sredi nemškega Rajha! Tisto zimo je bilo veliko snega: po teh melinah ga je bilo dober meter, na Jelovici prek 2 metra, tudi megla se je vlačila pri tleh, Dražgošani so čepeli po kletih. Tretji dan so Nemci pot v Dražgoše prebili na Jelenščah. Partizani so se umaknili na Jelovico – Kališnik in Mošenjsko planino. Nad Dražgošani in Dražgošami se je tedaj razbesnela nemška policija. Vsaka dražgoška družina ima od tu naprej svojo zgodbo. Na en ali drugi način je bilo ubitih 41 Dražgošanov, preživeli raztepeni po okoliških vaseh. Več tednov so nato Nemci minirali vse zidove hiš, vas je bila zavrtnana, ni je bilo več.

Brž ko je bilo vojne konec – že julija 1945 – smo se Dražgošani zbrali v Obnovitveni zadrugi in tudi s pomočjo tedanje oblasti začeli graditi cesto, postavili barake in začeli graditi novo vas. Pogrešali

smo padle in umrle med vojno. Dražgoše so rasle vsak dan, ker se je vračalo življenje: poleg svojih domov imamo spet šolo, cerkev in spomenik na našo tragedijo. Spet smo sončna vas pod Jelovico, hišnih števil je nekaj manj, vaščanov pa skoraj toliko kot pred vojno.

Dražgoše so obnovljene! Dražgoše živijo!

Zelo na drobno je dražgoško bitko opisal Ivan Jan, Etbin Kristan in Louis Adamič sta jo predstavila v Ameriki.

Ne glede na to, kako se bomo spominjali obletnic dražgoške bitke, ta bitka nosi vsaj tri zgodovinske poante:

- Odporniška gibanja proti fašizmu so bila po vsej Evropi. Francozi so zlasti ponosni na svoj Oradour, Čehi na Lidice, kjer so nacisti tudi vse porušili in pobijali, toda frontalnih bojev gverilci niso vodili. Dražgoška bitka je bil frontalni boj gverilcev.

- V našem slovenskem pomenu je to bitka, ki ne more biti podvržena paroli »odpisani in izbrisani«, kajti dala je poseben pečat slovenskemu narodu – Slovincem: Kadar se Slovenec – slovenski narod – počuti ogrožanega, se strne, pozabi na razprtije, pozabi na svojo številčno majhnost in se upre.

- Slovenci sami odločamo, kako bomo živeli in ne pod kom s sklonjeno glavo.

Vsem, ki ste prišli v Dražgoše, želim lep dan, da boste zvečer, ko se vrnete domov, rekli: 'V Dražgoše se bomo še vračali.'

* * *

MILOŠ MIKELN: iz Prešernovega koledarja 1991

»... Komunisti so začeli pravo vstajo po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo. Kominterni je pozvala komuniste po vsej Evropi, naj vpadejo Nemcem v hrbet: da pomagajo braniti 'prvo deželo socializma,' 'domovino proletarcev vsega sveta' ...«.

A to je bil jasen spopad z okupatorjem, ne revolucija (podčrtal I. J.). Kominterni je, nasprotno, celo izrecno svarila pred vsakršno revolucionarno zagnanostjo: **to pride kdaj kasneje, je naročala, zdaj se bojujte z Nemci, je rotila.**

Vstaja komunistov in njihovih zaveznikov v OF leta 1941 nima nobene poteze državljanske vojne. To je čisti upor proti tuji okupaciji in gverilski osvobodilni boj (podčrtal I. J.).

V večjem delu Slovenije je tako ostalo tudi do konca: na Štajerskem, Primorskem, večinoma na Gorenjskem.

*Slavnostni govornik 1980.
leta je bil Zdravko
Krvina, takratni sekretar
MK ZK za Gorenjsko, zdaj
večletni predsednik
Pripravljalnega odbora za
dražgoške prireditve.*

V 'Ljubljanski pokrajini' pa je naboj za državljansko vojno pri-
soten že prej, na beli so strani aktivirali **nasprotovanje vstaji**, ki
so jo predvojni ljubljanski politiki imeli za pustolovščino in narod-
ni samomor **ter so jo hoteli preprečiti za vsako ceno. Tudi v**
sodelovanju z okupatorji ...« (podčrtal I. J.).

* * *

SVETKO KOBAL – Svobodna misel januar 1992

»Topovsko grmenje dražgoške bitke se je slišalo po vsej
Gorenjski, tja do Kamniških planin, kot grozeče godr-
njanje naroda, ki jemlje svojo usodo v svoje roke. V srca Go-
renjcev je vnašalo strah za svoje borce in ponos nanje. Bilo je do-
kaz, da je moč nove ljudske vojske narasla tako, da je ni mogoče
več uničiti z lahkim orožjem. Bilo je najboljšo zanikanje nemške
propagande. Nacistični vojni stroj je bil pretresen do vrha. Zlomil
se je tisti občutek nadmoči in zasejalo se je seme dvoma, ali je mo-
goče premagati narod, ki ne pozna strahu in noče biti hlapec.

Dražgoše so postajale legenda in pojem.

Vod nemških inženircev je v začetku februarja 1942 začel minirati ostanke vasi z nalogo, da jih »zravna z zemljo«. Stanovali so na Rudnem. Sistematično so minirali poldrug mesec. Rušenje cerkve sta prišla opazovat gauleiter Rainer in SS-general Rösener. Glavne oltarje so zaslužni ljudje rešili in so v Loškem muzeju.

Izpolnila se je misel našega največjega pesnika: »Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi ...«

Danes, žal, nekateri ciniki iz toplih naslanjačev modrujejo, ali je bila vstaja in žrtve sploh potrebna. Samo tisti, ki ne razumejo bistva nacifašističnega uničevalnega stroja, se lahko prepuščajo iluzijam, da bi se izognili žrtvam, če bi se udvarjali temu stroju, računajoč morda na to, da ga bo itak premagal nekdo drug.

Vsaka žrtev je velika bolečina. Vendar, zakaj vidimo samo tiste žrtve, ki jih lahko preštejemo, ne vidimo pa žrtev, ki bi bile z zmago fašistične ideologije in izginotjem celih narodov? **Nihče ne bi ostal, da bi te žrtve še lahko preštel ...«**

* * *

Na januarskih svečanostih v Dražgošah se je zvrstilo še vrsto govornikov. Tu je nanizanih le nekaj misli posameznikov, kajti celotni govori bi bili predolgi.

10.

**O žalitvah, ponarejanju,
izkrivljanju in obrekovanju**

Že naslov ne zveni prijetno, še manj prijetna so opisana dejanja in besede, ki pa so le del njih. Vendar je zaradi resnice o Dražgošah tudi to potrebno postaviti na pravo mesto.

Preden bom navedel misli in trditve tistih, ki bistvo Dražgoš in boja ter NOB namenoma ponarejajo in izkrivljajo, naj najprej opozorim na nekaj napadalnih izjav »tovarišev« iz mojega tabora. Celo soborcev, ki so me včasih zelo hvalili. To niso bili tisti iz MS ZZB NOV Gorenjske. Ti bodo navedeni pozneje. Za prve je razumljiva napadalnost, saj pripadajo nasprotni politični strani, za »naše« pa težko najdemo razlago. A tudi to je človeško, saj smo znani kot zavistneži, če že drugega ne.

* * *

Na srečo sem si zapisoval najhujše bodice, ki so se porajale ob nekaterih navedbah v mojih knjigah o dražgoških bojih, o nekaterih posameznikih v njej in ob kroniki Kokrškega odreda.

Zgodilo se je v letu 1979 v Kranju na sedežu Občinskega komiteja ZK. Nenadoma sem se znašel pred petimi vodilnimi ljudmi ZK in ZZB. Imena raje izpuščam, saj bo že povedano dovolj. Hočem pa prikazati, blago rečeno, netovarištvo in nerazumevanje med nami. Šlo je za pritiske na moje pisanje. Zasedba je bila videti kot nekakšna »simultanka«, saj je bil odnos 5 : 1. Bil sem sam proti petim funkcionarjem, ki so mi več ur žaljivo in ponižujoče naštevati moje »napake«, namesto da bi se pogovarjali o stvarnem pisanju, o stvarni zgodovini in morebitni pomoči pri mojem nehvaležnem delu. Navajam le nekaj najhujših obtožb, iz katerih ni bilo težko razbrati, da o posameznikih in o dogajanju v zvezi v NOB vem preveč. Njihova težnja je bila, da bi me utišali! Tako na primer:

- Kronika Kokrškega odreda je brez duha (nekateri so brali rokopis, ker knjiga dotlej še ni izšla).

- Pri opisovanju zgodovinskih dogajanj si pristranski. A dokumenti?

- Pišeš predvsem za denar. (Toda časopisi prispevkov niso honorirali, za 10-letno pisanje KO sem dobil približno za 2 dcl kisle vode na uro, kar mi je izračunal Milan Guček. Tedaj so razni odbori »z lučjo podnevi« iskali avtorje za vojaške in terenske monografije.)

- Lahko te prisilimo, da ne boš več pisal zgodovine, itd.

Take grožnje so bile ponovljene večkrat s prerokbo, da »za vsakega nekje raste šiba«. Ni bilo ene same dobre besede; pokazalo se je, **naj bi nekatere navedbe v novi knjigi o Dražgošah izpustil ali formuliral drugače**. Šlo je za hud pritisk na pisca – zgodovinarja, ki so ga silili k ponarejanju. Grožnje so bile jasne in različne, vedeli pa so, da sem že začel pripravljati novo knjigo o Dražgošah. Žal sem jo nato res za več let opustil. Začel sem raje pisati o aktualnejšem: ODSTRTE ZAVESE, nato KORENINE ZLA in o škofu ROŽMANU. »Simultanka« je bila zame izgubljena. Res je, da so se ti moji »tovariši« čez čas unesli, eden pa se mi je opravičeval, češ da je bil »napačno poučen«. Skušal sem jim dopovedati, da »hočejo razbiti ogledalo in tistega, ki ga drži«, a brez uspeha. Bili so nizki udarci in turobno ozračje!

* * *

Ob izidu zadnje knjige o dražgoški bitki imam še en grenak spomin. Na jesen 1976 smo njeno rojstvo počastili v gostilni na Bregu, kamor sem povabil tudi Fante s Praprotna, ki so nam veselo prepevali.

Bilo nas je kakih dvajset, med njimi tudi Lidija Šentjunc, general Lado Ambrožič–Novljan in soborec Š.U. Vrstile so se razne pripovedi, ko se je z nekakšno »smešno obtožbo« oglasil tudi Š.U. Presenetil nas je, posebno mene. »Razkril« nam je, da sem v Ljubljani v njegovo hišo čez balkon »splezal navzgor, se splazil skozi vrata in se spustil v pritličje. Tam je bilo veliko zgodovinskega gradiva, posebno o Gorenjskem in Kokrškem odredu. To da sem odnesel, »ukradel.«

Seveda je pripoved o mojem plezalnem »podvigu« sprožila splošen smeh, kajti ranjen sem bil v obe roki. Toda Š.U. je ostal resen in kar naprej zatrjeval, da je bilo to res. Vsi so imeli to za šalo, tako tudi jaz, ki sem jim zatrjeval, kako bi bil srečen, če bi res mogel biti s takimi rokami tako izvrsten plezalec.

Š.U. pa je kar naprej gonil svojo. Res je imel veliko arhivskega gradiva, ki bi ga že zdavnaj moral oddati v muzej. To pripoved je širil kar naprej in nisem mu mogel dopovedati, da ne gre samo za laž, temveč fantazijo. Najini odnosi – včasih me je zelo hvalil – so se pretrgali. Ostal sem »TAT«. Nezaslišano! Vidimo ga pogosto na srečanjih.

Po tej se morda ne boste čudili naslednji, še hujši zgodbi, ki je vezana na nekega Globočnika, zgodovinarja mlajše generacije. Slednji je v Gorenjskem glasu 23. avgusta 1991 zlobno zapisal:

»Kdaj se bo vendar nehal intelektualni genocid nad slovensko inteligenco (moj osnovni poklic je kovač, na kar sem ponosen, izobraževati sem se moral pozneje, op. I. J.). Ker je na tem področju Ivan Jan pravi vele mojster, ni težko ugotoviti, **da je on s svojim dosedanjim delom ugledu slovenskih partizanov naredil veliko več škode kot množica sedanjih zgodovinarjev.**«

To je bilo kvečjemu za sodišče!

Le od kod temu žaljivemu zgodovinarju takšne grdobije?

Na to odkrito sovražnost – čudim se, da jo je uredništvo sploh objavilo – je odgovoril Medobčinski svet ZZB NOV za Gorenjsko (26. novembra 1991) med drugim naslednje:

»Posebno opazen je bil izpad zgodovinarja Janeza Globočnika iz Radovljice in njegov napad na Ivana Jana, znanega zgodovinarja.

Na seji smo bili mnenja, da je bil napad s strani Janeza Globočnika tudi žaljiv in presega raven kulturnika, pedagoga in zgodovinarja.

Ivan Jan je doslej napisal številna zgodovinska dela: o Cankarjevem bataljonu, o dražgoški bitki, o Kokrškem odredu in drugem. Sodeloval je tudi pri raznih edicijah. Lahko trdimo, da je širši krog gorenjskega in drugega prebivalstva zato spoznal vrednote NOB na Gorenjskem. **Člani sveta smo bili mnenja, da je Ivan Jan eden zaslužnejših piscev o NOB** in ga bomo še naprej podpirali. Ivan Jan je bil tudi aktiven udeleženec NOB in je zato še toliko bolj upravičen do pisanja zgodovine NOB.

Želimo le, da bi Ivanu Janu sledili tudi mlajši pisci – zgodovinarji za čimbolj objektivni prikaz tega našega najtežjega obdobja zgodovine.

Na Jesenicah, 20. novembra 1991.

MS ZZB NOV za Gorenjsko«

Potem so sledile še štiri (4) nove, kar zajetne knjige.

* * *

V Delu je 26. januarja 1994 med pismi bralcev izšel nepopisno lažen zapis, ki ga je prispeval neki Anton Štravs (?), Pot v Mejah 11, Ljubljana - Polje. To je PRIČA O DRAŽGOŠKI BITKI.

»Ob obletnici dražgoške bitke, na kateri je bil slavnostni govornik g. dr. Ivan Kristan, predsednik državnega sveta, dajem k osvetlitvi te 'zgodovinske bitke' še svoje mnenje in izpoved priče – partizana, ki se je udeležil omenjene bitke.

'Pravzaprav te bitke sploh ni bilo', mi je s tresočim glasom pred mnogimi leti pripovedoval partizan. 'Partizanska izvidnica, v kateri sem bil tudi jaz, je bila v zaklonu za skalo nad Dražgošami. Prosil sem tovariše, naj ne streljajo na nemško patroljo, ki je prihajala mimo. Nič ni pomagalo, rafali so pokosili nemško patroljo, mene pa kot izdajalca privezali k bukvi. Takoj nato so moji tovariši pobegnili in me pustili privezanega. Že sem videl kolono nemške vojske, ki se je vila proti Dražgošam. Po čudežnem naključju sem se rešil in se skril ter v strahu opazoval, kaj počenjajo Nemci. Stare ljudi in otroke so nagnali v šolo, nanosili slame, polili z bencinom in zažgali. Te opevane legendarne bitke pa sploh nikoli ni bilo.'

Tako je končal 'očividec', ki je kasneje zbežal na Koroško.

Potem pa smo bili 'poučeni' v zgodovini NOV. In še: geslo partije je bilo: **'Žrtve morajo biti!'**«

Sliši se zelo znano, besede pa sem zaradi laži le težka prepisal. Pač zato, da vidite, kake nizkotnosti uporabljajo nasprotniki, samo da bi diskreditirali avtorje NOB in dražgoško bitko posebej.

Neki neznani (?) Tone Brovč iz Medvod se je 9. januarja 1991 v Delu (Pisma bralcev) lotil dotedanjega škofjeloškega praznovanja in dražgoške bitke kar »po butalsko«.

Ko najprej pleteniči o prvih »banditih«, nato pa o priključitvi Gorenjske k rajhu (o čemer sem pisal že zdavnaj), z modrim neznanjem in sovraštvom »poduhoviči«:

»Dražgoška bitka ni bila potrebna. Če so se partizani hoteli bojevat, naj bi se zbrali na Sorškem polju in tam z bitko pregnali Nemce iz naše dežele. Zakaj so šli rajši v boj na strmih pobočjih? Po bitki so se umaknili na Pokljuko (? , op. I. J.). Nemci pa so nato pobili 45 (v resnici 41, op. I. J.) nedolžnih vaščanov. To je bil v nebo vpijoč greh. Krivci za teh 45 nedolžnih življenj bi morali za tako nepremišljeno dejanje odgovarjati. Na kranjskem pokopališču pa raste trava nad grobovi, kjer počivajo žrtve tega boja, brez spomenikov. Če so nam tako ljube nemške marke, zakaj tem mrtvim ne bi dovolili skromnega zapisa? (Saj ga imajo, op. I. J.)

Ob vsem tem pisanju in junaštvu partizanov si mislim samo eno, in to: zamorec, če se še tako umiva, ostane še vedno črn.«

Ali je potreben komentar? Očitno je le, da neznanje in sovraštvo zamegljujeta in preprečujeta pošteno in zdravo umovanje! In taki Butalci naj bodo kritiki NOB? Manjka le še, da bi predlagal, naj bi že l. 1941 na naše meje postavili table z napisi: »VSEM OKUPATORJEM, ZLASTI HITLERJEVSKIM, PRESTOP MEJE PREPOVEDAN! «

* * *

Taki in podobni nepoznavalci zgodovine in še posebej decembrskih in dražgoških dogajanj, ki jim je skupno sovraštvo do NOB, so se oglašali (in se še) pogosto. Predvsem po nastopu »demokracije«. Naj predstavim še enega takega. Bil je France Logar iz Lokarij 26 pri Vodicah. Hotel je učinkovati kot »vsevednež«, a je v Gorenjskem glasu 24. decembra 1991 v zvezi z 12. decembrom 1941 v Rovtu in v Poljanski dolini razmišljal pritlehno:

»Poslanec Viktor Žakelj je v svojem govoru v Poljanah tudi omenil, kako in kdo so se dvignili proti okupatorju. Pri 'vse slovensko izobraženstvo' g. Žakelj najbrž ni bil zadosti informiran o stanju našega takratnega izobraženstva. Tistih izobražencev, ki jih je partija pomorila, in tistih, ki so si življenje rešili z begom, ni bilo poleg, tako da tisto daje bolj skromen prizvok.

Spopad pod Blegošem.

Znani, nepriznani zgodovinar Ivo Jan piše o največjem dejanju v tistih predvstajniških dnevih. To je bilo v Rovtu nad Škofjo Loko. Tam je Cankarjev bataljon iz zasede pokosil kolono policistov, ki pa niso bili ogrnjeni z belimi plašči. To se jim je videlo čudno, toda **strah ima velike oči. Če bi jih pustili pri miru, potem tudi Dražgoš ne bi bilo.** Kot zgodovinarji bi, vsaj čez čas, morali priznati, da niso streljali na Nemce, pač pa na Luksemburžane, ki so bili prisilno mobilizirani v nemško vojsko.

Luksemburžani so imeli svoja poveljstva, ki niso bila v sklopu nemških bojnih enot. SS oficirji so jih pošiljali v ogledne pohode »Strafzug« imenovane! To dobro vem, saj mi je znano, kot pravimo, iz prve roke bolj kot kakšnemu quasi zgodovinarju. Neposrednega stika so se izogibali, kaj šele iskali.

Bolj umevno in častno bi bilo, če bi leta strahote 41–45 našla končno svoje pravo mesto v naši zgodovini. Če pa bi

bilo to preveliko breme, potem nam, **žal, preostane samo še nadaljevanje oddaje 'Še pomnite, tovariši'**. (Bil sem urednik, op. I. J.)

Pri tej naši še vedno nenapisani zgodovini sem se v mislih ustavil pri starorimskem modrijanu, ki je že pred tisočletji dejal: **'Varuj se človeka, ki je prebral eno samo knjigo!'**«

Se strinjam! (Vse podčrtal I. J.)

Če bi ta Logar prebral samo odlomek iz moje zadnje knjige o dražgoški bitki od strani 53 do 63, ki je izšla leta 1975, ne bi pisal takih neumnosti! Še več in natančneje je o tem napisano v tej knjigi. Tudi v Loških razgledih 1987. leta.

Bog pomagaj Logarju in njegovi pameti, kjerkoli že je. **Luksemburžani**, ki so očitno zadovoljnih obrazov zbirali in odvažali prave, pokončane nacistične policiste, **mu nikoli ne bodo odpustili**.

Da temu »piscu« nazadnje ne bi bil krivičen, naj povem, da je v »rdečih« časih tudi socialističnim ljudem in oblastem napisal kako prijetno »odo«.

Kmalu po Štravsovem »butalstvu« o tem, ali je dražgoška bitka sploh bila ali ne, se je v Delu oglasil tudi slavist in prevajalec Janez Gradišnik. Tudi on je poprijel za naslov, da DRAŽGOŠKE BITKE NI BILO. Predvsem kot slavist. Šlo je za pojme o tem, kaj je bitka, kaj boj in kaj spopad. Površen ali slabonameren bralec bi res utegnil razumeti, da te bitke, tega boja ni bilo. Posebno še, ker je Janez Gradišnik zadnji stavek o bitki spet začel dvoumno. Zato sem tedaj odgovoril v časopisu, saj sem bil dotlej avtor treh knjig in treh brošur o dražgoški bitki.

Slavistu sem se zahvalil, da je bralce poučil, kaj pomenita poema bitka in boj, vendar je zaradi naslova in dvoumnosti v dražgoškem primeru ostal slab priokus.

Naj na kratko ponovim, kaj je bilo o tem pojmovanju povedano, kajti kot aktivni častnik sem te pojme poznal in razlikoval še pred pisanjem prve knjige. Odgovor je torej preprost. Da sem še potem ostal pri pojmu bitka, tiči vzrok v dejstvu, da je bil ta pojem pri ljudeh po Sloveniji 1958. leta že tako zakoreninjen, da se bitki nisem mogel odpovedati. Posebno še zaradi borcev!

Poleg tega so boji na Gorenjskem tudi v Berlinu odmevali tako, da je za Hitlerja, Himmlerja in nacistične vrhove to pomenil

občuten prelom. Potrdili so že opisani okupatorski odzivi. Pri-
bližno tako, kakor so odmevale kake velike bitke. Dokumenti to
potrjujejo. Jasno pa je, da je bilo enomesečno zimsko bojevanje
1941–1942 res le spopadanje, dražgoška bitka pa boj. To sem, zla-
sti po priporočilu dr. Toneta Ferenca, uvedel tudi v tej knjigi. A boj
je bil, čeprav tu preimenovan v bitko, in v ljudeh še živi.

* * *

V zvezi z dražgoško bitko je bilo raznih ugovorov, zatrjevanj in
ponarejanj še veliko. Naj navedem primer emigrantskega pisca z
lažnim imenom **Stane Kos**, ki je v resnici **Nikolaj Jeločnik**,
vplivni protipartizanski propagandist. Pisal je v dveh nasprotnih
publikacijah, vmes pa tudi:

»Dražgoška bitka je bila **tragedija in bila je zrežirana.**
Sploh ni bila potrebna.

Režimski zgodovinarji (naj bi bili to dr. M. Mikuž, dr. Tone
Ferenc, dr. J. Pleterski, dr. D. Biber, podpisani in še kdo, op. I. J.)
pišejo, da so partizani vnaprej vedeli, da Nemci nanje pripravljajo
**večji napad, pa so izrecno sklenili ta boj sprejeti – iz poli-
tičnih prestižnih razlogov.**«

Veliko hujše izmišljotine in žalitve so naslednje:

»**Partijci so nekomunistične partizane načrtno posta-
vili na najbolj izpostavljena mesta. Komunistično vodstvo
se je med bojem umaknilo na gozdnato Jelovico.**

Po dveh dneh trdega boja so se tudi ostali partizani pod pri-
tiskom nemških topov **umaknili tja, kolikor jih ni – zlasti iz
vrst nekomunistov – padlo ali bilo hudo ranjenih.**

Vaščane pa so prepustili nemškemu maščevanju.»

Dobro je, da bistvo tega dogajanja že poznamo, zato vsakdo
lahko sam presodi, kakšnih nizkosti so se in se še oprijemljejo
večni nasprotniki.

Ker je resnica že znana, naj navedem samo, kdo je bil posta-
vljen na najbolj izpostavljena mesta, komunisti ali nekomunisti, če-
prav so tako domači nasprotniki kot okupator kar vse partizane
zmerjali s komunisti. Pa vendar! Na najnevarnejša mesta so bili
določeni najbolj hrabri, ki jih ni bilo malo. To so bili v prvi vrsti mi-
traljezci. Teh je bilo 22 in bi vse težko našteali. Zato pa naj govori
podatek: povedano je že bilo, da je v treh dneh **v Dražgošah padlo**

9 borcev, med njimi je bilo več komunistov in skojevcev kot nekomunistov: **4 člani KP in 4 skojevci. Kdo je bil torej na najbolj izpostavljenih mestih? Komunisti!** Poglejmo **samo primer mitraljezca Vinka Žaklja iz Žirov**, s katerim sta bila tudi dva brata. Komandant Gregorčič je Vinkovo drzno trojko postavil k stebrom žičnice, ki je bila približno sredi fronte. Gregorčič mu je zažigal, da se ne sme umakniti, pa čeprav bi mu grozilo uničenje. Prav tja je potem padlo največ granat, kajti topničarji so ugotovili, od kod nanje leti toliko izstrelkov, in kmalu je prižvižgala natančno merjena **granata, ki je pobila vse. Bili so komunisti!** Vinko se ni umaknil, čeprav so granate padale vse bližje!

In takih mitraljezcev ni bilo malo. Vse bi morali razglasiti za heroje! **Tedaj še ni bilo belogardistov, bila je čista narodna obramba.**

Poveljstvo bataljona – po Jeločnikovo »komunistično vodstvo« - se ni prav nič obnašalo po Jeločnikovo, saj smo že videli, da je bilo vseskozi z borci na položajih in nato med umikom. O preostalem nima smisla izgubljati besed.

* * *

Ne moremo tudi mimo takega obrekovalca in ponarejevalca, kot je nekdanji državni tožilec Anton Drobnič. Že leta 1990 je v Novi zavezi pod naslovom **DAN RAZUMA IN ODGOVORNOSTI** zapisal:

»Od partizanskega propagandista (to naj bi bil Janez Stanovnik, op. I. J.) opevana samozavest in odločnost nista dovolj za uspešen osvobodilni boj. **Zadoščata pa za zločinska dejanja, kajti tudi zločinci morajo biti zelo samozavestni in odločni.**

Slovenijo so kot nobene druge dežele v Evropi okupirali kar trije okupatorji. **Demokratski in svobodoljubni Slovenci** nobenega niso bili veseli, čeprav se je eden obnašal huje od drugega.

Illegalni SLOVENSKI POROČEVALEC – seveda še skromen, a vendarle – z dne 8. februarja 1942 je tudi poročal o zimskih dogajanjih na Gorenjskem in o Dražgošah posebej, čeprav je ilegalno izhajal za takratne razmere v oddaljeni, z mejo odrezani Ljubljani. Zato poročila niso mogla biti natančna, vendar so o tem seznanjala vso partizansko Slovenijo.

SLOVENSKI POROČEVALEC

Leto III.

INFORMACIJSKI VESTNIK OSVOBODILNE FRONTE
8. februar 1942.

Štev. 6.

IZVLEČEK IZ MESEČNEGA POROČILA GORENJSKEGA ŠTABA SLOVENSKEGA NARODNO OSVOBODILNIH PARTIZANSKIH ČET IN ODELKOV NARODNE ZAŠČITE

25.XII.1941. napad na Hotovlje pri Poljanah in nad Črnim vrhom: Nemci 104 mrtve in ranjene. Do 27.XII.1941. v treh dneh borbe. Te borbe so se vršile na Pasji ravnini in nad Črnim vrhom, na Kovskem in Valterskem vrhu. Nato smo naredili umik iz Poljanske doline v Selško preko Mohorja v Dražgoše. Mi smo imeli v vseh teh borbah osem mrtvih in 7 ranjenih. Mrtvi so: Mlakar Janko, partijec in slojeviski aktivist iz Senčurja, Mašek Franc, Pušavec Miha, Ručigaj Božo, Koruza Jože, Dolenc Vinko, Subić Ivan in eden neugotovljen iz Poljanske doline.

9.I.1942. in 10.I.42. trajajo boji ves dan od jutra do večera. Nemci cenimo na 2000 mož, streljajo tudi z artilerijo od 3,5 cm, 4,6 cm, 8 in 12 torpedo granatami in rušilnimi ter zažigalnimi bombami. Zažigali so v vasi Dražgoše še dve hiši in dva hleva.

9.I.1942. pa so streljali na skupino 5 otrok, ki so šli po drva. Do sedaj smo odbili vse napade. Nemci imajo ok. 60 mrtvih in ranjenih, mi nobenih žrtev. Morala na njih je dobra, enako zdravje. Tudi vaščani se v splošnem dobro drže.

Po borbi v Poljanski dolini, to je 27.XII.1941. zvečer smo krenili na Sv. Mohor. Tam smo pripravili akcijo na konzum na Dobravi. Zaplenili smo ok. 3000 kg živil: in večjo količino špecerijskega blaga in enega konja. Konzum je bil nemški. Isti dan smo organizirali zasedo na cesti v Selški dolini v Soteski, ki pa ni imela uspeha zaradi prepoznega prihoda naših čet, oziroma zaradi njegovega prihoda Nemcev. Isti dan podpiranje žel. proge pri Beznici, ki ni uspela zaradi slabega razstreljiva. 31.XII.1941. zjutraj smo se preselili v Dražgoše.

Od 1.I. - 9.I.1942. smo uredili naše novo taborišče, postavili smo zasede v obrambo naše postojanke. Imeli smo z ozirom na novo dospele partizane dnevno vojaške in politične tečaje. Od 9.I. do vključno 11.I.42. zvečer je trajal napad in borba proti Nemcem, ki so napadli s pehoto in artilerijo. Nemške čete so prišle iz Kroke preko Jamnika proti Dražgošam, iz Selc preko Sevnice in Čušnjega proti Rudnemu in Novaku. Nemške sile smo cenili na približno 2000 do 3000 mož. Del njihovih sil je prispel tudi iz Štajerske.

9.I.42. je artilerija prišla boj, okoli 13 ure je pa prišla pehota boj proti nam. Bila je na vseh odsekih z velikimi izgubami odbita. Mi ta dan nismo imeli nobenih žrtev. Nemško vojaštvo, ki je prišlo iz Kroke, se je po prvem spopadu z nami panično umaknilo v hišo na Lajšah in ni hotelo več na bojišče. Vsi poskusi poveljnikov in grožnje s puškami, da bi vojaške ponovno pripravili na spopad, se niso posrečile. Ta skupina je stala okrog 200 mož. Nemška skupina, ki je prišla iz Selc proti Dražgošam, se je po dvodnevnem boju proti nam sprla in uprla ter se medsebojno streljala s puškami. V tej zmešnjavi je nanje streljala njihova artilerija, nakar so se neredno umaknili. Nemci so obdržali postojanke le v dolini in okoli Novaka.

10.I.1942. ni bilo pehotnih napadov na naše postojanke, pač pa se je ta dan artilerijski ogenj stopnjeval. Začel je okoli 13 ure in trajal do 18h.

9.I.1942. je nemška skupina zažigala nekemu bajtarju hišo. Delali so tudi po vaseh preiskave, grozili ljudem in jim pokradli hrano ter perilo. Nemška skupina, ki je bila pri Novaku, je streljala na skupino 5 otrok, ki so šli po drva. 9. in 10.I.1942. sta zgoreli dve hiši in dva hleva od zažigalnih granat. 10. do 11.I.1942. smo poslali manjši odred partizanov v zasedo proti Čušnjici, da napade Nemce v dolini v bok, artilerijo in avtomobile. Ta naša zaseda ni uspela, ker so bili Nemci povsod po bližnjih gričih in

Pripravljali so se na odpor in upor proti okupatorjem. Takoj po njihovem prihodu so ustanovili tajne vojaške organizacije pluralne Slovenske narodne vojske: Slovensko legijo, Narodno legijo in Sokolsko legijo, kmalu tudi tajno politično organizacijo Slovensko zavezo ... Priprave so bile temeljite, predvsem pa preudarne, premišljene. Ni jim manjkalo odločnosti in samozvesti, saj so jo kmalu pokazali v odločnem in ostrem odporu proti komunističnemu nasilju. (Zakaj pa ne proti okupatorjem, op. I. J.) **Preudarno so čakali** na skladno delovanje z zahodnimi zavezniki (bili so vendar v protinacističnem bloku, op. I. J.) **in niso na vrat na nos vzdignili brezupnega upora** malega in razkosanega naroda proti trem mogočnim sovražnikom. **To bi bilo samomorilsko dejanje.**

Povsem drugače je storila komunistična partija s svojo Osvobodilno fronto. Tega boja pa niso vodili tako, da bi varovali Slovence in njihovo premoženje, narodovo ozemlje, njegovo kulturo in njegove koristi. Slovenska življenja niso bila toliko vredna kot angleška! **Svoj tako imenovani NOB so vodili na skrajno brezobziren način,** ne brezobziren do sovražnika, ampak **do lastnega naroda**« (podčrtal I. J.).

Spomnimo se, kaj je o tistem obdobju in obnašanju komunistov na eni in meščanskih strank na drugi strani ugotavljal pisatelj in župnik Fran S. Finžgar:

»Vsa vodstva strank so takoj po okupaciji zbegana zborovala in niso vedela, ne kako in ne kam. Nato so **rajši sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev** za boj zoper brate Slovence. **To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež.** Edina Komunistična partija je takoj spoznala položaj. Z drznim pogumom so ustvarili trdno povezanost vseh, ki so bili pripravljeni na boj z okupatorjem« (podčrtal I. J.).

Anton Drobnič ob teh dejstvih vseeno »filozofira« o njihovi odločnosti, samozvesti in »previdnih« pripravah na odpor in upor! Iz takih manevriranj so **rodili oster odpor proti komunističnemu »nasilju« in Osvobodilni fronti.** Zdaj smo vsaj natančneje seznanjeni, znano pa je tudi, da sta **ban dr. Marko Natlačen in škof dr. Gregorij Rožman že v aprilu in maju 1941 začela sodelovati z italijansko fašistično oblastjo** in priznala priključitev »Ljubljanske pokrajine« k italijanskemu cesarstvu. Dala sta jim smer. **O tem Anton Drobnič molči!** Kaže pa, da se

tudi Drobnič in somišljeniki zavedajo, kako nujno bi se bilo treba upreti okupatorjem, a so bili »preudarni in previdni«.

V nadaljevanju A. Drobnič spregovori tudi o Dražgošah. Najprej govori o tem, kako so se partizani po izzivalnih akcijah umikali v varne gozdove, prebivalce pa na milost in nemilost pustili sovražnikovim zločinom.

»Najbolj žalosten primer takšnega neodgovornega upornišтва je **'bitka' v Dražgošah, kjer so partizani vas izrabili za napad na Nemce, nato pa vas in vaščane pustili brez obrambe sovražniku, ki je vas požgal in številne vaščane pobil.**«

Njemu in njegovim sodelavcem pride prav tudi primer goriške fronte, o čemer A. Drobnič pravi:

»Najbolj znan primer takšnega neodgovornega in nerazumnega postavljanja je goriška fronta septembra 1943, ko se je partizansko poveljstvo, ki mu po znanem geslu **'žrtve morajo biti' ni bilo mar človeških življenj.**«

Nazadnje je Anton Drobnič govoril na žalni svečanosti 7. oktobra 2001 v Teharjah, kjer je upravičeno obsojal poboje domobrancev in vse v zvezi z njimi, nato pa je škof dr. Anton Stres dostavil:

»**Teharske grozote lahko primerjamo tudi z Auschwitzem in Srebrenico.** Ljudje so bili tu ponižani na raven živalske črede.«

Res je in vsakdo ima že iz starorimskih časov pravico do imena in groba. Da, toda velika **razlika je**, če je pri nekom **vzrok smrti sodelovanje z okupatorji med domobranci ali vzrok pogubljenja v taboriščih smrti nacističnih gospodarjev zaradi upora!** Tega ne gre enačiti!

Velikonjev, Žajdelov ali Tozonov refren **ŽRTVE MORAJO BITI** je tendenciozno prirejen iz gesla, da **BREZ ŽRTEV NI BOJA IN UPORA!** Naj ne bo pozabljeno, da so nasprotniki partizanstva med neenakopravnimi boji na goriški fronti z generalom Rupnikom snovali slovensko domobranstvo, namesto da bi priskočili na pomoč ogroženim primorskim množicam.

V resnici je slovensko domobranstvo **ustanovil** SS-general **Erwin Rösener**. To je kar sam pojasnil 20. aprila 1944 med prisego na stadionu v Ljubljani. Pravzaprav s ponižujočimi besedami:

»**Jaz sem dal povelje za ustanovitev slovenskega domobranstva. Iz onih majhnih krdel tako imenovanih belogardističnih legionarjev je na moj ukaz zraslo slovensko domobranstvo.**«

GLASOVA PREJA na temo upora 12. decembra 1996 v gostilni na Vidmu v Poljanah. Od leve: škof dr. Vekoslav Grmič, Miha Naglič, France Kavčič-Veljko in Zdravko Krvin.

Tako so spadali pod njegovo SS policijsko poveljstvo.

To so **bile torej Drobničeve »pluralne, preudarne in čakajoče uporniške vojaške organizacije«.**

* * *

Proti koncu ne smemo pozabiti tudi Glasove Preje, ki je bila 12. decembra 1996 v gostilni Na Vidmu v Poljanah. Tema: **UPOR KOT MORALNO DEJANJE**. Moderator je bil publicist Miha Naglič.

Ker zaradi ignorance na Prejo nisem bil povabljen, kot tudi ne zgodovinarja dr. Tone Ferenc in Ivan Križnar, lahko pišem le na podlagi tistega, kar je moderator Miha Naglič o poljanski vstaji poročal v Gorenjskem glasu (20. decembra 1996) in v Sobotni prilogi Dela (4. januarja 1997). Oboje ima podobno vsebino, zato se bom odzval na oboje hkrati.

Najprej: Nagličevo pisanje je pri mnogih ljudeh, zlasti nekdanjih borbih, zbudilo ne le začudenje, temveč tudi proteste. Ni težko ugotoviti negativnih tonih v zvezi z obravnavanjem vstaje in NOB sploh.

Piše, da so duhovi začeli zaudarjati »tako zelo, da je moral 12. decembra 1996 priti v Poljane sam dobri škof iz Maribora (dr. Vekoslav Grmič) in nam razložiti, da je bil tedanji upor krepost – moralno dejanje«. Že začetek je malce posmehljiv. Ali pa: »Nekateri so hoteli **uprizoriti** prava predavanja.« Mišljen je narodni heroj Maks Krmelj, 90-letnik – in moderator ni spoštoval niti njegovih let, zapisal je, »da so borci ob praznikih v Krivarjevi maniri (Kri-var - Maks Krmelj) poveljevali svojo stvar«.

In kaj naj bi pomenilo tisto o sprevrženosti v oddaji »Še pomnite, tovariši«, ko je znano, da sem jo 18 let urejal prav jaz!?

Povsem neužitno je tudi, da dražgoške proslave niso več »zapovedane«, kar naj bi pomenilo, da so prej bile. »Kult dražgoške bitke pa se je spočel v 70. letih in sodi v okvir protiliberalnega partijskega udara.« S tem je **citiral zgodovinarja Jožeta Dežmana**, edinega povabljenega zgodovinarja na Prejo, ki je na simpoziju o poljanski vstaji 1991. leta v Transturistu v Škofji Loki med resnimi ljudmi, med »sivimi glavami« o poljanski vstaji pobalinsko žaljivo in z rokami v žepih »razložil«, da je bil »**štos poljanske vstaje v tem, da je nekaj komunistov nategnilo par sto Poljancev. Štos dobrega marketinga je v tem, da nekoga 'nategneš'. In tedanji komunisti so to znali.**«

Po Nagliču je bil upor »v službi boljševiške zablode«, na pomoč pa je poklical še katekizem, v 5. točki dokazuje, da je bil upor zgrešena stvar. To so teze tedanje Cerkve in domobranstva. Torej – Grmičeve postavke niso pomenile in ne pomenijo za moderatorja nič!? Bilo je izrečenih in potem zapisanih v časopisju veliko kolaborantskih tez.

Iz tega ni težko razbrati, da je bilo vse skupaj razdrobljeno, brez strokovnosti, izvzet je škof Grmič, saj moderator sam piše, da je bilo »ozračje razgreto« in da mu je pogovor komaj uspelo usmerjati.

Pogovor se ni gibal v okviru zastavljene teme (izjema dr. Grmič), razvijal se je na nizki ravni. Poleg tega je bilo slišati vrsto nedorečenosti, izraženih več dvomov, o pobojih domobrancev je bilo povedano kar »počez« in bili so pripisani vsem partizanom itd.

Ni pa bilo, kar bi morala biti prava podlaga, načeto vprašanje o Hitlerjevem genocidnem in uničevalnem načrtovanju, še manj je bilo načeto razčlenjevanje grozljivega WANDZEITUNG-a, na katerem je vsak stavek nezaslišana laž. Očitno je bil zgrešeno in tendenciozno sestavljen vodstveni tim

Preje, očitno so bili preračunljivo ignorirani preudarni zgodovinarji in analitiki, kot na primer dr. Janko Pleterski, dr. Tone Ferenc, Ivan Križnar ali Zdravko Klanjšček. Ti so bili leta 1991 tudi nosilci omenjenega simpozija zgodovinarjev v Škofji Loki. Vsa Preja bi zanesljivo potekala drugače in koristneje! Tudi sam sem bil tedaj na simpoziju in **dotlej napisal tri knjige o decembrski vstaji in Dražgoški bitki, o čemer so moderatorji Nagličeve vrste molčali.** O tem na Preji nihče ni rekel niti besede ali bolje: podatki iz njih – tudi kritični – niso bili uporabljeni. Preveč oprijemljiva ignoranca, da bi lahko molčal!

Da ne bom krivičen, naj navedem naslednjo kritiko oz. predlog, ki ga je izrekel Jože Dežman.

»V dražgoško zgodbo je treba vplesti vse vidike, **tudi propad snemanja filma.** Nedvomno so Dražgoše zaslužno velik ljudski dogodek.« Dodaja še:

»Naj ne bo pozabljeno, da so vstaja in boji v Dražgošah nacistično Nemčijo razbesneli tako, da je pripeljala inženirsko enoto, ki je sistematično minirala vse stavbe (že požgane, op. I. J.) v Dražgošah. (Prepisano iz mojih knjig, op. I. J.). **Tako so Dražgoše neizbrisen spomenik nacističnega barbarstva.**«

Bilo bi spodbudno, če bi se zgodovinar J. Dežman dosledneje držal te in take smeri. Prav sem bi spadal omenjeni WANDZEITUNG. Tisto o »vidikih« in o propadlem filmu je po obljubi pred leti obdelano v pričujoči knjigi.

* * *

Za konec še nekaj neprijetnih, a potrebnih ugotovitev prav v zvezi z večkrat omenjenim, laži in obrekovanj polnim WANDZEITUNG-om – Stenskim časopisom. Zdaj ni potrebno, da ponavljam, kdaj in kdo ga je natisnil in razširil (glej fotokopijo), temveč da ga ni več v dražgoški šoli. Kdo in zakaj ga je odstranil in kakšna je bila na to (in verjetno je še) reakcija. Zaradi avtentičnosti bodo podatki o tem ponovljeni iz Gorenjskega glasa 4. marca 1997. Glavne osebe: sedanji železniški župan Miha PREVC, Ludvik JELENC, predsednik Krajevnega odbora ZZB NOV Dražgoše, in prejšnji župan Železnikov Alojz ČUFAR.

Zadnja leta srečanja v januarju začenja in pozdravlja gostitelj, tj. železniški župan Miha Prevc. Svoje nagovore ponavadi za-

čenja s poudarki, da se »**spominjamo tragičnih dogodkov** izpred toliko in toliko let«, ali letos, ko je poudaril, da si »**spoštljiv spomin zaslužijo vse žrtve** ter trpljenje domačinov, saj so mnogi izgubili svoje najdražje, svoj dom in bili sredi zime pregnani gororoki«. Dodal je, da »**gorje narodu, ki pozablja, ki svoje prihodnosti ne gradi na preteklosti.**«

Tako je in zelo je hudo ob spominih na ubite sovaščane in svojce, ki jih je tudi župan nekaj izgubil. **Vendar, on je župan in podlaga januarskih srečanj so predvsem siloviti boji**, zaradi katerih je prišlo do zločinskih in tragičnih dejanj. Zato bi človek pričakoval, da bo Miha Prevc kot župan občine, ki ne zajema samo Dražgoš, najprej omenil bitko in presegel ozke vaške meje in žrtve. **Zato v Dražgošah ne zveni preveč pohvalno, če kdo najprej omenja žrtve, ki so bile še kako velike in resnične, bitko pa uvrsti na drugo mesto.** Jasno je, da vsak govornik z vso pravico pripravi nagovore po svoje, a iz omenjenega je videti, da **sedanji župan daje prvo mesto domačim tragičnim žrtvam in bitke ne ceni tako kot večina drugih.** Da ima župan Prevc različne pomisleke, bomo videli v nadaljevanju.

Pa pojdimo po poti časopisnega poročila.

Gorenjski glas 4. marca 1997.

*Zaostrovanje odnosov med občinskim svetom
občine Železniki in borci v Dražgošah*

NOVE BITKE ZA DRAŽGOŠE

Poleg že skoraj dvomesečne polemike o dražgoški bitki, ki poteka vse od letošnje (1997) proslave teh dogodkov na straneh našega časopisa, že dobrega pol leta traja in se pogloblja tudi nesporezum o slikah iz teh časov, ki visijo v šoli. **Zvezdo na Bičkovi skali pa so požagali že trikrat.**

Sklep občinskega sveta o odstranitvi slik s tematiko NOB iz šole v Dražgošah, ki ga je ta lani (1996) na predlog odbora za družbene dejavnosti **občine Železniki soglasno sprejel, so borci v Dražgošah označili za vandalizem.** Občinski svet sedaj vse glasneje zahteva, da se borci za **tako izjavo opravičijo, borci pa opozarjajo, da se želi prikriti zgodovinska dej-**

stva. Za mnenje smo vprašali predsednika obeh strani in prejšnjega župana.

Miha Prevc, predsednik občinskega sveta občine Železniki:

»Občinski svet je sklep o tem, da naj osnovna šola Železniki slike s tematiko NOB na podružnični šoli v Dražgošah prenese v ustrezno zbirko v Muzeju v Železnikih, sprejel soglasno že 30. avgusta lani. Prav tako je bilo že v lanskem občinskem proračunu namenjeno del sredstev za ureditev zbirke v muzeju, kar je bilo tudi uresničeno. Ne nazadnje je muzejska zbirka tudi v brunarici Cankarjevega bataljona v Dražgošah in po našem mnenju bi tja sodila tudi slika (WANDZEITUNG) z nemškim razglasom, ki je visela v šoli. Moram pa reči, da takega mnenja nismo bili le občinski svetniki, pač pa tudi krajanji Dražgoš, ki so na zboru krajanov podprli stališča, **da se sporni razglas (Wandzeitung) ne obesi več v prostorih šole v Dražgošah.**

Zaradi sklepa občinskega sveta, nas je Krajevna organizacija ZB NOB obtožila, da **gre pri tem za vandalizem znanih oseb, čeprav** je sklep jassen: slike naj se shranijo v muzeju, torej nismo zahtevali, da bi se uničile. **Zato smo svetniki zahtevali, da se KO ZB za te besede opraviči.** Do danes tega nismo dobili, očitajo pa nam, da se nismo pripravljani pogovarjati.

Sporni plakat (Wandzeitung) se od ostalih dveh bistveno razlikuje **po spotakljivem velikem nemškem (pravilno nacističnem – svastika) križu.** To je bilo sporno za mnoge obiskovalce, tudi za šolske inšpektorje. Otroci imajo na hodniku, kjer je slika visela, telesno vzgojo in **zelo malo bi bilo potrebno, da bi se ta slika poškodovala** ali poškodovala kakega učenca. Svet občinskega sveta je jassen: takoj ko prejmemo opravičilo za »vandalizem«, smo se pripravljani z borci pogovarjati.«

Ludvik Jelenc, predsednik Krajevnega odbora Zveze borcev NOB Dražgoše:

»Borci in tisti, ki so doživeli dražgoško bitko, smo si že ob izgradnji šole v Dražgošah **prizadevali, da bi dobili razglas** (v nemškem in slovenskem jeziku), **v katerem so Nemci zapisali, da so Dražgoše na Južni Koroški,** torej na nemškem ozemlju in **da so neposlušne, saj so pod streho vzele bandite.** Na Dražgoše je bil izvršen **napad s težkim orožjem in pri tem**

Župan Miha Prevc, Ludvik Jelenc – predsednik krajevnega odbora ZZB in Alojz Čufar, prejšnji župan občine Železniki.

opozarjajo sosednje vasi, da bo vsak, ki bo ponudil zatočišče vaščanu Dražgoš na begu, obsojen na smrt. V šoli poleg slike s tem oglasom visi tudi pano s portreti padlih ter slika z motivi požgane in razrušene vasi. ***Ta plakat nam je v Dražgošah svet, saj najbolje kaže usodo in zgodovino. Zahteva po tem, da se ta plakat s kljukastim križem odstrani, je po našem mnenju poskus, da bi zakrili, s kom in pod kakšnim simbolom so nekateri sodelovali. Pri tem se izkoriščajo sedanje politične razmere, ko nekateri celo zanikajo vrednote narodnoosvobodilnega boja.***

Trdno smo prepričani, da otroci morajo zvedeti resnico, zakaj so bile Dražgoše tako prizadete. Tudi drugačne politične razmere zgodovinskih resnic ne bi smele zakrivati. Sam sem bil v vrsti za streljanje in sem eden od dveh, ki sva uspela zbežati, tedaj pa sem izgubil tri brate in očeta. Sodeloval sem v obnovi vasi, ko nismo nikdar gledali na to, za katerega posameznika gre. Tudi ideoloških očitkov ne sprejemam, saj sem bil med tistimi, ki so dosegli, da se je v Dražgošah zgradila nova cerkev.

V odgovoru na sklep občinskega sveta omenjam **dve vrsti vandalizma: vandalizem neznanih oseb, ki se je pokazal pri že trikratnem žaganju zvezde, ki je bila postavljena na Bičkovsko skalo (nazadnje novembra lani – 1996) in skrunitvijo spomenika in obeležja pri Dolenji vasi.**

Naj takoj pripomnim, da sem tudi **med podpisniki peticije proti vandalizmu**, kakršen je bil podiranje križa na Škrlatici. **Vandalizem** znanih oseb pa se kaže **v odnosu občinskega sveta**, ki se mu ni zdelo **niti vredno, da bi nas v Dražgošah o svojem sklepu za odstranitev slik obvestil**, čeprav vedo za našo organizacijo. Sklenili smo, da **se nikakor ne bomo opravičevali**, tudi za ceno obsodbe in zavora ne. Pametni ljudje se seveda pogovorijo in mi smo **v začetku županovega mandata in sveta tak pogovor imeli**. Žal je ta sklep daleč od tega, ko smo se dogovorili, kakšen naj bo odnos do preteklosti. Smo pa se še pripravljeni pogovarjati.«

K vsemu temu je Alojz ČUFAR, prejšnji župan, rekel:

»Za občino Železniki ti prepri o preteklosti vsekakor niso dobri, saj nas odvrčajo od nalog in prizadevanj, da bi reševali probleme sedanosti in razvoja v prihodnosti. Mislim, da bi si morali za umiritev in ureditev odnosov prizadevati obe strani. Mene **žalosti tak odnos do obdobja, ki se ga v zgodovini teh krajev**, kot sem že večkrat poudaril, **ne bi smeli sramovati, saj je poleg korenin slovenske samostojnosti prinesel tudi marsikaj dobrega** za ljudi, zlasti delavce.

Več strpnosti in medsebojnega spoštovanja bi lahko prispevalo k sodelovanju in strnitvi sil za reševanje sedanjih nalog.

Sam sklep občinskega sveta o odstranitvi slik je seveda zakonit, ne strinjam pa se z zaostrovanjem odnosov. Razumeti bi morali, da so ti **ljudje prizadeti**, saj poleg tega doživljajo tudi **prave vandalizme**, kot so na primer **v Dolenji vasi in na Bičkovi skali**.«

Po zapisu Štefana Žargija, Gorenjski glas 4. marec 1997.

Komentar o vsem tem, predvsem pa o županovem odnosu in odnosu njegovega sveta, menda ni potreben. **Vsakdo si zlahka ustvari sodbo sam!**

11.

**O propadlem televizijskem
in filmskem projektu**

Jeseni 1979. leta smo v časopisju lahko brali in tudi na televiziji videli, da so v **središču slovenskega kulturnega dogajanja priprave na filmsko in televizijsko snemanje scenarija o znameniti dražgoški bitki**. Bil sem prijetno presenečen, saj sem dotlej napisal že tri knjige o njej. Poleg tega nisem bil tisti, ki bi kaj takega ponudil filmarjem. Že pred leti se je s to zamisljivo začel ukvarjati Franček Rudolf, ki je napisal tudi prvi scenarij. Povedal mi je, da je imel za podlago mojo zadnjo knjigo o bitki. Sicer pa se je za ta projekt takoj zavzel tudi slovenski politični vrh in mnogi drugi v prepričanju, da ta dogodek, če kateri, zasluži filmsko obdelavo in da je to pravzaprav naš dolg. **Ustanovljen je bil projektni svet**, ki ga je vodil Vinko Hafner, v njem pa so bili številni vidni politiki in ustvarjalci.

Pravzaprav je bilo družbeno prevzemanje odgovornosti za projekt hkrati priznanje veličini dražgoške bitke. Bila je prava družbena verifikacija priprav na snemanje filma.

Tone Partljič je 15. novembra 1979 v reviji STOP zapisal:

»Eno najbolj pretresljivih poglavij naše narodnoosvobodilne vojne se je nedvomno odigralo v Dražgošah. Prav je, da Slovenci dobimo film ali TV nadaljevanko o herojstvu in zločinu.«

Toda kmalu so se začele homatije okoli pisanja scenarija, vedno več je bilo nerazumljivih zapletov, vedno več smo slišali o neodgovornem zapravljanju predvidenega denarja, o milijardah razmetanih sredstev. In projekt naj bi obravnaval tematiko z visokimi etičnimi vprašanji! Ni šlo skupaj. Ljudje so se vedno pogostejše spraševali, kaj se dogaja z »Dražgoško bitko«, spraševali so tudi mene, ki o tem nisem kaj prida vedel. Ljudem sem govoril o pripravah, kolikor mi je bilo znano. Ob vprašanju, koliko sem dobil od predvidenega denarja, sem povedal, da so mi naklonili skromen pavšal v višini 57.000 din. Ko sem se čez dolga leta dokopal do zapisnikov in dokumentov, so vame zazijale grozljivo visoke številke. Malodane kot v kaki ameriški filmski družbi! In kar na šestih straneh! Preveč, da bi jih ponavljal.

Tako sem tudi zvedel, da je delegat Kulturne skupnosti Slovenije V. K. ugotavljal:

»K projektu smo pristopili aktivistično; bil je slabo pripravljen in zaradi tega je nastala prava verižna reakcija najrazličnejših problemov. **Na račun »Dražgoške bitke« so vsi hoteli nekaj iztržiti.**«

Ivan Križnar, v svetu delegat CK ZKS, je na seji sveta z vso ostrino zahteval odgovor, zakaj so bile porabljene 3 in pol milijarde dinarjev že pred začetkom snemanja. Čez nekaj dni mu je bilo sporočeno, da je bilo v resnici porabljenih 6 milijard. Neverjetne številke za niti en dan snemanja!? Spraševal se je, kakšna bo ob vsem tem televizijska nadaljevanka in kakšen film. Če bo v nasprotju z bistvom NOB in z bitko, kdo bo nosil odgovornost za takega »spačka«?

Dražgošani so vse pogostejše zmajevali z glavami ob delu in nedelu filmsko-televizijske ekipe. Zlasti zainteresirano so spremljali projekt udeleženci dražgoške bitke, saj je bilo okoli snemanja vse več pompa in govorjenja o nepravilnostih in zlasti o neodgovorni porabi denarja! Tudi sam sem se začel v raznih medijih oglašati z vprašanji, kaj se dogaja tako kvarnega, da že vpliva na ljudi. Medtem je Ivan Ribič 3. decembra 1977 v Gorenjskem glasu razglasil, da je scenarij (bil je že tretji scenarist) končan. Bil je težko pričakovan in pomemben, zato naj navedem njegovo sporočilo:

»Scenarij za največji slovenski filmski in televizijski projekt »Dražgoška bitka« je narejen. Napisal sem ga brez vsakih 'olepšavanj' ... Bitka v Dražgošah je veliko pokazala ... Na upor v Poljanski dolini smo dolgo pozabljali ... Hkrati pa moram povedati, da nisem pripravil nobenega spektakla ...« (Kar pa ne drži popolnoma, op. I. J.)

Ljubljanski televiziji je izročil 1.000 tipkanih strani scenarija »... RTV bo v najbližji prihodnosti začela snemati **največji slovenski filmski projekt**. Posnetih bo **10 enournih televizijskih nadaljevanj in triurni celovečerni film**. V filmu bo nastopalo **prek sto igralcev in veliko statistov**.«

Tudi to je tedaj sporočil scenarist Ivan Ribič.

* * *

Na vse to in na vse bolj znana negativna dejstva so se začeli oglašati dražgoški borci. Prišlo je tako daleč, da so, **živih je bilo še 42**, v TV-15 11. decembra 1980 zapisali:

»Domicilni odbor Cankarjevega bataljona je zaradi velikega zanimanja najširše slovenske javnosti za usodo filmskega projekta Dražgoška bitka dolžan nameniti večji del časa seje prav temu vprašanju. Borci Cankarjevega bataljo-

na, predvsem pa udeleženci dražgoške bitke, smo dolžni odgovoriti slovenski javnosti na njihova vprašanja, kaj o tem problemu menimo mi.

Prvo, kar naj povemo, je, da smo udeleženci dražgoške bitke za priprave filmskega projekta **zvedeli tako kot drugi iz sredstev javnega obveščanja ... Hoteli smo sodelovati pri tem, a do organiziranega sodelovanja ni prišlo.** Le posamezniki so bili povabljeni na krajše pogovore, a le o obrobni vprašanjih glede opreme.

Ko smo po večkratnih zahtevah končno le dobili scenarij, se je več borcev dražgoške bitke zavzeto lotilo dela s konkretnimi **pripombami na nekatere zgodovinske netočnosti, ki bi lahko skrivile prikaz in pomen bitke. Na pripombe nismo dobili odgovora.** Vse do danes nimamo nobenega vpogleda v projekt.

Ogorčeni obsojamo nevesten in malomaren odnos do vseh odgovornih ... Borci NOV smo še posebej občutljivi pri prikazovanju partizanskih likov in partizanskega življenja ... Mislimo, da imamo mi, **dražgoški borci, vso moralno pravico zahtevati, da pristojni organi temeljito opravijo svoje naloge ter o ugotovitvah obvestijo slovensko javnost ...**«

* * *

V zvezi s problematičnim snemanjem filma in nadaljevanke se je 27. oktobra 1980 in že prej **sestal najožji politični aktiv.** Sestanek je vodil predsednik CK ZKS France Popit.

Zdaj imam priložnost in moralno pravico, da del zapisa o teh razpravah predstavim javnosti. Ljudje so bili razmeroma kmalu obveščeni o poteku škodljivega snemanja projekta.

»... **Tovariš Vinko Hafner je uvodoma navedel nekaj razlogov, ki so pripeljali do zapletov v zvezi s snemanjem nadaljevanke in celovečernega filma 'Dražgoška bitka'.** Težave so se začele že s pripravo snemalnih knjig, ki so osnova za realizacijo celotnega projekta. Predvidenih je bilo 10 nadaljevanek po 60 minut, pri dokončni dodelavi snemalnih knjig, ki se je zavlekla za tri mesece, pa se je gradivo razširilo na 13 nadaljevanek po 70 minut. Zato se je pojavila dilema, ali sprejeti nadaljevanke ali ne; ali naj bo veren povzetek resničnih dogodkov od kapitulacije Jugoslavije do same dražgoške bitke ali pa naj bo bolj umetniško

samostojna zasnova, grajena na usodi borcev Cankarjevega bataljona, s čimer bi dosegli večji dramaturški in umetniški uspeh. Družbeni svet je podpiral zahtevo po zgodovinsko resničnih dogodkih, seveda s tem, da so umetniško tako izdelani, da bodo privlačni za mlado generacijo. Dogovorjeno je tudi bilo, da bi z glavnim snemanjem začeli že v pretekli zimi, končali pa konec letošnjega leta. Tako bi bila nadaljevanka pripravljena za predvajanje **spomladi 1981 ob 40-letnici NOB** in revolucije ter same dražgoške bitke. Vendar v trenutku, ko naj bi se pričelo s snemanjem, snemalne knjige niso bile do konca izdelane, v samo scenografijo in tehnične priprave pa je bilo vložnega že veliko dela in sredstev (približno eno milijardo Sdin). Tu so poslovni odbor, izvršni producent in tudi sam družbeni svet naredili **prvo napako**, namreč, odločeno je bilo, da **se snemanje začne, in sicer z množičnimi scenami. Tako se je snemanje začelo meseca januarja (namesto novembra lani)** in do danes je posnetega približno ena četrтина gradiva, čeprav so doslej posnete tehnično in finančno le manj zahtevne epizode. Strokovnjaki pravijo, da je tisto, kar je posneto, dobro in da je ekipa sposobna delati naprej.

Prvi večji defekti so se pokazali zaradi neorganiziranosti in nesposobnosti v pripravi dela izvršnega producenta Vibe filma. Zaradi tega je prišlo do neracionalnosti izrabljenih snemalnih dni. **Letos poleti se je problem zaostрил in družbeni svet je bil meseca junija seznanjen z že zelo zapleteno problematiko realizacije projekta**, predvsem glede financiranja, kajti **za eno četrтino posnetega gradiva je bilo porabljenih že 11 milijard Sdin, s tem da je 9 milijard že bilo potrošenih, 2 milijardi sredstev pa je dolgov.** Ugotovljeno je, da bi za dokončno realizacijo projekta **potrebovali dodatnih 12 milijard Sdin.** Z vedno večjo ostrino so se začele zastavljati dileme: ali nadaljevati s snemanjem, kako zbrati dodatna finančna sredstva in **kdo naj prevzame** realizacijo projekta.

Glede na to, da bi **povzročili še večjo družbeno škodo, če bi prenehali s snemanjem**, je bilo v razpravi poudarjeno, naj se s snemanjem **nadaljuje**. Ker pa trenutno ni dokončnih snemalnih knjig in finančne konstrukcije, bi zaradi tega ob takojšnjem nadaljevanju snemanja **trpela kvaliteta**, znatno pa **bi naraščali stroški**, ker bi morala gledališča zaradi angažiranosti svojih igralcev spreminjati programe, za kar pa bi se seveda zahtevala nado-

mestila. Zato je treba najprej temeljito pregledati in pripraviti snemalne knjige in ugotoviti, ali se lahko projekt skrajša. Na osnovi tega bi pripravili novo finančno konstrukcijo in pretresli možnosti za njeno pokritje. Z RTV Ljubljana naj se takoj začnejo razgovori, da bi v celoti prevzela realizacijo projekta in s tem vso odgovornost do predstavitve nadaljevanke in celovečernega filma. Ko bi bilo vse to urejeno (RTV – izvršni producent, pregled snemalnih knjig in nova finančna konstrukcija), bi ponovno razpravljali o zagotovitvi finančnih sredstev. Ob tem se je treba zavzemati za to, da se v čim večji možni meri vključijo amaterski igralci, JLA, teritorialna obramba, kar bi verjetno zelo pocenilo snemanje.

V razpravi so tudi poudarili, da je treba natančno pregledati dosednji način dela izvršnega producenta Vibe filma in celotne ekipe ter ugotoviti posamično in skupno odgovornost za neracionalno trošenje finančnih sredstev in druge nepravilnosti, temu pa naj sledijo ustrezne sankcije. To še tem bolj, ker se nekateri skušajo skrivati za družbeni svet, ki se je morda res preveč ukvarjal z operativnimi zadevami same realizacije, kar so posamezniki spretno izkoristili. V nobenem primeru pa družbeni svet ne more nositi odgovornosti za nastalo situacijo. O vseh ugotovitvah o dosedanjem načinu dela in sprejetih ukrepih za odpravo nepravilnosti in o sankcijah zoper izvršnega producenta oziroma posameznike je treba sproti in objektivno obveščati javnost ...»

In vendar je 29. januarja 1980 na Kupljeniku nad Bohinjsko Belo ob prisotnosti številnih predstavnikov družbenega življenja »padla prva klapa« tega velikega, a predragega projekta. Ob slovesnem začetku snemanja, ki ga je sekretar Medobčinskega komiteja ZK za Gorenjsko Zdravko Krvina imenoval »zgodovinski dan«, je glavni scenarist »Dražgoške bitke« pisatelj Ivan Ribič nakazal glavne obrise zgodbe.

Žal je kmalu vse skupaj zastalo in pompa ter projekta je bilo konec! Vinko Hafner je o tem v govoru januarja 1981 med drugim dejal:

»TV nadaljevanke in celovečerni film – vse skupaj imenovano 'Projekt Dražgoška bitka' – naj bi na zgodovinsko in umetniško prepričljiv način današnji mladi generaciji v Sloveniji, Jugoslaviji pa tudi v tujini prikazal veličino in učinkovitost, pa tudi človeško tragičnost osvobodilnega boja slovenskega naroda, posebej go-

renjskega ljudstva konec 1941. leta in v Dražgošah. Po daljših pripravah se je januarja lani začelo tudi prvo snemanje in do sedaj je bila posneta dobra četrtina celotne nadaljevanke.

Potem pa, kot vam je znano, se je iz različnih razlogov snemanje ustavilo ... Javnosti je vendarle treba povedati, kaj je s to 'Dražgoško bitko' in z njenim nadaljevanjem ... Doslej je bilo porabljenih znatno več sredstev, kot je bilo načrtovano ...»

Hafner je v nadaljevanju povedal tisto, o čemer sem že govoril.

* * *

Ali je morda veličina dražgoške bitke zaradi neslavnega propada projekta »Dražgoška bitka« kaj zmanjšana? Nekateri nasprotniki to seveda želijo, toda recimo takole: Ali diamant kaj zgubi na svoji vrednosti, če je trenutno onesnažen z umazanijo? Ko je diamant očiščen, je še vedno to, kar je: velika vrednost! Senca in umazanija sta preslabotni, da bi zmanjšali njegovo vrednost, čeprav ga trenutno umažeta.

Zakaj naj bi torej veliki, zgodovinski in legendarni boj, kot je dražgoška bitka, zgubljal na pomembnosti in vrednosti? Ali naj bo dražgoška bitka umazana zato, ker so nekateri Slovenci mimogrede hoteli iztržiti precej denarja, si pridobiti ali povečati slavo, ki bi temeljila na res zaslužnih in znamenitih ljudeh, boricah za svobodo in celo na žrtvah!?

Zato ni čudno, da zaradi stvarne veličine dražgoške bitke ljudje hočejo zvedeti kaj več o nečednih zadevah okoli snemanja nadaljevanke in filma. Ljudje svoj zdrav odnos do »Dražgoške bitke« kažejo in so kazali tudi s pogostim spraševanjem o resnici. To se vidi tudi v povpraševanju po novi knjigi, kajti prejšnjih že desetletja ni moč najti na knjižnem trgu, pa čeprav so bile tri izdaje.

Tudi v tem je upravičenost nove, dopolnjene in popravljene knjige, kakršna je tale.

* * *

Pismo je bilo poslano takratnemu predsedniku programskega sveta Viba filma. Za konec je najbolje, če natisnem pismo in oceno o snemanju dražgoške bitke. Pismo je napisal žal že pokojni Bojan Štih. Objavljeno je bilo v Novi reviji v oktobru 1980.

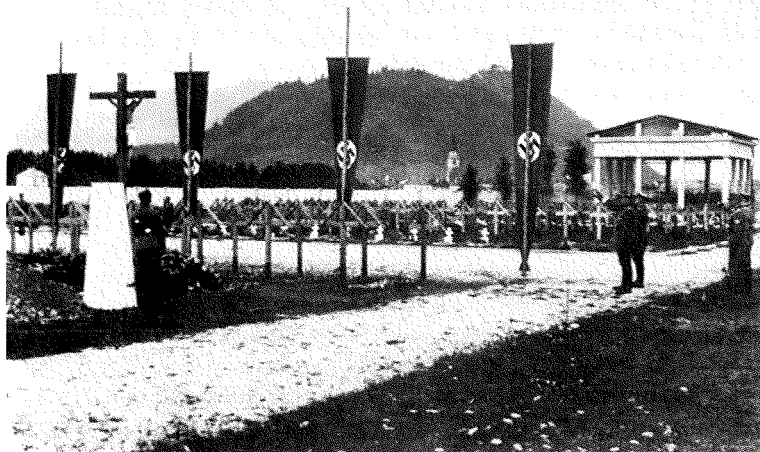
V oceni (14. 8. 1979) Bojan Štih najprej pove, da je namenjena zgolj interni rabi za razpravo o projektu. Med drugim pravi:

»Post skriptum. V mesecih, ki so sledili temu pismu, je bila nadaljevanka skrčena od 10 na 8 epizod. Nove dialoge je napisal Dušan Jovanović. Spričo tega dejstva je prišel trenutek, ko menim, da je objava pričujočega pisma tovarišu Ivanu Hvali upravičena.«

Omenjeno pismo se glasi:

»To, kar imamo pred seboj v obliki tehnične snemalne knjige Dražgoške bitke (verzija v 10 zvezkih, ki sem jo dobil 5. julija 1979) v filmsko-televizijski zvrsti, pripovednem slogu in poslanici – sporočilu, žal **ni ne umetnost in ne zgodovinski dokument**. V Dražgoški bitki namreč nista navzoča ne umetniška fantazija in ne zgodovinska stvarnost. Dražgoško bitko lahko označimo in idejno – estetsko opredelimo kot nazoren primer slabo nadzorovane, nedisциплиnirane in le po vrhu izpeljane **tako imenovane psevdozgodovinske pisarije**, ki se čestokrat prevesi v skribomanijo. Če primerjamo Dražgoško bitko s slovenskimi filmi Na svoji zemlji, Dolina miru, Kala, Dobri, stari pianino, Akcija, Trenutki odločitve, Ne joči, Peter, Balada o trobenti in oblaku, moram ugotoviti in spoznati, da je **Dražgoška bitka** v umetniškem, dramaturškem, filmskem in estetskem pogledu **neizmerno velik in tudi usodno zmoten korak nazaj**. Tudi v primerjavi z nadaljevanko o VOS je Dražgoška bitka **primer filmske in dramaturške revščine**. Kajti v Dražgoški bitki se uresničuje duh skribomanske površnosti, polresnic in pa **banaliziranja zgodovine** in človeških, ljudskih in narodovih usod v tej zgodovini. Z Dražgoško bitko se nadaljuje 'slog', kakršnega smo spoznali v drugem delu televizijske **nadaljevanke Poti in stranpoti**. Pri čemer pa je treba reči, da je **Dražgoška bitka zgolj primer stranpoti**.

Dražgoška bitka, takšna, kakršna je sedaj, je **poskus zgolj 'formalnega'** tekmovanja s tako imenovanimi velespektakli, ki jih pozna jugoslovanska kinematografija v filmih Sutjeska, Bitka na Neretvi, Kozara itd. Tak 'formalni' poskus tekmovanja pa seveda v letu 1979 nima prav **nobene razumne osnove** in zaradi tega tudi nobenega opravičila. Ta poskus tekmovanja je le **malovredna improvizacija**, ki v njej ni nobene takšne umetniške moči, da bi zmogla pokazati veličino osvobodilnega boja Slovencev, se reče boja, ki je bil v vseh človeških **razsežnostih in pomenih**

Staro nemško pokopališče v Kranju. Tu so med drugimi pokopani tudi padli policisti v Rovtu in v Dražgošah.

vsekakor enakopraven in enakovreden junaštvu, moralnemu obnašanju in politično-vojaški modrosti, o katerih pripovedujejo in pričajo dogodki ob Neretvi, ob Sutjeski ali na Kozari. Ob tem vprašujemo, kje je **Ljubljana 1941 do 1943**, kje je XIV. divizija, kje je goriška fronta **1943**, kje sta **Dolenjska** in **Bela krajina** med letoma 1942 in 1945, če že želimo postaviti svoj nacionalnorevolucionarni in vojaški zgled, partizanski zgled enakopraven Neretvi, Sutjeski ali Kozari. S političnozgodovinskega, vojaškostrategijskega in **partizanskotaktičnega** in pa s splošnonacionalnega in revolucionarnega stališča pa je tudi **zelo vprašljivo**, v kolikšni **meri je bil v vasi Dražgoše tako zgleden, tipičen in reprezentativen dogodek** osvobodilnega boja slovenskega naroda, da moramo o njem, na njem in z njim izoblikovati filmsko-televizijski spektakel, kakršnega nam ponujajo avtorji tehnične snemalne knjige Dražgoška bitka.

Dražgoška bitka je v pričujočem zapisu nizka in slaba pa v umetniškem pogledu povsem duhovno nerazvita oblika televi-

zijske oziroma filmske **konfekcije**. Konfekcijska manira, v kateri je napisana Dražgoška bitka, združuje v sebi **slog rutinskega in komercialnega** westerna in **pa agitke ždanovskega** socrealizma. Tovrstne nadaljevanke, ki se ponaša z bedo rutinskega in komercialnega westerna in pa socrealistične agitke, prejkone **ni več mogoče posneti nikjer na svetu**. Zakaj naj bi torej počeli mi nekaj, česar ne počne nihče več? Čas spektaklov je namreč minil, konec pa je tudi serijskih konfekcij, ki so se nekdanj pojavljale v utilitaristični zaporednosti poučnih skioptičnih podob. Verjetno je **kenijska vlada** prav zaradi takih **spoznanj že pred leti zavrnila predlog slovenskega scenarija** o partizanskem gibanju 'Mau-Mau'. Ta zavrnjena dramaturgija pa se je zdaj naenkrat prikazala v **Dražgoški bitki**, le da so **črnice zamenjali belci**.

Dražgoška bitka je napisana v **starikavi in zaprašeni dramaturški tehniki**, ki je bila presežena že pred mnogimi leti v jugoslovanskem filmu in zavrnjena kot pisarija »**od majmuna do Avnoja**«, kakor je eden izmed vodilnih jugoslovanskih politikov in kulturnih teoretikov označil dramaturgijo, ki poskuša strpati v **en sam dogodek kratko in malo vso zgodovino nekega naroda**. In Dražgoška bitka je nazoren primer dramaturgije, ki tlači v mero enega dogodka zgodovino celovitega revolucionarnega in nacionalnega boja slovenskega naroda. Zato je povsem **vprašljiv poskus avtorjev Dražgoške bitke**, da bi skozi boj v **Dražgošah** v nekaj nadaljevanjih **kratko in malo opisali in upodobili slovensko revolucijo** in slovenski osvobodilni boj v celoti in v vseh zgodovinskih, idejnih in človeških razsežnostih tega boja. Kaj takega namreč **sploh ni mogoče**. Že staremu Tolstoju je **bilo jasno**, kaj je del zgodovine in kaj je celota zgodovine, kaj je dokument in kaj je umetniška fantazija. To so »začutili« tudi naši avtorji Dražgoške bitke, pa so zato iz **zadrede in iz grandomanije** začeli dražgoški boj fabulativno dopolnjevati z **množico epizod**, ki pa seveda nimajo **nobene in nikakršne neposredne zveze z glavnim fabulativnim motivom scenarija**. Namesto da bi opisali **tragični dražgoški boj** s pretresljivimi človeškimi usodami, so se odločili za bolj ali manj svojevoljno **konfekcijsko kombiniranje** boja v Dražgošah z epizodami, ki pa v pričujoči obliki tehnične **snemalne knjige zakrivajo in skrivajo partizansko veličino dražgoškega boja**. Spričo tega je treba reči, da tehnična **snemalna knjiga Dražgoška bitka ne razkriva in**

tudi ne upodablja dražgoškega boja. Zato tudi **ne sporoča moralno-idejne** pomembnosti tega boja v naš čas in v naše, sedanje duhovne, politične in nacionalne potrebe. Snemalna knjiga Dražgoška bitka ne konstituira naše sedanje nacionalne-slovenske in revolucionarne partizanske zavesti in samozavesti. Treba je reči, da bo prihodnja ekranizacija odbijala slovenskega gledalca od teme, kakršno nam ponujajo avtorji.

Dražgoška bitka, se reče **tehnična snemalna knjiga** in scenarij, ne odpira skorajda **nobenega in skorajda nikakršnega moralnega, političnega in nacionalno-socialnega problema v narodnoosvobodilnem boju** in v revoluciji. Tudi **nobene moralne, idejne in vojaške dileme ne**, po kateri je vendar ta veliki čas naše zgodovine bil znan. Zato v Dražgoški bitki **ni ne blišča in ne bede človeških človekovih dejanj in ravnanj.** Vse skupaj je največkrat **le brezupno siva shema** ali pa **rutinski model**, v katerega so potisnjeni zaradi predpisov konfekcijske dramaturgije živi ljudje osvobodilnega boja in revolucije. Tako so **partizani kliše**, kakor so tudi **sovražniki kliše**. Vse, kar je v tehnični snemalni knjigi dodanega k vsebini in dogodku dražgoškega boja, je pravzaprav le poljuben in zgolj naključen prišitek stranskih fabulativnih motivov h glavnemu motivu. Zato ob koncu prebiranja in branja snemalne knjige nikakor ni več mogoče ugotoviti, **kaj je sploh vsebina te orjaško velike in dolge nadaljevanke**, kaj je njen namen. Dramaturškega reda in izpovedne jasnosti ni v Dražgoški bitki. In ker teh dveh duhovnih sestavin, brez katerih dobrega filma biti ne more, Dražgoška bitka ne pozna, je dražgoški boj ostal le še skromen pripetek v dolgi vrsti poljubno sestavljenih in izbranih nezgodovinskih in celo protizgodovinskih dogodkov. Dražgoški boj v pričujoči nadaljevalki tedaj nikakor ni umetniška podoba nekega junaškega boja v kolektivni usodi slovenskega naroda in gorenjskega partizanstva. Dražgoška bitka je le seštevek skribomanije, dramaturškega nereda in fabulativnih neskladij. Zato je ta nadaljevalka takšna, da ne služi nikomur in je vsem tudi nepotrebna. Morebiti zadovoljuje le ambicije njenih avtorjev pa še koga drugega, katerega ambicije so identične z ambicijami avtorjev Dražgoške bitke.

Siloviti in tragični dražgoški boj je sedaj potisnjen v snemalno knjigo, ki se nam predstavlja kot **pisarija brez fantazije**, brez umetniške strasti in moči, pri tem pa je treba poudariti

Osrednji del novih Dražgoš. Foto Marijan Masterl.

tudi to, da ta pisarija **nima teže zgodovinskega dogodka**. Zato je v Dražgoški bitki naš **narodnoosvobodilni boj nadomeščen s streljanjem, revolucija z zarotništvom, partizanstvo z gošarstvom, vojaška uniforma s civilnim klobukom v nahrbtniku, organizacija z improvizacijo, človek z deklarativnim in shematičnim socralističnim robotom, bojevanje s pirotehniko, ljudstvo s filmskimi statisti in kaskaderji, dialog s prazno vsoto besed, stiska z vpitjem, groza s sentimentalnostjo, pogum s pozo, človeške dileme z nabuhlostjo, tragika z grozljivko, ljudski slog mišljenja in jezika z mišljenjem in jezikom Cmokavzarja in Ušperne**. Pri vsem tem pa je vrsta **resničnih** zgodovinskih dogodkov na Gorenjskem 1941. in 1942. leta kratko in malo **zamolčana in skrita**. Skratka: pred seboj imamo v natipkani obliki predlog za nadaljevanje in film, ki ju moramo brez oklevanja označiti kot nadaljevanje in kot film, v katerih **se manifestira popolna idejna, zgodovinska in umetniška sprevrženost**. Kaj takega pa slovenska filmska in televizijska preteklost doslej **še ne poznata**.

Pripominjam, da je dovolj natančno minutiranje pokazalo, da imamo pred seboj nadaljevanje z **najmanj petnajstimi deli**. In

ne z desetimi deli. Kajti posamezni deli niso krajši v sedanji obliki od ure dvajset minut do ure štirideset minut. Vrednost denarnega vložka v to nadaljevanke se tedaj približuje vsoti **15 do 17 milijard starih dinarjev**, če bodo avtorji seveda posneli vse, kar so spravili na papir.

In kaj zdaj storiti? Predlagam: **prvih sedem delov sedanje nadaljevanke takoj zavreči.** Posvetiti vse dramaturške in umetniške sposobnosti le osmemu, devetemu in desetemu delu. Sprejeti kot osnovo in izhodišče **Janovo zgodovinsko gradivo.** V umetniškem pogledu pa **vrniti se k tako imenovani Štigličevi verziji dražgoškega boja.** Vse drugo **pa je jalovo početje** in kot tako tudi brezglavo trošenje sredstev, ki so sicer namenjena slovenskemu filmu, slovenski televiziji in slovenski literaturi.

Vem, s svojo sodbo se izpostavljam hudim in ostrim vetrolovom. Vendar **ni pošteno molčati.** Zaradi zgodovinske, politične, človeške in nacionalne vrednosti osvobodilnega boja **pomeni molčati – delati napako.** Zato je treba povedati resnico, četudi je **ta v primeru Dražgoške bitke hudo neprijetna.** Ravnati pa se je tudi treba po znamenitih Luthrovih besedah: »Tu sem in ne morem drugače ravnati.«

Ljubljana, 11. julija 1979

12.

Seznam štaba in borcev Cankarjevega bataljona v dražgoški bitki

(Imena so zbrali: Ivan Vouk–Živan, Vinko Demšar in Franc Podnar. Seznam je uredil in dopolnil avtor.)

Štab bataljona se je imenoval tudi Gorenjski štab in tedaj hkrati tudi poveljstvo Cankarjevega bataljona, kar je malo znano.

<i>Poveljnik:</i>	Stane Žagar, član Glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske in član CK KPS
<i>Namestnik poveljnika:</i>	Jože Gregorčič-Gorenjc
<i>Politični komisar štaba:</i>	Lojze Kebe-Štefan
<i>Politični komisar bataljona dotlej:</i>	Ivan Bertoncelj-Johan
<i>Obveščevalni oficir:</i>	Ivan Tomažin
<i>Intendant:</i>	Anton Vidic-Čaček
<i>Zdravnik – medicinec:</i>	Janez Konšek
<i>Orožar:</i>	Drago Vraničar-Fedja

Bataljonski kurirji:

- Oskar Pogačnik
- Mirko Štular
- Janko Bernik-Bahun

Poveljstva čet

1. četa – Jeseniška:

<i>Komandir:</i>	Franc Benedičič
<i>Politkomisar:</i>	Matija Udvarc-Vajs
<i>Intendant:</i>	Anton Ambrožič-Božo
<i>Bolničarka:</i>	Francka Basaj

2. četa – Jelovška:

<i>Komandir:</i>	Jaka Bernard
<i>Politkomisar:</i>	Jože Krajc-Žakelj
<i>Intendant:</i>	ga ni bilo
<i>Bolničar:</i>	Gregor Rupnik-Groga

3. Samostojni vod:

Politdelegat: Franc Biček-Bruno
Anton Nartnik-Črnic

O vodilnih treh tovariših, to je Stanetu ŽAGARJU, Jožetu GREGORČIČU-Gorenjcu in Lojzetu KEBETU-Štefanu, je treba povedati nekaj več, saj so vsi narodni heroji in za NOB izredno zaslužni.

Stane ŽAGAR je bil rojen 19. februarja 1896 v Žagi pri Bovcu. Učiteljeval je najdlje na Dobravi pri Kropi. Bil je kot častnik tudi Maistrov borec za severno mejo. Kot komunistično usmerjen in zelo dejaven je bil 1931. leta sprejet v KP. S svojim požrtvovalnim delom je bil politično in sploh izjemno uspešen. Zato je 1937. leta postal tudi član CK KPS. Zaradi politično-komunističnega delovanja so ga oblasti z družino vred neprestano preganjale. Leta 1940 so ga celo odpustili iz službe in izgnali z Dobrave. V tej sili se je s svojo šestčlansko družino, ki je bila vsa levičarska, preselil v Celje.

Takoj po zlomu Jugoslavije je bil inštruktor CK KPS in član Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Tam je vseskozi pripravljaj oboroženo vstajo in organiziral ter zaprisegel Cankarjev bataljon. To se je zgodilo na Jelovici 5. avgusta 1941. Nato je nekaj časa deloval na Dolenjskem, v začetku decembra istega leta pa se je vrnil na Gorenjsko. Pod njegovim vodstvom je bila začeta poljanska, selška in jeseniško-bohinjska vstaja. Zaradi skoraj zatrte množične zimske vstaje je z Gregorčičem in s soborci združil in utrdil Cankarjev bataljon ter med tem postal poveljnik Gorenjskega štaba, kar marsikdo zamenjuje z Jožetom Gregorčičem. V hudi zimi med 9. in 12. januarjem 1942 je divjala silovita in znana dražgoška bitka, v kateri je bil s soborci vseskozi na bojnih položajih. Bil je izjemen govornik, ki je znal ljudi prepričati tudi o nemogočem.

Po dražgoški bitki se je s štabom in Selško četo zadrževal v Selški dolini. S 15 tovariši je v hudem boju na Planici nad Crngrobom padel 27. marca 1942.

Jože GREGORČIČ-Gorenjc je bil rojen 30. julija 1903 v Voloski pri Opatiji. Prišel je na Jesenice in delal v železarni. Bil je med delavskimi organizatorji, delal v kulturnih in športnih druš-

tvih Svoboda in Enakost. Zaradi neugnane dejavnosti, pri čemer je tvegati tudi zaposlitev, je 1931. leta postal član KPJ, isto leto kot Stane Žagar. Že maja 1937 se je ilegalno odpravil v Španijo, kjer se je junaško bojeval na republikanski strani. Postal je politični komisar slovenske Cankarjeve čete in v bataljonu Dimitrov 15. mednarodne brigade. Postal je kapetan španske revolucionarne armade, po koncu državljanske vojne je bil s tovariši interniran v francosko vojaško taborišče. Od tam je v začetku leta 1941 pobegnil v domovino. Še pred začetkom vstaje je pri Okrožnem komiteju Jesenice vodil Vojno-revolucionarni komite, ki je pripravljaj upor. To se je dogajalo takoj po okupaciji 1941. leta.

V tej funkciji je sodeloval 2. junija 1941 na vojno-komunističnem posvetovanju, namenjenem organiziranju upora. Že konec junija je ustanovil Cankarjevo četo in razvijal začetke vstaje v jesenškem okrožju. 5. avgusta 1941 je postal poveljnik Cankarjevega bataljona, tiste enote, ki se je januarja 1942 bojevala v Dražgošah. Sicer pa so vse prejšnje akcije bataljona vezane na njegovo ime. V aprilu 1942 je bil imenovan za poveljnika 1. grupe odredov. Nato je združeval čete v bataljone ter Kokrški in Gorenjski odred in usmerjal njihovo dejavnost. Usklajeval jih je tudi z 2. grupo odredov, ki je v bojnem pohodu šla na Štajersko. Vodil jo je njegov soborec iz Španije Franc Rozman-Stane. Med ofenzivo je 9. septembra 1942 padel pod Lipniško planino na Jelovici.

Lojze KEBE-Štefan je bil rojen 26. junija 1908 v Dolenjem Jezeru na Notranjskem. Izučil se je za ključavničarja in začel sodelovati v revolucionarnem delavskem gibanju. V KPS je bil sprejet 1938. leta, ko je še okrepil delovanje. Bil je sposoben organizator, pri tem pa tudi zgleden glede konspiracije.

Julija 1941 je sodeloval pri ustanovitvi Rašiške čete in v avgustu pri ustanovitvi Kamniškega bataljona na Rašici. Prešel je na Gorenjsko, kjer je bil soorganizator in udeleženec decembrske vstaje ter dražgoške bitke.

Kot neustavljiv borec in organizator je marca 1942 postal sekretar Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko, aprila istega leta pa politkomisar 1. grupe odredov – Gorenjske. Nemški napad na Jamnik in Jelovico ga je presenetil, bil je hudo ranjen. Umiral je več dni, in če bi imel zdravniško pomoč, verjetno ne bi umrl. Potrpežljiv, kot je bil, je umrl 20. oktobra 1942 na Jamniku pod Jelovico.

LOTRIČ ANTON

STAR 11 LET

LOTRIČ CIRIL

STAR 18 LET

LOTRIČ FRANČ

STAR 16 LET

LOTRIČ FRANČ

STAR 160 LET

LOTRIČ FRANČ

STAR 17 LET

PADEL NA BEGU

LOTRIČ TOMAZ

STAR 30 LET

LOTRIČ JAKOB

STAR 66 LET

MARENK STANKO

STAR 20 LET

PETROVIČ ALOJZ

STAR 37 LET

PADEL NA BEGU

SOLAR JAKOB

STAR 60 LET

SOLAR REZIKA

STARA 3 LET

Pomnik v spomin pobitim Dražgošanom.

Ivan BERTONCELJ-Johan, politkomisar, je bil rojen 5. januarja 1908 na Zgornji Dobravi pri Kropi. Izučil se je mizarske obrti, potem pa kmalu postal član KP KPS. Tik pred okupacijo 1941 je postal član Vojno-revolucionarnega komiteja za jeseniško okrožje, ki ga je vodil Jože Gregorčič. V ilegali je bil že od 27. junija 1941 in deloval v pripravah na vstajo. Bil je soustanovitelj Jelovške čete 29. julija 1941. Od 5. avgusta 1941 do marca 1942 je bil politkomisar Cankarjevega bataljona, nato nekaj časa Selške čete, ki pa je bila razbita. Dne 18. junija 1942 je bil pod Storžičem ustanovljen prvi Kokrški odred, Ivan Bertoncely-Johan je bil imenovan za odrednega politkomisarja. Do osvoboditve je opravljal še druge vojaške dolžnosti, nato pa je bil do osvoboditve na raznih političnih funkcijah. Konec vojne je dočakal na Koroškem kot član Oblastnega komiteja KPS za Koroško. Po vojni je opravljal različne vodilne politične in upravne funkcije. Umrl je 1968. leta v Kranju.

Seznam borcev Cankarjevega bataljona v dražgoški bitki

ALIČ JOŽE, roj. 1902 v Javorjah, tesar. V CB je vstopil 22. 12. 1941, po dražgoški bitki je 17. 1. 1942 zaradi ozeblin odšel domov, maja 1944 odšel v Prešernovo brigado, nato v delavski bataljon v Čepovan, od tam v gosodarsko komisijo okraja Poljane.

ALIČ PAVLE, roj. 1907 v Vinharjih, kmet. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Vinharjev. Na Mošenjski planini je bil 23. 1. 1942 ranjen v hrbet. Štab ga je ob pohodu pustil v oskrbo nekemu kmetu v Sopotnici. Od tu je šel potem domov na zdravljenje. Nemci so ga skupno s preostalimi udeleženci vstaje poslali v taborišče. Umrl je leta 1980 v Vinharjih.

AMBROŽIČ ANTON-BOŽO, roj. 21. 5. 1907 v Sp. Gorjah, mizar, simpatizer KPS. Borec jeseniške čete je bil od 28. 8. 1941 do 12. 1. 1942, udeleženec bojev v Dražgošah, sredi januarja 1942 se je priključil borcem Prešernove čete na Pokljuki. Leta 1943 je postal sekretar Okrajnega komiteja Jesenice. Umrl je leta 1967.

ARNOLJ JANEZ, roj. 1905 na Volči, hlapec V partizane je odšel sredi decembra 1941. Padel je 11. 3. 1942 pri Sv. Barbari.

BAJC MILAN-STRIC, roj. 11. 10. 1912 v Vipavi, pekovski pomočnik. V partizane je odšel 11. 12. 1941. Po bitki v Dražgošah

je odšel na zdravljenje močno ozebljih nog na Primorsko, kjer se je maja 1942 vključil v vod Janka Premrla–Vojka in potem ob Vojku postal politkomisar čete v Gregorčičevem bataljonu. Padel je 27. 2. 1943 v Gabrju na Vipavskem kot komandant 1. bataljona Južnoprimorskega odreda.

BASAJ FRANCKA, roj. 1921 v Selcih, članica Sokola. Bila je borka Jelovške – 2.čete CB od 6. 8. 1941 do srede januarja 1942. Padla je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom kot borka Selške čete.

BENEDIČIČ ANTON, roj. 2. 2. 1922 na Zg. Dobravi, padel je 9. 9. 1944 na Lipniški planini na Jelovici.

BENEDIČIČ FRANC, roj. 23. 9. 1905 na Javorniku, krojač, član KPS. Bil je borec jeseniške čete od 10. 8. 1941 do 21. 1. 1942, od 1. 12. 1941 dalje komandir 1. čete, nato v Jeseniški četi. Ob obisku pri materi na domu je bil ustreljen iz zasede 13. 4. 1942.

BENEDIČIČ LUDVIK, roj. 18. 8. 1903 na Javorniku pri Jesenicah, tovarniški delavec, član KPS. Bil je borec partizanske skupine na Obranci na Mežaklji nad Jesenicami. Od 28. 7. do 5. 8. 1941 je bil borec Cankarjeve čete, nato do 8. 8. 1941 Jeseniške (Cank.). 8. avgusta 1941 je odšel v Ljubljano, decembra 1941 je bil ponovno poslan v CB, po dražgoški bitki je ponovno odšel v Ljubljano. Marca 1942 se vrnil na Gorenjsko z Levstikovo četo in padel 23. 3. 1942 pri Žabji vasi v Poljanski dolini.

BENEDIČIČ MATEVŽ, roj. 20. 9. 1901 na Jesenicah, tovarniški delavec, simpatizer KPS. Bil je borec partizanske skupine na Obranci na Mežaklji od 15. 7. 1941 do 28. 7. 1941, nato borec Cankarjeve čete od 28. 7. do 5. 8. 1941, od 5. 8. do 25. 10. 1941 je bil borec Jeseniške čete, do 27. 12. 1941 borec Kokrške čete, nato do 12. 1. 1942 borec 1. čete Cankarjevega bataljona; bil je udeleženelec bojev v Poljanski dolini in Dražgošah, nato še borec Kokrškega odreda, zajet je bil 13. 9. 1942 v Udin borštu, zaprt v Begunjah, nato v koncentracijskem taborišču do osvoboditve. Umrl je 17.10.1959.

BERNIK JANKO, roj. 24. 4. 1904 v Škofji Loki, bajtar, član Sokola. Bil je borec 2. čete CB od 17. 12. 1941 do srede januarja 1942, nato v Loški četi; zajet je bil 20. 11. 1942 na Gabrški gori, zaprt v Begunjah, interniran v Dachau, Mauthausnu do 5. 5. 1945. Pokojni.

BERNARD JAKOB-JAKA, roj. 21. 7. 1909 v Koritnem pri Bledu, stavbenik na Bledu, rezer. podporočnik starojug. vojske. V partizane je vstopil junija 1941 na Oblakovi planini, 29. julija je po-

stal komandir Jelovške čete CB ali Čete Ilije Gregoriča. Sodeloval v akcijah v Zapužah in v Dupljah, pri uničenju Remčeve žage pri Radovljici, v Rovtu, Pasji ravni, Dražgošah; nato je bil komandir škofjeloške skupine dražgoških borcev. Sam si je vzel življenje v obkoljeni Oblakovi domačiji na Stirpniku 8. 2. 1942. Narodni heroj.

BIČEK FRANC-BRUNO, roj. 5. 3. 1910 v Prapetnem Brdu na Šentviški planoti (občina Tolmin), šofer, član SMRJ. 26. 7. 1941 se je priključil Jelovski četi na Jelovici, bil je vodja patrolj pri akcijah Jelovške čete in CB, borec in vodnik v bojih v Rovtu, v Poljanski dolini, Dražgošah. Postal je komandir Selške čete, od julija do septembra 1942 je bil komandir Škofjeloške čete, komandant Gorenjskega odreda pa od novembra 1942 do julija 1943. Julija 1943 je postal komandant 1. tankovskega odreda NOV in POS, nato komandant tankovske šole in komandant avtomobilske šole v Gravini v Italiji. Marca 1945 je z motorizirano enoto sodeloval pri osvoboditvi Jugoslavije. Do 1956 je ostal kot major v JLA. Umrl je 9. 7. 1984.

BIČEK HENRIK, roj. 1917 v Prapetnem Brdu pri Tolminu, trgovski pomočnik. Član združenih delavskih stavkovnih zvez Jugoslavije za Slovenijo. Bil je borec Jelovške čete od 29. 7. 1941 do 13. 1. 1942, prej od 15. 7. 1941 v jelovski skupini. Padel je 31. 1. 1942 na Mošenjski planini na Jelovici v boju z Nemci kot borec 2. čete CB.

BIZJAK FRANC, roj. 12. 9. 1903 v Lomu v Poljanski dolini, čevljarski pomočnik. V CB je vstopil 22. 12. 1941 iz Hotovlje. 20. 1. 1942 je iz Malenskega Vrha zapustil CB, februarja 1942 je bil aretiran in ustreljen 31. 3. 1942 kot talec v Dragi.

BLEJC MATIJA-MATEVŽ PLAMEN, roj. 24. 11. 1914 v Mengšu. Bil je borec Rašiške čete od 27. 7. 1941 in CB od druge polovice decembra 1941 do srede januarja 1942. Padel je 24. 12. 1942.

BOŽIČ GREGOR, roj. 4. 12. 1912 v Gabrjah pri Novem mestu, zidar, simpatizer KPS. Borec Jelovške 2. čete CB je bil od 7. 12. 1941 do 11. 1. 1942, padel je v Dražgošah 11. 1. 1942.

BOŽNAR JAKOB, roj. 1914 pri Sv. Barbari, gozdni delavec. Borec 2. čete CB je bil od 20. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi, padel je 6. maja 1942 pri Sv. Andreju nad Zmincem.

BUH RAFAEL-JEŽEV, roj. 1900 v Zalem Logu, gozdni delavec. Imel je 7 otrok. V partizane je odšel 23. 12. 1941 iz Poljan.

Po Dražgošah je bil v Loški četi, marca 1942 pa v Poljanski četi. Umrl je 25. 4. 1972 v Poljanah.

ČADEŽ MARKO, roj. 1920 v Delnicah, kmečki sin. V CB je vstopil 22. 12. 1941 iz Delnic, po dražgoški bitki je bil dodeljen selški skupini, iz Farjega potoka je bil poslan domov na zdravljenje. 25. 2. 1942 so ga prijeli Nemci in poslali v taborišče Kraut, kjer je bil do 22. 11. 1942. 10. 5. 1943 je znova odšel v partizane. Umrl je 1. 1979 v Škofji Loki.

ČADEŽ MAKS, roj. 1923 v Hotovlji, kmečki delavec. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Hotovlje. Po vrnitvi CB v Poljansko dolino je bil v skupini Pavleta Peternela, ki je svojo skupino 22. 1. 1942 razpustil v Kremenku na prezimovanje. Zato je Maks po nekaj dneh odšel v Dolomite in potem v Ljubljano. Živel je v Šentvidu pri Ljubljani. Pokojni.

ČOPI FRANC-BORUTIN, roj. 22. 4. 1916 v Šentvidu ob Glini, delavec, kandidat KPS. Bil je borec Jelovške – 2. čete CB od 7. 12. 1941 do srede januarja 1942, konec marca je odšel v Ljubljano na zdravljenje, 5. 5. 1942 pa v Vojkovo četo, nato v Gregorčičev bataljon, od tam so ga poslali na Primorsko. Živi v Kopru.

DACAR FRANC, roj. 10. 12. 1903 v Črnavcu pri Radovljici, zidar, član KPS. Bil je borec – komisar Jelovške čete od 29. 7. 1941 do 15. 1. 1942, prej od 23. 6. 1941 v skupini na Vodica. Padel je 19. 1. 1942 na Lazah nad Gorjami – ustrelil se je sam, da ga ne bi zajeli policisti.

DEBELJAK FRANC, roj. 1924 na Martinj Vrh. Bil je borec Jelovške čete od 12. 12. 1941.

DEBELJAK PETER, roj. 1902 v Tenetišah pri Kranju, usnjar, simpatizer KPS. Bil je borec Tržiške čete od 26. 7. 1941 do 6. 8. 1941, septembra je odšel v Ljubljansko pokrajino s skupino borcev kranjsko-tržiške čete, decembra v 2. četi CB. Po Dražgošah je bil v Kokrški četi. Umrl je marca 1982.

DEMŠAR ANTON-ALEŠ, roj. 1919 v Delnicah, kmečki sin. V CB je vstopil 22. 12. 1941 po dražgoški bitki v selški skupini, vrnil se je domov na zdravljenje. Nemci so ga aretirali 11. 2. 1942 in odpeljali v Innsbruck in nato v Kraut, januarja 1943 je bil odpuščen domov, 4. 5. 1943 je spet odšel v Partizane. Pokojni.

DEMŠAR ANTON, roj. 1907 v Jazbinah nad Gorenjo vasjo, tesar. Bil je borec Jelovške čete – 2. čete CB od 6. 12. 1941 do srede

januarja 1942, iz Dražgoš je odšel v Škofjeloško četo, padel je 8. 2. 1942 na Stirpniku.

DEMŠAR DONAT, roj. 1923 v Hotovlji, dninar – zidar. V partizane je odšel 23. 12. 1941 iz Hotovlje. Padel je 22. 1. 1942 pri Muhu v Vinharjih.

DEMŠAR MIHA, roj. 1913 v Predmostju pri Poljanah, kolar. Do decembra 1941 je bil zaposlen v Železarni Jesenice, v CB je vstopil 25. 12. 1941, po dražgoški bitki v Robnikovi skupini, od marca 1942 v Poljanski četi, kurir in vodič 2. grupe odredov julija 1942 na Jelovici; 13. 8. 1942 so ga na Jelovici ujeli Nemci in odpeljali v Dachau, kjer je bil do osvoboditve. Živel v Lipcah pri Blejski Dobravi. Pokojni.

DEMŠAR PETER, roj. 1909 v Zadobju pri Lužinah, kmečki sin. V partizane je odšel iz Zadobja 22. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil dodeljen v skupino Vinka Oblaka, ki se je razšla v razna zavetišča na prezimovanje. Razšla se je okrog 25. 1. 1942. Spomladi 1942 se je vključil v Poljansko četo, v kateri je bil do julija 1942, potem je odšel v ilegalo. 17. 7. 1944 so ga odkrili domobranci in ga izročili Nemcem, ki so ga poslali v Mauthausen, kjer je umrl 20. 11. 1944.

DEŽMAN ANTON-TONČEK, roj. 12. 6. 1920 v Lescah, zidar, član SKOJ-a 1939. Bil je borec Jelovške čete od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942, prej od 15. 7. 1941 v skupini na Oblakovi planini. Do osvoboditve je bil še v drugih vojaških enotah kot funkcionar (komandir čete v GO, komandir 1. bat. GO, komandant 2. bat. VDV). Narodni heroj. Umrli je l. 1977.

DEŽMAN JOŽE, roj. 1923 v Lescah, delavec, član SKOJ-a. Bil je borec Jelovške čete od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942, prej od 15. 6. 1941 v skupini na Oblakovi planini. Padel je avgusta 1942 na Oblakovi planini na Jelovici.

DOLENC STANE, roj. 1920 na Praprotnem, kmet. Bil je borec 2. čete od 8. 12. 1941 do srede januarja 1942, nato v Selški četi, padel je 14. 8. 1942 na Jelovici.

DOLINAR ALOJZ, roj. 13. 6. 1908 v Žabji vasi, prevoznik. V partizane je odšel iz Žabje vasi 14. 12. 1941. 22. 1. 1942 je padel pri Muhu v Vinharjih.

DOLINAR GAŠPER, roj. 1909 v Bodovljah, žagar. Bil je borec 2. čete CB od 20. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Draž-

gošah v Loški četi, 7. 1. 1943 je bil zajet, zaprt v Begunjah, od tam prepeljan v Mauthausen do osvoboditve. Pokojni.

DOLINAR JUSTIN-ADAM, roj. 1902 v Puštalu, delavec, član KPS. Bil je borec 2. čete CB od 19. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi mitraljezec, komisar in politični delavec. Umrli je 2. 7. 1965 v Puštalu.

DOLINAR MAKS, roj. 1922 na Mlaki. V CB je bil od 22. 12. 1941. Padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

FERN JANKO, roj. 1925 v Bukovem Vrhu, sin malega kmeta, delavec v kamnolomu v Škofji Loki. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Bukovega Vrha. Po vrnitvi CB v Poljansko dolino je bil v skupini Pavleta Peternela in je po razpustu skupine odšel 22. 1. 1942 domov. Spomladi 1943 je zopet šel v partizane. Pokojni.

FINK JOŽE, roj. 19. 4. 1916 v Križah pri Tržiču, delavec, član KPS. Bil je borec Tržiške čete od 26. 7. 1941, septembra 1941 borec Jelovške – 2. čete CB, po borbi v Dražgošah v Kokrški četi. Padel je 16. 4. 1942 v Udin borštu pri Kranju.

FISTER MIHA, roj. 1918 v Cegelnici pri Kranju, delavec, član KPS. Bil je borec 2. kranjske čete od 2. 8. 1941, nato Kranjsko-tržiške čete, nato v CB. Padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

FLEGO JAKOB, roj. 24. 8. 1910 v Pazinu, gradbeni delovodja. Bil je borec Poljanske čete od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato 2. čete CB do srede januarja 1942, po Dražgošah je bil kurir v Selški četi. Padel je 9. septembra 1942.

FRANKO IVAN, roj. 1921 v Ljubljani, delavec. Bil je borec 2. čete CB od 20. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi, padel je 7. 6. 1943 pri Godešiču kot član Rajonskega komiteja KPS. Član Sokola.

FRLAN JANEZ-FILIP, roj. 1901 v Jazbinah, bajtar in tesar. V partizane je odšel iz Jazbin 22. 12. 1941. Dne 20. 1. 1942 se je vrnil domov, kasneje je bil v taborišču. Domov se je vrnil na zdravljenje zaradi hudih ozeblin. Umrli je 1. 1969 v Jazbinah.

GALIČIČ JAKOB-HRAST, roj. 1901 v Volaki, gozdni delavec. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Zakobiljka, po dražgoški bitki v selški skupini (Bičkov vod), umrl je 21. 3. 1962 v Drobincih pri Apačah.

GALIČIČ JOŽE-LUKA, roj. 1921 v Hotovlji, kmečki sin. V partizane je odšel 21. 12. 1941 iz Hotovlje. Živel je v Verju pri Medvodah. Umrli je 1. 1999.

GALIČIČ VIKTOR, roj. 1923 v Hotovljji, kmečki sin – čevljarski pomočnik. V partizane je odšel 21. 12. 1941 iz Hotovlje. Ker je bil hudo ozebel, je po razpustu Peternelove skupine šel domov na zdravljenje in prezimovanje. V zimi 1944 je zopet odšel v partizane. Pokojni.

GOLJA CIRIL, roj. 1920 v Trebenčah pri Cerknem, kovaški pomočnik pri Janezu Krmelju v Hotovljji, od koder je 22. 12. 1941 odšel v partizane. Padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

GOLOB ALOJZ, roj. 1905 na Praprotnem, mizar, član KPS. Bil je borec 2. čete CB od 8. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Selški četi, padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom.

GOLOB JOŽE, roj. 1921 na Praprotnem, mizar, član KPS. Bil je borec 2. čete CB od 8. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Selški četi, padel je 18. 9. 1942 kot kurir na Češnjici.

GRAČAN JURIJ, roj. 15. 8. 1919 v Kovači vasi pri Vinici, delavec. Bil je borec Jelovške – 2. čete CB od 18. 11. 1941. V partizane je šel iz Šenčurja, padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

GRILC MAKS, roj. 2. 2. 1908 v Ribnem pri Bledu, krojač. Borec Jelovške čete je bil od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942, prej od 1941 v Bernardovi skupini. Do osvoboditve je bil še v drugih vojaških enotah na Gorenjskem. Umrli je l. 1962.

GUZELJ FRANC, roj. 28. 11. 1904 v Oselici, tovarniški delavec, član KPS. Bil je borec partizanske skupine na Obranci na Mežaklji do 24. 6. 1941, nato v Cankarjevi četi do 5. 8. 1941 in do 8. 8. 1941 v Jeseniški 1. četi CB. Po boju z nemškim okupatorjem na Kotliču na Jelovici (sedaj Partizanski vrh) je začasno odšel v Ljubljano, decembra 1941 se je priključil CB, bil je v bojih v Dražgošah. Padel je 25. 6. 1942 na Potokih pod Stolum kot bataljonski bolničar

HREN VALENTIN-KLJUKEC, roj. 1917 v Zadobju pri Lučinah, kmečki delavec. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil dodeljen v skupino Vinka Oblaka, ki se je pozneje razšla v razna zavetišča. Tine je odšel v Dolomite, spomladi se je vrnil in se vključil v Poljansko četo. Pokojni.

HROVAT ALOJZ, roj. 1902 v Begunjah na Gorenjskem, čevljar. Bil je predvojni član KPS in član Vojno-revol. komiteja za jeseniško okrožje od ustanovitve. Od junija 1941 je bil v ilegalni skupini na Vodiški planini kot organizator vstaje in Jelovške čete,

v kateri je bil od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942 politkomisar. 22. 4. 1942 je v okrogelski jami nad Kranjem padel – samomor kot komandir Kokrške čete.

IGLIČ FRANC, roj. 1906 v Kremenku, bajtar in gozdni delavec – dninar. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Bil je ranjen v noči na 14. 1. 1942 na Mošenjski planini. Nato je bil izročen v oskrbo in zdravljenje nekemu kmetu v Rudnem. Ta ga je po treh mesecih skrivoma pripeljal domov. Ker se mu je noga gnojila in ni bil sposoben za hojo, je našel skrivališče v neki jami blizu doma. Pokojni.

INGLIČ PAVEL-BAR, roj. 1913 v Gorenji vasi, kmet, član Sokola. Bil je borec Poljanske čete od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato v 2. četi CB do srede januarja 1942, po Dražgošah je odšel domov; spomladi 1942 se je priključil Poljanski četi. Padel je 16. 2. 1945 v Renčah pri Gorici kot vosovec.

JAKOPIČ DRAGO, roj. 1923 na Ježici. Padel je 6. 1. 1945 v Rudniku pri Radomljah.

JELOVČAN FRANC, roj. 1920 v Malenskem Vrhu, mizar-ski pomočnik, delal je v Kranju. V CB je vstopil 22. 12. 1941, 20. 1. 1942 se je vrnil domov. Pokojni.

JELOVČAN VINKO-SOKOL, roj. 1923 v Malenskem Vrhu, hlapec. V partizane je šel z Malenskega Vrha 22. 12. 1941. Marca 1942 je odšel v Dolomite, pozneje se je vrnil domov in se javil Nemcem. Pokojni.

JERALA FRANC, roj. 16.1.1900 v Zg. Besnici, delavec, član KPS. Bil je borec Jeseniške – 1. čete CB od 25. 11. 1941 do srede januarja 1942; iz Dražgoš je odšel v Benedičičevo (jeseniško) skupino. Spomladi 1943 je bil zajet na Vršah nad Blejsko Dobravo in ustreljen 28. 4. 1943 v Logu kot talec.

JEREB JOŽE, roj. 17. 4. 1915 v Bukovščici, delavec, simpatizer KPS. Bil je borec 2. čete CB od 11. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Selški četi, ranjen je bil 12. 3. 1942 pri Starem Vrhu, zajet in zaprt v Begunjah, 20. 3. 1942 je umrl zaradi mučenja.

JERUC JOŽE, roj. 13. 11. 1917 v Ljubljani, študent prava. Bil je član Društva prijateljev SZ, po okupaciji je živel pri starših v Žabnici; v decembru 1941 vstopil v Selško četo CB, sodeloval je v poljanski vstaji in dražgoški bitki. Po Dražgošah je bil znova v Selški četi. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom.

JEZERŠEK JERNEJ, roj. 1915 v Stari Oselici, kmečki sin. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil 21. 1.

1942 na Črnem kalu pod Blegošem dodeljen v skupino Vinka Oblaka. Zaradi prezimitve se je vrnil domov, kjer so ga 28. 4. 1942 Nemci aretirali in ga odpeljali v Begunje, nato pa v taborišče Mautausen, kjer je bil do osvoboditve. Pokojni.

JUSTIN VINKO, roj. 1017 v Čabračah, kmečki delavec oz. mali kmet. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Čabrač, 21. 1. 1942 se je vrnil domov. Umrli je 15. 5. 1974.

KANIŽAR BORIS, roj. 3. 7. 1922 v Retjah pri Litiji, delavec, simpatizer KPS. Bil je borec Jelovške – 2. čete CB od decembra 1941 do srede januarja 1942, nato je odšel domov v Trbovlje na zdravljenje, kjer je bil aretiran in ustreljen v Mauthausnu 1942.

KAVČIČ FRANCE, roj. 28. 2. 1922 v Škofji Loki, tekstilni tehnik, član SKOJ-a. Bil je borec 2. čete CB od 21. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi, pozneje je bil mladinski funkcionar (politično delo) do osvoboditve. Živel je v Škofji Loki v Podlubniku 43. Umrli je 13. 10. 2000.

KAVČIČ JOŽE – brat, roj. 1907 v Škofji Loki, ključavničar. Bil je borec 2. čete CB od 23. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi, konec leta 1942 je bil premeščen na politično delo; padel je 15. 1. 1945 na Blagovici kot sekretar OO OF kamniškega okrožja.

KAVČIČ PETER – brat, roj. 21.8.1908 v Škofji Loki, kleparski mojster. Bil je borec 2. čete CB od 19. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi. Konec leta 1942 je bil premeščen na politično delo – rajonski sekretar KPS Škofja Loka; padel je 18. 3. 1944 na Blegoški cesti za Lubnikom.

KIRŠNER RUPERT, roj. 21. 7. 1908, Jesenice, ključavničar, simpatizer KPS. Borec Jeseniške – 1. čete CB je bil od 26. 11. 1941 do srede januarja 1942. Po Dražgošah je odšel v Ljubljano, vrnil se je 2. 6. 1942 in se priključil Gorenjskemu odredu. Padel je v zasedi 28. 5. 1944 pri Žvangu na Jesenicah.

KISOVEC JOŽE, roj. 1913 v Hotovlji, kmečki sin – kovaški pomočnik. V partizane je odšel 23. 12. 1941 iz Hotovlje. S skupino Pavleta Peternela je prišel 22. 1. 1942 v Kremenk in šel k ženi in sinčku na obisk v Bukov Vrh (h Kosmačarju), kjer so ga prijeli Nemci in ga še isti dan pod Perkom v Kremenku ustrelili.

KOKALJ ALOJZ-MOJZES, roj. 1903 v Hotovlji, cestar. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Hotovlje. Po dražgoški bitki je bil v Robnikovi skupini. Kot borec Poljanske čete je bil konec aprila 1942

zaradi močne kile odpuščen domov – v skrivališču doma je živel v ilegali do osvoboditve in sodeloval pri delu na terenu. Pokojni.

KOKELJ JERNEJ, roj. 1922 v Dolenčicah, kleparski pomočnik. V partizane je odšel 22. 12. 1941, padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

KONSEK JANEZ, roj. 20. 2. 1920 na Trojanah, študent medicine, kandidat KPS. Bil je borec in medicinec Jelovške čete od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942, prej od začetka julija 1941 v jelovski skupini. V zimi 1942 je odšel na zdravljenje v Kranj, kjer je bil izdan, aretiran in od 3. 2. 1942 zaprt v Begunjah. Ustreljen je bil kot talec 19. 4. 1942 v Mauthausnu.

KOS MAKS-KRIŠTOF, roj. 1923 v Podobenu, sin malega kmeta – hlapec. V partizane je odšel iz Podobena 22. 12. 1941. Po dražgoški bitki je bil v selški skupini, jeseni 1942 premeščen v Poljansko četo (kurir). Padel je 18. 7. 1943 blizu Volče.

KOŠIR PAVLE, roj. 1907 v Bukovem Vrhu, kmečki sin oz. mizarski mojster. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Poljan. Pri preboju iz Mihovega hleva v Vinharjih 22. 1. 1942 je bil ranjen in je izkrvavel.

KOVAČIČ JANEZ, roj. 10. 6. 1889 v Radohovi vasi pri Pivki, delavec, član Sokola. Bil je borec Jelovške čete od 9. 12. 1941 do 13. 1. 1942. Padel je na Mošenjski planini.

KOVAČIČ JANEZ – sin, roj. 21. 1. 1916, Radohova vas pri Pivki, ključavničar, član Sokola. Borec Jelovške – 2. čete CB je bil od 9. 12. 1941 do 11. 1. 1942. Padel je v Dražgošah 11. 1. 1942.

KOVAČIČ JOŽE – sin, roj. 26. 8. 1922 v Radohovi vasi pri Pivki, zlatar in igralec, član SKOJ-a. Borec Jelovške – 2. čete CB je bil od 7. 12. 1941 do 14. 1. 1942. Zaradi očetove in bratove smrti, padla sta v Dražgošah in na Mošenjski planini, je odšel domov. Umrli je l. 1983.

KRAJC JOŽE-ŽAKELJ, roj. 8. 8. 1903 na Rakeku pri Cerknici, tovarniški delavec, predvojni član KPS. Borec partizanske skupine je bil od julija 1941 v Hrastniku nad Koroško Belo in nato od 28. 7. do 5. 8. 1941 borec Cankarjeve čete, nato od 8. 8. 1941 Jese-niške čete. Od 8. 8. 1941 je bil komisar Jelovške čete. Bil je v borbi v Dražgošah od 9. do 11. jan. 1942, nato je bil še v drugih partizan-skih enotah. Politkomisar 2. bat. GO in namestnik politkomisarja GO. Pri prehodu reke Soče je kot terenski delavec v Brdih 11. 7. 1944 utonil.

KRALJIČ MIRKO, roj. 27. 10. 1924 v Sp. Pirničah. Bil je borec Rašiške čete od 22. 8. 1941, po boju v Dražgošah je bil v kamniški četi. Padel je 28. 12. 1944 v Bukovici pri Vodicah.

KRAVS FRANC, roj. 4. 9. 1919 na Jesenicah, delavec, član SMRJ. Bil je borec Jeseniške – 1. čete CB od 25. 11. 1941 do 12. 1. 1942. Padel je na Lipanci 19. 1. 1942 kot borec Prešernove čete. Zaradi hudega mraza in otrplosti mu je spodrsnilo in padel je v dolino Krme.

KRAVCAR KAREL, roj. 21. 4. 1921 v Tržiču, delavec, član SKOJ-a. Borec tržiške čete je bil od 28. 7. 1941 do 2. 8. 1941, nato v Tržiško – kranjski četi, oktobra je prešel v Ljubljansko pokrajino, decembra 1941 pa v 2. četo CB. Po Dražgošah je bil v Kokrški četi; ujet je bil septembra 1942, zaprt v Begunjah in v Mauthausnu, kjer je bil do osvoboditve. Živi v Tržiški Bistrici.

KRMELJ JOŽE, roj. 1918 na Planini pri Polhovem Gradcu, delavec, član KPS. Borec Jelovške – 2. čete je bil od 5. 12. 1941 do srede januarja 1942. Padel je 9. 9. 1942 na Lipniški planini kot borec Selške čete.

KRMELJ JAKOB – brat, roj. 1916 v Planini nad Polhovim Gradcem, mesarski pomočnik. V CB je prišel 13. 12. 1941 iz Stražišča. Po dražgoški bitki se je umaknil v Dolomite, nato se je javil Nemcem. Poslali so ga v taborišče Innsbruck. Po vrnitvi se je izognil nemški mobilizaciji in bil znova skrit v Dolomitih. Nekaj mesecev pred koncem vojne so ga ubili domobranc.

KRMELJ MAKS, roj. 12.10.1911 v Bačnah, kmet. V partizane je odšel 21. 12. 1941 iz Bačen. Padel je kot mitraljezec 11. 1. 1942 v Dražgošah.

KRŽIŠNIK CIRIL, roj. 1923 v Kremenku, kmečki sin. V partizane je odšel 21. 12. 1941, v Bernardovo četo. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil v skupini Pavleta Peternela in je 22. 1. 1942 ostal doma. Pozneje se je javil Nemcem in je bil poslan v taborišče. Živi v Kremenku.

KRŽIŠNIK JAKOB, roj. 1907 v Gorenjih Ravnah, kmečki sin. V CB je vstopil 22. 12. 1941, 20. 1. 1942 se je na poti iz Dražgoš vrnil domov.

KRŽIŠNIK JOŽE, roj. 1911 v Zadobju pri Lučinah, krojač. V partizane je odšel iz Hotovlje 22. 12. 1941. Dne 22. 1. 1942 so ga ujeli Nemci pri Muhu v Vinharjih. Potem je bil 3 mesece zaprt v Begunjah, nato do osvoboditve v taborišču Kraut na Koroškem.

KUNSTELJ FRANC, roj. 29. 12. 1922 na Primskovem pri Kranju, mesar. Borec Jelovške – 2. čete CB je bil od novembra 1941 do srede januarja 1942; bil je ranjen v Dražgošah. Padel je 4. 8. 1942 kot borec Krvavške čete 2. bat. Kokrškega odreda v Ljubnem – vodič 2. grupe odredov.

LAZAR JANEZ, roj. 22. 8. 1922 v Stari Oselici, kmečki sin. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil 21. 1. 1942 dodeljen v skupino Vinka Oblaka, ki se je potem razšla. Janez je odšel domov. Doma so ga Nemci 28. 4. 1942 skupaj z očetom in dvema bratoma aretirali in odpeljali v Begunje. 16. 5. 1942 je bil ustreljen kot talec v taborišču Mauthausen. Preostalo družino so odpeljali v zbirno taborišče v Goričane in potem v delovno taborišče na Bavarsko.

LAZAR JERNEJ – Janezov brat dvojček, roj. 22. 8. 1922 v Stari Oselici, kmečki sin. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Oselice. Vse drugo je enako kot pri bratu Janezu.

LEKAN VILJEM-PAVLE, vodnik, roj. v Trnovčah, Zlato Polje. Padel je 6. 10. 1942 v Podgorju pri Kamniku.

MALOVRH JOŽE, roj. 1906 v Kremenku, dninar. Živel je v Srednji vasi, od koder je 22. 12. 1941 odšel v partizane. Okrog 20. 1. 1942 je odšel v Dolomite in potem v Ljubljano, kjer je bil do osvoboditve.

MEDJA FRANC, roj. 1920 na Jesenicah, delavec, član Sokola. Bil je borec Jeseniške – 1. čete CB od 14. 12. 1941 do 13. 1. 1942. Po Dražgošah je odšel na zdravljenje v Ljubljano. 19. 6. 1942 je bil aretiran in zaprt v Ljubljani in v Begunjah. Novembra 1942 je bil odpeljan v taborišče Kraut. Pokojni.

MLAKAR ALBIN-BINE, roj. 1923 v Gorenji vasi, mesarski pomočnik. V partizane je odšel 11. 12. 1941. Padel je kot komandir Poljanske čete 18. 1. 1943. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil dodeljen v skupino Vinka Oblaka, ki se je začasno razšla zaradi prezimovanja. Tako tudi Albin, ki se je spomladi 1942 zopet vključil v Poljansko četo.

MLAKAR KAREL, roj. 1910 v Reklinghausu, Westfalija, član KP. V partizane je odšel iz Trzina. Padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini. Bil je četni politkomisar.

MLAKAR STANKO, roj. 15. 10. 1924 v Šenčurju, vajenec, član SKOJ-a. Borec šenčurske partizanske skupine je bil od 26. 7. do srede avgusta 1941. 8. 11. 1941 se je priključil Jelovski – 2. četi

CB, po borbi v Dražgošah pa Kokrški četi. Zajet je bil 22. 4. 1942 v jami na Okroglem, zaprt v Begunjah in nato izpuščen. Padel je 14. 9. 1942 kot polikomisar 1. čete 2. bataljona Kokrškega odreda.

MRAK JOŽE, roj. 1913 v Delnicah, kovač – tovarniški delavec na Jesenicah. V partizane je odšel iz Delnic 26. 12. 1941. 12. 1. 1942 je iz CB odšel domov na Jesenice. Pokojni.

MRHAR STANE, roj. 28. 9. 1914 v Meranu (Italija), gradbeni delovodja. V Rašiško četo je vstopil avgusta 1941, borec CB je bil do srede januarja 1942. Umrl 1. 1963.

NARDONI JULIJ-SEVER, roj. 1923 v Podobenu, kovač. V partizane je odšel iz Podobena 22. 12. 1941. Živi v Škofji Loki.

NARTNIK ANTON-ČRNVIC, roj. 1903 v Dolgih Njivah pri Lučinah, gradbeni delavec, član KP od leta 1935. V ilegalo je šel maja 1941. Konec julija 1941 je bil s svojo skupino (2. kranjska četa) poslan na območje Poljanske doline. Bil je član Vojno – revolucionarnega komiteja okrožja Kranj in član Okrožnega komiteja KPS Kranj. Padel je 18. 7. 1944 nad Stično, ko se je vračal iz partijske šole pri CK KPS.

NOVAK IGNACIJ-MALI, roj. 1920, kmečki sin iz Dolenjega Brda. V partizane je šel iz Dol. Brda 22. 12. 1941. 20. 1. 1942 se je vrnil domov. Pokojni.

NOVAK JOŽE, roj. 1915 v Dolenjem Brdu, kmečki sin. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Padel je 22. 1. 1942 pri Muhu v Vinharjih.

NOVAK JOŽE-BRANKO, roj. v Brežicah. V partizane je odšel iz Kranja. Padel je 1. 1944 nad Kamniško Bistrico.

OBLAK ALBIN, roj. 13. 8. 1916 v Kremenku, kmečki delavec. V CB je vstopil 22. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je odšel 24. 1. 1942 domov na obisk. Tu so ga Nemci zajeli in ustrelili, zažgali domačijo in ga vrgli v gorečo hišo.

OBLAK FRANC, roj. 1912 v Bukovem Vrhu, kovaški pomočnik. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Na Mošenjski planini je bil 13. 1. 1942 hudo ranjen. Hudo bolnega in ranjenega so Nemci odkrili pri Perku v Kremenku. Zaprt je bil v Begunjah. 6. 1. 1945 so ga v Črnem Vrhu ubili domobranci.

OBLAK VINKO, komandir, roj. 1909 v Novi vasi pri Žireh, mesarski pomočnik, šofer. V partizane je odšel 11. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je 22. 1. 1942 svojo skupino razposlal v razna zavetišča, jo spomladi 1942 spet zbral in vključil v Poljansko četo. Padel je kot intendant Poljanskega bataljona 4. 8. 1942 v Kopačnici.

OGRIN JANEZ-TEMPLAV-LOJZE, roj. 1909 v Mengšu, mizar, simpatizer KPS. Bil je borec Radomeljsko-mengeške čete od 10. 8. 1941 do 17. 8. 1941. Prej (od 27. 7. 1941) je bil v mengeški skupini. Od 17. 8. 1941 do decembra 1941 v Mengeško-moravški četi, nato v 2. četi CB. Po Dražgošah, kjer je bil izjemen mitraljezec, se je pridružil Kamniški četi in bataljonu. Padel je 24. 12. 1942 na Kostanjski planini.

OGRIZEK LUDVIK, roj. 1906 v Hruševju pri Postojni, delavec – ključavničar, simpatizer KPS. Borec Jelovške – 2. čete CB. V partizane je prišel iz Kranja. Po boju v Dražgošah je odšel na zdravljenje. Zajet je bil 14. septembra 1942 v Udin borštu, nato zaprt v Begunjah in odveden v taborišče Mauthausen. Tam je leta 1944 podlezel bolezn.

OMAN FRANC, roj. 1921 v Hotovlji, kajžarski sin. V partizane je odšel 23. 12. 1941. Padel je kot borec Poljanske čete 3. 8. 1942 na Blegošu.

OMAN STANKO, roj. 1924 v Hotovlji, kajžarski sin – čevljarški vajenec. V partizane je odšel 23. 12. 1941. Padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

OSREDKAR VIKTOR-BORIS, roj. 1921 v Gorenji vasi, kmečki delavec. V partizane je odšel 11. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil v skupini Vinka Oblaka. 23. 1. 1942 je odšel v Dolomite in naprej v Ljubljano. Spomladi 1943 se je vrnil in se priključil Poljanskemu bataljonu. Leta 1980 je umrl v Javorjevem Dolu pri Sovodnju.

PADOVAN BENEDIKT, roj. 1914 v Števerjanu pri Gorici, delavec, član KPS. Borec Jelovške čete je bil od 29. 7. 1941 do 13. 1. 1942. 13. 1. 1942 je padel na Mošenjski planini.

PAGON RUDOLF, roj. 1906 v Novi Oselici, kmečki sin. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Po prihodu iz Dražgoš je bil 21. 1. 1942 na Črnem kalu pod Blegošem dodeljen v skupino Vinka Oblaka, ki se je razšla v razna zavetišča. Rudolf je šel domov in potem na Primorsko, v Masore pri Sp. Idriji. Zaradi izdaje so ga Italijani aretirali in ga 28. 2. 1942 predali Nemcem v Žireh. Ti so ga poslali v taborišče Mauthausen, kjer je 29. 6. 1942 podlezel naporom.

PAVŠIČ VALENTIN, roj. 1915 v Železnikih, delavec, član KPS. Borec 2. čete CB je bil od 23. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Selški četi. Padel je 9. 8. 1942 na Jelovici.

PEČNIK ALOJZ-LJUBO, roj. 1901 v Ljubnem, delavec – livar, predvojni član KPS. Bil je v Sovjetski zvezi. Borec Jelovške

čete je bil od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942. Prej je bil že od 22. 6. 1941 v skupini nad Brezovico. Julija 1942 je bil zaradi nediscipline po obsodbi štaba I. grupe odrediv justificiran. Nanj je bilo razpisano 20.000 RM – najvišja nemška nagrada.

PERKO JANEZ, roj. 18. 5. 1912 na Bregu pri Trziču, čevljar, simpatizer KPS. Borec tržiške čete je bil od 26. 7. do 6. 8. 1941; v skupini Kranjsko – tržiške čete je odšel v Ljubljansko pokrajino in decembra 1941 v 2. četo CB. Po Dražgošah je bil v Kokrški četi. Padel je 15. 9. 1942 v Udin borštu.

PESTOTNIK FRANC-ALJOŠA, roj. 15. 9. 1923 v Kosezah pri Ljubljani, torbar, član SKOJ-a. Borec Rašiške čete je bil od novembra do decembra 1941. Nato v CB, po Dražgošah v Kamniški četi, padel je pozimi 1943 pri Kokrici nad Kranjem kot vosovec.

PETRIČ CIRIL, roj. 10. 7. 1921 v Žabji vasi, bajtarski sin. V partizane je odšel iz Žabje vasi 10. 12. 1941. Padel je 22. 1. 1942 pri Muhu v Vinharjih.

PETERNEL JOŽE, roj. 1914 v Žirovskem Vrhu, kmečki sin. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Po dražgoški bitki je odšel domov na prezimovanje. V četo se ni več vrnil, delal je na terenu kot aktivist. V noči na 22. 9. 1942 je pri Javorčanu na Žirovskem Vrhu padel v nemško zasedo in bil pri tem ubit.

PETERNEL PAVLE-PETER, komandir, roj. 1918 v Vinharjih, kmečki sin – ključavničar. V partizane je odšel 21. 12. 1941 iz Vinharjev (vključil se je v Bernardovo četo). Padel je 28. 4. 1942 pri Brodeh kot komandir Poljanske čete.

PINTAR FRANC, roj. 1921 na Praprotnem, cestar. Borec 2. čete CB je bil od 8. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah je bil v Selški četi. Padel je 11. 3. 1942 v Smolevi pri Železnikih.

PIPINIČ RAJKO, roj. 1908 v Kalobju. Bil je borec 2. čete CB od 20. 12. 1941 do srede januarja 1942, po Dražgošah v Loški četi. Umrl je 1985. leta.

PLATIŠA JOŽE-GAŠPER, roj. 19. 3. 1911 v Hotavljah, kmečki delavec. V partizane je odšel od Logarja, v Čabračah, kjer je bil v službi (23. 12. 1941). Po vrnitvi CB v Poljansko dolino je 21. 1. 1942 ostal v Čabračah, kjer je prezmil, spomladi se je spet vlučil v Poljansko četo. Padel je 4. 5. 1945 pod Malenskim vrhom v grapi Karlovščici kot obveščevalec Škofjeloškega odreda.

PLATIŠA PAVLE-TEDOROV, roj. 23. 1. 1909 v Hotovljji, čevljar – tovarniški delavec, član KPS. Pred odhodom je bival v Kranju.

V partizane je odšel 21. 12. 1941 iz Hotovlje. Umrl je težko ranjen v bolnici »Franja« 26. 4. 1945.

POGAČNIK IVAN, roj. 18. 7. 1916 v Založah pri Podnartu, tovarniški delavec, simpatizer KPS. Borec Jelovške čete je bil od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942, nato je bil dodeljen ilegalni tehniki Meta, tam 7. 4. 1943 zajet in ubit med talci 28. 4. 1943 v Logu v Poljanski dolini.

POGAČNIK OSKAR, roj. 1910 na Bledu, avtomehanik, simpatizer OF. Bil je borec Jelovške čete do 29. 7. 1941. Do srede januarja 1942 je bil četni kurir. Od srede junija 1941 je bil v prvi skupini na Vodiški planini. Po dražgoški bitki je bil v Poključki četi, padel je 29. 6. 1942.

POHLEVEN MARTIN, roj. 9. 11. 1904 v Črnem Vrhu, mali kmet in dninar. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Kremenka. Padel je sredi julija 1942 pod Kisovcem v Bukovem Vrhu kot vodič II. grupe odredov.

POTOČNIK BOJAN, roj. 1919 v Stari Loki, padel je 11. 3. 1942 pri Sv. Barbari.

POTOČNIK FRANC, roj. 1910 v Papirnici, delavec. Bil je borec 2. čete CB od 20. 12. 1941. Po Dražgošah je bil v Loški četi. Umrl je 1947. leta.

PRAPROTNIK FRANC, roj. 1915 v Hotovlji, trgovski pomočnik. V partizane je odšel iz Hotovlje dne 15. 12. 1941. Bil je v skupini Pavla Peternela, ki je svojo skupino 22. 1. 1942 v Kremenku začasno razpustil. Maks je odšel v Dolomite, kjer je bil potem vključen v Dolomitski odred. Umrl je 4. 11. 1962.

RAVNIHAR JANKO, roj. 1924 na Križni Gori, vajenec. Borec 2. čete CB je bil od 14. 12. 1941. Po Dražgošah je bil v Selški četi. Padel je 9. 9. 1942 na Lipniški planini s poveljnikom Jožetom Gregorčičem-Gorenjcem.

RAVNIHAR JOŽE, brat, roj. 1916 na Križni Gori, kmet. Bil je borec 2. čete CB od 12. 12. 1941. Po Dražgošah je bil v Selški četi. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom.

RAVNIHAR POLDE, brat, roj. 1918 na Križni gori, kmet. Borec 2. čete CB je bil od 14. 12. 1941. Po Dražgošah je bil v Selški četi. Padel je 9. 9. 1942 na Lipniški planini.

REPE ADOLF-TILEN, roj. 17. 6. 1911 v Sp. Gorjah, zidar, simpatizer KPS. Borec Cankarjeve čete je bil od 1. do 5. 8. 1941, nato v Jeseniški četi CB. Od 18. 1. 1942 je bil borec Poključke čete

in nato od jeseni 1942 do spomladi 1943 politkomisar 2. čete Polkluškega bataljona Gorenjskega odreda. Padel je 24. 7. 1943 pod Ajdno nad Potoki kot borec Koroške čete.

RIHTARŠIČ PAVEL-RAJKO, roj. 1913 v Poljanah, dninar. V partizane je odšel 14. 12. 1941 iz Poljan. Pokojni.

RIHTARŠIČ TINE, roj. 1912 v Poljanah, orožnik, član KPS. Bil je borec Poljanske čete od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato v 2. četi CB do srede januarja 1942, po Dražgošah je bil v Poljanski četi. Zajet je bil 14. 1. 1943 v zemljanki pri Srednji vasi, zaprt v Begunjah in v Dachauu do osvoboditve. Umrl je l. 1969 v Velenju.

ROBNIK RUDOLF, komandir, roj. 1918 v Žabji vasi, sin malega kmeta oz. delavec – miner. V partizane je odšel 5. 12. 1941 iz Žabje vsi. Ob nemškem napadu na partizane pri Muhu v Vinharjih dne 22. 1. 1942 se je sam ustrelil, da ne bi živ padel v roke Nemcem.

ROZMAN ANDREJ, roj. 4. 2. 1899 v Križah, čevljar, simpatizer KPS. Bil je borec Tržiške čete od 31. 7. 1941 do 1. 8. 1941. Odšel je v Selško dolino, se decembra 1941 priključil 2. četi CB, po Dražgošah je sodeloval v drugih enotah. Padel je 21. 1. 1945 pri Železnikih.

RUPAR JOŽE, roj. 1. 1911 v Bukovem Vrhju, gozdni delavec. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Padel je 3. 8. 1942 na Blegošu kot borec Poljanske čete.

RUPAR PETER-PERO, roj. 29. 6. 1924 v Polju pri Ljubljani, trgovski vajenec, član SKOJ-a. Bil je borec skupine v Hrastrniku od 1. do 28. 7. 1941. Nato borec Cankarjeve čete do 5. 8., potem jeseniške 1. čete CB, do 12. 1. 1942 je bil v Dražgošah, nato še v drugih enotah. Padel je 24. julija 1943 za Ajdno pod Stodom.

RUPNIK GREGOR-GROGČE, roj. 1925 v Srednji vasi, vajenec. V partizane je odšel skupaj z očetom 22. 12. 1941. Padel je 14. 1. 1943 v zemljanki pri Srednji vasi kot kurir.

RUPNIK GREGOR-GROGA, bolničar, roj. 1902 v Podkrajju na Primorskem, mali kmet in tesar v Srednji vasi. V partizane je odšel iz Srednje vasi 22. 12. 1941. Kot bolničar je vse do osvoboditve delal v partizanski bolnišnici in jo vodil.

RUS PAVEL-MEJAŠ, roj. 1923 v Hotovljah, hlapec v Poljanah. V partizane je odšel 6. 12. 1941. Padel je kot kurir – vodič II. grupe julija 1942.

RZNOŽNIK ANTON, roj. 1912 v Bačnah, čevljarški pomočnik. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Poljan. 20. 1. 1942 je odšel domov. V letu 1944 se je vrnil v partizane. Umrli je leta 1981 v Poljanah.

RŽEN JANEZ, roj. 25. 3. 1905 v Lomu v Poljanski dolini, žagarski delavec. V CB je bil od 21. 12. 1941. V Dražgošah je hudo ozebel. Nemci so ga odkrili na zdravljenju v Podreči in ga 31. 3. 1942 ustrelili kot talca v Dragi pri Begunjah.

RŽEN MAKS, roj. 1921 v Javorjah. V CB je bil od 22. 12. 1941. V Dražgošah je bil hudo ranjen. Umrli je že dan po bitki.

SEIDLER ERNEST-IZTOK, roj. 16. 11. 1913 v ZSSR, zidar, član Sokola. Bil je v 2. četi CB, po prihodu iz Dolomitov decembra 1941. Bil je v Dražgošah, nato v Pokljuški četi in komandant 2. bataljona GO. Padel je 2. avgusta 1943 v Žirovskem Vrhu.

SLAPAR JERNEJ, roj. 1916 v Zg. Veternem pri Trziču, čevljar, član KPS. Borec Tržiške čete je bil od 26. 7. 1941, nato v Kranjsko-tržiški četi, od decembra 1941 v 2. četi CB. Padel je 21. 1. 1942 na Ojstrem Vrhu v Selški dolini.

SMRKOLJ MARTIN, roj. 2. 11. 1918, železarski delavec. Borec mengeško – moravske skupine je bil od 22. 8. 1941. V CB je bil od decembra 1941, po Dražgošah pa v kamniški skupini. Živel je v Ribčah pri Kresnicah. Umrli je leta 1992.

STANONIK FRANC, roj. 27. 11. 1907 v Lovskem Brdu, kmečki sin, potem mali kmet. V partizane je odšel iz Lovskega Brda 22. 12. 1941. Bil je ranjen na Mošenjski planini. Izpuščen je bil domov na zdravljenje. Nemci so ga prijeli julija 1942 in ga poslali v Dachau, kjer je 16. 3. 1945 umrl.

STANONIK STANE, roj. 1921 v Horjulu, ubit februarja 1942 v Martinj Vrhu.

STRAŽIŠAR VIKTOR, roj. 1906 na Jesenicah. Padel je 18. 4. 1943 kot okrožni sekretar KP v Žičkem vrhu pri Radomljah.

STREL JOŽE, roj. 1913 v Gorenji vasi, kovaški pomočnik – v letu 1941 zaposlen v Trziču. Po obvestilu iz Poljan se je vrnil domov in 22. 12. 1941 odšel v partizane v CB. 20. 1. 1942 je odšel iz CB (z Malenskega Vrha) in se zaposlil pri kovaču Janezu Krmelju v Hotovlji. Jeseni 1944 je znova vstopil v partizane. Živi v Poljanah.

ŠIFRER ANTON, roj. 1923 na Praprotnem, mizar. Bil je borec 2. čete CB od 8. 12. 1941 do srede januarja 1942. Po Dražgošah se je priključil Selški četi. Padel je 18. 9. 1942 na Češnjici.

ŠIŠKA FRANC-ČRTO, roj. 1915 v Lešnici pri Novem mestu, delavec, član KPS. Borec 2. kranjske čete je bil od 2. 8. 1941, oktobra 1941 odšel s skupino Kranjsko – trziške čete v Ljubljansko pokrajino, decembra 1941 pa se je priključil 2. četi CB. Bil je tudi v Dražgošah in komandant bataljona v Kokrškem odredu. Živel je v Lovranu. Pokojni.

ŠKOFIC STANE, roj. 1915 v Mengšu, železničar, simpatizer KPS. Bil je borec Radomeljско – mengeške čete od 10. 8. do 17. 8. 1941, prej od 27. 7. v mengeški skupini. Od 17. 8. do decembra 1941 v mengeško – moravški četi, decembra v 2. četi CB. Padel je na Mošenjski planini 13. 1. 1942.

ŠMID JANEZ-JANUŠ, roj. 2. 8. 1902 na Selu pri Bledu, tovarniški delavec, član KPS. Bil je borec v partizanski skupini v Hrastniku nad Koroško Belo od 22. 6. do 28. 7. 1941, nato je bil borec Cankarjeve čete do 5. 8. 1941, nato jeseniške 1. čete CB. V Dražgošah je bil od 9. do 11. 1. 1942, pozneje je bil premeščen k političnemu delu. Dne 20. 3. 1943 je bil zajet pod Ajdno pod Stolom kot član OK KPS Jesenice in mučen do smrti.

ŠOLAR JOŽE-JOŽCA, roj. 15. 3. 1912 v Ljubnem, čevljar. Bil je borec Jelovške čete od 24. 8. 1941 do srede januarja 1942, nato je politično deloval na območju Ljubnega. Umrl je 17. 3. 1946.

ŠORLI SLAVKO, roj. 1920 v Gorenji vasi, pek, član Sokola. Bil je borec Poljanske čete od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato v 2. četi CB od 15. 1. 1942. Po Dražgošah je šel v Ljubljano na zdravljenje, ob vračanju na Gorenjsko je bil zajet in poslan v taborišče. Od tam je pobegnil in se 10. 3. 1944 priključil VDV v Poljanski dolini. Umrl je januarja 1988.

ŠTIBELJ DOMINIK, roj. 1914 v Javorjah, kmet, simpatizer KPS. Borec Poljanske čete je bil od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato je bil v 2. četi CB do srede januarja 1942. Po Dražgošah je bil v Selški (Bičkovi) četi. Padel je 10. 8. 1942 na Jelovici.

ŠTIBELJ SILVO-DIMAČ, roj. 1919 v Javorjah, kmet, simpatizer KPS. Borec Poljanske čete je bil od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato v 2. četi CB do srede januarja 1942. Po Dražgošah je bil v Bičkovi skupini (Selška četa) in nato od jeseni 1942 v Poljanski četi. Umrl je januarja 1962 v Javorjah.

ŠTIRN FRANC, roj. 4. 4. 1904 v Gorenjah pri Kranju, zidar, simpatizer KPS. Borec Jelovške – 2. čete je bil od 7. 12. 1941 do srede januarja 1942, nato v Loški četi. Padel je 9. 9. 1942 na Lipniški planini.

ŠTULAR FRANC, roj. 3. 2. 1909 v Ljubnem, delavec. Bil je borec Jelovške čete od 24. 8. 1941 do srede januarja 1942, nato v Loški četi. Umrli je l. 1979.

ŠTULAR MIRKO, roj. 17. 1. 1917 v Ljubnem, čevljar. Borec Jelovške čete je bil od 24. 8. 1941 do srede januarja 1942, nato v Selški četi. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom.

ŠUBIC FRANC-GOŠAR, roj. 1911 v Bukovem Vrhu, sin malega kmeta – čevljar. V partizane je odšel 10. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil v skupini Pavla Peternela. Ko je ta skupino razpustil, je odšel v Dolomite, kjer je bil do osvoboditve. Pokojni.

ŠUBIC IVAN-IVE, roj. 1922 v Hotovlji, študent, slikar. V partizane je odšel iz Hotovlje 22. 12. 1941. Po razpustu Peterneljeve skupine 22. 1. 1942 je odšel v Dolomite in potem v Ljubljano. Poleti 1942 je ponovno odšel v partizane. Umrli je 30. 12. 1989.

ŠUBIC MIRKO, roj. 1921 v Hotovlji, dijak. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Hotovlje. Padel je 13. 1. 1942 na Mošenjski planini.

TAVČAR FRANC, roj. 1924 v Poljanah, kmečki sin. V partizane je odšel 17. 12. 1941; v noči na 22. 1. 1942 je odšel z nekaj drugimi iz CB na prezimovanje proti Žirovskemu Vrhu in potem domov. Zaradi nevarnosti je v začetku februarja 1942 odšel v Ljubljano k sorodnikom. V Ljubljani je bil do osvoboditve. Pokojni.

TOMAŽIN IVAN, obveščevalec, roj. 1917 v Bukovščici, trgovski potnik, član KPS. Borec 2. čete CB je bil od 18. 12. 1941. Po Dražgošah je bil v Selški četi. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom. Od 8. 12. 1941 je bil organizator vstaje v Selški dolini.

TOMAŽIN ZDRAVKO, roj. 1922 v Bukovščici. Živel je v Šentvidu pri Ljubljani. Pokojni.

TOMINC EDVARD, roj. 1921 v Hruševju pri Postojni, elektrikar, član Sokola. Borec Jelovške čete je bil od 7. 12. 1941 do 12. 1. 1942. Padel je na Mošenjski planini 12. 1. 1942.

TRPIN JOŽE, roj. 1923 v Srednji vasi, delavec. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Srednje vasi. Kot kurir je 20. 1. 1942 v Dolencicah padel v nemško zasedo in bil ujet. Poslali so ga v taborišče Mauthausen, kjer je bil do osvoboditve. Živi v Ljubljani.

UDVANC MATIJA-VAJS, roj. 29. 4. 1912 na Ježici v Ljubljani, ključavničar, član KPS, španski borec. Bil je član in politkomisar kamniškega bataljona od začetka do konca oktobra 1941. Pozimi 1941 je odšel na Gorenjsko, po 1.12.1941 je bil v 1. četi CB,

v Dražgošah kot polikomisar. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom.

URŠIČ FRANC, roj. na Primorskem, emigrant pred fašističnim terorjem, kmečki delavec na Dolenjem Brdu, v CB vstopil 22. 12. 1941. Po prihodu iz Dražgoš v Poljansko dolino se je zdravil v Volaki, kjer so ga Nemci izsledili in ga poslali v Dachau. Umrl je leta 1960 na Dolenjem Brdu.

VADNOV MIRKO, roj. 12. 12. 1921 na Malem Otoku pri Postojni. Električar, član SKOJ. V CB je vstopil 12. 12. 1941 (na 20. rojstni dan). Po dražgoški bitki je bil v Selški četi. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Crngrobom.

VIDIC ANTON-ČAČEK, intendant bataljona, roj. 1919 v Srednji vasi pri Radovljici, šofer, simpatizer KPS. Borec Jelovške čete je bil od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942. Padel je 27. 3. 1942 v Rovtu nad Žabnico.

VINKŠEL MIHA-GUSTE, roj. 3. 8. 1923 v Velikih Malencah na Dolenjskem, zidar, simpatizer KPS. Bil je borec 2. kranjske čete od 2. 8. 1941. Oktobra 1941 je odšel v Ljubljansko pokrajino, decembra pa v 2. četo CB. Padel je 17. 5. 1942 v Tuhinjski dolini.

VOLČANŠEK FRANC-BLAŽE, roj. v Sromljah pri Brežicah. Bil je borec Kamniške čete, od decembra 1941 v CB. Po Dražgošah je bil v kamniški skupini. Padel je 29. 11. 1942 v Zduši pri Kamniku.

VRANIČAR DRAGO, bataljonski orožar, roj. 1913 v Škofji Loki, puškarski mojster, član Sokola. Borec 2. čete CB je bil od 23. 12. 1941 do srede januarja 1942. Po Dražgošah je bil v Loški četi, nato borec Gorenjskega in Škofjeloškega odreda in vodja puškarske delavnice v Martinj Vrh. Pokojni.

ZAJC IVAN, roj. 1905 v Zg. Gamelnjah, delavec, član KPS. Bil je borec Rašiške čete od 29. 8. 1941 do decembra, v CB od 11. 1. 1942. Padel je v Dražgošah.

ZORKO FRANC, roj. 1900 na Štajerskem, zidar, član JSZ. Bil je borec Jelovške – 2. čete CB od 7. 12. 1941 do srede januarja 1942. Po Dražgošah je bil s Kokrško četo. Padel je 9. 9. 1942 na Lipniški planini.

ZUPAN ANTON, roj. 11. 3. 1925 v Šenčurju, vajenec, član SKOJ-a. Borec Jelovške – 2. čete je bil od 18. 11. 1941 do srede januarja 1942. Po Dražgošah je bil v Kokrški četi. 22. 4. 1942 je umrl za posledicami zadušitve v okrogelski jami.

ŽAKELJ JANEZ-ANŽON, roj. 1920 v Stari vasi pri Žireh, čevljarški pomočnik. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Žirov. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil 21. 1. 1942 na Blegošu dodeljen v skupino Vinka Oblaka. Po prezimovanju se je sredi maja 1942 vrnil v Poljansko četo. Padel je 4. 8. 1942 na Blegošu.

ŽAKELJ MILAN-ŽIROVNIK, roj. 1921 v Stari vasi pri Žireh, avtomehanik. V partizane je odšel 22. 12. 1941. Po vrnitvi iz Dražgoš je bil dodeljen v skupino Vinka Oblaka. Ta se je razšla. Odšel je na prezimovanje domov. Sredi maja 1942 se je vrnil v Poljansko četo. Pokojni.

ŽAKELJ VINKO, roj. 1913 v Stari vasi pri Žireh, zidarski delavec. V partizane je odšel 22. 12. 1941 iz Žirov. Padel je 11. 1. 1942 v Dražgošah. Bil je izredno hraber mitraljezec.

ŽIVALIČ STANISLAV-DAVO, roj. 13. 11. 1921 v Sp. Gamelnjah, pleskar, simpatizer KPS. Borec Rašiške čete je bil od 15. do 17. 8. 1941. Premeščen je bil v Kamniško četo, nato se je vrnil v Rašiško, v CB je bil od decembra 1941. Po Dražgošah je bil v Kamniški četi. Padel je 13. 6. 1944 v Hraškem hribu pri Smledniku.

ŽUPANEC IVAN-BRICO, roj. 24. 5. 1895 v Zagrebu, klobučar. Borec Jelovške čete je bil od 19. 10. 1941, Poljanske čete od 6. 12. 1941 do 14. 12. 1941, nato 2. čete CB do srede januarja 1942. Padel je 22. 4. 1942 v okrogelski jami. Kljub letom, star je bil 46 let, je bil izjemno hraber borec in nepogrešljiv ostriostrelec.

ŽVAN JANEZ-DRAVSKI, roj. 20. 10. 1910 v Sp. Gorjah, tovarniški delavec, simpatizer KPS. Borec Cankarjeve čete je bil od 2. 8. 1941. Nato je bil v 1. četi CB. Po bojih v Dražgošah je bil borec Prešernove čete, politkomisar čete in terenski delavec. Izjemno hraber brat narodnega heroja Andreja. Umrl je 7. 1. 1962.

Preostali udeleženci dražgoške bitke

V varstvu bataljona so bile ženske, starejši možje in otroci:

1. **ŠUBIC ANGELA**, roj. v Bukovem Vrhcu 1925, živela pri Medvodah. Pokojna.
2. **ŠUBIC – p. TUŠEK IVANA**, roj. 1906, tudi v Bukovem Vrhcu. Živela je v Žabji vasi blizu Poljan. Pokojna.
3. **ŠUBIC TOMAŽ**, roj. 1885. Pokojni. To je bila Narigarjeva družina.
4. **TUŠEK JOŽE**, roj. 1934 pri Narigarju. V Dražgošah je bil star 7 let. Živi v Argentini.

Preostali, ki so bili pozneje bolj ali manj škodljivi NOB:

1. **BEGUŠ VIKTOR**, roj. 1920 na Jesenicah. Prebežal v Ljubljano, kjer je deloval kot okupatorjev, zelo aktiven agent. V Ljubljani je bil 15. julija 1942 tudi justificiran.
2. **DOLINAR MAKS**, roj. v Lučinah 1920. leta. Padel kot domobranec.
3. **JAN DUŠAN**, roj 1919 v Stari vasi pri Žireh. Prej je bil podčastnik v jugoslovanski armadi. V CB je vstopil 23. decembra 1941. Po bitki se je predal Nemcem in kot pripadnik okupatorjeve vojske v Italiji padel 1944. leta.
4. **JUSTIN VINKO – TONHOV**, roj. v Črnem Vrhcu. Delal pri Anžonovcu v Srednji vasi v Poljanski dolini. V CB je vstopil 22.12.1941 in po bitki odšel domov. Kmalu je postal nasprotnik NOB. Pokojni
5. **KERŠEVAN JANEZ**, rojen 1907 v Biljah pri Gorici. V partizane je kot primorski emigrant prišel iz Kranja. Odšel od partizanov in pobegnil v Avstralijo.
6. **KOŠIR VENCELJ**, roj. 1915 v Zadobju pri Lučinah, kmečki delavec. V CB je prišel 22. 12. 1941, bil je 13. januarja 1942 na Mošenjski planini celo ranjen, se tajno zdravil, odšel domov in se javil Nemcem. Po vojni je bil justificiran kot domobranec.
7. **KRAJNIK JANEZ**, roj. 1912 na Križni Gori. Emigriral v Avstralijo.

8. *KOPRIVNIK FELIKS*, roj. 20. 3. 1905 v Cerkljah, delavec. Borec Jeseniške čete od oktobra 1941 do 12. 1. 1942. Po Dražgošah je odšel domov in postal nevaren izdajalec. Justificiran je bil po vojni.
9. *MARINOVIĆ LJUBOMIR*, roj. 1914 v Sarajevu, gradbeni tehnik. V Poljanski četi je bil od 6. 12. 1941, nato v 2. četi CB. Sredi januarja 1942 se je prijavil nemški policiji. Bil je agent gestapa. L. 1944 je bil justifici ran kot izdajalec.
10. *MICHELIN MARTIN*, roj. na Koroškem, nemški financer v Črnem Vrhu. 16. 12. 1941 se je pridružil CB. Po dražgoški bitki je pobegnil nazaj k okupatorskim gospodarjem.
11. *MURNIK ANTON*, roj. 1903 v Srednji vasi pri Radovljici, avtomehanik. V Jelovski četi je bil od 29. 7. 1941 do srede januarja 1942. Z ženo je odšel na svoje in škodoval NOB. Justificiran je bil že l. 1942.
12. *MURNIK JOŽICA*, Antonova žena, roj. 1908 pri Sv. Neži pri Trziču. Tovarniška delavka. Velja enako kot za moža. Škodljiva NOB. Justificirana z možem.
13. *NOVAK FRANC*, roj. 1923 na Dolenjem brdu, kmečki sin. V CB je prišel 22. 12. 1941 med vstajo. Po Dražgošah se je vrnil domov. Marca 1943 je šel v nemško vojsko, kjer je padel.
14. *PEČNIK ERNA*, roj. 24. 11. 1915 v Ljubljani, gospodinja. Bila je v Jelovski četi do 3.8.1941 (z možem), do srede januarja 1942 v CB, nato je februarja odšla v Ljubljano. Tam je živela dvojno življenje. Pomagala je izdati Žagarjeve ženske in Meto Sitar, kar je Savica Žagar opisala (z dokumenti) v Naši ženi septembra 1975. Kot sumljivo so jo partizani dali justificirati že v Ljubljani, a se je temu izmuznila. Zanimivo je, da so jo Italijani 16. 4. 1942 aretirali, čeprav je o sodelavcih NOB povedala vse, kar je vedela. Obsojena je bila na dosmrtno ječo v Italiji, a je vse preživela. Živela je v Ljubnem in z njo je bilo veliko težav. Pokojna.
15. *PETERNELJ VALENTIN*, roj. 1911 v Žirovskem Vrhu, udeležil se je decembrske vstaje. Po Dražgošah kmalu ušel iz CB, pozneje se je pridružil domobrancem, kjer je bil ubit.
16. *RAVNIHAR ALOJZ*, roj. 1917 na Križni Gori, kmetovalec. V CB, 2. četa, je bil od 14. 12. 1941 in bil v njem do srede januarja 1942. Po Dražgošah je bil (kakor njegovi trije bratje) v

Selški četi. 27. 3. 1942 je bil v Rovtu zajet, prešel k okupatorju in zato je bil aprila 1943 justificiran.

17. **STANONIK PAVLE**, roj. 1913 na Kremenku v Poljanski dolini. Že 22. januarja je ušel domov. Pozneje je postal domobranec. Umrl je po vojni.
18. **ŠINKAR JANEZ**, roj. 1913 v Selcih. Pridružil se je decembrski vstaji. V dražgoški bitki je bil zelo hraber borec, kmalu po njej je pobegnil k bratu, oboroženemu duhovniku, ki je bil kaplan v Mirni Peči na Dolenjskem. Nato je bil kurat Legije smrti in kurat lažnega »Štajerskega bataljona« in zelo krut. Janez je postal belogardist in je bil justificiran 1943. leta.
19. **TAVČAR JANEZ**, roj. 1904 na Jesenicah. Postal je okupatorjev sodelavec. Zato je bil kot sovražnik 18. 5. 1942 na Jesenicah justificiran.
20. **ZUPANC JANEZ**, roj. 1921 na Četeni Ravni v Poljanski dolini. Po Dražgošah je odšel domov. Živel je mirno v Škofji Loki.

Preostali pripadniki CANKARJEVEGA BATALJONA pred dražgoško bitko in med njo:

BENIGER FRANC–Gabrin; BOKAL STANE; DROBIČ FRANC, ranjen; GRILC FRANC–Brinar; KAVČIČ PAVLE; KER-SNIK STANE–Jelovčan, ranjen; KNAFLIČ ALOJZ; KOCJANČIČ STANKO–Marjan; KNOBELJ FRANC–Slovenko; NOVAK CVENTO; POTOČNIK FRANC; SEKARDI STANKO; STRAŽIŠAR POLDE, poznejši politkomisar Gorenjskega odreda; VOVK IVAN–Živan; ZALETEL TINE; ŽEMVA ALBIN; ŽVAN ANDREJ–Boris, pozneje komandant Gorenjskega odreda.

Zaradi starosti niso mogli sodelovati v bitki: SVETINA VIKTOR, VERGEL ALBERT, VISTER VALENTIN.

V bitki je sodelovalo tudi nekaj Dražgošanov: AMBROŽIČ ALOJZ, JELENC KAREL, LOTRIČ LUDVIK, LUŠINA JANEZ.

* * *

V dražgoški bitki – boju od 9. do 12. januarja 1942 je sodelovalo 207 pripadnikov Cankarjevega bataljona.

Padli v Routu, v Poljanski dolini, na Mošenjski planini, v Lipanci in v Vinharjih

Seznam ubitih Dražgošanov in padlih dražgoških borcev

***Padli Cankarjevci v Dražgošah
od 9. do 11. januarja***

1. BOŽIČ Gregor, Kranj
2. DOLINAR Maks, Mlaka-Javorje
3. JEZERŠEK Boštjan, Stara Oselica
4. KOVAČIČ Janez mlajši, Kranj
5. KRME LJ Maks, Bačne
6. RŽEN Maks, Javorje
7. ŠKOFIČ Stane, Mengeš
8. ZAJC Ivan, Gameljne
9. ŽAKELJ Vinko, Žiri

Padli cankarjevci v Routu 12. decembra 1941

1. BIZJAK Jože, Begunje
2. SAKSIDA Jože, Lesce
3. ŠALAMON Jaka, Jesenice

***Padli na Pasji ravni in Polhovcu ter v okolici
Poljanskih vrhov med 25. in 27. decembrom 1941***

1. DEMŠAR Ciril, Poljane
2. DOLENC Vinko, Praprotno
3. KORUZA Jože, Prezelj na Primorskem in Kranj
4. MAČEK Ivan, Škofja Loka
5. MLAKAR Janko, Šenčur
6. PUŠAVEC Miha, Voglje-Kranj
7. RUČIGAJ Božo, Kranj
8. ŠUBIČ Ivan, Hotovlja

Padli na Mošenjski planini 13. januarja 1942

1. BIČEK Henrik, Prapetno Brdo-Kranj
2. FISTER Miha, Naklo
3. GOLJA Ciril, Hotovlja
4. GRAČAN Jurij, Kovača vas pri Vinici-Kranj
5. JEREB Jaka, Praprotno
6. KOKALJ Jernej, Dolenčice
7. KOVAČIČ Janez starejši, Kranj
8. MLAKAR Karel, Trzin
9. OMAN Stanko, Hotovlja
10. PADOVAN Benedikt, Steverjan-Lesce
11. ŠUBIC Mirko, Hotovlja
12. TOMINC Edvard, Hruševje pri Postojni-Kranj-Stražišče

Padli v Vinharjih pri Muhu 22. januarja 1942

1. DEMŠAR Donat, Hotovlja
2. DOLINAR Alojz, Žabja vas
3. KOŠIR Pavle, Poljane
4. NOVAK Jože, Dolenja vas
5. PETRIČ Ciril, Žabja vas
6. ROBNIK RUDI, Žabja vas

Padli v Lipanci 19. januarja 1942

1. BOKAL Stane, Jesenice
 2. JAKOPIČ Janko, Sp. Gorje-Graben
 3. KNAFLIČ Alojz, politkomisar in komandant, Bled
 4. KRAVS Franci, Jesenice
- Vsi preostali podatki o padlih so navedeni v skupnem seznamu.

Dražgošani padli kot borci v NOB od 1942 do 1945

1. FRAKELJ Janko, roj. 29. 5. 1916 v Dražgošah, padel 16. 3. 1945.
2. HABJAN Gabrijel, roj. 9. 10. 1924, Dražgoše, padel 17. 2. 1943
3. HABJAN Janez, roj. 27. 12. 1909. Ujet in v Davči ustreljen 24. 3. 1945

4. HABJAN Rafael-Janko, roj. 8.1 0. 1922, Dražgoše, padel 24. 3. 1943
5. HUDOVERNIK Peter, roj. 1. 8. 1925, Gorje pri Bledu. Padel 18. 2. 1945
6. JELENC Albin, roj. 15. 6. 1920, Dražgoše. Padel 18. 11. 1943
7. LOTRIČ Jožef, roj. 19. 3. 1920, Dražgoše, ujet, umrl 20. 11. v Mauthausnu
8. LOTRIČ Konrad, roj. 9. 2. 1914, Dražgoše. Padel 29. 3. 1943
9. LOTRIČ Maks, roj. 12. 2. 1922, Dražgoše. Padel 25. 2. 1943
10. LOTRIČ Peter, roj. 28. 6. 1909. Padel 24. 4. 1944
11. LUŠINA Ciril, roj. 1. 7. 1933. Ubit je bil 3. 11. 1943
12. LUŠINA Jože, roj. 16. 2. 1923, Dražgoše. Umrl zaradi ran 10. 9. 1943
13. LUZNAR Evgen-Vinetu, roj. 13. 9. 1924. Padel 6. 6. 1944
14. MARENK Matevž, roj. 16. 9. 1916, Dražgoše. Padel 18. 6. 1943
15. POTOČNIK Rudolf, roj. 17. 3. 1925, Dražgoše. Ujet in ustreljen 15. 8. 1943
16. ŠOLAR Franc-Trš, roj. 1. 4. 1920, Dražgoše. Padel 9. 10. 1944
17. KAVČIČ Janez, roj. 18..., Dražgoše. Ubit na begu 19. 3. 1945
18. LOTRIČ Jože, roj. 1909, Dražgoše. Padel marca 1942.

O padlih Dražgošanih je zbral podatke Ludvik Jelenc, Dražgoše, 16. 5. 1993.

Ubiti Dražgošani

11. januarja 1942 na Jelenščah pred št. 76:

1. Ambrožič Primož (Martinc), star 67 let
2. Benedičič Vinko (Grogovčev pastir), star 13 let, doma iz Podblice
3. Berce Tomaž (Peskar), star 65 let
4. Jelenc Matija (Bolčarjev), star 51 let
5. Jelenc Franc (Bolčarjev), star 17 let
6. Jelenc Maks (Bolčarjev), star 20 let
7. Jelenc Leopold (Bolčarjev), star 17 let
8. Habjan Janko (Ožbic), star 32 let (od ročne bombe, ki jo je hotel vreči nazaj)
9. Lotrič Franc (Markonov), star 16 let
10. Lotrič Anton (Markonov), star 11 let

11. Lotrič Franc (Tomažovc), star 60 let
12. Lotrič Ciril (Grogovčev), star 18 let
13. Lotrič Tomaž (Lovrih), star 50 let (na begu iz Grogovčeve hiše)
14. Marenk Stanko (Pstoten), star 20 let
15. Šolar Jakob (Ožbic st.), star 60 let (na begu iz Grogovčeve hiše)
16. Lotrič Jakob (mežnar), star 66 let
17. Bešter Anton (Polakov), star 11 let
18. Frakelj Peter (Kajžen), star 60 let
19. Frakelj Zdravko (Kajžen), star 17 let
20. Šolar Rezika (Koritnikova), stara 3 leta (zadeta od drobca granate v Grogovčevi kleti)

12. januarja 1942 ubiti in sežgani v kleti pri cerkvi:

21. Ambrožič Alojz (Martincov), star 30 let
22. Bertoncej Jože, star 22 let
23. Habjan Miha (Šimnov), star 36 let
24. Habjan Tomaž (Šimnov), star 30 let
25. Habjan Ignac (Šimnov), star 20 let
26. Jelenc Tomaž (Pavlnovc), star 24 let
27. Jelenc Jernej (Dobre), star 32 let
28. Kavčič Janez (Hkavšč), star 55 let
29. Kavčič Peter (Bitc), star 45 let
30. Megušar Janez (Kopčov), star 30 let
31. Megušar Vinko (Kopčov), star 27 let
32. Mlinar Filip (organist), star 36 let
33. Prevc Peter (Markov), star 24 let
34. Prevc Rafko (Markov), star 21 let
35. Šmid Janez (Kovačev), star 29 let
36. Šmid Gregor (Urbanovc), star 39 let
37. Šolar Tomaž (Mažev), star 29 let
38. Šolar Albin (Mažev), star 28 let

Padli na begu:

39. Petrovč Alojz (Tinín), star 37 let
40. Lotrič Franc (Stihelnov), star 17 let
41. Šolar Marija (Koritnikova), stara 36 let, mati petih otrok.

13.

Janez Lušina, 16. 6. 1993

Spominska tekmovanja

**»Po stezah partizanske Jelovice«
(povzetek)**

V spomin na legendarno dražgoško bitko od 1958. leta prirejamo zimskošportne rekreativne prireditve z imenom »Po stezah partizanske Jelovice«. Odigravajo se v počastitev dražgoške bitke. V počastitev Dražgošanov, ki so bili okupatorjeve nedolžne žrtve, in padlim junakom Cankarjevega bataljona, junaških borcev, ki so tri dni vztrajali na ostro napadanih položajih. Namen teh tekmovanj je predvsem, da se spomin narodnoosvobodilnega boja za svobodo ohranja v mladem rodu. Hkrati je namen množičnih zimskih prireditev razvijati v gorskem kraju turizem in naše ljudi pripravljati za pohode tudi v zimskem času, razvijati smučarstvo, zlasti vojaško, sankanje itd.

Dražgoše – slovenske Termopile, tako se je govorilo prva leta po vojni, Dražgoše – Dražgoška republika, kjer je voditelj Stane Žagar prvič javno orisal cilje OF in osvobodilnega boja, kjer so prvič na Gorenjskem javno donele partizanske pesmi. Vse to ne sme biti pozabljeno in vse to je potrebno izročati prihajajočim mladim rodovom. Tako so se odločili in sklenili borci Cankarjevega bataljona, ko so se prvič po osvoboditvi januarja 1946 zbrali v Dražgošah. Takšnega mnenja je bil tudi Okrajni odbor Zveze borcev Kranj, ki mu je v letih 1954 – 1962 predsedoval Ivan Bertonec-Johan, nekdanji politični komisar Cankarjevega bataljona.

V prvih povojnih letih, 1945–1953, v Dražgošah na proslave in spominske prireditve ni bilo mogoče misliti. Vaščani so prebivali še v zasilnih barakah. Ob pomanjkanju materiala in delovnih moči so zidali nove hiše, seveda predvsem na temeljih prejšnjih. Nemški vojni ujetniki, ki so bivali v barakah pod vasjo, so v letih 1945 do 1947 iz doline v vas gradili cesto. Prve spominske prireditve so bile možne šele po zasilni obnovi Dražgoš leta 1950. Te prve, spontane in iz srca pripravljene proslave so bile bolj podobne nekdanjim partizanskim mitingom: znani borec iz NOB je imel nagovor, zapeli so partizanske pesmi, recitali Bora in Kajuha, položili vence na skupni grob ustreljenih na pokopališču, nato pa je bilo družabno srečanje borcev in domačinov. Udeležencev ni bilo veliko in z leti, 1953–1958, je zanimanje za takšne prireditve upadlo. Živečih borcev je bilo vedno manj, vaščani so se držali pri toplih pečeh, mladino so vse bolj in bolj zanimala zabave v dolini. Nagla motorizacija je to še pospešila, kajti v januarskih dneh so bile poti zelo slabe. Proslave niso več kazale tistega, kar je nekoč pomenila dražgoška bitka.

V vsem tem času, pa so se borci NOB na vseh ravneh oblasti vseskozi zavzemali za čim hitrejšo izgradnjo porušene vasi. Pritiskali so, naj se čimprej ustanovi obnovitvena zadruga za izgradnjo ceste Rudno – Dražgoše. Sprva je bilo pripeljanih 80, pozneje pa do 140 nemških vojnih ujetnikov. Uredili so nabavo gradbenega materiala in sicer po planu I, posodobljena je bila električna napeljava itd. Vse je pripeljalo do tega, da je bila vas v glavnem obnovljena do leta 1958. Pred tem so bile družinske barake, skupni hlevi, baraka – cerkev, baraka – šola, makadamska cesta. Ob tem je potrebno povedati še to, da so republiško vodstvo, okraj in pozneje občine vseskozi namenjali Dražgošam veliko pozornost, to velja tudi za poznejša leta. (Fotografije iz tistih časov – barake.)

S pridnostjo vaščanov in ob pomoči državnih vodstev je leta 1974 v Dražgoše »prišla« sodobna asfaltna cesta, leto ali dve pozneje je asfaltna cesta povezala Dražgoše s Kropo in Radovljico in še in še. Veliko bi o tem vedeli povedati dr. Slavica Pentek (Lotrič), Ludvik Jelenc, Janko Pintar.

Pa vendar, žar ognja dražgoške bitke je bil v prvih povojnih letih tako močan, da se borci in vaščani niso zadovoljili samo z obnovo vasi. Želeli so, da se dogodek – boj ne bi pozabil, zato so v večini sprejeli prireditve z imenom »Po stezah partizanske Jelovice«.

Tudi na Okrajnem odboru ZB v Kranju so razmišljali, kako bi proslave poživili in pritegnili ljudi množično. Že takrat so se posamezniki spraševali, ali bodo črni dnevi okupacije in zatiranja in hkrati svetli dnevi junaštva naših ljudi in zmage nad nasiljem – nacifašizmom pozabljeni. Ali bodo pozabljeni tisti, ki so se bojevali, pomagali NOB, trpeli, krvaveli in umirali za svobodo? Kako obogatiti prireditve v Dražgošah, da bi bile bolj množične? Januarja leta 1953 je na proslavi prvikrat sodelovala enota smučarjev – vojakov planinskih izvidnikov, ki so prišli iz smučarskega centra v Mojstrani. Ti smučarji so bili posebno všeč mladini. Ob tej priložnosti je major Miloš Rutar predlagal, naj se uvedejo smučarska tekmovanja ob vsakoletni dražgoški prireditvi. Ko se je 1957. leta Rutar vrnil v Slovenijo, je pripravil pisni predlog o spominskih patrolno–smučarskih tekmovanjih z naslovom »Po stezah partizanske Jelovice«. Na njih bi sodelovala športna društva, družbenopolitične organizacije, pripadniki vojske in ljudske milice, predvojaške enote. Predlog je utemeljil takole:

Mnogi narodi povezujejo športne prireditve s pomembnimi dogodki iz svoje zgodovine. Najtežja atletska disciplina, tj. maratonski tek na 42 km, budi spomin na legendarni tek vojaka, ki je z Maratonskega polja prinesel v Atene vest o zmagi nad Perziji in se zgrudil mrtev. Vsakoletni smučarski tek VASA na Švedskem, na 80 km, je spomin na smučarski pohod plemiča Gustava Vase, ki se je umaknil pred osvajalnimi Danci, zbral v gorah pristaše, napadel okupatorsko vojsko in jo potisnil v morje. Poljaki imajo spominska tekmovanja v spomin na Heleno Czehovo in na skakalca Stanislava Maruszarza; Finci tek za pokal Kurikala v spomin na svojega odličnega tekača. Tudi pri nas so že spominska tekmovanja »Ob žici okupirane Ljubljane«, memorial Tomaža Godca, Cizljev smuk in druga.

Mladina bo v takšnem tekmovanju in spominu na dražgoško bitko našla smisel za nastopanje. Na privlačen način bo sprejemala tradicijo NOB, na pohodu po Jelovici in po njenem vznožju bo spoznavala kraje iz NOB, srečala se z borci in spoznavala razmere, v kakršnih bi se znašla v morebitni vojni. Učila se bo premagovanja zimskih težav, pohoda na smučeh, orientacije, streljanja in dajanja prve pomoči. Kovalo se bo tovarišstvo med starejšo in mlajšo generacijo.

Rutarjev predlog je Okrajni odbor ZB Kranj sprejel s pravilnikom tekmovanj, naj vsaka patrola šteje tri člane, ki streljajo z vojaško puško po tri naboje v tarčo na 100 m. Septembra 1957 je bil ustanovljen pripravljalni odbor, ki mu je predsedoval Ivan Bertonec-Johan, člani pa so bili: Franc Konobelj-Slovenko, Franc Medja, Miloš Rutar in še nekateri. Določili so, da bo Okrajni odbor ZB Kranj skupaj z Občinskim odborom ZB Železniki (takrat občina Železniki) prirejal spominska tekmovanja v Dražgošah vsako leto.

Ko danes po 50 in več letih po dražgoški bitki beremo navedeni predlog in odločitve, mu nimamo kaj dodati. Razni narodi tudi po 50 letih od II. svetovne vojne prirejajo spominske svečanosti in športna tekmovanja. Lani smo spremljali veliko prireditev v spomin na britansko zmago pri El Alemainu in veliko zmago sovjetske vojske pri Stalingradu. Pri nas na Cerkljanskem že več let prirejajo športna tekmovanja v spomin na partizansko smučarske tekme, ki jih je v zimi 1945. leta pripravilo poveljstvo XXXI. divizije NOV in POS. Ime pohoda »Ob žici okupirane Ljubljane« se sicer z leti menjava, toda pomen pohoda je ostal isti: pohodnikom

približati spomin, ko je bila Ljubljana zaprta z bodečo žico. Res pa je, da je bilo v povojnem času, 45 let, mnogo športnih prireditev povezanih z NOB ali z imeni partizanskih junakov, a so v zadnjih letih mnoge zavrgli in jih danes ni več.

I. spominske zimskošportne prireditve 12. I. 1958

Program je obsegal:

- patrolni smučarski tek na 20 km dolgi progi po gozdovih Jelovice – zibelki gorenjskih partizanov, mimo partizanskih obeležij, s ciljem v Dražgošah;
- ponazoritev dražgoške bitke, ko so v vlogi »napadalcev« so delovali vojaki iz garnizije Bohinjska Bela, v vlogi »braniteljev« pa pripadniki enot predvojaške vzgoje;
- svečani del je bil pri starem spomeniku v Dražgošah.

Prireditve 1958 je pohvalil Glavni odbor ZB Slovenije kot najprimernejši način prenašanja sporočil NOB na mladino.

II. prireditve »Po stezah partizanske Jelovice« je bila 9. januarja 1959.

Nastopilo je 13 patrol in 13 posameznih tekmovalcev – tekačev.

Organizacijo je prevzela Gorenjska smučarska podzveza. Pred prireditvijo je Franc Medja v pismu sporočil, da se odgovorni premalo zanimajo za prireditve, in zaželel, naj Okrajni ljudski odbor uredi vprašanje stalnega financiranja prireditve z odlokom.

III. prireditve ob 18. obletnici bitke: Organizacijski odbor je določil, naj bo glavni del prireditve pred tovarno ISKRA v Železnikih, da bi bila udeležba večja. Ker 9. januarja 1960. leta še ni bilo snega, so prireditve zadnji trenutek prenesli nazaj v Dražgoše in na Jelovico. Nastopile so patrole iz TVD Partizan, smučarski klubi, strelske organizacije, vojaške enote in republiški ekipe Slovenije in Hrvaške. Tekmovalo je 44 patrol in 11 posameznikov.

Za IV. spominsko prireditve 1. 1961 je bil izdan prospekt z zgodovino NOB. Vseh tekmovalcev je bilo 783. Kip borca je osvojila republiška ekipa Slovenije: Miha Munih, Janez Peternel in Jaka Reš. Svečane spominske prireditve se je v Železnikih **udeležilo okrog 4000 ljudi.**

V. spominsko prireditev l. 1962 so motile izredno neugodne snežne razmere. Zaradi pomanjkanja snega so morala odpasti tekmovanja v Železnikih in Kropi. Prireditev je bila posvečena 20. obletnici požiga in porušenja Dražgoš. Bila je 12., 13. in 14. januarja 1962. Nastopilo je 582 tekmovalcev.

VI. tekmovanje l. 1963 oz. prireditev »Po stezah partizanske Jelovice« sta pripravila Skupščina občine Kranj in Gorenjska smučarska podzveza. Organizacijski odbor je že tretje leto vodil Janko Prezelj-Stane, vodja tekmovanja pa je bil Franc Medja. Sodelovalo je 974 udeležencev. Mnogim ni bilo prav, da so bile prireditve v Železnikih in ne v Dražgošah. Odločeno je bilo, da se je potrebno držati odloka in predvsem upoštevati Dražgoše.

VII. prireditve v januarju 1964. leta so bile še vedno v Železnikih, po istem programu kot leta 1963. Nastopilo je 105 tekmovalcev v 35 patrolah. Nočnega slaloma se je udeležilo 70 smučarjev. Razvijanje smučarstva in sankastva v prvih povojnih letih je bil tudi pglavitni cilj dražgoških prireditev.

Spominske dražgoške prireditve v organizaciji Skupščine občine Škofja Loka in Smučarskega kluba Transturist.

Prirediteljice VIII. spominskih tekmovanj in srečanj leta 1965 so bile vse gorenjske občine - Domžale, Jesenice, Kamnik, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Tržič, glavno vlogo pa je le imela občina Škofja Loka. Imenovan je bil odbor za proslavo, ki mu je predsedoval Janez Šter. Na tekmovanjih v Železnikih in drugod ob vznožju Jelovice je sodelovalo 644 smučarjev. Med njimi reprezentance Slovenije, Hrvaške, Srbije, Makedonije, Črne gore in Armade. Velike težave so bile z zbiranjem denarja. Prireditve so bile 10. in 11. januarja. Izkazalo se je, da so tekmovalne proge iz Železnikov v Dražgoše pretežke.

IX. spominske prireditve l. 1966. »Po stezah partizanske Jelovice«.

Ime se je že popolnoma uveljavilo. Novi odbor je vodil Venko Doljak, direktor Transturista v Škofji Loki. Prireditve se je udeležilo 558 tekmovalcev.

Prihod enote JLA 1985 v dražgoški cilj

Tudi X. prireditve januarja 1967 je izvedlo isto vodstvo.

Sodelovalo je 840 tekmovalcev, na prireditvi v spomin na bitko in žrtve je bilo 1500 udeležencev.

XI. prireditve pod vodstvom novega odbora so bile v Dražgošah januarja **1968**. Občinska skupščina Škofja Loka je imenovala nov odbor z Ivanom Frankom-Iztokom na čelu. V Dražgošah je nastopilo 840 tekmovalcev. Prireditve v Dražgošah so bile boljše in udeležba je bila večja.

XII. prireditve 1969 so bile prvič združene s proslavo občinskega praznika občine Škofja Loka. Osrednji datum praznovanja je bila obletnica dražgoške bitke. Znano je, da današnja škofjeloška občinska skupščina tega odloka ne priznava. Dražgoško bitko so zavrgli. Skupščine gorenjskih občin so se to leto dogovorile o financiranju prireditev: Škofja Loka 55 %, Kranj 15 %, Jesenice 10 %, Radovljica 15% in Tržič s 5 % udeležbo. Ta odlok je veljal več kot 12 let. Po letu 1990 so novi oblastniki tudi to izničili.

XIII. prireditve, ki so bile januarja 1970 v Dražgošah, Lencovem, Kropi in Železnikih, je pripravil odbor, ki ga je spet vodil Ivan Franko-Iztok. V program so bile vključene še Poljane, kjer je v skokih nastopilo 97 mladincev. Pod Bičkovo skalo je nastopilo 200 tabornikov iz Škofje Loke in Ljubljane. Republiški štab TO Slovenije je za enote TO prvič pripravil posebno tekmovanje vojaških patrol iz garnizij po Sloveniji, Hrvaški in celo Srbiji. Prvičrat so po gorenjskih šolah tekmovali s pisanjem nalog z naslovom »Partizanska zgodba«. Sodelovalo je 24 šol z 289 nalogami. 26 je bilo nagrajenih. Vseh tekmovalcev je bilo 898. Prireditve je ponovno uspela in se dokončno uveljavila kot izvirna in pomembna. Osrednje prireditve pri osnovni šoli v Dražgošah se je udeležilo okoli **3000 ljudi** iz mnogih krajev Slovenije. Vse bolj se je uveljavljal poznejši državni reprezentant Maks Jelenc, ki je postal celo olimpijec in zastopnik Slovenije na VASA teku.

XIV. prireditve januarja 1971 so imele isto vodstvo in enak program, le tekmovanje patrol TO so razširili. Vseh udeležencev je bilo 950. Po odhodu Ivana Franka-Iztoka na novo dolžnost je na njegovo mesto prišel Stane Krapež.

XV. prireditve januarja 1972 je vodil Stane Krapež in ostal predsednik do XXVI. prireditve.

Opis prireditve bi bil preobširen, če bi še naprej opisoval vsako posebej. Zato navajam le najpomembnejše podatke.

Prireditve od leta 1972 do januarja 1982 so bile bolj množične kot prejšnje. Vsako leto se je v Dražgošah zbralo 3.000 do 5.000 ljudi.

Od leta 1970 je odbor »Po stezah partizanske Jelovice« pri-
rejal tudi smučarska tekmovanja, ki so sodila v okvir »Jugoslovanskega smučarskega pokala«, kar se je izvajalo do leta 1989. Na njem so nastopale ekipe iz vseh republik nekdanje Jugoslavije. Tekmovanja so bila po vsej Jugoslaviji, in sicer na območjih znanih bojov iz NOB: Dražgoše, Mrkopalj, Igman, Zlatibor, Žabjak in Mavrovo. Republiška konferenca ZRVS Slovenije je 1975. leta za svoje člane uvedla še tekmovanje »Po poti heroja Kebeta«. Na njem so nastopale mešane ekipe ZRVS – ZSMS. To tekmovanje se je končalo leta 1991, po osamosvojitvi Slovenije.

Iz Bohinjske Bistrice je 1975. leta v Dražgoše prispela dolga kolona udeležencev dražgoškega slavlja. Pohodna enota je štela več kot 700 ljudi.

Od XVIII. prireditve leta 1975 je bil program prireditev vse do zadnje v letu 1993 zelo podoben. V program so bili uvedeni množični pohodi v Dražgoše iz različnih smeri.

- Najdaljši (40 km) in najnapornejši pohod se je in se še imenuje »Po poti Cankarjevega bataljona«. Organiziralo ga je Planinsko društvo Škofja Loka z neutrudnim Jožetom Stanonikom na čelu. Na njem vedno sodeluje 180 – 200 pohodnikov.

Po osamosvojitvi Slovenije 1991. leta so bili nekateri programi spremenjeni in delno tudi dopolnjeni. Odprto smučarsko prvenstvo enot TO in policije je odbor prenesel iz Dražgoš na Pokljuko.

Potem ko je bil 1976. leta odkrit nov, veličasten pomnik bitki Cankarjevega bataljona in pobitim Dražgošanom, je vsako leto osrednja prireditev ob tem spomeniku, kjer se zbira veliko ljudi. Zlasti veliko se jih je zbralo ob 50-letnici bitke 10. januarja 1992 in leta 1993, ko jih je prišlo okoli 5.000.

Prihajanje množice na dražgoško proslavo januarja 1999 s kropsarske smeri.

Od 30. do 35. prireditve, to je od leta 1987 do 1992, je bil predsednik organizacijskega odbora prireditve Janez Lušina. Prva leta do 1990 je denar še zagotavljala škofjeloška občina, pozneje pa občinski odbor ZB.

Od 1991. leta so v program vključeni še rekreativci – gorski kolesarji, ki jih je v letih 1991, 1992 in 1993 sodelovalo tudi do 120. Kolesarjenje organizira znani motodirkač Leon Pintar. Že nekaj let v programu sodelujejo tudi zmajarji in gorski jadralci – padalci. Prav pri gorskih padalcih – jadralcih se je udeležba »zataknila« z izgovorom, da je dražgoška prireditev ideološka in šlo je celo tako daleč, da so padalci kluba »KROKAR« nastop bojkotirali.

Izjemno veličasten je »Pohod Cankarjevega bataljona s Pasje ravni«. To je celonočni 40-kilometrski pohod. Je izredno naporen, saj ni samo dolg, temveč se je večkrat treba tudi vzpenjati in spuščati po hribovju. Kdor je premagal to dolžino, strmine, poti navzgor in navzdol, zasluži spoštljivo priznanje in pohvalo.

V zadnjih letih se program ni bistveno spreminjal in je ustaljen. Udeležba je bila doslej vselej množična. V Dražgoše radi zahajajo tako sedanji kot tudi nekdANJI predstavniki oblasti. Maja 1977 so Dražgoše obiskali Tito, Kardelj, Kraigher in drugi.

Izračunali so, da je dražgoške prireditve doslej obiskalo več kot 80.000 ljudi iz vse Slovenije in nekdanje Jugoslavije.

Udeleženci proslave v Dražgošah januarja 1999.

Od leta 1993, od 36. prireditve, organizacijski odbor vodi Zdravko Krvina, ki je prireditvam dal nov polet. Kot nekdanji predsednik škofjeloške občine je bil s prireditvijo vseskozi povezan.

Prireditve »Po stezah partizanske Jelovice« so doslej prejele naslednja priznanja:

- l. 1975 Bloudkovo nagrado za razvijanje množičnega rekreativnega smučanja in množičnih pohodov v zimski gorski svet;
- plaketo Zveznega odbora nekdanje ZZB;
- veliko plaketo občine Škofja Loka za razvijanje zimskih športov – smučanja in sankanja na območju občine Šk. Loka in okolice;
- plaketo Škofje Loke ob 1.000-letnici Šk. Loke;
- srednjo plaketo TO od RŠ TO Slovenije za razvijanje vojaškega smučarstva in vojaških veščin v zimskem času;
- malo plaketo poveljstva Ljubljanskega armadnega območja JLA.

*Podoba, ki se malo
spreminja: spomenik,
množica, slovenska
partizanska pesem.
Tokrat še doživet
nagovor Cirila Zlobca.*

O dražgoški prireditvi so 40 in več let pisali vsi slovenski časopisi. Veliko sta o prireditvah poročala radio in TV – nekatere prireditve je TV prenašala neposredno. Tudi časopisje nekdanje Jugoslavije je redno poročalo o Dražgošah. Zato so danes Dražgoše znane.

Leta 1978 je bil ob dražgoškem spomeniku zgrajen Dom Cankarjevega bataljona, ki je tudi svojevrsten spomenik Dražgošam. V njem je manjša likovna razstava o bitki, žrtvah in ljudeh, ki so jo preživeli.

Prireditve »Po stezah partizanske Jelovice« že nekaj let ni več samo občinska oziroma škofjeloška prireditve, temveč gorenjska. Da, celo Slovenska!

V zadnjih letih, po l. 1991, so proti dražgoški prireditvi nastopili nekateri posamezniki, med njimi tudi Dražgošani. Le-ti odrekajo pravico do prireditve, češ da je bila bitka le njihova tragedija. O tem je bila v Dražgošah aprila 1993 prirejena tudi okrogla miza.

*Pisana množica prihaja na prireditveni prostor k spomeniku.
Januar 1999.*

Dobro bi bilo zapisati, kako so nekdanji posamezni voditelji Slovenije bitko sprva podcenjevali. Šele Sergej Kraiger je ob otvoritvi spomenika l. 1976 bitko ocenil pošteno, kar tudi zasluži.

Zaključek:

Dražgoške prireditve z imenom »Po stezah partizanske Jelo-vice« so organizirane od leta 1958 in so bile januarja 1993 že šestintridesetič.

Vseskozi so obiskovalcem uspele »pričarati« spomin na ta pomembni dogodek iz NOB. Vse prireditve so bile množične, s številno udeležbo mladine.

S temi prireditvami je bilo v Selško dolino razširjeno smučanje, sankanje, zmajarstvo, gorsko padalstvo in strelstvo, za mladino pa množična zimska rekreacija. Pozneje so bili organizirani tudi spominski pohodi na Stol, Porezen, Blegoš, Triglav in v druge znane kraje iz NOB.

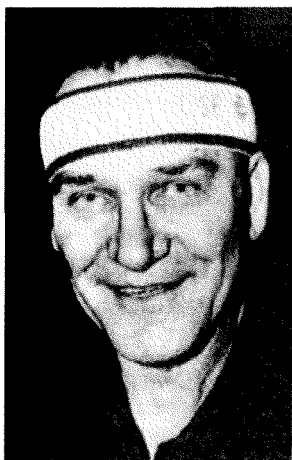

40 kilometrov pohoda Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni se je letos (2001) udeležilo rekordnih 379 pohodnikov.

Dražgoše so kot gorska vas postale znane po vsej naši domovini in zunaj naših meja. S pomočjo nekdanje oblasti so obnovljene. Na škofjeloškem so med prvimi hribovskimi vasmı dobile sodobno asfaltno cesto, ki je bila pozneje potegnjena prek Jamnika do Kroppe. Prav gotovo je to imelo in ima vpliv na razvoj gospodarstva, gostinstva in turizma, še zlasti pa na obsežnejšo gradnjo novih hiš. Veličasten spomenik, Dom Cankarjevega bataljona, šola - vse to so pridobitve, ki bi bile brez prireditev vprašljive.

Navedeno je imelo in ima svoj vpliv tudi na spremembo mentalitete ljudi, ki niso več tako zaprti kot nekoč in želijo napredovati. Vaščani so prva leta le z manjšimi nasprotovanji sprejemali prireditve za svoje. Med tistimi, ki danes negativno gledajo na prireditve, so bili nekateri, ki so nekoč tekmovali ali pa pomagali pri tekmovanjih.

Kot vse vasi so tudi Dražgoše danes razklane, kar je posledica večstrankarstva, vendar je večji del še vedno za prireditve. Zato naj bo dolžnost prireditvenih odborov, da jih pripravijo vsako leto,

Prizadevni Jože STANONIK, organizator in vodja vsakoletnega 40-kilometerskega pohoda po poteh Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše.

tako kot na Švedskem vsako leto in že desetletja pripravljajo znameniti VASA tek.

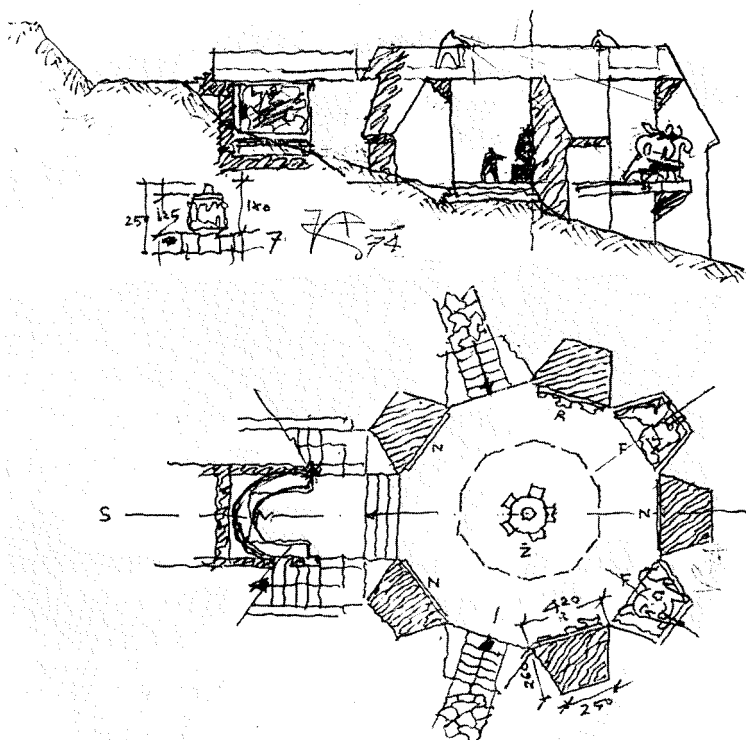
* * *

Ta pregled (opomba avtorja) zajema le čas od 1958 do januarja 1993. Širših opisov zadnjih let ni, ker sem knjigo načrtoval že za leto 1993. Po dogovoru je to poglavje napisal Janez Lušina že leta 1993. V uvodu sem pojasnil, zakaj je prišlo do kasnitve.

Zdaj dodajam nekaj podatkov za zadnjih nekaj let, ko je bila udeležba na prireditvah izredno množična. Marsikdo že ni več verjel, da bo knjiga res napisana, kakor sem obljubil. Upravičeno, saj sem medtem pripravljaj druga, aktualnejša dela.

Podatki od 1993. leta dalje niso bili zbrani in tudi Lušina tega ni nadaljeval, ker ni bilo dogovorjeno. Morda je že mislil, da knjige ob mojih letih in zdravju pač ne bo. Navajam nekaj podatkov za zadnja leta, podprtih s fotografijami.

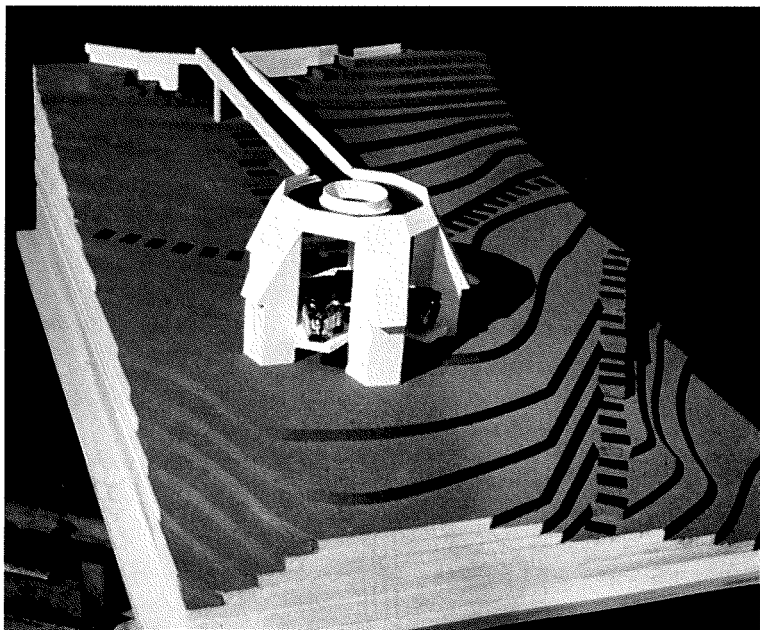
Ob množičnih obiskih januarskih prireditev **izstopa napor- ni 40-kilometrski pohod s Pasje ravni do Dražgoš**. Vsako leto ga še vedno pripravlja in vodi požrtvovalni **JOŽE STANONIK**, predsednik Planinskega društva Škofja Loka. Doslej se je te pohodov udeležilo 3.800 posameznikov, število dosedanjih udeležencev pa je okrog 1.700, seveda prostovoljcev. Pohod traja

vse od polnoči do običajno (najkasneje) 10. ure, nato pa se tudi pohodniki udeležijo množične proslave. Udeleženci so predvsem mlajši ljudje, kar ima spet svoj pomen. Starejši in ljudje brez potrebne kondicije tega ne bi zmogli.

Januarja 1999. leta je pohod **opravilo 230** najbolj vztrajnih. Udeležilo se jih je sicer še več, a niso zmogli do cilja. Tega januarja je bil slavnostni govornik pesnik CIRIL ZLOBEC. Nepozabno!

Januarja 2000 je imel podoben, prepričljiv govor nekdanji predsednik predsedstva in sedanji član Sveta ZB NOV Slovenije JANEZ STANOVNIK. Kljub megli in mrazu je v Dražgoše prišlo

Še nekaj za oko in v vednost: tak je bil prvi osnutek dražgoškega spomenika, kar bi bilo čisto nekaj drugega. Ob njem je tudi tlorisna in stranska skica.

Da je bil spomenik v izdelavi rešen, je predvsem zasluga arhitekta Jureta KOBETA, konstruktorjevega sina, ki si je kot rešitev domislil te vijugaste stopnice. Kako je sploh nastajal dražgoški spomenik, je zdaj prijazno opisal arhitekt Jure. Zaradi Juretove skromnosti pa mi je njegovo »progruntacijo« razkril oče Boris. Ob vseh drugih vzrokih, da je spomenik nastal tako osiromašen, je bil poglavitni vzrok pomanjkanje denarja. Zbirali smo ga le na Gorenjskem in tako se ga je nabralo za približno 500.000 din, potreben pa bi bil milijon. Ne Ljubljana in ne kaka druga regija ni hotela ali mogla nič prispevati. Takratni predsednik odbora za pripravo spomenika, tj. sekretar sveta ZKS za Gorenjsko Ludvik Kejžar, je bil nadvse prizadeven in zaslužen, da smo ta spomenik sploh dobili.

V nadaljevanju je objavljeno Juretovo pismo, slika prvotnega spomenika in skica. Izvedba zdaj že znanega spomenika je pokazana na hrbtni strani knjige.

Spomenik dražgoški bitki v Dražgošah

Spomenik sodi med izrazito ambientalno in arhitekturno zasnovane spomenike, ki so za arhitekta Borisa Kobeta značilni. Mednje sodijo tako mogočni, kot so npr. nagraveni natečajni osnutki za vseevropski spomenik neznanemu političnemu jetniku (London 1953), spomenik žrtvam kolaboracije na Sv. Urhu pri Ljubljani (1959), spomenik mednarodnim taboriščnim žrtvam na Ljubelju (1954) ali spomenik žrtvam nacizma in fašizma v Avstrijskem Gradcu (1961). Podobna izhodišča so vodila zasnove tudi tistih iz vrste intimnejših obeležij, kot na primer spomenik padlim v Srednji Dobravi nad Kropo (prav tako 1961) ali ureditev ruševin zgradbe, kjer sta bila ustreljena Milan Majcen in Stanko Mevželj v Murencah (1971) in še mnogim ... Naštete zasnove sodijo v tisto vrsto spomenikov, ki bolj kot ponaazorujejo ali monumentalizirajo predvsem uokvirjajo ambient tragičnega dogodka. Zasnove, ki se ne spuščajo v toliki meri v ilustriranje dogodka, marveč v arhitekturnem poudarku ambients pustijo sami zgodbi, ki se je na mestu dogodila, govoriti njeno lastno govorico.

Ob doživljanju sedanje podobe spomenika v Dražgošah si je posebej zanimivo ogledati razvoj osnutkov za končni izvedbeni načrt.

Prve skice za dražgoški spomenik kažejo na arhitektovo željo izoblikovati nekakšen panteon - vendar ne svetišče za vse bogove marveč za vse ljudi, seveda predvsem za tiste, ki so tam pokopani, pa tudi za tiste, ki so se po bitki borili naprej, in za vse, ki tu počivajoče pridejo obiskat!

Tako je v prvem osnutku izoblikovano pravo svetišče, v katerem je shranjena nenavadno velika urna s posmrtnimi ostanki padlih partizanov in postreljenih vaščanov v tragičnih novoletnih dneh 1942. Sakralni prostor oblikujejo: ladja z urno, petosna rotunda z eno samo absido (z mozaikom prizora iz bitke, slikarja Iveta Šubica), usmerjeno v hrib, preddverje (s skulpturama kiparja Stojana Batiča) ter nad tem streha s ploščadjo z razgledom na kraj dogodka. Ladjo sestavlja pet izredno čokatih slopov, vzeti iz motivov krajevine arhitekture.

Kot prikazuje delovne skice, pa se posamezni elementi, ki sprva tvorijo strnjen in zgoščen, lahko bi rekli vase zaprt prostor, postopoma razpirajo. Ne da bi se bistveno spremenili v obliki ali funkciji, postajajo vse bolj abstraktni oblikovalci svetega prostora - ne da bi popolnoma izgubili svoj osnovni pomen. Tako sedaj ta prostor ne vključuje le neposredno fizično zajetega zemljišča, marveč se razširi na celotni ambient zgodovinskega dogodka vse do hribovitega obroba doline.

V natečajnem projektu je bil prostor že toliko razprt kot kasneje pri izvedbi, le da je 'ladjo' spomenika s sedaj že oddaljeno konho z mozaikom povezoval razmeroma velik mostovž, torej element, ki ga sprva ni bilo v kompoziciji. Nekoliko zaradi sredstev, pa tudi zaradi njegove sorazmerno velike razsežnosti, je komisija arhitektu predlagala razmislek o drugi rešitvi. Dobro se spominjam, da oče sprva te pripombe ni sprejel z navdušenjem, kasneje pa mu je pričela vedno bolj ugajati, saj ga je prisilila k doslednejšemu vodenju prej opisanega razvoja projekta.

Jurij Kobe

dobrih 5.000 ljudi, med njimi veliko mladih. To leto je bilo na pohodu s Pasje ravni še več udeležencev, **kar 348**, ki jih ni odvrnilo neugodno vreme.

V letošnjem januarju (2001) je na dražgoško prireditev prišlo še več ljudi, in to iz številnih krajev. Poročevalec je zapisal, da so se »Dražgoše spremenile v Slovenijo v malem«, saj se je zbralo čez **6.000 ljudi**. Tudi pohodnikov s Pasje ravni je bilo **rekordno število, kar 379**. To je bilo veliko dejanje.

Tokrat je obiskovalce nagovoril mlajši človek, domačin iz Škofje Loke, poslanec **BLAŽ KAVČIČ**, sin dražgoškega borca, prejšnje leto umrlega **FRANCETA KAVČIČA** – partizana **VELJKA**. Med pohodniki je bil tudi predsednik republike **Milan KUČAN**, ki je prav tega dne praznoval 60. rojstni dan. V Dražgošah!

**Poseben, a tehten dodatek
k monografiji
o Gorenjskem odredu**

**Izšla l. 1992 ob 50-letnici GO
(avtorja Jože Dežman in Janez Lušina-Mali)**

V imenovani monografiji se je pokazalo toliko napak in neustreznih pojmov, da naj ob tej priložnosti opozorim vsaj na nekatere. Gorenjski odred je bil pravzaprav nadaljevalec Cankarjevega bataljona, ki je »ugasnil« 27. marca 1942 v Planici nad Crngrobom. Tedaj je med 15 soborci padel tudi voditelj Stane Žagar, ob njem pa še obveščevalec Ivan Tomažin, četni politkomisar CB in španski borec Matija Udvanc-Vajs, bolničarka v CB Francka Basaj, Alojzij Golob, Stanko Kovačič, Jože Ravnihar, Anton Vidic in Mirko Stular. Vseh 9 borcev je pripadalo dotedanjemu CB.

V Gorenjski odred je prešlo vrsto borcev CB. Iz CB so izšli tudi prvi poveljniki Gorenjskega odreda: Jože Gregorčič-Gorenjc, Andrej Žvan-Boris, Franc Biček-Bruno, Janez Žvan-Dravski, Stane Kersnik-Jelovčan, Ernest Seidler-Iztok in še vrsta drugih.

Zaradi vsega tega in zaradi borcev, ki so večinoma popadali, s polno moralno pravico, pravzaprav z dolžnostjo opozarjamo na največje napake.

Poleg mene so med drugimi na številne napake pisno opozorili Ivan Franko-Iztok, Ferdo Tolar-Mirko, Janko Jelovčan in Tone Peternel-Igor.

Po izidu monografije nikakor nismo mogli doseči, da bi napake zbrali in jih objavili v posebni brošuri. Sedanji in prihodnji rodovi, ki niso doživljali vojne, ne poznajo, še manj pa razlikujejo napačne od resničnih zapisov.

Zaradi preštevilnih napak tu ne morem naštetih vseh, marveč le manjši del.

Naj pojasnim, da sem bil za pisca monografije najprej predviden jaz, a ker sem imel preveč dela, pestilo pa me je tudi zdravje, sem predvideni čas zamudil. Zato so nekateri proti meni sprožali raznovrstne spletke. To sem že opisal. Za menoj so morali dobiti novega avtorja in to je bil zgodovinar Jože Dežman s sodelavcem Janezom Lušino.

Vsemu navkljub sem že dolgo prej začel zbirati arhivsko in drugo gradivo, potrebno za pisanje odredne monografije. Zato mi je o odredovi zgodovini in tudi o posameznostih znanega več kot drugim. Po odobritvi Društva piscev zgodovine NOB sem pripravlil precej obsežen spis o napakah v monografiji in ga začel objavljati 10. septembra 1993 v Gorenjskem glasu. Toda v uredništvu je zapihal nov veter in po četrtem nadaljevanju so brez moje vednosti objavljanje ustavili. Poleg tega je v monografiji uporabljenih veliko mojih prispevkov.

Naslovna stran monografije GORENJSKI PARTIZAN - GORENJSKI ODRED 1942-1943.

Zato se je bilo treba obrniti drugam, in sicer na uredništvo SVOBODNE MISLI.

Knjigo je založil Partizanski knjižni klub pri Društvu piscev zgodovine NOB, izšla pa je 30. julija 1992. Društvo s še nekaterimi borci se je zaradi raznih neustreznosti in konkretnih napak sestalo večkrat. Najprej naj navedem nekaj odlomkov iz obširnih pripomb nekdanjega prvega politkomisarja Gorenjske - Prešernove brigade, nato politkomisarja 31. divizije Ivana FRANKA-Iztoka. Odlomke zato, ker primanjkuje prostora.

Ivan Franko-Iztok
Odboru skupnosti borcev Gorenjskega odreda
- Odlomki -

Moje kritike, ocene in pripombe so načelne narave in se nanašajo na posredne in neposredne ocene in sklepe o naravi naše NOB na Gorenjskem. Številne napake faktografske narave prepustčam drugim. Navedel bom svoje glavne pripombe.

Predvsem mislim, da to ni samo monografija Gorenjskega odreda, temveč knjiga o NOB na Gorenjskem. Že naslov knjige »Gorenjski partizan« navaja na to. A vsebina tudi. Zato so tudi pripombe in kritike pomembnejše.

1. V knjigi se dosledno uporablja izraz »**partizansko gibanje**«, ne pa NOB ali NOG. S tem se to gibanje ne opredeljuje kot narodnoosvobodilno gibanje.

Opredelitev je podana v VII., tj. Zaključnem delu. V povzetku na strani 344 piše:

»Partizansko gibanje je bilo narodnoosvobodilno, **vendar** je njegov značaj bistveno določala njegova voditeljica revolucionarna komunistična partija. Ta je spodbudila odporniško gibanje in ga vodila. Razumljivo je, da je z naraščanjem vpliva **partizanskega gibanja** rasla tudi verjetnost revolucionarnega prevzema oblasti.« **Torej ni bilo NOG temveč partizansko gibanje**, ki je bilo sicer narodnoosvobodilno z **vendar** – z rezervo. Partija ni od samega začetka v OF gradila ljudske oblasti, temveč je ustvarjala pogoje za revolucionarni prevzem oblasti. Ali ni tu danes prisotna razprostranjena teza, da je partija zlorabila NOB? Ta misel je skrita in prisotna v vsej knjigi. Od tu do državljanske vojne ni daleč.

Partizansko gibanje (NOG) na Gorenjskem je bilo narodnoosvobodilno, brez »vendar«. Takšno bi bilo tudi, da ga je slučajno spodbudila in vodila predvojna SLS. Tudi boj vseh članic antihitlerjevske koalicije je bil osvobodilen brez »vendar«.

Sicer pa dvomim, da je izraz »partizansko gibanje« sploh primeren in pravilen. Izraža predvsem vojaški vidik problema, ne pa vrsto političnega gibanja, kot je bila OF. V zgodovinopisju so predvsem govorili o partizanskem načinu vojskovanja za razliko od frontalnega. (Španija 1803 – 1813, Rusija 1812 – 1814, 1941 – 1945 in številni drugi primeri.) V tej knjigi se v primeru Gorenjske pod »partizansko gibanje« skuša skriti široko politično narodnoosvo-

bodilno gibanje, v katerem delujejo razne politične organizacije, nastaja nova redna armada in nova oblast ter država.

To ni bil slučaj v nobeni partizanski vojni. Zakaj se zamolči obstoj NOV in POS, v kateri sestavi je bil tudi Gorenjski odred? Kaj pomeni izraz »partizansko gibanje in njegove politične organizacije«? Ali niso bile to določene organizacije, ki so dale vso širino NOG? Mi nismo ustvarjali partizanske države, temveč novo državo Slovenijo s svojo vojsko. Številna vprašanja se porajajo v zvezi s takim pristopom v knjigi. Ali se s tem ne minimizira obseg in značaj NOB, ali se poskuša dati NOB drug značaj, in končno, ali se dopušča dvom v legaliteto države in sistema, ki je nastal v NOB?

V nadaljevanju bom poskušal biti kratek, ker nadaljnja vprašanja izvirajo iz do sedaj navedenega.

2. Na 12. strani je odstavek z naslovom: »**Kolaboranti in protikomunisti**«. Iz vsebine se vidi, da avtor sem prišteva »raztrgance«, protikomunistično »črno roko« in domobrance. Kateri od njih so bili kolaboranti, kateri pa protikomunisti, ne pove. Če so bili vsi kolaboranti in hkrati protikomunisti, ali ni vnašanje posebej protikomunizma hkrati opravičevanje kolaboracije? Ali ni to povezano z naprej navedeno famozno »vendar«? Končno, ali **to ne vodi k tezi o državljanski vojni**?

3. Mislim, da je s prednjim povezano tudi precej obširno opisanje likvidacij, usmrtitev in obsodb, ki naj bi jih opravil odred. Nimam nič proti temu, da se o tem **piše**, predvsem o napakah, krivicah in samovolji ter surovosti posameznikov, ki so navzoči v vsaki vojni. **Vendar ne tako**, kot je to storjeno v knjigi. Tukaj bemo, da je **odred kaznoval domačine, civiliste, rojake in nasprotnike partizanskega gibanja**, ne pa (vsaj domnevam) **izdajalce in kolaborante**. Nobene analize, selekcije, razlikovanj, nobene **povezave vzrokov in posledic**.

4. Mislim, da so tudi vloga in položaj Partije opisani na »sodobni« način, češ da je Partija zlorabila NOB, da si pridobi oblast. Vse izrazoslovje je v tem smislu. Na primer, da je vzpostavila nadzor, da je kontrolirala, da je spravila pod svoj vpliv, skratka, da si je nekaj prisvojila. Mislim pa, da je dejstvo, da je Partija začela in vodila NOB, bila je njeno avantgardno jedro, dala je sorazmerno največ žrtev, pa jo je kot tako ljudstvo »prisvojilo«, vzelo za svojo. »Vse plasti partizanskega gibanja obvladujoč in za nepartijce bolj zaprt in skrivnosten je bil svet komunistične partije« (str. 329). Po

drugi strani pa je po avtorju v tem »skrivnostnem svetu« **bilo povprečno polovica odreda.**

Imel bi še vrsto drugih pripomb, vendar to **prepuščam drugim.** Zame je važno poprej navedeno. Zame so to principialne stvari, a **ne malenkosti**, kot misli **Janez Lušina**, eden od soavtorjev.

Za miselnost **J. Dežmana** je značilna njegova **polemika** z Drago Ahačič ter izstopanje v radovljiški občinski skupščini glede proračunske dotacije za borce. Zaradi tega je občinska organizacija ZB NOV Radovljica pisno protestirala pri RO ZZB NOV Slovenije. Ne gre za to, da **hočemo »zlasti mlajšim naprtiti antikomunistično usmeritev« (J. Lušina)**, temveč za to, kaj on piše, izpoveduje in zagovarja.

Zato naj »naši« in »stari« pisci pišejo čimveč, dokler zmorejo. Treba jih je podpreti, da bi za prihodnje imeli čimveč gradiva in pričevanj.

Ni spora med mladimi in starimi glede dejstev, spori in nasprotja so glede vrednotenja, pomena, izbire, povezovanja in ocene posameznih dejstev. Je čas sprememb in spreobrnjencev. **Konvertiti** v zgodovinopisju so ljudje, ki istim dejstvom zaradi spremenjenih političnih razmer dajejo drugačen pomen kot nekoč. A teh ni malo. Prihodnost naj pokaže, ali sem imel prav ali ne.

22. 6. 1993
Franko Ivan-Iztok

Ponatis prispevka po »Svobodni misli«, 22. 10. 1993

Gorenjski partizan – Gorenjski odred
- Jože Dežman s sodelavci -

O knjigi

Tone Peternel-Igor: »Nekatere neresnične ali netočne navedbe ter enostransko podane ocene bralca lahko zavedejo k napačnim vtisom.« Npr. VOS-a še ni bilo.

Rado Jan: »Vse napake zbrati in natisniti, kar bi dodali h knjigam (naknadno seveda).«

Franc Štefe-Miško: »K rokopisu sem dostavil več kot 20 strani pripomb, ki pa niso bile dosti upoštevane ...«

Sveto Kobal-Florjan: »Kaže, da smo bili mi (komisija) le nekakšna zavesa ...«

Lado Ambrožič-Novljan: »Razpravljati moramo predvsem o idejno-političnih spodrseljajih in napačnih ocenah.«

Vinko Hafner: »V knjigi je tudi veliko dobrega, napake pa je vendar treba popraviti.«

Mile Pavlin: »Monografija ni urejena. Veliko je napak.«

Ivan Franko-Iztok: »Moje ocene so načelne narave, opis stvarnih napak pa prepuščam drugim.«

Ivan Križnar: »Knjiga je zdaj v javnosti, zato s pisanjem o njej pojdimo v javnost ... Že danes bi našim razgovorom lahko pristvovali tudi novinarji ...«

Jože Dežman, glavni avtor: »... Nimam pomislekov glede javnosti... Z izraženimi pripombami se strinjam. Dana je možnost za širok razpon razprav ...«

Franc Črnugelj-Zorko, predsednik DPZ: »Na podlagi povedanega je zdaj pot javnim razpravam in kritiki odprta ...«

Janez Lušina-Mali pa je vse kritiki vzklipljivo zavrnil.

Knjiga s tem naslovom je izšla v okviru Društva piscev zgodovine NOB ter Knjižnice NOV in POS (357 strani) v letošnjem februarju. Predstavljala naj bi monografijo Gorenjskega odreda, osnovne partizanske enote na Gorenjskem, ki pa je omogočila ne le ustanovitev Gorenjske – Prešernove brigade, temveč tudi drugih enot in ustanov.

Vse je presenetil nov pristop k obravnavanju, ki se kaže v obdelavi različnih problemov, vendar ne v dosedanjem načinu razvojnega opisovanja. Omenjeni prostor je nabit s številnimi podatki. Veliko je prikazanega na zanimiv način. Npr. sklop o SOVRAŽNIKOVIH ali o ODREDOVIH SLUŽBAH. Ob vsem dobrem pa se pazljivejšim bralcem vsiljujejo tudi kritične ugotovitve. Med njimi sem tudi sam.

Ne morem se načuditi številnim nepotrebnim stvarnim napakam, saj je skoraj vsa dokumentacija dosegljiva. Napake, predvsem pa svojevrstne ocene ali idejne svojevoljnosti, so ugotovili tudi drugi, predvsem nekateri člani Društva piscev zgodovine NOB (DPZ NOB). Vsebina je sprožila večkratne strokovne razprave, ki jih je **preudarno vodil Ivan Franko-Iztok**, sodelovala pa je vrsta strokovnjakov. Nazadnje tudi avtor Jože Dežman. **Zadolžili so me, da javnost opozorim na te napake, saj nepoznavalci ne morejo sami ugotavljati, ali so imena in številke pravilne in zato zaupajo avtorjem.** Ne gre za to, da bi knjigo »raztrgal«, temveč za občutljivo in nehvaležno delo, zlasti še, ker je knjiga prvi primer takega modernega pristopa.

Zapis ni polemika ali razsojevanje, temveč le delček spiska ugotovljenih stvarnih napak in pomanjkljivosti, ki sem jih naštel več kot 90.

- Vprašljiva je že ustreznost naslova. Gre le za **Gorenjski odred**, ne pa za Gorenjsko.

- **Uveden** je izraz Zgornja Gorenjska in Zgornja Kranjska, kar naj bi bil prevod iz OBERKREIN-a. A kot Zgornjo Gorenjsko pojmuje le severozahodni trikotnik: Radovljica – Zgornjesavska dolina – Bohinj.

- **Na strani 19 piše**, da je tudi Jeseniško – bohinjski odred delno nastal iz Gorenjskega. To ne drži. JBO je nastal iz 3. bataljona Prešernove brigade (Zborn. NOV V/15, str. 625 in M. Pavlin: JBO, str. 52 – 57).

- **Na straneh od 28 do 34** je vrsta napak o vodilnem kadru odreda v l. 1942. Npr. komandir tretje čete pod Stolom takrat ni mogel biti Jože Rebolj-Planinc, ampak Peter Legat-Drzni.

- Napaka je tudi v zvezi z Matijem Verdnikom-Motijem, Tomažem na **strani 30**. Ni padel 1. dec. 1944, ampak je rani podlegel 2. februarja 1944 na Koroškem.

- **Na strani 32** je izpuščeno ime pomembnega človeka, namestnika politkomisarja I. grupe odredov (prvi) Viktorja Kejžarja-Petra.

- **Na 9. strani** je na kratko omenjeno, da je imel Gorenjski odred do konca junija 1943 devet bataljonov. Poročilo štaba GO že 6. junija 1943 (zbornik VI/6, dok. št. 20) govori o devetih bataljonih in njihovih poveljstvih, kar pomeni, da so bile te enote ustanovljene najpozneje v maju. Zato tudi ni v skladu zapis **na 21. strani**, da je bil »novi 1. oz. Jelovski bataljon ustanovljen sredi junija 1943.«

- Napačna je tudi navedba (**str. 12**), da so »med ofenzivo poleti 1942 začeli okupatorji iz ubežnikov iz partizanskih enot snovati t. i. raztrgance (Gegenbanden), skupine za boj proti partizanom.« Drži, da so take skupine snovali, toda večino so sestavljali prostovoljci, okupatorjevi simpatizerji in vpoklicani in le manjši del partizanski ubežniki. Glede tega vse pojasni pismo poveljnika policije Alpenland, ki ga je 25. junija 1942 razposlal »landratom« na Gorenjskem s prošnjo, »naj mu preskrbijo imena zanesljivih moških, ki bi prišli v poštev za vodiče pri protipartizanskih akcijah ...« Čez mesec dni mu je radovljiški »landrat« poslal sezname 80 moških iz devetih občin (T. Ferenc in F. Škerl: Letopis MNO 1958 in 900 let Kranja, 1960).

- Zmedeno in napak je opisana **akcija o požigih mostov v Mostah** pri Žirovnici. To se ni zgodilo 29. junija 1942, kot piše **na strani 106**, temveč v noči s 26. na 27. junij, z začetkom ob 23. uri. In niso pripeljali 30, temveč 29 talcev, ustrelili pa so jih 28, ker je eden izjemno spektakularno ušel (Zbornik VI/4, str. 562 in letak).

- **Spisek padlih (str. 166–177)** je pomanjkljiv. Naj navedem le nekaj imen: Stanislav Ambrožič z Bleda, Janez Zalokar iz Gorij, Franc Hauptman-Črni iz Veržeja so tudi padli.

- V 2. bataljonu GO (1944) je izpuščeno ime komandanta Velimirja Svobode, prav tako tudi Sveta Kobala-Florjana, namestnika bataljonskega politkomisarja (str. 45).

- Večje napake so v tabeli **o domobranskih postojankah** (str. 264–265). Po zapisu naj bi bila domobranska postojanka na Bledu – Zagorice vzpostavljena že v 1944. letu, bila pa je šele februarja 1945. Hkrati pa niso prikazane postojanke iz časa obstoja GO, kot so Lahovče, Voklo ali Domžale, medtem ko so navedene Voglje, kjer nikoli ni bilo domobranske postojanke. Tabela je v na-

sprotju z zapisi na straneh 12 in 85. Originalni domobranski viri so dostopni, navedeni pa so tudi v moji knjigi ODSTRTE ZAVESE.

- Opazne so tudi take napake, da najprej zvemo (**str. 96, 161**), kako je bil 6. julija 1944 nesrečen prehod prek Save pri Podnartu, ki ga je vodil namestnik komandanta I. bataljona, nato pa **na str. 73** beremo, da je »skoraj brez štaba po »katastrofi« v Savi ostal I. bataljon ...« Dejansko pa tedaj – na srečo – ni padel niti en član štaba. Zakaj je »katastrofa« v navednicah, saj je bataljon tedaj res izgubil kar 23 borcev: 16 mrtvih in 7 ujetih (zadnja moja raziskava). Med padlimi je bil tudi politkomisar 3. čete Franc Hauptman-Črni, 18-letni dijak, ki pa ni nikjer omenjen. To je po pravil udeleženec Janko Jelovčan iz Kranjske Gore.

- **Največja pomanjkljivost monografije je izostanek vsaj osebnega kazala**, če že ne imenskega, kar je zelo zamudno delo.

- **V knjigi je še veliko raznih površnosti, nedoslednosti in netaktnosti**. Na primer v zvezi z imeni: Zdravko Čebular ni Pohorc, temveč Rado, Ludviku Bemu manjka Slavc, Antonu Gosarju Marko, Janezu Lotriču Jonkl, ob Janezu Jermanu-Bohinjcu enkrat piše, da je bil ključavničar, drugič, da je bil gozdarški inženir (to je prav), Janez Mohar-Potok je vseskozi napak Mohor (ki je že nekdo drug) itd. Imena in poveljstva (do četnih) bi bilo treba posebej urediti.

Netaktnosti lahko najdemo ob zapisih Vinka Hafnerja, Jožeta Krajca-Žaklja, Andreja Žvana-Borisa, prvega komandanta GO, prvega komandanta I. grupa odredov heroja Jožeta Gregorčiča-Gorenjca in njegove zaročenke Rie, s katero sta 9. septembra 1942 skupaj padla, in še o marsičem.

Pri tem ne gre za težnjo, da bi kaj zamolčevali, temveč za način in okus, za ustrezen kulturnozgodovinski okvir.

Naj opozorim še na **površnost pri podpisih pod fotografijami**. Ker so to prvovrstni dokumenti, je koristno, da navajamo tudi imena oseb, ki so na njih. Nekaj podpisov pa je povsem napačnih. Na primer **na strani 63 spodaj** ni del žirovske čete, temveč skupina Vojkove brigade. Na **strani 253 partizani niso pokriti s titovkami** (isti so na str. 64 spodaj), temveč **triglavkami**. Titovk takrat še nismo imeli. Napaka je tudi pod fotografijo na straneh 254, kajti Tomo Rus je tedaj prišel le na obisk in brat Janko-Djuro, komandir udarnega voda GO, mu je puško in kapo le posodil za fotografiranje.

O pojmu »**partizansko gibanje**«, ki ne ustreza, pa bo verjetno še tekla beseda.

Tu naštetih napak je le za vzorec. Res je, da so avtorji imeli malo časa in še manj prostora. Vsekakor bi tudi takšno, moderno zastavljeno opisovanje potrebovalo večji obseg, kajti Gorenjski odred je bil razvejen in je dobro poldrugo leto moral ob izredno močnih okupatorjevih silah, ki so se jim v 1944. letu začele pridruževati še domobranske posadke, pokrivati vso Gorenjsko.

Ivan Jan

K mojemu, avtorjevemu prispevku nujno spada tragično – negativni dogodek, ki se je začel z aretacijami, izdajstvom, smrtjo in skoraj neverjetno kapitulacijo. Za ta del pisanja in razkrivanja sem se odločil šele zadnja leta, čeprav sem bil o tem poučen še pred izidom monografije. Dogodki so tako boleči, da bo nerodno prizadete ljudi, ki so vsi pripadali partizanom ali OF, navajati imensko, ker nekateri še živijo ali živijo njihovi sorodniki. Toda zadeva še ni raziskana, ne odkrita ali opisana.

Ta žalostna zgodba se v bistvu začne z imenom prvoborca Karla Kozarja-Romija, ki je bil tedaj politkomisar 2. bataljona GO. Ob njem je na strani 34 zapisano, da je bil »politkomisar od okoli 10. do 26. decembra 1942. **V resnici je bil do 13. februarja 1943, ko je bil na zvezi ranjen v roko** (Zbornik VI/5, str. 479). Po tem nesrečnem sestanku pri Mulejevi na Rečici – Bled se je začelo odvijati tako, da je bil 33. februarja ranjen in ujet terenski delavec Ivan Hribar-Gorjanc. Ta je ranjen in mučen nazadnje pustil in v roke ga je dobil gestapo.

V zvezi s to bolečo zgodbo iz navedenega Zbornika NOV VI/5 navajam dva okupatorjeva zapisa, **ker so osebe in datumi zelo pomembni:**

»**13. II. 1943** ob 19.35 je patrolja **2 žandarjev in 4 pripadnikov policijske planinske lovske čete »Alpenland«** v bližini strugarne Mulej na Bledu – Rečici (ob železniški progi) naletela na oboroženega bandita (to je bil Karel Kozar-Romi, op. I. J.) v družbi z 2 ženskama (imena so znana, op. I. J.). Na poziv »stoj« so začeli takoj bežati. Med obojestranskim puškarjenjem ni bilo nobenih izgub. Zasledovanje pobeglih s pomočjo policijskih psov je

*Politkomisar 2. bataljona GO
Karel Kozar-Romi, ranjenec.*

bilo brezuspešno (a K. Kozar-Romi je bil tedaj ranjen, kar vem tudi osebno, op. I. J).«

Drugo okupatorjevo poročilo:

»**14. II. 1943.** Patrulja **2 žandarjev in 4 pripadnikov** policijske planinske lovske čete »Alpenland« je prišla neko hišno lastnico z Bleda – Rečice (znana). Med nadaljnjo preiskavo so prijeli **še drugih 5 oseb z Bleda – Rečice**, o katerih sumijo, da so sodelovale z banditi.«

Da gre za povezavo, nam pove podatek, da je v obeh primerih delovala ista okupatorjeva skupina, povedo pa tudi aretacije. Nekdo je te osebe moral izdati. Tudi nekoga raniti v temi – ob 19.30 (februar), to nam da misliti.

Naslednji dan, 15. februarja 1943, sta bili aretirani tisti dve ženski, ki sta bili pred dvema dnevoma na zvezi s Kozarjem.

Potem so se dogodki vrstili takole:

- 22. 2. 1943 je bil zaradi izdajstva na Lazah nad Gorjami iz zasede obstreljen in aretiran ter odpeljan v Begunje terenski delavec in politkomisar Ivan Hribar–Gorjanc;

- V Begunjah je bil hudo mučen, zaradi rane pa je še bolj trpel.

Podravljia Vas

Vaš liosi tovaris

Kribor Johann.

Vigaun, 21 Juli 1943.

Moji brši tovariši in tovarišice, dragi nojaki!

V prihodnjih dneh grem v Reich na delo in kmalu bom ropet izvrševal svoj ljubljani poklic kot elektrotehnik. Iko berete te vrstice sem še na svobodi.

Povedati vam moram, da preje take velikodušnosti Nemcem nisem prisodil. Lahko pa sedaj izražam samo prisnanje in hvaležnost.

V času od mojega prvega pisma, katero sem vam smel pisati, sem izvedel mnogo, kar mi daje povod še enkrat vam pisati: predno razpustim karnilnico Vigaun.

Vem da je bilo moje prvo pismo mnogim tovarišim v gorah dobrodošlo pojasnilo; ker jim dajalo tudi pot naraaj. Videl sem kako so vedno znova pripeljali ranjence in ranih partizanskih edinic razstregane, izstakane, nekatere ranjene, taki so prišli s klonjenimi glavami. Mene srce boli, če mislim kako so šli

množi od Vas, v raslepljenosti, kot naci-
jonalni borci za naše Slovensko ljudstvo
v hrube in mislili v dolgi veri; kakor
nekoe jaz sam, da služijo stem domovinu.

Danes pa vem da smo samo žagne-
na žrtvenik angleških in sovjetskih inte-
resov. Sedaj pa sem spoznal, da bi
moral samo pripomoči komunističnemu
podčloveštvu do gospodstva.

Ko sem bil še pri Vas smo smeli
rekrutirati take moče, ki so šli z nami
sami, brez sile. Izvedel pa sem sedaj da
jih brezobzirno prisilite. Odpeljete celo
družinske očete in sinove, kateri morajo
skrbeti za prehrano svojih družin. Cel
brezmočne žene in dekleta silite v goro.

Organe in terorizirate lastni narod.
Vem da delate to samo pod pritiskom
Vaših komandantov in polit-komisarjev.
Saj sem bil vendar nekaj časa tudi
sam polit-komisar! V kadnjem

čas ste povzročili, vsled Vaših gnusnih
moriških dejanj kaxenske ukrepe
od nemške strani. Vse ustreljene
tovaršice imate na vesti! Vse irseljene
imate isto tako na vesti in sicer
ravno tako, kakor sem jaz zakrivil
irselcev svojih starišev.

Tovaršiči! Ne mučite še dalje naš
narod! Čutim kakor Vi kot Slovenec,
vem pa da je naša usoda odvisna
od velikodušnosti Nemškega naroda.
Od našega planarjega kadržanja so
odvisno katero mesto nam bo
Nemčija po vojni odkarala.
Ne razmesarite se med seboj ra
bolševistične angleško rúdovski
interese!

Maledujem Vas, vrnite se domov
dokler je še čas! Samo tako lahko
ohranite naš narod pred nadaljnjo
nepravo.

- Gestapovci so Hribarja strli telesno in duševno. V takem stanju je začel popuščati in je veliko razkril.

- Kmalu so sledile aretacije. Ker je dosegljiv zapisnik Hribarjevega zasliševanja – zasliševala sta ga gestapovca Höller in Eggenreiter, iz njega izvemo veliko. Čeprav ni povedal vsega, kar je vedel, je zadostovalo, da je bila aretirana vrsta aktivistov in aktivistk. Med njimi tudi: Marija Golc z Bleda – Rečice, Markov Šimen–Simon Zima iz Gorij (ustreljen), Aneta Sartori, Mara Lebar z Bleda, Ludvik Finžgar iz Sp. Laz, Ivanka Kocjančič iz Grabč pri Gorjah, njegov bratranec Stane Bregant in drugi.

- Izjavil je tudi, da se je sestajal z Marijo G. in Ludvikom Bemom, ki pa je bil že v partizanih. Prav tako se je s tema dvema januarja sestal pri Ludviku Finžgarju;

- Po teh aretacijah in zasliševanjih v Begunjah se je ranjeni Ivan Hribar opomogel in ostal živ. Aktivisti pa so živeli v strahu. Tisti, ki so bili še v begunjskih zaporih, so večinoma vzdržali.

Gestapovci so ga medtem tako zlomili in predelali, da je tovarišem – soborcem iz gorjansko – blejskega predela 21. julija 1943 iz Begunj poslal naslednje vznemirljivo, grozljivo in neverjetno pismo. Prilagam original, ki pove vse.

Vigaun, 21. julij 1943

Tudi, če upoštevamo, da je bilo pismo napisano pod nadzorom gestapa, je vendarle zelo škodovalo, kar je jasno. Vsekakor pa je vzbujalo nezaupanje tudi do starih partizanov, kajti Hribar je bil znan prvoborec in funkcionar. Zato je bil strah pred novimi aretacijami še vedno velik.

A to še ni bilo vse. Gestapo ga je osvobodil in mu popolnoma omogočil gibanje med ljudmi. Toda nesrečnik se je obsodil sam, kajti najožji tovariši so že dobili njegovo zastrašujoče pismo. Iz Begunj se je čisto po svoje vrnil tudi Stane Bregant. Preveč bi bilo, če bi to hotel opisati, navajam pa Bregantove izjave, ki jih je zapisal v zborniku BOJ POD TRIGLAVOM, 1966, na strani 353:

»Z Gorjancem so me v Begunjah takoj po aretaciji soočili. Izmučen je ležal v bolniški sobi. Srečanje je bilo zelo kratko. Gestapovec mu je ukazal, naj mi pove, kar mi ima, in Gorjanc je rekel:

‘Stane, bili smo zapeljani! Kar povej, saj ni nič hudega! Nima smisla tajiti, da sem bil enkrat pri tebi.’

Ne vem, kako, a takoj sem se znašel in rekel:
"Temu človeku se je zmešalo! Saj ni normalen!"

To in neko mamino predvojno poznanstvo z okupatorjevim visokim oficirjem je zaleгло. Še ta večer so me izpustili.«

Ko je Ivan Hribar-Gorjanc prišel na svobodo, je navezal stike v svojem domačem kraju. Prišel je v stik tudi z nekaterimi nekdanjimi, a predanimi partizani. In kdo bi verjel: začel jih je prepričevati, da so zapeljani in naj nehajo, dokler je še čas. Bilo je poleti 1943. Tedaj so zaradi vsega in dokazanega Hribarja obsodili na takojšnjo smrt, kajti bil je še vedno nevaren.

Okoli tega in okoli ljudi, ki jih je imel na zvezi Ivan Hribar-Gorjanc, bi bilo treba še veliko razkriti, a že to, kar je zapisano tu, ni malo. Predvsem pa je tragično in žalostno. Kasneje in še po vojni je ista oseba, ki je odkrila Hribarja Gestapa, izmišljeno gestapovščino pri naših oblasteh ovajala mojo družino. Mene, ki sem bil v JLA, še posebej. A ta dolga in boleča zgodba zahteva posebno obdelavo.

Če zdaj samo za trenutek vzporejamo Hribarjevo obnašanje, z obnašanjem takih borcev in organizatorjev, kot sta bila Tomaž Godec ali Anton Dolinšek-Metod, ki sta bila tudi mučena do nezavesti, vidimo velikansko razliko. Vidimo pa tudi kaj prinaša vojna, kaj zajetje, kaj takšno ali drugačno izdajstvo in kapitulacija. Pri krutih gestapovskih zasliševalcih je veljalo: kdor je priznal »a«, je neizprosno moral reči tudi »b«. Ni vsakdo zdržal muk!

Osebnostno mnenje in pripombe o knjigi Gorenjski partizan

*Naj navedem nekaj tehtnih pripomb iz obširnega dopisa FER-DA TOLARJA-MIRKA, ki je bil v Gorenjskem odredu na različnih vodilnih položajih, nato pa **komandant Vojkove brigade**.*

Knjiga je izšla ob 50. obletnici te enote, vendar mislim, da bi bilo bolje, da bi jo natisnili dve leti kasneje ob upoštevanju vseh **pripomb in s popravki neresnic**, ki jih je v knjigi kar precej.

Vsebinska **posameznih odstavkov in misli je v knjigi tako ponavljajoča** in razdrobljena ter razporejena po knjigi tako, da je iz nje zelo težko izluščiti glavo, telo in rep – in to pri tistih bralcih, ki stvari kolikor toliko poznajo, da ne govorim o drugih.

Ker sem za knjigo o Gorenjskem odredu, pod sedanjim naslovom Gorenjski partizan, pred leti poslal domicilnemu odboru te enote nekaj pisanih in tipkanih strani za vsebino knjige, sem po izdaji knjige le-to v celoti prečital in se čutil obvezanega, da glede vsebine knjige podam sledeče pripombe:

1) **Stran 9 in 13:** Slike sovražnih enot, pa čeprav so na njih Slovenci v nemških in domobranskih uniformah, prav gotovo **ne spadajo na začetek knjige** s tako spoštovanim in imenitnim naslovom. Posebno pa še, če stojijo skupaj s požganimi vasmi. **Brez pojasnila**, kod so Slovenci v nemških uniformah, se lahko **dobi vtis, da so lahko tudi požigalci vasi Prtovč**. Takih slik brez pojasnila je v muzejih na stotine.

2) **Na strani 22** je na koncu poglavja »IV. oziroma Selški bataljon« navedeno, da je **iz 3. čete nastal IX. oziroma Dražgoški bataljon**. V resnici je **IX., Dražgoški bataljon** nastal tudi iz **4. oziroma Mihove čete in drugih**. 3. četa IX. bataljona je nastala iz 2. voda Mihove čete.

3) **Na strani 23** je navedeno, da je bila ob formiranju Prešernove brigade 12. julija 1943. leta 3. četa IX., Dražgoškega bataljona (katere komandir sem bil ob formiranju do njene vključitve v brigado) vključena v njen III. bataljon, šele tam pa je postala 1. četa III. bataljona Prešernove brigade. **Zato ne drži, da sem bil komandir 1. čete IX., Dražgoškega bataljona**, kot je navedeno

na strani 49. Komandir I. čete IX., Dražgoškega bataljona je bil **Janez Ceferin Golob-Marenkovcev iz Potoka**.

4) **Na strani 41** je v 1. odstavku o komandi IX., Dražgoškega bataljona navedeno, da je pomočnik politkomisarja Radovan Dolenc-Perun padel **na Lokvah na Primorskem**. V resnici je imenovani padel **na Trnovem nad Gorico kot pomočnik komisarja Vojkove brigade**. Na isti strani je v odstavku o 3. četi Dražgoškega bataljona potreben dodatek, da je bil prvi komisar 3. čete **Radovan Dolenc-Perun**, ker sva ob formiranju IX. bataljona oba prišla **iz 4. (Mihove) čete**, jaz kot komandir 2. voda, Perun pa kot politdelegat 2. voda. Komisar čete je bil 10 dni in se udeležil v prvih dneh maja tudi akcije napada občine v Železnikih. Drugi komisar čete pa je bil **Slobodan Frelih** iz Zalega Loga. Okrog 20. junija je za komisarja prišel **Stanko Hafner** iz Selc, ki pa je kot komisar 1. čete III. bataljona Prešernove brigade padel v Počah nad Novaki na Primorskem.

5) **Na strani 42** je na začetku navedeno, da je bil Ivan Javor-Igor namestnik komandanta Gorenjskega odreda od začetka avgusta 1943 do začetka avgusta 1944. To je pomota. Imenovani je bil v tem času od 12. do 14. julija prvi komandant Prešernove brigade, potem je bil v bolnici pod Ratitovcem, po novembrski ofenzivi **1943. leta pa je bil komandant III. bataljona Vojkove brigade**.

6) **Na strani 50** je v zadnjem odstavku navedeno, da so partizani v Podlonku, Železnikih, Martinj Vrh in Jesenovcu **dobili 23 novincev**, ki so se jim **po nemški oceni pridružili prostovoljno**. Kaj pa po naši oceni? Vsi vemo, da so takrat šli v partizane vsi prostovoljno, ker je večji del njih s partizani sodeloval že prej. Zakaj je v podkrepitev tega dejstva potrebna **nemška ocena**? Dalje še navaja: Ob osmih so partizani vzeli enega obveznika v Golici, ob 9h enega v Rovtah, ob pol desetih 2 v Kališah, ob 11h po enega v »St. Leondhartu« in še enega v Rovtah. **Če bi bilo vse to res, bi bilo lepo**, mislim pa, **da v takratnem času ni nihče vodil časovne dnevne evidence**.

7) **Na strani 53** je opisana mobilizacija moških na Prtovču. Vse je resnica, samo **mitinga ni bilo**. Vsem mobilizirancem je Stane Bizjak-Kosta pred cerkvijo napravil kratek govor o pomenu

boja slovenskega naroda in potem smo jih odpeljali v taborišče za današnjo lovsko kočo na Prtovču. V istem odstavku je rečeno, **da se je 5 mobilizirancev javilo okupatorju**, ko so se šli domov preobleč. **To ne drži**. Okupatorju se je javil samo 1 mobiliziranec.

8) **Na strani 63** je na spodnji strani slika s podnapisom »**Del Žirovske čete marca 1943**«. V resnici pa je na tej sliki del 1. bataljona Vojkove brigade.

9) **Na strani 74** je v drugem odstavku pod Vojkovo brigado navedeno, da je bil komandant brigade Ivan Javor-Igor. Tudi to je pomota. Imenovani je bil komandant III. bataljona Vojkove brigade. Za tem je navedeno, da je bil namestnik komandanta **Vojkove brigade Janko Prezelj-Stane. Tudi to ni res**. Prezelj je bil pred novembrsko ofenzivo 1943 komandant II. bataljona, po ofenzivi pa komandant IV. bataljona Vojkove brigade. V istem odstavku je napisano, da je bil Radovan Dolenc-Perun **politkomisar Vojkove brigade**, v resnici pa je bil pomočnik politkomisarja te brigade. Čudno se človeku zdi, da se je poleg tolikšne obstoječe literature zgodilo toliko neodgovornih napak.

10) **Stran 128 in 215**: Na strani 215 v 7. odstavku je napisano: 'Novoustanovljeni IX., Dražgoški bataljon je šel na planino Ratišovec'. Na strani 128 pa v 3. odstavku o **isti akciji piše**, da jo je **28. maja** izvedel **IV., Selški bataljon** in odnesel radio, pisalni stroj in pisarniški material. To je **velika zmota**, ker je akcijo v resnici izvršila 3. četa IX., Dražgoškega bataljona v **prvi polovici maja**. IV., Selški bataljon je namreč deloval na desnem bregu Selške Sore. Zakaj potem tako sprenevedanje in pripisovanje uspehov enih enot drugim?

11) **Na straneh 158 in 285** so opisani dogodki o požigu vasi Prtovč. Nekateri podatki so netočni. Napad se je začel okrog 11. ure 20. novembra, ne pa ob mraku. **Stražarja Nemci niso zaklali v cerkvi**, temveč je bil **ustreljen pri Matjaževem koritu**, od koder vodi pot na Torko in po grapi v Plenšak na Jesenovec. Po navedeni poti skozi Plenšak je tudi prišla prva kolona Nemcev. **Umik proti Torki**, kot je navedeno, **ni bil možen, ker so bili Nemci prav tu**.

12) *Na strani 326 je navedeno*, kako je Karel Kozar-Romi iz pokvarjenih radioaparátov, ki so jih poskrili kmetje pred okupatorjem, **sestavil radio**, ki je delal. **Tudi to ni res**. Romi je samo popravil radioaparat, ki ga je prve dni maja prinesla 3. četa IX., Dražgoškega bataljona iz občine v Železnikih.

13) *Na strani 203, 224, 243 in 244* so navedeni podatki o odredni bolnici. Na vseh straneh se govori o prvi lokaciji te bolnice, in sicer da je bila nad Bršnicami nad Podlonkom, kar pa ni res. Lokacija 1. odredne bolnice je bila nad cesto, ki pelje s Prtovča na Jelovico, nad Rihtarico v Razkrobih pod Ratitovcem. Gradili pa so jo Edvard, Franc Tolar, Jakob Šubic in Franc Tolar (Matjaž), vsi iz Prtovča, ter Andrej in Miha Tolar iz Brsnic.

Vsi premiki in lokacije te bolnice pa so na vsaki strani drugačni. Celoten opis njenega delovanja na različnih navedenih straneh je tako **razdrobljen**, da se človek, ki mu teren ni poznan, ne znajde.

14) *Na strani 252 in 301* je v poglavju Alkohol in tobak v 5. odstavku navedeno, da je **3. četa IX., Dražgoškega bataljona** uprizorila **pravo krokarijo ob zaplembi** ob neki hiši na levem bregu **reke Sore ... Na strani 301** pa v 3. odstavku navaja, da so iz Dražgoškega bataljona kritizirali 3. četo zaradi **popivanja med neko akcijo** in ker so pobrali neke artikle, ki ne koristijo skupnemu aktivu, ampak zasebno.

15) *Stran 289*: V zadnjem odstavku se navaja, kako sta dva borca s Česnjice pripeljala nemško učiteljico in jo prepustila borcu, **ki ga je izdala**. »Odpelje jo za neki grm in tam počí strel. In ni je bilo več.« Zadnji **stavek v narekovajih spominja na partizanski skeč**, ki smo jih prirejali na mitingih v času NOV in zgodnjem povojnem času. Manjka samo še to, da je učiteljica izza grma prišla nazaj živa. Resnica o vsem tem pa je **drugačna. Učiteljico je res pripeljal** komandant bataljona v 3. četo svojega bataljona brez navodil, kaj z njo narediti. Zaprli smo jo v šotor in zastražili. V dveh dneh smo jo temeljito zaslišali in ugotovili, da je prav ona iz Železnikov pripeljala nemške orožnike.

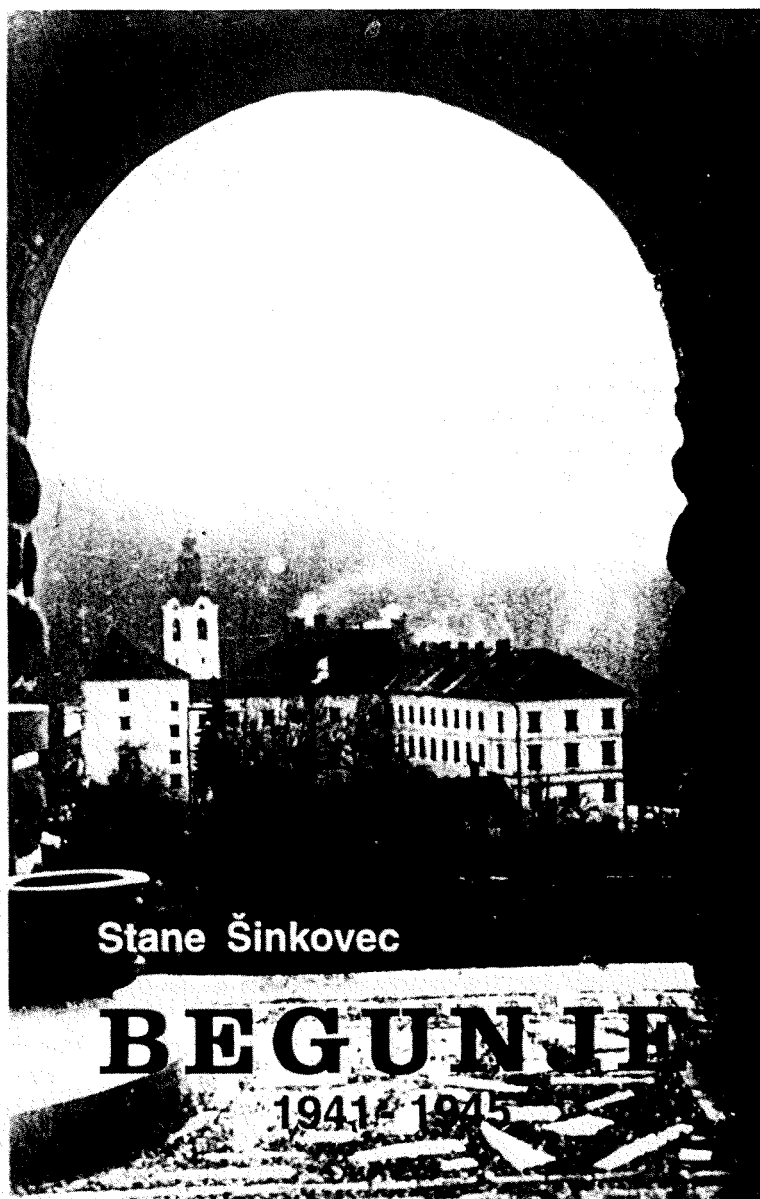
16) **Številčenje oziroma nazivi in naštevanje enot** bi moralo biti po mojem mnenju enostavnejše. Lahko bi se na eni strani prikazali seznami vseh enot, na primer: I., Jelovski ba-

taljon, II., Poljanski in tako naprej do IX., Dražgoškega. Naštevaje čet pa 1. ali 2. četa Poljanskega oziroma Kranjskega bataljona. S tem bi se izognili stalnemu vzdevku oziroma »skrajšano oz.«, ki se **samo do strani 200 omenja 512-krat**, kar vse skupaj daje vtis zmedenosti.

17) **Slike v knjigi so zelo skromno opisane.** Poleg osnovnih podatkov niso navedeni avtorji posnetkov, še manj pa **poznani borci na slikah**. Na primer: avtor slike na strani 9 »Skupina novincev, ki odhajajo v partizane na Prtovču« je **Franc Tolar-Miran** s Prtovča. Isti avtor slike je na strani 66 in 67, to je »**Transportna cesta na Prtovču**« in »**Minerski vod Ratitovec nad Papežem na Jelovici**«. Nejasnosti je še več. Tudi na skici s strani 232, **kjer je prikazana ofenziva »Traufe«**, je namesto **2. jeseniške čete, ki je bila napadena** na Prtovču, vrisana **4. jelovška četa**, ki pa je bila v tem času po opisanih dejstvih na **Jelovici**.

Ferdo Tolar-Mirko

Stane Šinkovec: BEGUNJE 1941-1945

Stane Šinkovec

BEGUNJE

1941-1945

Opozorila k Šinkovčevi knjigi Begunje – 1995

Na koncu je potrebno opozoriti še na nekaj zapisov. Gre za knjigo Staneta Šinkovca BEGUNJE. V njej je več drobnih napak in zmot, za kar pa je tu premalo prostora.

Med osvobajanjem zapornikov iz graščine je bil Kokrški odred oslavljen, prav tako so bile oslavljene tudi enote XIV. divizije na Štajerskem. Navedeno je, da je I. bataljon Kokrškega odreda okrepil XIV. udarno brigado, toda te ni bilo. Tam je bila XIV. udarna divizija in naš prvi bataljon, v katerem sem bil tudi sam. Omenjeni bataljon so konec aprila 1945 nad Motnikom vključili v Zidanškovo brigado.

Pomanjkljivosti so tudi pri opisovanju osvobajanja zapornikov. Avtor je nekritično povzemal poročila pomočnika odrednega politkomisarja Andreja Bohinca. Glede Bohinčevega delovanja je še veliko nejasnosti, ki še niso raziskane. Andrej Bohinc je poleti 1943 z lahkoto prišel iz Dachaua, kjer mu tudi ni bilo nič hudega.

Nenavadno je, da avtor 'Begunj' pri opisovanju osvobajanja zaporov ni uporabljal natančno raziskanih ugotovitev in dokumentov iz moje knjige Kokrški odred (natančen opis v III. knjigi na straneh 261 do 364). Iz tega dela je razviden izredno pomemben dokument, ki ga je Andrej Bohinc napisal ostalima članoma štaba med obleganjem kaznilnice 3. maja 1945 popoldne. Prilagam originalno pisemce, čeprav se že precej slabo vidi. Iz njega je moč prebrati, kar je v tem primeru glavno:

»**Sedaj grem na vezo s 14, poročal vama bom o vsem.**«

Kdo je bil ta skrivnostni obveščevalec '14'?

O njem, njegovem delu in zvezah morajo zaradi splošnega razumevanja bralci **zvedeti več**. Številka '14' je bila štabu odreda znana.

Pod številko '14' se je vseskozi skrival **dr. Viljem Elbert** iz Tržiča, rojen leta 1898. Med prvo svetovno vojno je postal avstrijski častnik. Med obema vojnama je prišel v Tržič in postal davčni, pravni in personalni šef BPT Tržič. Ni bil navaden nacist, marveč zagrizen sovražnik naprednega delavstva. V imenu vodstva tržiške predilnice je med stavko avgusta 1936 odklanjal pogo- vore z delavsko deputacijo in stavkajočim grozil na različne nači-

ne. Okrajnemu glavarstvu je predlagal imena delavcev, ki naj bi jih aretirali, in 'nasilno izpraznitev' obkoljene Predilnice.

Šel je dlje kot glavar, ki teh Elbertovih predlogov ni sprejel.

Dr. Viljem Elbert je bil pglavitni kulturbundovec v Tržiču in okolici. Ob zlomu Jugoslavije leta 1941, ko so Gorenjsko zasedle italijanske okupacijske sile, je bil zelo razočaran. Zagrizena hitlerjevca dr. Viljem Elbert in Miklavž Klemenc sta 11. aprila 1941 odšla na Ljubelj in takoj navezala stike z nemškim poveljstvom.

Že naslednji dan so se Nemci (razmere so bile negotove) z Ljubelja spustili proti Tržiču. Nekateri tržiški kulturbundovci so jim šli naproti z belo zastavo, sredi mesta pa jih je prisrčno pozdravil dr. Viljem Elbert. Odvedel jih je v občinske prostore. Hitlerjevo zastavo so na Ljubelju tržiški hitlerjevci pod Elbertovim vodstvom izobesili ob zasedbi Avstrije marca 1938.*

Čeprav so zadeve z dr. Elbertom zelo pomembne, jih bom skrajšal, ker je gradiva preveč. Slednje je povezano s hitro kaptulacijo Begunj.

Elbert je imel zveze z obveščevalci Gorenjskega odreda že pred prihodom A. Bohinca v Kokrški odred. Oba sta si želela čimprejšnjega srečanja. V štabu Kokrškega odreda je iz previdnosti in izkušenj smel vzdrževati zveze le šef obveščevalnega centra. To je bil tedaj Janez Jan-Svoboda. Ta ga je vodil pod svojo šifro, in sicer pod 'številko 68'. Že tedaj so vedeli za številne Elbertove ovadbe, zato so ga hoteli justificirati že leta 1942. Premislili so si, ker so upali, da bi v izjemnih okoliščinah partizanski obveščevalni službi lahko koristil.

To je bil račun brez krčmarja, ker je bil Elbert izkušen in izobražen človek ter zagrizen nacist. Z odredom je neprestano iskal zveze in jim zaradi zvez v Ljubljani nekajkrat priskrbel koristna sporočila. V resnici so bile zgolj dezinformacije. Primer: »Kaznilnica v Begunjah je podminirana. Če jo bodo partizani napadli, bo šla v zrak.« To je bila laž. Elbert se je, tako kot vodilni gestapovec Rozumek, vseskozi pretvarjal in 'dokazoval', da je 'v resnici' partizanski simpatizer.

* Kokrški odred I, str. 47, 58, 241.

Kokrški odred III, str. 242, 243.

Opomba: S. Šinkovec na strani 243 piše, da je bil Franz Kutchera doktor, a je bil prostak, parvenij so mu pravili kolegi.

Vplivni kulturbundovec dr. Viljem Elbert iz Tržiča v Radovljici leta 1941 pozdravlja visokega nacistično-gestapovskega voditelja. Tedaj je še nosil avstrijska odlikovanja, ki so mu jih naslednje leto tržiški partizani odvzeli.

Prihajamo do poglobitnega dela, ki vzbuja sumničenja v zvezi s srečanjem med Elbertom in A. Bohincem. Tega še nihče ni raziskal.

Dr. Elbert je našim obveščevalcem pošiljal sporočila, ki pa jim niso verjeli. Andrej Bohinc kljub vodilni partijski funkciji ne bi smel vzdrževati zveze z Elbertom, a je kljub temu dosegel, da jo je vzpostavil.

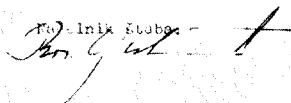
Kazalo je, da se poznata samo po dolžnostih. Kako torej do njega? Elbert je imel vilo nad Tržičem, kar pa Bohinc, ki ni poznal tega terena, ni vedel.

Nekega deževnega večera (konec novembra 1944) je moral na pot z Andrejem Bohincem domačin – terenec Ignac Ahačič-Nikolajev. Bohinc je o Nikolajevu vedel vse, kljub temu da se nista poznala. Nikolajevu je povedal, da ve za njegovo znanstvo z Elbertom še iz tovarne BPT, zato mu je ukazal, naj ga odpelje k njemu. Ignac Ahačič-Nikolajev se je temu zelo čudil, vendar sta se kljub temi in dežju takoj odpravila na pot.

Pov. Zvezo in Planinci

Dosedaj smo zajeli 15 nemških vojakov, zaplenili en avto in en voz. Katera je bila namenjena za Begunje. Bil sem napolnjen za razen vedel en pol tov. avto v Begunje. Situacija je neizpremenjena na vseh straneh. V zvezi s tem opazujem večjo aktivnost. Dobili smo poročilo, da v bližini Zveze 250 policistov. Vsi so pisali sari/ vendar zahtevajo da bi se jim pustilo orožje in da jim bo mogoče tak prost prehod čez Karavanke na Koroško. Z Forisom ~~svetovatelja~~ odgovorila, da zahtevano brez oglede kapi tauracije.

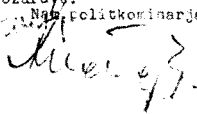
Foris je bil sporočil, da uredi zadevo s takimi spuščenja in poslal vse razen intendantov in policaj. Pov. Ivan sekretar se je verjetno že red časa časov opazil pri vseh. Sedaj grem na vezo z 14. poročal vama bom o vsem. Lavi- ta tudi vidva kako počeka, za zvečer je potrebno biti previden.

Pov. inia Stoba:

Tovariške pozdrave:

Nac. politkomisarja:

Pismo Andreja Bohinca s skrivnostnim in nikoli pojasnjenim stavkom »SEDAJ GREM NA VEZO Z '14', poročal vama bom o vsem«. To se ni zgodilo nikoli, na kar sem po svoje opozoril že v kroniki KO III.

Prišla sta na cesto nad elektrarno in žago nad Čegelšami nad Tržičem. Tu bi morala čez nevaren most, tedaj pa se je Ahačič ustavil in potihoma opozoril, da so tod vedno nemške zasede in da večkrat 'ropota'. Bohinc se za opozorilo ni zmenil in je sproščeno zakorakal čez most. Nikolajev je medtem trepetal v strahu, kdaj bo zaropotalo. A se ni zgodilo nič. Čez most se je nato napotil še sam. **Da je Andrej vedno prehajal čez vodo brez streljanja**, je postalo znano, in več ljudi, posebno kurirjev (imena so znana), mi je že med pripravo kronike o Kokrškem odredu pripovedovalo, da mu je to vselej uspelo brez straže. Pa ne zaradi drznosti, ampak zaradi nekega **predmeta, znaka**. Kakšnega? **To ni moglo biti naključje.**

Ko je Ahačič potrkal na Elbertova vrata, so se takoj odprla, čeprav stoji vila na samem, blizu gozda. Elbert ju je pozdravil z veselimi vzkliki in Ahačiča prijazno ogovoril z njegovim domačim imenom: »O, Fogel!«. Nikolajev je bil namreč Tičov Nac, kar je

*Grozljivi hodniki v
begunjski kaznilnici
pred celicami smrti.*

pričalo, da ga Elbert res dobro pozna. **Nikolajev je začudeno ugotovil, da se tudi Elbert in Bohinc že poznata! Le od kod in kako?** Nikolajevu je postajalo vse skupaj sumljivo, ker je Elberta dobro poznal. Zanj je postala zadeva nevarna, ker je poznal razmere.

Takoj po prihodu ju je dr. Elbert odpeljal v vilo. Ahačič je ostal pri gospodinji v spodnjih prostorih, gospodar in Bohinc pa sta se zgubila v prvo nadstropje. Slišal ju je, da sta veliko in zaupno govorila. **V vili sta ostala vse do drugega večera.**

Preden sta se Bohinc in Ahačič razšla, je Andrej (Bohinc) **Nikolajevu zabičal: »Da nikomur ne črhneš besede o tem srečanju! Nikomur!«**

Pri tem mu je razločno zagrozil z orožjem.

Nikolajev, ki ni bil vaje groženj med partizani, je bil začuden. Vedel je, da je Bohinc mož dejanj.

»In sem molčal. Več desetletij!« je povedal potem Ignac Ahačič-Nikolajev.

Bohinc je nato sam hodil na pogovore z nacistom Elbertom, imenovanim 'številka 14'. Vse do konca vojne.

Zdaj je razumljivo, zakaj je bil Bohinčev odhod na zvezo s '14' verjetno usoden. Najusodnejši. Na to sem opozarjal že v Kroniki KO/III. Reagiranja ni bilo.

Med Elbertom in Bohincem se je moralo zgoditi nekaj prelomnega, kajti naslednji dan je sledila vdaja krvavih orožnikov, policistov in gestapovcev, ki jih je bilo v kaznilnici čez 80.

Imeli so polna skladišča orožja, zaščiteni so bili z debelimi zidovi, res bi bilo čudno, če bi se kdo vdal. Založeni so bili tudi s hrano.

In še dodatno razmišljanje: Kdo bi se vdajal z do ramen krvavimi rokami, ki so mučile in ubijale?! Na čelu z upravnikom Petrom Glanzerjem in sadistoma Wilhelmom Brandlom ter Josefom Jauerjem.

Tu je bil prekaljeni dr. Elbert! »Sodelavec št. 14.«

* * *

Šele zdaj je prišlo na vrsto sporočilo Andreja Bohinca, ki pravi: **»Sedaj grem na vezo s 14.«** Sporočil je tudi: **»da vama bom poročal o vsem.«**

A od **tako usodnega Bohinčevega sporočila ni bilo nič. Ne tega, ne kakega drugega dne. Nikoli!** Glede tega Bohinčev primer še ni raziskan.

Vse je zasenčila »osvoboditev« trpečih zapornikov v begunjskih zaporih. Pomembne so bile »zveze« in obojestranske usluge. Kdo bo potem Bohinca v takem ozračju spraševal o »malenkostih«, kot so vprašanja o načinu pridobljene in nenadne svobode! Nasprotno: slavili so ga.

Primer nacističnega dr. Viljema Elberta kaže, kako prefinjeno in nemoralno je delovala okupatorjeva obveščevalna mreža.

OD TU DALJE NAS, KLJUB ODDALJENIM LETOM, ŠE ČAKAJO RAZISKAVE.

* * *

OPOMBE

Uvodni napotki

¹ Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945, str. 78-98, 101, 102, 109, 127.

1. poglavje

² Tone Ferenc: Nekaj značilnosti NOB na Gorenjskem, Zgodov. časopis 1977, št. 1-2, str. 120-121; Ivan Križnar v istem časopisu, str. 101; Ivan Bertoncely-Johan: Ljudska vstaja v zgornjem delu Gorenjske, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1961, št. 1-2.

³ Ivan Bertoncely-Johan, kakor pod 1); Pavle in France Kavčič: Ustanovitve OF v Škofji loki in okolici, Loški razgledi 1961, str. 19-20; Sveto Kobal-Florjan: Začetki ljudske vstaje v Škofji Loki, Loški razgledi 1954, str. 20.

⁴ Mira Svetina-Vlasta: pisna izjava junija 1971, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju; Ivan Jan: Cankarjev bataljon in dražgoška bitka, 1975, str. 37-40.

⁵ Ivan Bertoncely-Johan, kakor malo prej; Maks Krmelj-Matija: »Lažje bi gledal smrt kot to strašilo«, Loški razgledi 1981, str. 27-28. Opomba: Krmelj tu in v Obzorniku let. 1987, št. 9 in 10, vztraja pri trditvi, da je bil sestanek pri Tomažinu-Kocjanu v Bukovšnici 8. decembra 1941. Mogoče je tudi, da je bil tedaj še en sestanek, toda ne ta, odločilni. Glede na dogajanje, zvezano s prvim sestankom, Krmeljeva trditev ne more držati. To je opisano v pričujoči knjigi na podlagi raziskav Ivana Vovka-Živana in Franca Konobljana-Slovenka; bila sta v skupini, ki sta jo proti Bohinju in Jesenicam vodila Stane Bokal in Polde Stražišar. Avtorja sta navedla datume od 1. do 7. decembra 1941, tam se je zadrževala na dva dela razdeljena skupina. Glej tudi: Ivan Jan: Dražgoška bitka, 1975, str. 42-47.

⁶ Poročilo orožniškega poveljnika za Gorenjsko z dne 7. januarja 1942, Zbornik NOV VI/2, dok. št. 130.

⁷ Ivan Bertoncely-Johan, kakor prej; Ivan Vovk-Živan in Franc Konobelj-Slovenko, kakor pod 4, rokopis je pri avtorju.

⁸ Kakor pod 6 in Ivan Bertoncely-Johan ter Sveto Kobal, kakor prej.

⁹ Ivan Bertoncely-Johan, ustna izjava 1958, vpisana v koledarček; Franciška in Zdravko Tomažin, pisne izjave 1949, dopolnjene junija 1971 in zapis v knjigi Dražgoška bitka 1975, str. 47-48; Danila Gril, Stražišče, izjava 30. 10. 1971 o novincih tudi ustno; Tone Ferenc: Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec 1971, št. 12, str. 752; Stane Kersnik-Jelovčan, Ljubljana, ustna izjava v juniju 1971. Opomba: Kersnikove izjave so bile izredno zanesljive, tipično zanj pa je bilo, da ni nikoli ničesar napisal.

¹⁰ Ivan Bertoncely-Johan: Ofenzivni pohod Cankarjevega bataljona v Selško dolino, Loški razgledi 1957, str. 109.

¹¹ Orožniško poročilo postaje Železniki 8. decembra 1941, nemški arhiv v Gorenjskem muzeju v Kranju.

2. poglavje

¹² Ivan Bertoncelj-Johan, kakor prej; Franc Biček, ustna izjava aprila 1971; Tone Ferenc: Množična vstaja ..., kakor pod 9, str. 753.

¹³ Tone Ferenc, kakor pod 12.

¹⁴ Ivan Bertoncelj-Johan, kakor pod 10; Janez Žvan-Dravski, pisna izjava novembra 1959, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju.

¹⁵ Tone Ferenc, kakor prej.

¹⁶ Ivan Bertoncelj-Johan: Ljudska vstaja in ustna izjava 1958; Janez Žvan-Dravski, kakor prej.

¹⁷ Ivan Bertoncelj-Johan: Ljudska vstaja v zgornjem delu Gorenjske, kakor pod 5, str. 395; Franc Biček, dopolnilna ustna izjava aprila 1971; Franc Dobrič, ustna izjava novembra 1959.

¹⁸ Tone Ferenc, kakor prej, str. 753.

¹⁹ Tone Ferenc, prav tam; Tone Peternel-Igor: Spomini na Poljansko vstajo, Loški razgledi 1971, str. 24.

²⁰ Franc Biček, kakor pod 12; A. Ambrožič-Božo, ustna izjava novembra 1959.

²¹ Ivan Bertoncelj-Johan, kakor pod 17.

²² Ivan Bertoncelj-Johan, kakor pod 17.

²³ Ivan Jan: Dražgoška bitka, 1975, str. 55.

²⁴ Matična knjiga umrlih, urad v Železnikih, Škofja Loka; orožniško poročilo, nemški arhiv, Gorenjski muzej v Kranju; o zasedi in zajcu so govorili: I. Bertoncelj, F. Biček, T. Ambrožič, J. Žvan in F. Drobčič. Poleg ustnih so dali tudi pisne izjave, glej F. Drobčič, kakor pod 17.

²⁵ Janez Žvan-Dravski, kakor pod 14.

²⁶ Anton Ambrožič-Božo, pisna izjava novembra 1959, arhiv Gorenjski muzej v Kranju.

²⁷ Janez Konšek, zaslišanje na gestapu na Bledu in v Begunjah, zapišnik v arhivu RSNZ, kopije pri avtorju.

²⁸ Franc Čopi-Borutin, pisna izjava, Koper, 14. junija 1982, zapis pri avtorju.

²⁹ Franc Biček, pisna izjava sept. 1959, arhiv Gorenj. muzeja v Kranju.

³⁰ Poročilo orožniškega poveljnika, kakor pod 6.

³¹ Karawanken Bote 24. 12. 1941, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju.

³² Ivan Bertoncelj-Johan, kakor pod 10, str. 112. Tudi on navaja napačne podatke o padlih: 46 namesto 45.

³³ Ivan Bertoncelj-Johan, kakor prej; Janez Konšek, kakor pod 27.

³⁴ Nemška poročila (arhiv v Gorenjskem muzeju v Kranju), da je napad trajal dobre pol ure ali natančneje od 10.45 do 11.20, navajam po nemških dokumentih zato, ker so udeleženci, kot se je navadno dogajalo, navajali različne čase: od 10 (Bertoncelj) do 15 ali 20 minut (ostali). Trajanje spopada tudi govori o njegovi ostrini in da bi se brez zajca verjetno končalo huje. Tudi sicer so padli trije prvoborci, nekaj pa je bilo ranjenih.

³⁵ Ivan Bertoncelj-Johan, kakor pod 17, str. 396.

³⁶ Janez Konšek, kakor pod 27.

³⁷ Marjan Mažgon, pisna izjava leta 1981, po osebnih zvezah in pogovorih jo je oskrbel Janez Lušina-Mali, zapis v avtorjevem arhivu.

³⁸ Janez Konšek, kakor prej. O vodenju A. Nartnika pa Martinjvrhar Marjan Mažgon, ustna izjava leta 1981, in Ivan Bertoncelj-Johan, ustna izjava novembra 1959, kar je zabeleženo v avtorjevem ohranjenem koledarčku.

³⁹ Matična knjiga v Železnikih, zdaj v Škofji Loki – upravna enota.

* Šele ob tej priložnosti sem na matičnem uradu v Železnikih 'odkril' knjigo umrlih in padlih v Selški dolini, ki so jo vodili medvojni nemški uradi. Tu so vpisani tudi vsi padli v Rovtu. V ta spisek so prišeli tudi Oberwachmeistera Franca Bruna, ki pa je v resnici padel že 8. avgusta 1941 na Partizanskem vrhu na Jelovici med prvim bojem Cankarjevega bataljona. Prav ta 46. verjetno moti vse, ki so dotlej kaj pisali o Rovtu in navajali 46, namesto 45 padlih policistov. Kot smo videli, število 45 navajajo tudi takratna okupatorjeva poročila in gauleiter Rainer 18. 12. 1941 v Kranju.

⁴⁰ Edi Šelhaus, pisna in dopolnilna ustna izjava, Ljubljana 1978.

⁴¹ Polkovnik Rudolf Handl povelje 12. decembra 1941 štabu 181. RPP o vdiranju ma »območje obeh Sor«; Tone Ferenc: Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec 1971, str. 752-753.

⁴² Tone Ferenc, kakor prej, str. 749, in kakor pod 9, str. 752.

⁴³ Tone Ferenc, kakor prej, str. 751 – 752; poročilo orožniškega poveljnika za Gorenjsko, kakor pod 6.

⁴⁴ Tone Ferenc, kakor pod 9, str. 754; Janez Žvan, kakor pod 14; I. Bertonec, kakor prej; Brzozavka poveljstva XI. armadnega korpusa z dne 14. 12. 1941 poveljstvu II. armade o bojih z Nemci na predelu Blegoša, zbornik NOV VI / 1, dok. št. 204 in 205.

⁴⁵ Janez Žvan in Ivan Bertonec, kakor prej, ter Edo Šelhaus, ustna izjava, Ljubljana 1978.

⁴⁶ Nemška policijska poročila, Gorenjski muzej v Kranju.

⁴⁷ Kakor prej, in Tone Ferenc, kakor pod 9, str. 750.

⁴⁸ Tone Ferenc, prav tam.

⁴⁹ Tone Ferenc: Vprašanje priključitve ..., kakor pod 1, str. 190 – 193.

⁵⁰ Tone Ferenc, prav tam; nemški dokumenti v Gorenjskem muzeju v Kranju

⁵¹ Nemški dokumenti v Gorenjskem muzeju in Tone Ferenc, kakor pod 9, str. 756.

⁵² Prav tam.

⁵³ Prav tam.

⁵⁴ Tone Ferenc, prav tam, str. 757.

⁵⁵ Tone Ferenc, prav tam, str. 757 – 760.

⁵⁶ Slovenski poročevalec z dne 30. 12. 1941 o odlikovanju Gorenjskega - Cankarjevega bataljona, Zbornik NOV VI / 1, dok. št. 79.

Opomba: V tem dokumentu napak piše (verjetno zaradi tedaj še slabih zvez) Cankarjeve čete (namesto CB), kar pa sporočila o priznanju in odlikovanju, v tistih zgodnjih dneh upora ne spremeni.

3. poglavje

⁵⁷ Karawanken Bote 24. 12. 1941, Gorenjski muzej v Kranju

⁵⁸ Pismo Edvarda Kardelja z dne 29. 3. 1942 Titu o položaju v Sloveniji, Zbornik dokumentov in podat., VI. del, 2. knjiga, str. 73.

⁵⁹ Poročilo CK KPS z dne 5. decembra 1941 Centralnemu komiteju KPJ o razmerah v Sloveniji, ki ga je podpisal sekretar Tone Tomšič-Gašper. Izvirnik je v arhivu CK KPJ v Beogradu.

⁶⁰ Ivan Križnar: Oborožena vstaja 1941. leta in delež Jesenic v NOB na Gorenjskem, Zgodovinski časopis 1977, str. 104 – 105.

⁶¹ Ivan Križnar, kakor prej.

- ⁶² Ivan Jan: Dražgoška bitka, 1975, str. 118-120.
⁶³ Kakor prej.
⁶⁴ Zbornik Boj pod Triglavom, 1966, str. 19 in 139-143.
⁶⁵ Kakor prej.
⁶⁶ Tone Ferenc: Borec 1971, O izdajalcu v Bohinju, str. 768-771.
⁶⁷ Tone Ferenc, kakor prej.
⁶⁸ Ivan Vovk, Franc Konobelj: Decembrska vstaja v Zgornji savski dolini, Pod Mežakljo ... so se uprli, 1954, str. 169-172; Poročilo orožniške postaje Dovje 28. dec. 1941, Zbornik NOV VI/2, dok. št. 130; Ivan Križnar: Prispevki za zgodovino, 1966, str. 324-325.
⁶⁹ Tone Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, TV-15, 1968, št. 31.
⁷⁰ Tone Ferenc, prav tam, št. 26.
⁷¹ Ivan Jan: Dražgoška bitka 1975, str. 85-91.
⁷² Prav tako, stran 87-91.
⁷³ Tone Peternel-Igor: Razvoj OF v Poljanski dolini in poljanska vstaja decembra 1941, Borec 1996, str. 279 - 402, 548 - 550.
⁷⁴ Maks Krmelj; Ivan Jan: Dražgoška bitka 1975, str. 112-114.
⁷⁵ Tone Peternel-Igor, kakor prej; Tone Ferenc: Borec 1971, str. 764-766, 782 - Handlovo poročilo 31. 4. 1942.
⁷⁶ Tone Peternel-Igor, kakor prej.
⁷⁷ Tone Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, TV-15, 20. 8. 1968, str. 33.
⁷⁸ Prav tam, 26.
⁷⁹ Tone Ferenc, kakor prej, str. 28; Poročilo državnega propagandnega urada NSDAP.

4. poglavje

- ⁸⁰ Pikcov oče, I. Jan.: Dražgoška bitka 1975, str. 134-135.
⁸¹ Kakor prej, str. 140-144.
⁸² Povzeto po zapisih Svetka Kobala: Osem dokumentov iz usodne zime 1941-1942, Loški razgledi 1996, str. 119-139.
⁸³ Ivan Jan: Dražgoška bitka 1975, str. 145-148.
⁸⁴ Kakor prej, str. 147.
⁸⁵ Kakor pravkar, str. 147 - 148.
⁸⁶ Kakor pravkar.
⁸⁷ Prav tako.
⁸⁸ Jakob Potočnik, Dražgoše št. 15: Dnevnik, Loški razgledi 1955, str. 27.
⁸⁹ Janko Bernik, Škofja Loka, pisani spomini jeseni 1959, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju, fasc. 12-13, in kakor pod 85.
⁹⁰ Pikcov oče, Še pomnite, tovariši, 13.1.1957, pripoved zapisala Julči Strnad, str. 2, arhiv RTV.
⁹¹ Jakob Potočnik, kakor pod 88.
⁹² Pikcov oče - Julči Strnad, kakor pod 90.
⁹³ Janez Lušina, pisna izjava jeseni 1959, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju, fasc. 12-13 in oddaja Še pomnite, tovariši 8. 1. 1961, RTV.
⁹⁴ Rafael Buh, Poljane, pisna izjava 1959, Gorenjski muzej, f. 12-13.
⁹⁵ Gregor Rupnik, pisna izjava 7. 2. 1960, osebni arhiv. To je pozneje v pogovoru z mano potrdil tudi Žagarjev sin Iztok, ki še živi. Oče mu je te poglede razložil še pred odhodom v partizane poleti 1941 pri sorodnikih v Celju.

5. poglavje

⁹⁶ Julči Strnad: Spomini na dražgoško bitko po pripovedovanju Pikovega očeta, oddaja Še pomnite, tovariši 13. 1. 1957, RTV.

⁹⁷ Pavle Kavčič, Ljubljana – Škofja Loka, ustna izjava v jeseni 1959.

⁹⁸ Tone Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, TV-15, 1968, št. 34-35.

⁹⁹ Milka Lotrič-Jelenc: Usodni dogodki v Dražgošah, zapisal France Planina, Loški razgledi 1955, str. 24 in ustno dopolnilo 1959.

¹⁰⁰ Pavle Kavčič, Škofja Loka – Ljubljana, ustna izjava v jeseni 1959, zabeležena v koledarček; Ivan Bertoncelj-Johan, pisani spomini 1959 o začetku spopada, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju, f. 12 – 13.

¹⁰¹ *Pri tako natančnih in hitrih napadih ni naključij. Vsaj v tistih časih ne. Da je bilo tudi v tem primeru tako, potrjuje dvoje. Najprej navedba iz povelja majorja Otta Manna 12. januarja 1942 na Bledu, kjer med drugim pravi: »... Ob 5. uri 15 minut (13.1.) odpeljemo do mosta v Lancovem, kjer sta pripravljena 2 vodnika« (T. Ferenc: Satan).*

Drugi dokument je določnejši: »16. januar 1942; dopis gozdarskega urada Radovljica šefu civilne uprave ... **Podpirajo prošnjo Košmerlja Franca jun.**, gozdarskega praktikanta za dopust, ker je »**praktikant imel nevarno službo pred nekaj dnevi ob priliki akcije policijskih čet na Martinček**« (FORSTAMT Radmannsdorf, 16. 1. 42, fasc. 1030).

6. poglavje

¹⁰² Ludvik Jelenc – dr. Slavica Pentek, Dražgoše, osebne izjave 1979; Nedeljski dnevnik 23. marca 1980.

¹⁰³ Poročilo Karla Luckmanna 27. 1. 1942 LANDRATU RADMANS-DORF – Radovljica, arhiv INZ, nemški arhiv, fasc. 1049, II/3. Dokument mi je poslal Ciril Ulčar z Bleda, ki je poročila prevajal.

¹⁰⁴ Kot prej, Luckmannovo poročilo 20. 2. 1942. Oba dokumenta navaja tudi dr. Tone Ferenc v knjigi SATAN, 1979, str. 412.

¹⁰⁵ Tone Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, TV-15, 1968, št. 39.

¹⁰⁶ Tone Ferenc, prav tam.

¹⁰⁷ Gorenjski glas 17. 1. 1992

¹⁰⁸ Svetko Kobal: OSEM DOKUMENTOV IZ USODNE ZIME 1941–1942, Poročilo orožniške postaje Selca, 12. februarja 1942, Loški razgledi 1996, str. 122–123.

¹⁰⁹ Ivan Jan: Dražgoška bitka, 1975, str. 298-309

¹¹⁰ Kakor prej.

7. poglavje

¹¹¹ Spomine Mažovega očeta-Šolarja je zapisal Janez Lušina jeseni 1959. leta med prvim zbiranjem gradiva za knjigo DRAŽGOŠE.

¹¹² Maks Krmelj, Obzornik, 1983, št. 4-6.

¹¹³ Pisane ugotovitve Ivana Vovka-Živana, Jesenice, 11. 12. 1976; 5. 5. 1977, osebni arhiv.

¹¹⁴ Slavko Šorli, Koper, dnevnik, zapis brez datuma, arhiv Loškega muzeja in osebni arhiv.

¹¹⁵ Zapis Ivana Vovka 1976/7; osebni arhiv. V tej dvanajstglavi skupini, ki se je na Pokljuki razdelila, so bili: v poključki Stane Bokal, Franc Benigar-Gabrin, Andrej Žvan-Boris, Franc Grilc, Alojz Knaflič in Stanko Kocjančič-Marjan; v jeseniški pa: Polde Stražišar, Franc Potočnik, Albin Žemva, Stane Sekardi, Ivan Vovk in Franc Konobelj-Slovenko. Podatke je s filigransko natančnostjo zbral I. Vovk.

¹¹⁶ Zapisi v zvezku Jerce Rozman z Rečice – Bled, ki je bila v vodstvu (z možem – legalno) upora. Zvezek mi je podarila in je v mojem arhivu; Miloš Ravhekar, pisana izjava in izjava za priznanje mojih dvojnih let od 1941, KZSZ Ljubljana, 9. 12. 1986, pismo 28. 4. 67, Boh.Bistrica.

¹¹⁷ Poročilo orožniškega poveljnika za Gorenjsko 7. januarja 1942, Zbornik NOV VI/2, dok. št. 130, točka 5.

¹¹⁸ Tine Zaletel, radijska oddaja Še pomnite, tovariši, 19. 7. 1959, arhiv Radia Ljubljana.

¹¹⁹ Janez Gerčar: Begunje, 1969, str. 189. E. Giorgioni 14. novembra 1941 med 15 ustreljenimi. Lepak v kaznilnici Begunje.

¹²⁰ Cveto Novak-Iztok, Ljubljana, pisna izjava septembra 1959, arhiv Gorenjskega muzeja v Kranju, oddelek NOB, fasc. 12-13.

¹²¹ Maks Krmelj, Obzornik 1983, št. 6.

¹²² Svetko Kobal: Dražgoše – legenda upora, Svobodna misel, 10. januar 1992.

¹²³ Pavle Kavčič, ustna izjava jeseni 1959.

¹²⁴ Ive Šubic, Janko Bernik, Frančiška in Zdravko Tomažin, ustne izjave jeseni 1959.

¹²⁵ Ivan Bertoncely-Johan: Ljudska vstaja v zgornjem delu Gorenjske, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1961/1-2.

¹²⁶ Ivan Križnar: Socialna in politična pripadnost borcev, Prispevki IZGD 1966, str. 324/5; Janez Gerčar: Begunje, 1969, str. 186-190; Ivan Jan: referat na simpoziju zgodovinarjev 1972 v Škofji Loki, str. 59-70.

¹²⁷ Prav tako kot pod 126.

¹²⁸ Miha Marinko, Moji spomini, MK 1971, str. 261-262.

¹²⁹ Tone Ferenc: Resnica o Luksemburžanih v Sloveniji, Svobodna misel 14. februar 1997.

¹³⁰ Miloš Poljanšek: Drobec k zgodovinskemu spominu, Delo 22. januarja 1991.

¹³¹ Tone Ferenc: Dva nemška policijska generala pred Dražgošami, SATAN 1979, str. 404-405.

¹³² Poročilo poveljnika orožništva za Gorenjsko polkovnika R. Handla 31. januarja 1942 o partizanskih akcijah januarja na Gorenjskem, Zbornik NOV, dok. št. 137, str. 341-345.

¹³³ Tone Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, TV-15, 1968, št. 36.

¹³⁴ Tone Ferenc, prav tam.

¹³⁵ Tone Ferenc: Novo okupatorjevo poročilo o boju v Dražgošah, Svobodna misel 12. januar 1996.

¹³⁶ Tone Ferenc; prav tam.

¹³⁷ Kokrški odred, I, str. 453 – 475.

¹³⁸ Enciklopedija Slovenije, 9, str.44.

Imensko kazalo

A

ADAMIČ, LOUIS 146, 216
AHAČIČ, IGNAC-NIKOLAJEV 336,
337, 339
ALGRAU, JOSEF 49
ALIČ, JOŽE 260
ALIČ, PAVLE 260
AMBROŽIČ, ALOJZ 284
AŽMAN 72
AMBROŽIČ, ALOJZ 288
AMBROŽIČ, ANTON-BOŽO 41,
255, 260
AMBROŽIČ, PRIMOŽ 188, 287
AMBROŽIČ, STANISLAV 318
AMBROŽIČ, LADO-NOVLJAN 144,
222, 316
ANDREJČKOVI 126
ANKREUZ, JOSEF 49
ARNOLJ, JANEZ 260
AUCHINGER 180

B

BADER, JOAHIM 49
BAJC, MILAN-STRIC 260
BAJT, DR. ALEKSANDER 13
BASAJ, FRANCKA 255, 261, 311
BATIČ, STOJAN 11, 307
BEGUŠ, VIKTOR 282
BEILER, FRITZ 169
BEM, LUDVIK 319, 326
BENČAN, VIKTOR 42
BENEDIČIČ, ANTON 261
BENEDIČIČ, FRANC 43, 149, 255,
261
BENEDIČIČ, LUDVIK 261
BENEDIČIČ, MATEVŽ 261
BENEDIČIČ, VINKO 188, 287
BENEDIK, FRANC-MLINAR 87, 91,
92, 93, 96, 122, 142, 184, 185
BENIGER, FRANC-GABRIN 284
BERCE, TOMAŽ 188, 287
BERENTER, ANTON 49

BERNARD, JAKOB-JAKA 37, 43,
75, 79, 115, 116, 149, 156, 161,
175, 197, 255, 261
BERNIK, JANKO-BAHUN 98, 163,
255, 261
BERTONCELJ, IVAN-JOHAN 21,
22, 24, 36, 44, 45, 92, 134, 161,
163, 177, 187, 255, 260, 288, 291,
293
BERTONCELJ, JOŽE 187, 288
BEŠTER, ANTON 195, 288
BIBER, D. 227
BIDNER, LORENZ 49
BIČEK, FRANC-BRUNO 40, 43,
101, 111, 114, 119, 134, 149, 256,
311
BIČEK, HENRIK 114, 144, 149, 262,
286
BIWER, JULES 169
BIZJAK, FRANC 262
BIZJAK, JOŽE 42, 45, 285
BIZJAK, STANE-KOSTA 329
BLAŽICOVI 126
BLAZNIK, DR. PAVLE 9
BLEJC, MATIJA-MATEVŽ
FLAMEN 149, 159, 160, 262
BOHINC, ANDREJ 334, 335, 336,
338, 339
BOŽIČ, GREGOR 143, 262, 285
BOJC, DR. FRANJA 198
BOKAL, STANE 26, 68, 69, 70, 157,
158, 185, 284
BOŽNAR, JAKA 163, 165, 262
BOR, MATEJ 5
BORMANN, MARTIN 12, 56, 145
BRANDL, WILHELM 339
BREGANT, STANE 326
BREJC, TOMO 24
BRODT, MEISTER 169
BROVČ, TONE 224
BÜCHSENMEISTER, ALOIS 48
BUČAR, DR. FRANCE 208
BUH, RAFAEL-JEŽEV 99, 262

C

CEFERIN, JANEZ GOLOB-
MARENKOVCEV 329
NOVAK, CVETO-IZTOK 284
CZEHOVA, HELENA 293

Č

ČADEŽ, MAKS 263
ČADEŽ, MARKO 263
ČEBULAR, ZDRAVKO 319
ČOPI, FRANC-BORUTIN 43, 263
ČRNUGELJ, FRANC-ZORKO, 316
ČUFAR, ALOJZ 212, 234, 237, 238

D

DACAR FRANC 263
DALUEGE, KURT 57, 96
DEBELAK, KMET ROVT 34, 38, 39,
41, 43, 45, 46
DEBELAK, ANTON 46
DEBELJAK, FRANC 263
DEBELJAK, PETER 263
DEŽMAN, ANTON-TONČEK 105,
111, 120, 149, 178, 264,
DEŽMAN, JOŽE 234, 264, 309, 311,
315, 316, 317
DEMŠAR, ANTON-ALEŠ 263
DEMŠAR, CIRIL 82, 285
DEMŠAR, DONAT 149, 264, 286
DEMŠAR, MIHA 264
DEMŠAR, PETER 264
DEMŠAR, TONE 183
DEMŠAR, VINCENC 9, 15, 17, 193,
255
DESTOVNIK, KAREL-KAJUH 198
DIEHL, KARL 49
DIETHARDT, FRIEDRICH 46
DIJAK, AVGUST 72
DOLENC, JANEZ 78
DOLENC, STANE 264
DOLENC, VINKO 82, 285
DOLENC, RADOVAN-PERUN 329,
330
DOLINAR, ALOJZ 264, 286
DOLINAR, GAŠPER 163, 264
DOLINAR, JUSTIN-ADAM 265

DOLINAR, MAKS 143, 282, 285
DOLINŠEK, ANTON-METOD 24,
65, 67, 69, 197, 327
DOLJAK, VENO 295
DOLNIČAR, IVAN 206
DROBIČ, FRANC 42, 45, 190, 284
DROBNIČ, ANTON 228, 230, 232
DRUMBL, OTTOKAR 55
DULLNIG, STEFAN 49

E

EGGENREITER 326
ELBERT, DR. VILJEM 334, 335,
336, 337, 338, 339

F

FAJFAR, TINE-ŠPAN, 138
FERENC, DR. TONE 7, 8, 15, 34,
56, 81, 138, 144, 145, 147, 165,
167, 171, 173, 174, 176, 178, 179,
181, 183, 193, 194, 209, 227, 232,
234, 318, 209
FERN, JANKO 265
FINŽGAR, FRAN S. 12, 230
FINŽGAR, LUDVIK 326
FINK, JOŽE 265
FISTER, MIHA 40, 149, 183, 265,
286
FLEGO, JAKOB 265
FRAKELJ, PETER 195, 286, 288
FRAKELJ, ZDRAVKO 195, 288
FRANKO, IVAN-IZTOK 265, 267,
296, 297, 311, 312, 313, 315, 316,
317
FRELIH, SLOBODAN 329
FRITZ, ALOIS 48
FRLAN JANEZ-FILIP 265
FUHRMANN, JOHANN 48

G

G., MARIJA 326
GABER, FRANCE 11
GABROVŠEK, DR. JOŽE 21
GALIČIČ, JAKOB-HRAST 265
GALIČIČ, JOŽE-LUKA 116, 134,
265

GALIČIČ, VIKTOR 266
 GIORGIONI, EDO 160
 GLAVNIKAR, JELOVČAN 156
 GLOBOČNIK, JANEZ 223
 GODEC, TOMAŽ 69, 70, 71, 72, 73,
 155, 158, 197, 293, 327
 GODINA, FERDO 128
 GOLC, MARIJA 326
 GOLJA, CIRIL 183, 266, 286
 GOLOB, ALOJZ 266, 311
 GOLOB, JOŽE 266
 GOŠNJAK, IVAN 65
 GORJAN, BOŽIDAR 169
 GOSAR, ANTON-MARKO, 126, 130,
 139, 319
 GRADIŠNIK, JANEZ 193, 226
 GRAČAN, JURIJ 183, 266, 286
 GREGORČIČ, JOŽE-GORENJC 21,
 22, 24, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 59,
 89, 92, 93, 98, 99, 111, 118, 121,
 149, 154, 197, 198, 255, 256, 260,
 311, 319
 GREGORIČ, ILIJA 175
 GRETHEN, ALFRED 169
 GRIČAR 128
 GRILC, FRANC-BRINAR 284
 GRILC, MAKS 266
 GRMIČ, DR. VEKOSLAV 232, 233
 GUČEK, MILAN 221
 GUZELJ, FRANC 266
 GUZELJ, IGOR 16

H

HABJAN, GABRIJEL 286
 HABJAN, IGNAC 186, 288
 HABJAN, JANEZ 286
 HABJAN, JANKO 188, 287
 HABJAN, MIHA 187, 288
 HABJAN, RAFAEL-JANKO 287
 HABJAN, TOMAŽ 186, 288
 HAFNER, STANKO 329
 HAFNER, VINKO 241, 243, 245,
 246, 316
 HAIBACHER, JOSEF 48
 HANDL, RUDOLF 34, 51, 75, 139,
 193

HASLRAUTER, RUDOLF 48
 HAUPTMAN, FRANC-ČRNI 318,
 319
 HAUSHOFER, LEOPOLD 48
 HERMES, FRANÇOIS 169
 HERSCH, FRANZ 46
 HESS, RUDOLF 7
 HEYDRICH, REINHARD 51, 52
 HIMMLER, HEINRICH 56, 57, 63,
 88, 138, 139, 145, 206, 226
 HITLER, ADOLF 5, 7, 8, 11, 12, 51,
 58, 59, 67, 88, 100, 139, 145, 146,
 153, 154, 183, 194, 195, 196, 206,
 208, 226, 335
 HÖLLER 326
 HOSP, JOSEF 48
 HREN, VALENTIN-KLJUKEC 266
 HRIBAR, IVAN-GORJANC 320,
 321, 326, 327
 HROVAT, ALOJZ 266
 HUDOVERNIK, PETER 287
 HVALA, IVAN 247

I

IGLIČ, FRANC 134, 267
 INGLIČ PAVEL-BAR 267
 IRSANA, GOTTFRIED 48

J

JACOBY, ALOIS 170
 JAKČEVA, MARICA 131
 JAKOPIČ, DRAGO 267
 JAN, DUŠAN 282
 JAN, IVAN 17, 157, 169, 216, 223,
 225, 252, 320
 JAN, RADO 316
 JAN, JANEZ-SVOBODA, 335
 JAUER, JOSEF 339
 JAVOR, IVAN-IGOR, 329
 JELENC, ALBIN 287
 JELENC, FRANC 188, 287
 JELENC, JERNEJ 186, 288
 JELENC, KAREL 90, 94, 98, 108,
 284
 JELENC, LEOPOLD 188, 287

JELENC, LUDVIK-BOLČARJEV
129, 139, 234, 236, 237, 292
JELENC, MAKS 188, 287, 297
JELENC, MATIJA 188, 287
JELENC, TOMAŽ 186, 288
JELENC, KAREL-BIRT 12, 127, 284
JELOČNIK, NIKOLAJ LAŽNI
STANE KOS 227, 228
JELOVČAN, GLAVNIKAR 156
JELOVČAN, FRANC 267
JELOVČAN, JANKO 311, 319
JELOVČAN, VINKO-SOKOL 267
JENAVEIN, MAX 48
JERALA, FRANC 267
JEREB, JAKA 286
JEREB, JOŽE 267
JERINA-LAH, DR. PAVLA 198
JERMAN, JANEZ-BOHINJC 319
JERUC, JOŽE 267
JEZERŠEK, BOŠTJAN 143, 285
JEZERŠEK, JERNEJ 267
JOVANOVIČ, DUŠAN 247
JURČ 126
JUSTIN, VINKO-TONHOV 268, 282

K

KALAN, MAKS 155, 157, 161
KALAN, PAVEL 155
KALIŠNIKAR 126
KAMAR 45
KANIŽAR, BORIS 268
KANTINGER, MAXIMILIAN 46
KARDELJ, EDVARD 64, 165, 299
KARGER, JOSEPH 169
KAVALAR, MARJAN 69
KAVČIČ, BLAŽ 214, 308
KAVČIČ, FRANCE 110, 120, 232,
268, 308
KAVČIČ, JANEZ 186, 287, 288
KAVČIČ, JOŽE 268
KAVČIČ, PAVLE 105, 109, 161, 162,
163, 284
KAVČIČ, PETER 187, 268, 288
KAVČIČ, MIHELA-ŠLIBARJEVA
129
KAYSER, PIERRE 169

KEBE, LOJZE-ŠTEFAN, 22, 24,
255, 256
KEJŽAR, LUDVIK 306
KEJŽAR, VIKTOR-PETER 68, 155,
318
KERŠEVAN, JANEZ 282
KERSNIK, STANE-JELOVČAN
284, 311
KIRŠNER, RUPERT 268
KISOVEC, JOŽE 268
KLANJŠČEK, ZDRAVKO 234
KLEINHAPL, LEOPOLD 48
KLEMENC, MIKLAVŽ 335
KLOBOVES, JANKO 78
KMECL, DR. MATJAŽ 165, 167, 212
KNAFLIČ, ALOJZ 284
KNAPIČ, MIRKO 160
KOBAL, SVETKO-FLORJAN 161,
163, 217, 316, 318
KOBÉ, BORIS 11, 307
KOBÉ, JURIJ 306, 307
KOCJAN 23, 24, 214
KOCJANČIČ, IVANKA 326
KOCJANČIČ, STANKO-MARJAN
71
KOŠIR, PAVLE 269, 286
KOŠIR, VENCELJ 282
KOKALJ, ALOJZ-MOJZES 268
KOKALJ, JERNEJ 183, 296, 286
KOLENDR 126
KOMAR, ANDREJ 40
KOŠMRLJ, FRANC 174, 175, 177
KONŠEK, JANEZ 21, 41, 42, 43, 45,
255, 269
KONOBELJ, FRANC-SLOVENKO
73, 74, 157, 284, 293
KOPAC 87, 120, 159
KOPRIVNIK, FELIKS 283
KORDEŽ, MATEVŽ 175
KORUZA, JOŽE 82, 285
KOS, MAKS-KRIŠTOF 269
KOVAČIČ, DRUŽINA 132
KOVAČIČ, IVAN 143, 183
KOVAČIČ, JANEZ 269, 285, 286
KOVAČIČ, JOŽE 132, 134, 269
KOVAČIČ, STANKO 311

KOZAR, KAREL-ROMI 320, 321,
 331
 KOZJEK, CIRIL-CURK 69
 KRAIGHER, SERGEJ 205, 299, 302
 KRAJC, JOŽE-ŽAKELJ 116, 255,
 269, 319
 KRAJNIK, JANEZ 282
 KRALJIČ, MIRKO 270
 KRAPEŠ, STANE 297
 KRAVCAR, KAREL 121, 270
 KRAVS, FRANC 270, 286
 KRIŽNAR, IVAN 64, 65, 100, 184,
 185, 232, 234, 242, 316
 KRŽIŠNIK, CIRIL 270
 KRŽIŠNIK, JAKOB 270
 KRŽIŠNIK, JOŽE 270
 KRISTAN, DR. IVAN 211, 224
 KRISTAN, ETBIN 216
 KRMELJ, JAKOB 270
 KRMELJ, JOŽE 270
 KRMELJ, MAKS-MATIJA 66, 68,
 143, 155, 157, 161, 163, 169, 184,
 190, 233, 270, 285
 KRVINA, ZDRAVKO 217, 232, 245,
 300
 KUČAN, MILAN 208, 308
 KUCHAR, DUPLJE 23
 KUCHAR, LOVRO-PREŽIHOV
 VORANC 198
 KUNSTELJ, FRANC 271
 KUTSCHERA, FRANZ 8

L

LACKNER, GEORG 48
 LAMPRECHT, KARL 47
 LAZAR, JANEZ 271
 LAZAR, JERNEJ 271
 LEBAR, MARA 326
 LEGAT, PETER-DRZNI 317
 LEKAN, VILJEM-PAVLE 271
 LESKOŠEK, FRANC-LUKA 64, 144
 LINASI, MARJAN 179
 LOGAR, FRANCE 225, 226
 LOTRIČ, ANTON 187, 287
 LOTRIČ, DOMINIK-BRINOVC 122
 LOTRIČ, CIRIL 187, 288

LOTRIČ, DR. SLAVICA PENTEK-
 ŠVEBOVA 139, 215, 292
 LOTRIČ, FRANC 139
 LOTRIČ, FRANC 187, 188, 189, 287,
 288
 LOTRIČ, JAKOB 195, 288
 LOTRIČ, JANEZ 319
 LOTRIČ, JOŽE 287
 LOTRIČ, JOŽEF 287
 LOTRIČ, KONRAD 287
 LOTRIČ, LUDVIK 284
 LOTRIČ, MAKS 287
 LOTRIČ, MARKON-SILVESTER
 127, 128
 LOTRIČ, MILKA 108
 LOTRIČ, PETER 287
 LOTRIČ, TOMAŽ 187, 288
 LUCKMANN, KARL 144
 LUŠINA, CIRIL 287
 LUŠINA, JANEZ 17, 100, 138, 153,
 199, 284, 289, 299, 309, 311, 315,
 316
 LUŠINA, JOŽE 287
 LUZNAR, BERNARD 27
 LUZNAR, EVGEN-VINETU 117,
 123, 129, 287

M

MAČEK, IVAN 82, 285
 MAŽGON, MARJAN 45, 46
 MAIR, JOHANN 47
 MAISTER, RUDOLF 197
 MAJCEN, MILAN 307
 ŠMAJD, ALBIN 176
 MALOVRH, JOŽE 271
 MANN, OTTO 132, 173, 174, 175
 MARENK, MATEVŽ 287
 MARENK, STANKO 187, 288
 MARINKO, MIHA 64, 166
 MARINOVIČ, LJUBOMIR 283
 MARSCHNER, HEINRICH 47
 MARUSZARZ, STANISLAV 293
 MASCUS, HELMUT 56, 154
 MASTERL, MARIJAN 174, 251
 MATJAN, JANEZ 73

MAYER, GEORG 49
 MAYRHOFER, JOHANN 47
 MEDJA, FRANC 181, 271, 293, 294,
 295
 MEGUŠAR, JANEZ 187, 288
 MEGUŠAR, VINKO 187, 288
 MEIER, FRANC 47
 MEŽNAR 155, 156
 MENCINGER, FRANC 69
 MEVŽELJ, STANKO 307
 MICHELIN, MARTIN 66, 147, 283
 MIŠČAR 45
 MIKELN, MILOŠ 216
 MIKUŽ, METOD 227
 MLAKAR, ALBIN-BINE 271
 MLAKAR, JANKO 82, 285
 MLAKAR, KAREL 149, 183, 271,
 286
 MLAKAR, STANKO 120, 271
 MLINAR, FILIP 187, 288
 MOHAR, JANEZ-POTOK 319
 MOHORIČ, IVANKA 69
 MORETOV, FRANCE 156
 MRAK, JOŽE 272
 MRHAR, STANE 272
 MUELLER-HACCIUS, DR. 146
 MÜHLBERG, HEINZ 49
 MUNIH, MIHA 294
 MURNIK, ANTON 283
 MURNIK, JOŽICA 283
 MUSSOLINI 7

N

NAGLIČ, MIHA 232, 234
 NARDONI JULIJ-SEVER 272
 NARIGARJEV, JANEZ 77
 NARTNIK, ANTON-ČRNVIC 46,
 256, 272
 NATLAČEN, DR. MARKO 230
 NOVAK, KMET 118
 NOVAK, CVETO-IZTOK 159, 160
 NOVAK, FILIP 138
 NOVAK, FRANC 283
 NOVAK, IGNACIJ-MALI 272
 NOVAK, JOŽE-BRANKO 272, 286

O

OBERHOFER, WALTER 47
 OBLAK, ALBIN 272
 OBLAK, DRAGO 78, 79
 OBLAK, FRANC 272
 OBLAK, VINKO 272
 OGRIN, JANEZ-TEMPLAV LOJZE
 120, 149, 273
 OGRIZEK, LUDVIK 273
 OMAN FRANC 273
 OMAN, STANKO 183, 273, 286
 OSOLNIK, MARJAN 209
 OSREDKAR, VIKTOR-BORIS 273
 OTTO, JOSEF 110

P

PADOVAN, BENEDIKT 99, 183,
 273, 286
 PAGON, RUDOLF 273
 PARTLJIČ, TONE 241
 PAVŠIČ, VALENTIN 273
 PAVŠIČ, VLADIMIR-MATEJ BOR
 5, 198
 PAVLIN, MILE 316, 317
 PEČNIK ALOJZ-LJUBO 40, 41, 43,
 76, 77, 132, 163, 165, 174, 273
 PEČNIK, ERNA 283
 PELIKAN, OSWALD 47
 PENNINGER, JOHANN 49
 PERKO, JANEZ 40, 43, 121, 149,
 274
 PESKAR 126
 PESTOTNIK, FRANC-ALJOŠA 274
 PETERNEL, JANEZ 294
 PETERNEL, JOŽE 274
 PETERNEL, PAVLE-PETER 274
 PETERNEL, TONE-IGOR 77, 80,
 190, 311, 316
 PETERNELJ, PAVLE 149
 PETERNELJ, VALENTIN 283
 PETRIČ, CIRIL 274, 286
 PETROVIČ, ALOJZ 189, 288
 PIKCOV, OČE 89, 99
 PINTAR, FRANC 274
 PINTAR, JANKO 292
 PINTAR, LEON 299

PIPINIČ, RAJKO 274
 PLANINA, FRANCE 107
 PLANK, RUDOLF 47
 PLATIŠA, JOŽE-GAŠPER 274
 PLATIŠA, PAVLE-TODOROV 274
 PLATZER, FRANZ 48
 PLETERSKI, DR. JANKO 227, 234
 PODNAR, FRANC 17, 255
 POGAČNIK, IVAN 275
 POGAČNIK, OSKAR 255, 275, 286
 POHLEVEN, MARTIN 275
 POLJANŠEK, MILOŠ 171
 POPIT, FRANCE 243
 POTISKAR-BAFL 159
 POTOČNIK, DRAŽGOŠE 126
 POTOČNIK, BOJAN 275
 POTOČNIK, FRANC 275, 284
 POTOČNIK, JAKOB 97, 99
 POTOČNIK, RUDOLF 287
 PRAPROTNIK, FRANC 275
 PRAXMAIER, WILHELM 47
 PREŽELJ, KAREL 68, 155
 PREŠERN, MARTIN 175, 177
 PREMRL, JANKO-VOJKO 198
 PRESEČNIK 160
 PREVC, MIHA 213, 234, 235, 236,
 237
 PREVC, PETER 189, 288
 PREVC, RAFKO 189, 288
 PREZELJ, JANKO-STANE 295, 330
 PRIMOŽIČ, FRANC-MARKO 21
 PRISTAVC, RAJKO 72, 73
 PUŠAVEC, MIHA 82, 285

R

RABIČ, ALOJZ-MLAKARJEV 14,
 15, 74
 RAINER, DR. FRIEDRICH 25, 44,
 50, 54, 56, 57, 63, 74, 87, 138, 145,
 154, 218
 RAKUŠA, FRANJO 175, 176, 177
 RAUSCHNING, HERMANN 11
 RAVHEKAR, MILOŠ 73, 157
 RAVNIHAR, ALOJZ 284
 RAVNIHAR, JANKO 275
 RAVNIHAR, JOŽE 275, 311

RAVNIHAR, POLDE 275
 REŠ, JAKA 294
 REBOLJ, JOŽE-PLANINC 317
 RŽEN, JANEZ 277
 RŽEN, MAKŠ 143, 277, 285
 REPE, TILLEN-ADOLF 40, 275
 RIBBENTROP 51
 RIBIČ, IVAN 242, 243, 245
 RIHTARŠIČ, PAVEL-RAJKO 276
 RIHTARŠIČ, TINE 134, 276
 ROB 126
 ROBNIK, RUDI 80, 112, 149, 155,
 156, 276, 286
 ROŽMAN, DR. GREGORIJ 5, 222,
 230
 RÖSENER, ERWIN 56, 57, 77, 96,
 106, 138, 139, 154, 218, 231
 ROZMAN, ANDREJ 276
 ROZMAN, FRANC-STANE 198, 257
 RUDENKO, R. 11
 RUDOLF, FRANČEK 241
 RUČIGAJ, BOŽO 82, 285
 RUPAR, JOŽE 276
 RUPAR, PETER-PERO 276
 RUPNIK, LEON, GENERAL 231
 RUPNIK, GREGOR-GROGA 101,
 255, 276
 RUS, PAVEL-MEJAŠ 276
 RUS, TOMO 319
 RUSS, HERBERT 48, 50
 RUTAR, MILOŠ 292, 293
 RZNOŽNIK, ANTON 277

S

SAKSIDA, JOŽE 39, 42, 45, 285
 SARTORI, ANETA 326
 SCHALK, FRANZ 47
 SCHÖPF, ALOIS 47
 SCHREYER, GEORG 56, 58, 63, 83,
 106, 139, 154
 SCHWARZENLANDER, ADOLF 47
 SEIDLER, ERNEST-IZTOK 277,
 311
 SEKARDI, STANKO 284
 SELJAK, LUCIJAN 42
 SEMIČ, STANE-DAKI 198

SENEKAR, BRATA LOVRO IN
VIKTOR 72
SKOBL, KMETIJA 81
SLAPAR, JERNEJ 121, 149, 277
SMRKOLJ, MARTIN 277
SODJA, FRANC 72, 73
STAMPFL, CHRISTIAN 47
STANONIK FRANC 277
STANONIK, JOŽE 298, 304
STANONIK, PAVLE 283
STANONIK, STANE 277
STANOVNIK, JANEZ 213, 228, 305
STERLEKAR, NACE 69
STRAŽIŠAR, POLDE 24, 26, 68, 73,
157, 185
STRAŽIŠAR, VIKTOR 42, 277
STREL JOŽE 277
STRES, DR. ANTON 231
STRNAD, DR. VALERIJA 46
STRUTZ 92
SVETINA, MIRA 65
SVOBODA, VELIMIR 318
SVOLJŠAK, JURE 170

Š

ŠALAMON, JAKA 42, 43, 45, 46,
285
ŠELHAUS, EDI 50
ŠELHAUS, JULIJANA-JANA 50
ŠENTJURC, LIDIJA 222
ŠIFRER, ANTON 277
ŠIŠKA, FRANC-ČRTO 278
ŠINKAR, JANEZ 149, 284
ŠINKOVEC, ING. STANE 164, 334
ŠKERL, FRANC 318
ŠKOFIC, STANE 143, 278, 285
ŠMID, GREGOR 189, 288
ŠMID, JANEZ 189, 288
ŠMID, JANEZ-JANUŠ 278
ŠMID-URBANOVC, GREGOR 122
ŠOLAR, DRAŽGOŠE 125
ŠOLAR, ALBIN 189, 288
ŠOLAR, FRANC-TRŠ 287
ŠOLAR, JAKOB 187, 288
ŠOLAR, JOŽE-JOŽCA 278
ŠOLAR, MARIJA 189, 288

ŠOLAR, REZIKA 122, 195, 288
ŠOLAR, TOMAŽ 189, 288
ŠORLI, SLAVKO 155, 157, 158, 190,
278
ŠPACAPAN, MILE 160
ŠTEFE, FRANC-MIŠKO 316
ŠTER, JANEZ 295
ŠTIBELJ, DOMINIK 278
ŠTIBELJ, SILVO-DIMAČ 278
TICHY, JOSEF 47
ŠTIGLIČ, TUGO 252
ŠTIH, BOJAN 246, 247
ŠTIRN, FRANC 278
ŠTRAVS, ANTON 223
ŠTULAR, FRANC 163, 165, 279
ŠTULAR, FRANC-ILIJA 110
ŠTULAR, MIRKO 255, 279, 311
ŠTURM, DOMAČIJA 122, 123, 129,
190
ŠUBIC, IVANA-P. TUŠEK 282
ŠUBIC, ANGELA 282
ŠUBIC, FRANC-GOŠAR 279
ŠUBIC, IVAN 82, 285
ŠUBIC, IVE 11, 89, 91, 116, 132,
134, 163, 211, 279, 307
ŠUBIC, JAKOB 331
ŠUBIC, MIRKO 183, 286, 279
ŠUBIC, TOMAŽ 282
ŠVELC, ANTON 53
ŠVIGELJ, MILAN 21

T

TAVČAR, FRANC 279
TAVČAR, JANEZ 284
THALER, JANEZ-ROBAR 122
THEIS, ALBERT 165, 169
TITO 24, 63, 64, 299
TOLAR, FERDO-MIRKO 311, 328,
332
TOLAR, FRANC 331
TOLAR, FRANC-MIRAN 332
TOMAŽIN 23, 155, 157
TOMAŽIN, IVAN 42, 88, 89, 91, 92,
97, 255, 279, 311
TOMAŽIN, ZDRAVKO 279

TOMAŽIN, FRANČIŠKA-
KOCJANOVA 164

TOMŠIČ, TONE-GAŠPER 64

TOMŠIČM MIRO-KEBE 24

TOMINC, EDVARD 132, 183, 279,
286

TOZON, MOJMIR 9, 10, 11, 12, 231

TRPIN, JOŽE 279

TUŠEK, JOŽE 282

U

UDVANC, MATIJA-VAJS 255, 279,
311

UIBERREITHER, DR. 57

URŠIČ, FRANC 280

V

VADNOV, MIRKO 280

VELIKONJA, TINE 10, 231

VERDNIK, MATIJA-TOMAŽ 155,
317

VERGEL, ALBERT 284

VIDIC, ANTON-ČAČEK 255, 280,
311

VIKTOR, SVETINA 284

VINKŠEL, MIHA-GUSTE 280

VISTER, VALENTIN 284

VOLČANŠEK, FRANC-BLAŽE 280

VOLF, TOMAŽ-BLAŽ 157

VOVK, IVAN-ŽIVAN 17, 73, 74, 157,
185, 255, 284

VRANIČAR, DRAGO-FEDJA 255,
280

W

WEIGL, ANTON 48

WERTH, FRANC 47

WEYRICH, R. 169

WIEDNER, KARL 46

WILLERT, HANS 49

Z

ZAJC, IVAN 120, 143, 149, 280, 285

ZALETEL, TINE 159, 284

ZALOKAR, JAKA 73

ZALOKAR, JANEZ 318

ZAPOTOKAR 45

ZIMA, SIMON-MARKOV ŠIMEN
326

ZLAMY, FRANZ 46

ZLOBEC, CIRIL 212, 301, 305

ZORKO, FRANC 280

ZUPAN, ANTON 280

ZUPANC, CIRIL 198, 199

ZUPANC, JANEZ 284

ZUPANC, MAKŠ 46

Ž

ŽAGAR, STANE 13, 21, 22, 24, 59,
69, 71, 78, 89, 92, 93, 97, 98, 100,
101, 148, 149, 155, 157, 160, 161,
162, 163, 164, 166, 175, 176, 197,
198, 255, 256, 257, 291, 311

ŽAJDELA 231

ŽAKELJ, ANTON 16

ŽAKELJ, JANEZ-ANŽON 281

ŽAKELJ, MILAN-ŽIROVNIK 281

ŽAKELJ, VIKTOR 205, 225

ŽAKELJ, VINKO 118, 143, 149, 281,
285

ŽARGI, ŠTEFAN 238

ŽEMVA, ALBIN 284

ŽIVALIČ, STANISLAV-DAVO 281

ŽUPANEČ, IVAN-BRICO 149, 281

ŽUPANČIČ, OTON 198

ŽVAN, ALOJZ 39

ŽVAN, ANDREJ-BORIS 284, 311,
319

ŽVAN, JANEZ-DRAVSKI 34, 39, 311

Stvarno kazalo

UVODNI NAPOTKI	7
Kratka vsebina knjige	17
 1. Ustanovitev in začetne akcije Gorenjskega – Cankarjevega bataljona od 5. avgusta do 12. decembra 1941	19
 2. Nepričakovan in bliskovit uspeh bataljona 12. decembra 1941 v Rovtu nad Škofjo Loko – prelomno dejanje	29
Nenaden in silovit napad	34
Velika zmaga in boleč poraz	44
Učinki uspeha Cankarjevega bataljona v Rovtu	53
 3. Decembrska vstaja Pet žarišč: v Poljanski in Selški dolini, v Gorjansko-bohinjskem predelu, v Jeseniški kotlini, v Zgornjesavski dolini	61
Načrtovanje zimske vstaje	
Zanimiv 16. december – žarišča na več krajih hkrati	66
 4. Novoletni prihod bataljona v Dražgoše in Dražgošani	85
Sprejem in odločitev o obrambi – Prošnje vaščanov – Prijave posameznikov županu Francu Benediku-Mlinarju v Selcih	87
 5. Načrtovanje, začetek in razvoj tridnevnihi spopadov	103
Napad je bil sprožen v petek, 9. januarja	109
Pri Bičkovih na vzvišenih Jelenščah	111
Drugi dan – soboto – so oznanili topovi	114
Druga noč je bila še težja	116
Presenetljiv preboj na Jelenščah	118
Poboj golorokih domačinov	122
Usodno presenečenje na Mošenjski planini	132

6. Ugotovitve in rezultati boja v Dražgošah	135
7. Obojestranski podatki, ocene in popravki	151
8. Bitka – boj – tragedija – mit – legenda	191
Bitka	193
Tragedija	195
Mit in legenda	196
9. Odlomki iz zapisov in govorov z januarskih svečanosti v Dražgošah	203
Iz govora VIKTORJA ŽAKLJA, škofjeloškega predsednika občine ob občinskem prazniku – januar 1982	205
SERGEJ KRAIGHER: iz govora ob odkritju spomenika 22. julija 1976	205
IVAN DOLNIČAR – januar 1991	206
Dr. FRANCE BUČAR – januar 1992	208
MILAN KUČAN – januar 1993	208
MARJAN OSOLNIK: O zlati obletnici in našem zgodovinskem spominu	209
Dr. IVAN KRISTAN – januar 1994	211
Januar 1997	212
Dr. MATJAŽ KMECL: iz kratkega nagovora 1997	212
CIRIL ZLOBEC – januar 1999	212
Pozdrav župana MIHAELA PREVCA – januar 2000	213
JANEZ STANOVNIK – januar 2000	213
BLAŽ KAVČIČ – januar 2001	214
Dr. SLAVICA LOTRIČ PENTEK-ŠVEBOVA – januar 1992	215
MILOŠ MIKELN: iz Prešernovega koledarja 1991	216
SVETKO KOBAL – Svobodna misel januar 1992	217
10. O žalitvah, potvarjanju, izkrivljanju in obrekovanju	219
11. O propadlem televizijskem in filmskem projektu	239

12. Seznam štaba in borcev Cankarjevega bataljona	
v dražgoški bitki	253
Seznam borcev Cankarjevega bataljona	
v dražgoški bitki	260
Ostali udeleženci dražgoške bitke	282
Preostali pripadniki CANKARJEVEGA BATALJONA	
pred dražgoško bitko in med njo:	284
Padli v Rovtu, v Poljanski dolini, na Mošenjski planini,	
v Lipanci in v Vinharjih	285
Seznam ubitih Dražgošanov	
in padlih dražgoških borcev	285
Padli Cankarjevci v Dražgošah od 9. do 11. januarja . . .	285
Padli cankarjevci v Rovtu 12. decembra 1941	285
Padli na Pasji ravni in Polhovcu ter v okolici	
Poljanskih vrhov med 24. in 27. decembrom 1941	285
Padli na Mošenjski planini 13. januarja 1942	286
Padli v Vinharjih pri Muhu 22. januarja 1942	286
Padli v Lipanci 19. januarja 1942	286
Dražgošani padli kot borci v NOB od 1942 do 1945	286
Ubiti Dražgošani	287
13. Janez Lušina, 16. 6. 1993 Spominska tekmovanja	
»Po stezah partizanske Jelovice« (povzetek)	289
Poseben, a tehten dodatek k monografiji	
o Gorenjskem odredu Izšla l. 1992 ob 50-letnici GO	
(avtorja Jože Dežman in Janez Lušina-Mali)	309
Ivan Franko-Iztok Odboru skupnosti borcev	
gorenjskega odreda - Odlomki -	313
Ponatis prispevka po »Svobodni misli«, 22. 10. 1993	316
Osebno mnenje in pripombe o knjigi	
Gorenjski partizan	328
Opozorila k Šinkovčevi knjigi Begunje – 1995	334
Opombe	341
Imensko kazalo	347
Stvarno kazalo	357

*Radovljški župan
Janko S. Stušek*

Iz županovega - govora
5. avgusta 1999 na Vodiški planini

Vesel sem vsakoletnega srečanja borcev in bork ter prijateljev, ki pridejo počastit 5. avgust na sam zgodovinski kraj, na Vodiško planino.

Ustanovitev bataljona, ki ni bil večji od današnje čete, je bila izraz poguma in velike želje po osvoboditvi svojih ljudi iz begunjskih zaporov. To je bil upor proti okupaciji. Vsak odpor ali upor je želja po svobodi, je boj za samoohranitev. Za razumevajoče je bil ta upor proti siloviti Hitlerjevi Nemčiji navidezno samomorilski. A bil je začetek rešitve. Zato je 5. avgust izraz premaganja nemogočega, zato praznik dobiva nove poti in nove razsežnosti. Peti avgust je energetski izvir volje, dejavnosti, vztrajnosti in odločnosti, kar potrebujemo vsak dan, je praznik moči volje in širine srca . . .

Duh 5. avgusta se je izkazal tudi spomladi 1991! Tudi takrat smo bili takoj pripravljeni zaščititi svojo svobodo!

Občinski praznik 5. avgust, ustanovitev Cankarjevega bataljona, ima že dolgo tradicijo. Ima tudi vzpone in padce, vendar je na Vodiški planini vedno obstal. Bile so tudi zahteve, da bi ta dan kot občinski praznik ukinili, a zmagala je zdrava pamet in tradicija. Občina je obdržala oba praznika. Z vsem orožjem demokracije se bomo zavzemali, da občinski praznik 5. avgust in spomin na partizanski boj ne bo ukinjen. Praznika se med seboj dopolnjujeta: praznik boja za svobodo in praznik prosvetljenosti!

Janko S. Stušek

